9

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Бр. 2.

У БЕОГРАДУ 10. ОКТОБРА 1897.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ" БЕОГРАД

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ГОСПОДАР ЈОВАНОВА УЛИЦА БР. 63.

1897.

4
2348

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД 10. ОКТОБРА 1897. БРОЈ 2.

ЗАШТИТА ДРЖАВИНЕ СТВАРИ

ПИШЕ
Андра Ђорђевић
ПРОФ. ВЕЛ. ШКОЛЕ.

(Наставак)

II. — Интердикт uti possidetis. — Овај је интердикт био уведен ради *одржања* државине какве *непокретне* ствари[1]) наспрам *самовласног* узнемиравања исте од стране каквог противника. Њим се, дакле, могао користити само онај, који је, у *време издавања* тога интердикта доиста *имао правну државину* (corpus и animus), без обзира на то, да ли има или нема правног основа за ту државину, као и да ли му је ова савесна или бесавесна. Овим интердиктом претор је хтео *да се одржи стање такво, какво је сад*, док се спор о *праву* једног или другог супарника, доцније не реши. Ну да се *садањи* држалац овим интердиктом одржи у својој државини, нужно је: да му ова, а у односу према противнику, који га узнемирава, *нема мана* (vitia possessionis), т. ј. да ту спорну ствар није у своју државину прибавио *непосредно* од противника му, било силом (vi), било потајно (clam), било преварним узећем (precario); иначе, противник је овај интердикт према оном добијао. Даље, овај интердикт претпоставља *претњу*, *оспоравање* или *узнемиравање* од стране противника. А као узнемиравање или сметање (vis) државине сматра се *свака самовољна повреда фактичке власти* на ствари, а не тражи се да је узнемиралац имао у исто доба и *намеру*, да државину узнемирује, а још мање и намеру, да саму државину за себе приграби; но узнемиравање мора се тицати *државинског односа* лица према ствари, радња мора, ма и bona fide, ипак *самовољно* задирати у тај однос. Као vis сматра се и проста *забрана* држаоцу, да врши извесне државинске акте, у колико је вршење забрањених радња за противника штетно; а није vis кад се само речима присваја такво право, које би могло вређати однос власти противникове на ствари. Овај је интердикт interdictum duplex, т. ј. обе се стране подједнако сматрају као тужилац и туженик, па с тога и туженик може овим спором натраг добити државину, коју му је противник самовласним (вициозним) начином одузео. Под овом претпоставком може се дакле истиснути држалац појавити као тужилац и тада овај интердикт има *рекуператорно* дејство. Овај се интердикт могао употребити само у течају *једне године* (annus utilis), рачунајући од дана узнемирења. — *Дејство* овога интердикта састојало се у томе, што је судија оном парничару, који је парницу добио, досуђивао државину (а не тиме и својину, јер о њој се није овде ни разбирало) на спорној ствари. а противнику налагао, да га у истој у будуће не узнемирује. Осим тога, по веома вероватном мишљењу, осуда је могла обухватити и *накнаду раније штете*, ако је била тражена. А новији писци тврде, да је се на основу овога интердикта могло наложити губитнику спора, да се обавеже, *да ће се у будуће уздржавати од поновног узнемиравања* (cautio de non amplius turbando).

— Интердикт utrubi.[1]) Што је онај први био за непокретне ствари, то је овај био за *покретне*. Сва је *разлика* између њих *до Јустинијана* била та: што између супарника *није* онај победу одржавао, ко је *садањи* држалац ствари, него онај, који је у години, која почетку спора непосредно претходи, *дуже ствар држао* (maiore parte huiusce anni), а без оних трију државинских махна (vis, clam, precario).

[1]) Текст тог интердикта овако гласи: „uti eas aedes, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possidetis, quo minus ita possideatis, vim fieri veto".

[1]) Текст тог интердикта гласи: „utrubi hic homo, quo de agitur, maiore parte huiusce anni fuit, quo minus is eum ducat, vim fieri veto".

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ

Ако је садањег држаоца државина била дужа у тој години, онда је и овај интердикт тад био retinendae possessionis иначе recuperandae possessionis.

12. — Јустинијан је сасвим изједначио интердикт utrubi с интердиктом uti possidetis тако, да је овај последњи штитио државину и покретних и непокретних ствари (L. 1. pr. §. 1. D. utrubi 43, 31.).

13. Интердикт unde vi. — Ово је био без поговора најважнији међу свим интердиктима recuperandae possessionis. Њим се могао користити онај, ко је имао правну државину, савесну или несавесну, а не само просту детенцију, па је ту државину изгубио услед физичког или моралног *насиља* (dejectio), које је било извршено било над њим самим било над његовим заступником. У класичном се праву правила разлика између простог или обичног насиља од насиља извршеног оружаном руком (vis armata). Та је разлика била значајна у томе, што истиснути држалац (dejectus) није могао успети овим интердиктом, кад је био случај простог насиља, ако му је државина према противнику (dejicens) имала једну од оних трију махна (vi, clam precario); противник се у том случају одбрањивао особеним приговором т. зв. exceptio vitiosae possessionis; а на против, ако је насиље било извршено оружаном руком, поменути приговор није могао обеснажити дејство интердикта de vi armata. Но под Јустинијаном ее нису више разликовала та два случаја; интердикт de vi armata је отпао и остао само интердикт unde vi, који је и даље заштићавао државину само *непокретних*[1]) ствари, и којим је силом истиснути држалац одржавао увек победу над насилником, па и онда, кад му је државина према овоме имала каквуману. А пошто је овај интердикт био основан на преступном делу (dejectio), то је се он давао само према извршиоцу тога дела или његовом саучеснику, и то само за годину дана; а после овог рока или уопште против наследника насилникових, могло се тражити овим интердиктом као тужбом само оно што се у њега resp. његових наследника нађе. И тако, ова је тужба била вечита (не застарива) према насилнику (сполиатору). Наследници истиснутог држаоца имали су наравно иста права, која је и овај имао. — *Правна* су *дејства* овог интердикта била веома строга. Сполиатор је био дужан не само да врати ствар и све плодове, како оне које је збрао тако и оне, које је могао прибрати, него је морао dejectus-у накнадити и сву штету (omnis causa), коју је овај услед тог преступа претрпео. Осем тога dejicens се није могао од ове обавезе ослободити ни случајном пропашћу ствари нити тиме, што дотичну ствар нема више у својој државини.

14. — II. Потоња прерада посесорних интердиката. — 1. *Тужбе за одржање државине.* — Њих је у Средњем Веку, наиме у Канонском Праву, било две. Прво је била possessorium ordinarium, па се затим у практици развила и друга, possessorium summarium или summariissimum.

15. — а) Possessorium ordinarium или *редовна државинска тужба.* Она није ништа друго до interdictum uti possidetis у Римском Праву, које је у Средњем Веку важило као Опште Право. *Циљ* је овој тужби био у опште тај, да се расправи само *питање о државини*, то јест, да судија утврди чија је државина, па да је оном парничару, коме је призна, досуди и заштити од самовласног узнемиравања од стране противника парничара. *Основа* је овој тужби била *правна државина тужитељ ва* у време покретања спора, а повод, пак, што му је противник (туженик) *речју* или *делом* узнемирава. Овде су обе странке имале исти положај и судија је имао извиђајем да утврди: ко је од тих парничара у истини држалац, а ко узнемирилац. Па, ако је нашао, да је туженик држалац а не тужилац, онда он није смео само тужбу да одбије, већ је морао туженику државину признати. Иначе би питање о државини остало и даље нерешено, па је била оправдана зебња, да се та судска борба, која није пресудом коначно решена, ван суда не продужи. А државина *садањег* држаоца у овом спору доказивала се *фактима* из *садашњости* н. пр. становањем у кући или обрадом њиве, о државини које се спор водио итд. Али се не ретко *садања* држа вина утврђивала и *фактима* из *прошлости*, н. пр. кад се спор тицао државине какве подаље шуме, тад се садања државина могла утврдити сечом дрва у њој последње јесени или и раније. А како се и то дешавало, да су оба парничара неко подуже време, а независно један од другога, вршили државинске акте на спорној ствари (н. пр. обојица су секли дрва у истој шуми, обојица су стоку своју пасли на истој ливади, обојица су у истој води рибу ловили итп.), то се онда питало, ко је од њих двојице прави држалац, а ко узнемирилац. И практика је у овом случају узимала: да је она странка држалац, чије су државинске радње биле старије, па с тога се тужба раније сматрала као *тужба из старије државине*, те је

[1]) Јер је државина покретних ствари била довољно против насиља заштићена интердиктом utrubi као и тужбама (actiones) furti, vi bonorum raptorom и ad exhibendum (L. 1. § 6. D. de vi, 43, 16.).

имала *иетиторни* карактер. — Но од Савињија, тај се назор у теорији напустио, те сад *старија* државина претеже само тада, ако она и сад *још траје*. И тако, данас се у теорији сматра као циљ ове тужбе: а) да се *судом иризна државина садањем држаоцу*, б) да се нареди *уклањање оних направа*, које државини његовој *сметају*, в) да се сметање исте за унапредак *забрани*, а према приликама да се противнику наложи: да *да обезбеђење*, *да држаоца неће више узнемиравати;* и г) да се признатом држаоцу од противника досуди *накнада за доказану штету*, коју је због извршеног узнемиравања претрпео, као и ону, коју за време трајања спора трпи, но ово под претпоставком, да је узнемиралац тој штети крив

Ова тужба и данас, као и некада, има и *рекуиераторно* дејство т. ј. суд може тужиоца, и ако је садањи држалац, осудити да спорну ствар врати туженику, но ово само тада, ако је овај доказао: да је државина тужиочева према њему *мањива* (vitiosa).

16. — б) Possessorium summarium или summariissimum. Поред оног редовног државинског процеса развила се била у Средњем Веку у италијанској практици и ова друга заштита државине, која је потом и у Немачкој (1555. г.) била усвојена. Овде се питање о државини није, као у оном редовном државинском спору, дефинитивно већ само *иривремено* решавало. Овде је судија, на основу врло брзог и кратког (сумарног) извиђаја, и просто *ио вероватноћи*, регулисавао фактичко стање, наиме, он је тек *иривремено* досуђивао државину оној странци, која је успела да судији *вероватно* покаже, да је она *садањи* држалац ствари (н. пр. да је она у последње време вршила државинске акте на ствари), а противник јој није могао у одбрану своју истаћи приговор, да јој је државина према њему мањива (exceptio vitiosae possessionis ab adversario). Али ово решење није ни у колико било од утицаја на дефинитивно решење питања о државини у оном редовном државинском спору. У почетку је овај сумарни државински процес претпостављао опасност, да за време трајања оног редовног државивског спора не дође до сукоба и насиља међу парничарима због тога, што би сваки од њих хтео да врши државинске акте на ствари; но доцније је било довољно само то, да већ постоји редовни државински спор, јер је махом било потребно да се међу парничарима регулише неко провизорно стање за време трајања процеса. — Ну ова противност између оног редовног и дефинитивног и овог провизорног решења државинског процеса ушла је у понека партикуларна права у Немачкој у другом значењу, наиме у томе, што је овај possessorium sumarium или summariissimum важно као правилан државински процес (т ј. као онај possessorium ordinarium у Општем Праву), а на супрот овоме разумевала се (по погрешном тумачењу једног канона у канонском праву, наиме с. 9. X de prob. 2, 19.) као редован државински поступак (possessorium ordinarium) *тужба из државине с иравним основом.* (Klage aus dem titulirten Besitze). — Овако је и по Аустриском Законику[1]).

(Наставиће се)

Да ли признање као олакшавна околност (тач. 7. §. 59. крив. зак.) има места при делима, за која закон доноси смртну казну?

Пре него што приступимо решењу овог питања, да кажемо какву улогу има признање у науци кривичног права.

Признање у науци крив. права има двојаку улогу: *или се иризнањем нешто доказује, или се узима за олакшавну околност.* Те је улоге признању дао и наш законодавац, као што су му дали и остали законодавци.

Каква својства треба да има признање, да може бити потпун правни доказ, то законодавци сами одређују, па тако чини и наш законодавац, који у §. 225. крив. суд. пост. побројава, која својства признање треба да има, те да се може узети као потпун доказ. Овако признање је један од најважнијих доказа по нашем закону.

Као год што законодавци одређују, каква својства признање треба да има, па да се може узети као потпун доказ, тако исто они одређују, каква својства треба да има признање, да може бити олакшавна окалност. Тако чини и наш законодавац у општем делу кривичног закона глави V-ој §. 59. тач. 7., говорећи у томе §-у у опште о олакшавним околностима.

Пошто смо казали какву улогу има признање по крив. зак., да пређемо на расправу постављеног питања.

Из §. 59. тач 7. види се, да је законодавац дао признању моћ олакшавне околности за сва *без разлике* кривична дела, па и за она кривична дела, која доносе смртну казну. — Прелистајмо цео наш кривични закон, па ћемо видети, да законодавац изречно нигде не спомиње, да признање нема олакшавну моћ при делима, за која закон доноси смртну казну.

[1]) Randa Besitz, § 7. стр. 201. и 202.

Без сумње, наш би законодавац изречно наредио: да се признање не сме узети као олакшавна околност за она дела, која се казне смрћу, — кад би се нашао побуђен, — из буди којих узрока, било правдом, било целисходношћу или најзад човечношћу, — да то учини.

Но са свим је друго питање: да ли је признање као олакшавна околност сама по себи, без припомоћи других ублажавних прилика, кадра, да смртну казну ублажи т. ј. сведе на робију? —

Као год што није кадра да то учини сама по себи ни ма која друга олакшавна околност из §. 59. крив зак., тако исто није кадро ни признање, јер се по §. 60. крив зак., а из израза: „*олакшавајућих околности*“ (четврти падеж множине), тражи више олакшавних околности, па да се смртна казна може заменити робијом од 10 до 20 година.

Ма да наш законодавац не казује, који је број олакшавних околности нужан, па да се може смртна казна заменути робијом, ми одговарамо: да су, по духу нашег закона и смислу §. 60. у свези са §. 61. крив. зак., најмање две олакшавне околности кадре, да то учине.

Да нам не би ко пребацио, да смо заборавили на §. 243. крив. суд. поступка, који вели: — „на казну смрти моћи ће пресуда само онда гласити, кад је кривица због злочинства, за које закон ову казну прописује, признањем или сведочанством заклетих сведока законо доказана.....“, — одговарамо му, да нисмо на њ заборавили. На њега (§. 243.) ћемо се обазрети при расправи овог питања:

Да ли је признање из §. 59. и још једна ублажавна околност кадра да сведе смртну казну на робију, кад се по §. 243. крив. суд. пост. може само онда на смрт осудити, ако се призна, или ако се сведоџбом заклетих сведока очевидно докаже кривично дело?

У овом се питању не слажу наше судије. О томе постоје два мишљења.

Једни (врло мали број) веле: кад је признање једна ублажавна околност, не може се смртна казна ублажити т. ј. заменути робијом. Разлог им је тај, што веле: по §. 243. крив. суд. поступ. као познијем закону признање је услов и доказ, да се смртна казна може изрећи, и по томе то признање не може служити као ублажавна околност.

Други пак веле: да признање у том случају служи као потпуно ублажавна околност, те се са признања и још једне ублажавне околности смртна казна мора ублажити т. ј. заменути робијом. Разлози су им ови:

а, што се признање и у свима другим кривичним делима узима за услов и доказ, па се ипак признање узима као олакшавна околност.

б, формални закон (кривични поступак) не може нити сме да ништи материјални закон.

в, што се из §. 59. крив. зак. види, да је законодавац усвојио признање као олакшавну околност, па кад би се противно овоме радило, кад се не би признање узимало као олакшавна околност, значило би, да се потире начело, и вређа материјални закон.

Најзад из §. 243. крив. поступ., који ову забрану и ствара, види се, да није признању одузета моћ олакшавне околности. нити се признањем као олакшавном околношћу ниште доказни карактер признања, но законодавац у тежњи да се смртна казна у што мање случајева примењује (да буде ређа), тражи за извршење њено као доказ признање окривљеног. — Мишљење ових других судија, мислимо боље је, праведније, целисходније и на закону основано; а мишљење првих погрешно је и неосновано.

Из свега овог до сад изложеног види се, да је погрешно мишљење[1]), да у олакшавне околности, које се замишљају у §. 60. крив. зак., не долази и оптуженикoво признање дела него да се под овим олакшавним околностима разумеју све остале олакшавне околности, које су обележене и побројане у §. 59. крив. зак. Од куд то? Где то забрањује законодавац, у ком §-у? — Позивање на §. 243. крив. суд. пост., у коме законодавац признање узима као доказно средство, неумесно је и погрешно из побројаних разлога, те по томе је из истих разлога погрешан и закључак, да се признање не може узети као олакшавна околност за дела, за која закон доноси смртну казну, јер би тиме признање изгубило свој доказни карактер обележени у §. 243. крив. суд. пост. §.

Мора ли се при тражењу обезбеђења исправа на страном језику поднети у преводу влашћу овереном?

Питање у горњем наслову означено врло се често појављује у пракси.

Да је оно од велике важности не треба много објашњавати, јер је опште познато, да по кад кад цело примање зависи од тога, да ли ће суд тражену обезбеду одобрити или не. Па и за г.г. правозаступнике ово је питање од великог практичког значаја Јер и ако је београдским адвокатима лако добавити у Мини-

[1]) Види „Бранич“ I. 246. и 274.

старству иностраних дела потребне преводе страних меница и других исправа, то је за адвокате из унутрашњости скопчано са тешкоћама и са дангубом времена.

И ако се питање ово често појављује у пракгици, и ако је од велике практичне и материјалне вредности, ипак се оно врло различно расправља пред нашим судовима. Неки се судови задовољавају обичним преводима, за чију тачност сам подносилац јамчи, неки опет траже влашћу оверен превод. Нарочито неки судови из унутрашњости Србије стално траже превод влашћу оверен.

Примера ради да наведем следеће случајеве:

1.) Решењем од 21. Октобра 1891. Бр. 17262 Првостеп. Суд за варош Београд одбио је тражену обезбеду за суму од фор. 3000 са ових разлога:

„Молилац је по §. 187. т. 3. и §. 200. грађ. пост. дужан био, да поднесе оверен превод исправе, по којој тражи обезбеђење, па како то није учинио, то није ни доказао обвезу дужникову;“

2.) Решењем од 21. Октобра 1891. Бр. 17.263 Првостепени је суд за варош Београд са горњих разлога одбио тражену обезбеду такође за 3000 фор. по меници на немачком језику за рачун другог повериоца;

3.) Решењем од 3. Марта 1892. Бр. 4305 Првост. суд за варош Београд одбио је прибелешку тражену за фор. 205 по меници на немачком језику, поднету у влашћу овереном препису, а простом преводу, са ових разлога:

„пошто молилац није поднео и оверен превод те менице, то се у смислу § §. 377. 183. т. 3. и 200. грађ. пост. има сматрати, да исти није доказао обвезаност дужника;“

4.) Решењем од 16. Августа 1894. Бр. 13.327 крушевачки суд одбио је тражену обезбеду за суму од дин. 405·75 по меници у овереном препису и простом преводу са ових разлога:

„Како молилац није поднео оверен превод менице, по којој осигурање и измирење тражи, то суд по смислу §. 200. грађ. судс. поступ. није могао узети, да је молилац законо доказао обвезност дужника;“

5.) Решењем од 6. Новембра 1896. Бр. 17.098 одбио је Нишки Првост. суд тражену обезбеду за фор. 235 по меници на немачком језику поднетој у препису влашћу потврђеном, а у простом преводу, са ових разлога:

„По §. 377. грађ. пост. обвезаност се доказује пуноважном исправом, па како је молилац поднео и исправу на страном језику, то је суд није могао ни ценити, а прост препис (?) опет није пуноважна исправа, с тога, што није надлежном влашћу преведен и сходно аналогији т. 3. §. 187. грађ. пост. оверен.“

Као што се из наведених случајева види, разлоге за одбијање обезбеда, тражених на основу оригиналних или влашћу оверених преписа меница са простим преводом, судови налазе у прописима т. 3. §. 187. и §. 200. грађ. пост.

Да су ови разлози погрешни, доказаћемо самим одлукама Касационог Суда, изреченим по горњим предметима.

Пракса Касационог Суда задовољава се обично простим преводом, али ипак не увек. Јер док је Касациони Суд поништио горња решења наведена под 2, 3 и 4, дотле је Касациони Суд решењем својим од 7. Новембра 1891. год. Бр. 8277 оснажио решење Првостепеног суда за вар. Београд од 21. Октобра 1891. Бр. 17262.

При том пада у очи, да је Касациони Суд за два једнака решења Првост. суда за вар. Београд од истог дана од 21. Октобра 1891. Бр. 17262 и 17263, донео разноличне одлуке и то у кратком размаку времена, једну на дан 4. Новембра 1891. год. Бр. 8275, којом поништава решење Првостепеног суда, а другу на дан 7. Новембра 1891. Бр. 8277 којом оснажава решење Првост. суда.

Разлози Касационог суда у решењу своме од 4. Новембра 1881. год. Бр. 8275., којим поништава решење Првостепеног Суда од 21. Октобра 1891. године Бр. 17263. следећи су:

„Кад је поверилац поднео оригиналну меницу на немачком језику, а уз то и превод њен на српски и својим потписом оверио, онда је суд тај у погледу на пропис §. 200. грађ. пост. погрешно тражио, да поверилац поред ових доказа поднесе још и оверен превод менице на српски од стране Министарства спољних послова по тач. 3. §. 187. грађ. пост. у толико пре, што се решења овакве природе доносе по једностраном захтеву и што се код оригинала са преводом овереним од стране повериоца не може изводити никаква сумња у истинитост обвезе акцептантове“.

Слични овима су разлози Касационог Суда и у осталим његовим одлукама.

Дакле и Касациони Суд поништавајући решење првостепеног суда позива се на исте законске прописе, на које се и првостепени суд позива, т. ј. на тачку 3. §. 187. и 200. грађ. пост. из чега излази, да при решавању овога питања главно тежиште пада на саму интерпретацију ових законских прописа.

У интересу једнообразности нашег правосуђа мислим, да неће бити излишно, да изближе промотримо значај тих законских прописа.

Да је позивање Првостепеног суда на тач. 3. §. 187. погрешно, јасно је с тога, што се у том законском пропису набрајају исправе, које се сматрају као јавне, па се у тач. 3-ој одређује, да се и „исправе страних власти у законитом виду издане и потврђене у српском Министарству иностраних дела“ сматрају као јавне, а ово не може стајати ни у каквој вези са покренутим питањем, јер меница, која се подноси

при тражењу обезбеђења није исправа, коју страна власт издаје, већ је приватна исправа, коју је издало неко приватно лице, али на страном језику.

Да ли је меница јавна или приватна исправа, о чему и иначе нема сумње, прелевантно је за покренуто питање. Главно је, да меница није исправа издата од стране власти, већ да је издата од приватног лица.

У осталом изгледа, да је овај пропис тач. 3-ће §. 187. прећутно укинут са конвенцијом закљученом са Аустро-Угарском о узајамној помоћи у судским делима и чл. IX. конвенције о наслеђима, у коме су предвиђени прописи за јавне и приватне исправе у међусобном саобраћају између Србије и Аустро-Угарске.

На против прописи §. 200. грађ. пост. доиста су једино меродавни за решавање покренутог питања, јер они говоре о томе, у коме се виду има поднети исправа, па да би се могла узети као доказ.

Овај §. 200. гласи: „Исправа подноси се у препису (тачка а. §. 94.). Ако је исправа писана на страном језику, мора се и српски превод приложити, но на захтевање противне стране, мора се у оригиналу показати и т. д.“, а тачка а. §. 94. на коју се горњи пропис позива, гласи:

„ако је доказ исправа, мора ова приложена бити у препису, који ће или власт полицајна, или онај који га подноси, одостоверити, да је оригиналу веран“.

У наведеном §-у 200. говори се дакле:

1-во, о исправама писаним на српском језику, и о њима се прописује: да се може поднети у препису овереном од стране самог подносиоца, но с тим, да се на захтев противне стране мора показати оригинал,

2-го, о исправама поднесеним на страном језику о којима се прописује, да се мора поднети и превод на српском језику без икакве даље одредбе о томе, какав мора бити тај превод.

Пошто нема никакве одредбе о томе, да тај превод мора бити оверен од стране Министарства иностраних послова, то нема никаква разлога тражити такав оверен превод. Ово у толико мање, што се с правом може претпоставити, да као год што се при препису закон задовољава простим преписом овереним од стране подносиоца, ово има важити и код превода.

Поред тога налази се још један аргуменат за овакво разумевање у §. 453. грађ. пост. у коме се говори о томе, како мора бити устројена тужба при кратком поступку. По томе пропису „тужба при кратком поступку мора бити устројена, као што је прописано у §. 94. и исправа мора се у оригиналу или судом или полицајном влашћу одостовереном препису поднети“.

У овоме се пропису чини дакле изузетак од §. 94. једино односно преписа исправа, тражећи влашћу оверен препис исправе, док се о преводу не говори ништа.

Према овоме објашњењу као и према наведеним одлукама Касационог Суда ја сам мишљења, да се при тражењу обезбеде, као и при тужби по кратком суђењу исправа издата на страном језику, не мора поднети у влашћу овереном преводу већ је довољно у простом преводу, за чију верност подносилац јамчи.

Dr Д. Алкалај.

ИЗ СУДНИЦЕ

II.

Кривица лажног или простог банкротства застарева од дана када дужник падне под стечај, а не од дана оптужбе.

Првостепени београдски Трговачки Суд актом својим од 7. Новембра 1894. год. Бр. 10421 оптужио је Првостеп. Суду за вар. Београд Д. Г. трговца овд. за дело лажног банкротства.

Првостепени Суд нађе да стоји дело простог банкротства казнимо по §. 263. крив. закона и пресудом својом од 24. Фебруара 1897. год. Бр. 3986 осуди опт. Д. за дело простог банкротства са два месеца затвора, коју пресуду оснажи и Апелациони Суд.

По изјављеној жалби браниоца оптуженог Касациони Суд примедбама свог I. одељења од 8. Августа 1897. год. Бр. 5125 поништи горњу пресуду Апелац. Суда са разлога ових:

И Апелациони Суд одобравајући пресуду Првостепеног Суда за варош Београд изгубио је из вида, да оцени одбрану браниоца оптуженога, тако, кад је бранилац оптуженога на претресу навео, да је ово дело простог банкротства према § 74. крив. закона застарило, јер је од дана отвореног стечаја на до дана отпочете кривичне истраге над оптуженим прошло више од пет година, онда је Суд био дужан да овај и овакав навод браниоца оцени у смислу §§. 74. и 75. крив. зак., а не да цени време застарелости од дана оптужења од стране Трговачког Суда, па до дана изречене пресуде.

Апелациони Суд усвоји ове примедбе Касационог Суда и решењем својим од 23. Августа 1897. године Бр. 2389 пусти оптуж. Д. *испод суђења*, налазећи, да дело простог банкротства као преступно дело по § 74. последња алинеја у вези са § 75. крив. зак. застарева за *пет година* рачунајући од дана када је учињено, а у овом случају има се узети, да је оптужени Д. ово дело учинио онога дана, када је решењем Трговачког Суда од 4. Октобра 1889. год. Бр. 8566 над његовом имаовином стечај отворен, јер све дотле, док је опт. Д. својим обвезама уредно одговарао, за њега није било кривичне одговорности, што је трговину пренебрегавао и књиге неуредно водио, већ се иста пораћа у оном часу, када је обуставио своја плаћања, т. ј. кад је над његовом имаовином стечај отворен, а то

је 4. Октобар 1889. год., а од тога дана па до дана када је Првостеп. Суд за варош Београд примио тужбу од Трговачког Суда, а то је 2. Децембра 1894. године, прошло је више од пет година, па се зато по § 250. а, крив. суд. пост. оптуж. Д. за ово дело као застарило има пустити испод суђења и т. д.

По жалби држ. тужиоца Касациони Суд решењем својим од 17. Септембра 1897. год. Бр. 6129 оснажио је горње решење Апелационог Суда.

Саопштио **Драгић**.

III.

Нема казниме преваре.

Иследна власт оптужила је Р. П. из Шапца и још четворицу што су извршили четири преваре према разним лицима на овај начин: направили су неке сандучиће, које су оштећенима приказивали као машине за прављење српских банкнота, па су ту своју вештину пред овима и изводили, метнувши претходно нову банку у сандуче, а без знања онога ко се има преварити, па су по том, при показивању, једно парче чисте артије величине банке, стављали у исто сандуче. Окретањем ваљака у сандучићу артија чиста у сандуче улази, а на другу страну раније метута нова банка излази. По том су, а пошто су оштећене уверили, да банке могу правити, које се ни у чему од правих не разликују, од ових измамљивали повеће суме новаца за набавку материјала за прављење банака, с тим, да ће по том, кад банке израде, исте поделити.

На овај начин измамили су од разних лица 1794 динара, која видев да од банака нема ништа, туже кривце власти.

Првостепени суд узео је да у радњи оптужених постоје дела из §. 252. у вези §. 251. крив. зак., па их је за иста под суд и у притвор ставио.

По жалби оптужених Касациони Суд примедбама од 20. Августа 1897. год. Бр. 5455. поништио је то судско решење са ових разлога:

По §. 251. крив. зак., под који је пропис суд подвео кривицу оптужених, за појам казнимог дела преваре, потребно је поред осталога и оштећење превареног као битни елеменат, или као што закон у реченом §-у каже: да преварени што на уштрб свога имања учини или не учини, а услед лажног представљања или изопачавања и прикривања истине од стране варалице.

У овом случају, где су сви приватни тужиоци давали оптуженима новаца у циљу, да ови купе машину и материјал за прављење банака, дакле, да оптужени учине недозвољено и законом кажњиво дело — прављење банака, како би и они (оштећени) извукли материјалну корист, нема таквог оштећења, јер су такви уговори противни јавном поретку, те по §§. 13. и 538. грађ. зак. не вредећи, а штету коју су отуда претрпели, грађански закон не узима у заштиту, јер §. 722. грађ. зак. наређује: „ако би ко што је недозвољено или забрањено од кога за награду захтевао, онај није дужан учинити баш да би и награду примио; шта више и награда му пропада нити је натраг може искати“.

Кад овде нема онакве штете, од које закон савесне оштећенике штити, онда ни дела преваре судски казниме нема, те по томе је суд погрешио, што је оптужене под суд ставио.

Дела овакве природе казне се на тужбу приват. тужиоца, а кад тужиоцу грађански закон одриче право на накнаду штете, онда га тиме казни за његову противзакону намеру и одузима му право на тужбу, те само власт полициска има по званичној дужности да оваква дела иступно казни по §. 342. тач. 2. посл. став. крив. зак.

Првостепени суд усвојио је ове примедбе Касационог Суда.

Саопштио **Жив. С. Ивковић**.

СТАТИСТИЧКЕ БЕЛЕШКЕ

Према статистичким истраживањима једна шестина целог становништва припада удовоме стању. По прикупљеним податцима има н. пр. удових

У	НА 10.000 СТАНОВНИКА	НА 10 000 ОДРАСЛИХ
Француској	705	1128
Шпанији	686	1098
Енглеској	555	888
Баварској	467	747

Број удовица просеком је двострук према удовцима. На 10.000 становника има:

У	УДОВАЦА	УДОВИЦА
Француској	234	471
Шпанији	236	450
Енглеској	186	369
Баварској	172	295

Ово стање објашњује се тиме, што су мужеви по правилу старији, дакле пре умиру, као и с тога, што се више удоваца опет жене, него што се удовица удају. И ступање у други брак сасвим је правилна појава. На 10.000 удоваца, који се по други пут жене, само се 5800—6300 удовица опет удају.

Број раздвојено живећих овакав је. Има:

У	НА 10.000 СТАНОВНИКА	НА 10.000 ОДРАСЛИХ
Саксонској	26	42
Данској	34	54
Баварској	11	18
Брауншвајгу	9	14
Виртембершкој	13	21

Према овом односу у број одраслих нису урачунати они, који се не жене и не удају. Ово се може учинити без велике омашке, јер су бројеви у опште мали.

ВЕСНИК.

Његово Величанство Краљ Александар I., после подужег бављења у страним земљама, вратио се у отачбину 7. ов. мес. заједно са Његовим Величанством Краљем Миланом.

* * *

Банкет правозаступничког удружења. За свечан пренос посмртних остатака Вука Ст. Караџића дошли су у Београд одлични претставници из свију српских покрајина, а међу њима и повећи број адвоката и правника, нарочито из кршног далматинског Приморја. Желећи овим ретким гостима нашим одати своје поштовање и признање на њиховом патриотском раду, који су до сада тако сјајно осведочили, и омилити им дане њиховог борављења у српској престоници, Одбор удруж. правозаступничког приредио је у њихову част 2. ов. мес. банкет у Грађанској Касини.

У осам часова у вече искупише се у елегантним дворанама касинским наши драги гости из Далмације: Dr. Радослав Квекић и Dr. Душан Бањак, посланици на царевинском вијећу у Бечу, Dr. Вукотић, професор Лука Зоре и Мата Шарић из Дубровника. Као своје госте поздравио је одбор Министра Правде г. Dr. Мил. Миловановића, г. Гигу Гершића, као најстаријег професора нашег правног факултета, проф. г. Dr. Веснића. г. Настаса Антоновића председника Првост. варошког Суда, г. Анту Боди председника Трговачког Суда, г. Ј. Ђају председника Новинарског Удружења. Позвани беху председници Касационога и Апелационога Суда, председник Краљ Српске Академије, председник Београдске Општине и председник Трговачког Удружења.

У 8 и по часова поче банкет, на коме је прву здравицу председник удружења наздравио Његовом Величанству Краљу, која је стојећи саслушана и одушевљено поздрављена. Одмах затим наздравио је благајник удружења, г. Д. Тадић, гостима из Далмације, на што је у име њихово први одговорио г. Dr. Бањак у дужем красном и значајном говору, у коме је обележио положај и тежње далматинских Срба и њихових првака, истичући замашај српске мисли и њихову службу тој великој светој мисли. На здравицу, коју је г. Ж. Симић наздравио Министру Правде г. Dr. Миловановићу, он се леним говором захвалио на поздраву и позиву. На језгровиту здравицу г. Dr. Бањака одговорио је професор г. Гершић својом познатом речитошћу. Његов значајан говор изазвао је задовољство и одушевљење свију гостију, а захвалност домаћина. Члан удружења г. Коста Шпарталь наздравио је г. Гершићу дугогодишњем заслужном професору наше Велике Школе, признатом правничком писцу и вредном сураднику наше правничке журналистике. Са речима пуним српског осећања и признања на дочеку у српској престоници говорили су г. г. Dr. Вукотић, М. Шарић и Л. Зоре, који је одговорио на лепу здравицу, којом је г. Dr. Веснић са пуно осећања наздравио нарочито далматинским Србима, што су се и као Католици уздигли изнад верске разлике, те одржавају, шире и негују српску мисао и међу неправославним Србима. Г. професор Зоре, као један од најчувенијих међу тим Србима, у своме ванредно лепом говору, пуном и одушевљења и патриотских савета, изјавио је осећања своја и својих земљака.

Тиме је био завршен низ лепих значајних говора, којима је зачињено то вече. При пријатном веселом разговору и лепој српској песми остало је цело друштво дуго по поноћи, а тада се разиђоше са жељом, да се изјављене мисли и братски, искрени осећаји и даље негују и шире у корист опште српске ствари. —

* * *

Ђорђе Згурев бивши главни секретар у бугарском Министарству Правде и сауредник бугарскога, добро уређиваног правничког часописа „Јуридическо Списаније“, именован је за Министра Правде. Услед тога уређиваће лист даље досадањи његови сауредници А. Коблешков и Dr. М. Шишманов.

* * *

Законски предлог о накнади невино осуђеним, који је пре дужег времена поднет немачком државном вијећу, упућен је законодавном одбору, који га је већ узео у претрес.

* * *

Правозаступничко удружење у Берлину приређује на университету јавна предавања из новог немачког грађанског законика. На првом таквом предавању, које је држао 29. пр. мес. професор Ек, било је 500 слушалаца из адвокатског и судијског реда.

Г. Г. ПОВЕРЕНИКЕ

лепо молимо, да нас што пре известе о броју пријављених чланова друштвених, као и о претплатницима, да би могли одредити број примерака за штампу.

Администрација „БРАНИЧА“.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника
У СРБИЈИ

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
ПРАВОЗАСТУПНИК.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ГОСПОДАР ЈОВАНОВА УЛИЦА БРОЈ 63.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА

ПОВЕРЕНИЦИ

Удружења јавних правозаступника

У СРБИЈИ

Алексинац:	Јован Несторовић
Ваљево:	Марко Ђуричић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Лазар Ивковић
Јагодина:	Драгутин Печић
Књажевац:	Сима Клапаровић
Крагујевац:	Рака Филиповић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Илија Мојсиловић
Ниш:	Ђорђе Живковић
Пирот:	Живан Ивковић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокупље:	Ивко Ивковић
Смедерево:	Марко Лазић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Петровић
Чачак:	Алекса Радуловић
Ћуприја:	Жив. Пандуровић

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ" БЕОГРАД

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Бр. 3.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ" БЕОГРАД

У БЕОГРАДУ 20. ОКТОБРА 1897.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ГОСПОДАР ЈОВАНОВА УЛИЦА БР. 63.

1897.

УРЕДНИШТВУ ПРИПОСЛАНЕ КЊИГЕ*)

ОД 1. ДО 15. ОКТОБРА 1897.

Марко Стојановић. Закони ред наслеђа по грађанском законику за Краљевину Србију. Друго допуњено издање. Београд 1897.

Анекдоте Србина грофа Милорадовића. Београд 1897.

Марко Стојановић. Хајка на Народну Банку. Десет писама, прештампано из „Малих Новина“ Београд 1897.

Др. Вој. М. Суботић (млађи). Убиство у лудилу с предумишљајем. (Отац осекао главу своме јединцу сину). Прештампано из „Полицајског Гласника“. Београд 1897.

Марко Стојановић. Лажна сведочба два министра. Београд 1897.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

За који дан изићи ће из штампе „*Правнички календар и бележник*“ у редакцији Др. С. Петковића адвоката и Ђ. Карајовановића, члана суда општ. вар. Београда са овим садржајем:

I. *Календарски део*;

II. *Правни део* — у коме су у најпотребнијем изводу, са гледишта теорије и праксе, изнети следећи закони: грађ. законик, закон о старатељству, трговачки закон, закон о грађ. суд. поступку, закон о стечајном поступку и извод закона о таксама. Овоме је додата још и таблица рокова по свима правним гранама; и

Ш. *Правнички шематизам* — садржи: а, списак свију адвоката Крал. Србије; б., управу адвокатског удружења и в., управу срп. правничког удружења

Књига ће бити у лепом повезу, величине џепног бележника тако, да ће моћи згодно послужити као приручна књига не само за правника, већ и за свакога онога, који има посла код појединих судова и власти.

Цена је књизи само 1·50 динар.

*) Све уредништву упућене књиге приказаће се овде и уврстити у друштвену књижницу.

II 2348

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД 20. ОКТОБРА 1897. БРОЈ 3.

О ИЗБОРНОМ СУЂЕЊУ

написао

† Милан С. Пирочанац*)

Поравнањем, на првом месту, а изборним суђењем на другом, теже скоро сва законодавства да, или умале парнице, или олакшају њихово решавање. У тој се цељи наређује, да судови не примају парнице где није било предходног покушаја, да се парничари поравњају или се самим судовима налаже, да их они покушају поравнати.

Са поравнањем, где парничари знају на што се равнају, постиже се сигурна добит, њиме се прекида свако даље парничење, али са изборним суђењем корист је само проблематичне природе, и она зависи највише од начина, на који је оно законом удешено; и од одређености циља коме се тежи.

Сагласије на изборни суд, за решење каквог спора, уговор је као и сваки други уговор, дозвољен законом, с том особином, што при њему држава има посла са следствима једног суда, који су парничари сами себи изабрали, и што се мора, због тога, старати, ако хоће да од њега буде ваљде, а не штете, да границе његовом раду тачно и строго обележи.

Као скоро и сва остала питања, наш гр. пост. решио је и ово о изборном суђењу, прилично на крупно и на претрун. И ако је правилно умотрио циљ овога, тако рећи, приватног суђења, и користи, које се њиме могу постићи, он је у извођењу тога циља остао непотпун, често нејасан, а где где и неследствен.

У другим законодавствима и изборне судије, у опште и у главном, морају да суде по правилима закона, у нас они суде свагда само по здравом разуму, и тиме постају, у самој ствари, у место судија, равнатељи. Што је дакле у другим законодавствима само један вид изборног суђења, то је у нас опште правило, без изузећа. Нема сумње, да је у овој великој власти, коју даје изборним судијама, законодавац тражио користи од таквог суђења, које у почетку споменусмо; на име, да пресуђење спорова олакша и трошкове смањи. Али ова велика, скоро без ограничења власт, која је дата изборном суду, била је у исто време разлог, да се онако строго обележе границе, и односно сагласија уговорача на изборни суд, и односно његовог састава, и односно самог предмета за суђење.

Наш грађански поступак није предвидео случајеве, истина, ситније, али при свем том важне, и оставио је да их судови расправљају како знају. Није предвидео како се тужба подноси, и како се на њу одговара. Није одредио никакве рокове и последице, ако се на њих не пази. Он је само казао да од дана када је писмено (којим је суд уговором изабран) власти предано до дана суђења не треба да прође више од 15 дана, и ту је све. Сад суд нека гледа сам, да му буде доста ово времена од 15 дана и за спорове, заплетене природе, где се често за само подношење одговара мора дати млого дужи рок (§. 122. гр пост.). Није предвидео начине, како се недостатци у пресуђењу исправљају, а ови се често морају догађати. Није предвидео, у случају где изборни суд дејствује услед закона, ко да решава (§. 112. гр. пост.) и на који начин, предходна питања кад се појаве; као што су изузеће против судија, одлагање парнице, изузеће због застарелости и друга.

Све ово што овде споменусмо, оскудева нашем гр. пост., али при свем том да није само прописа §. 435. и II. одељка §. 437. гр. пост., коме лека нема, ми мислимо, да би се његови

*) Овај чланак послао је уреднишгву наш ушкени друг г. Стеван Максимовић, адвокат у Ношареваду, на чему смо му веома захвални, јер радови нек. Народнога уварнују се међу најбоље производе наше правничке књижевности. О раду нашчевом у опште донећемо што пре опширнији реферат. *Ред.*

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ БЕОГРАД

прописи опет могли у примени правилно и потпуно извести. —

Наш грађ. пост., унео је у наше законодавство једну новину и узаконио је два вида изборног суда. Један суди о предметима, који по закону подлеже искључно суђењу изборног суда, други суди о предметима, на које се парничари сложе, да им изборни суд суди. Ова разлика у изборним судовима, ове две врсте, донела је за собом и кореницу разлику и у њиховом саставу и у њиховом начину поступања док се до суђења не дође.

За први случај (§. 434. гр. пост.) кад је изборни суд надлежан по закону, састав изборног суда одређује §. 435. гр. пост. и II. одељак §. 437. гр. пост. По тим §-има:

1. Сваки парничар има право изабрати по једног, или највише два судије, а обојица једног за председника; а поред тога још сваки по једног, — који би судије у случају њихове препреке заменили.

2. Те се судије бирају из лица живећих у месту, а по потреби из оближњих места.

3. У случају ако се парничари не сложе у избору судија, власт полицијска на захтев тужитеља бира судије, за противну страну и они вишеством бирају председника.

4. Кад један судија не дође на суђење, пол. власт одмах позива другог на његово место, који је одређен за замену.

За други случај (§. 433. гр. пост.) кад се парничари ван суда сложе на изборни суд, састав изборног суда, и предмет, о коме ће он судити, одређује §. 436. гр. пост. По то §-у:

1. Уговорачи треба да начине писмено, у коме ће бити тачно изложено, о чему ће изборни суд судити, и имена лица, која ће судије бити.

2. Писмено то, у двоје сачињено, мора бити од пол. власти потврђено.

3. Како је писмено, у означеној форми потврђено, оно веже оба парничара (§. 437. грађ. поступка).

4. Од тога уговора могу одустати само обе парничне стране (новим сагласијем разуме се).

5. Ако једна парнична страна одустане, друга има право захтевати, да пол. власт уговор изврши (§. 437. гр. пост.).

6. Уговорачи подносе то писмено оној пол. власти, у којем ће се кругу спор извићати, и она извештава судије о избору, и заказује и њима и парничарима где ће и кога дана суђења ради доћи (§. 438. гр. пост.).

Ми смо у овом упоређењу издвојили и груписали одредбе гр. пост., које се на који од ова два вида изборног суда односе (остале опште за оба случаја, оставили смо на страну), те да би смо на тај начин могли добити бољи преглед, и олакшати обележавање разлика које између њих постоје. Ево најзначајнијих од тих разлика.

У првом случају, где изборни суд дејствује по самом закону, нема никакве нарочите форме прописате, пошто оне нису потребне, ствар се врши скоро пред пол. влашћу и помоћу ње. У другом, где се сагласијем страна долази до изборног суда, прописана је тачна и строга форма. Мора се начинити у двоје писмено, и пол. влашћу потврдити.

У првом случају закон одређује путем категорија предмете, о којима треба да суди изборни суд, а у специјалном случају тужба и одговор. У другом предмет о коме се има судити одређују сами уговорачи.

У првом случају сваки од парничара именују по једног или највише два судије, а обојица председника. У другом број судија није ограничен.

У првом случају изборне судије бирају се из лица живећих у месту где ће се спор извићати, а по потреби и из оближњих места. У другом избор судија са свим је слободан, без икаквог ограничења, јер зависи од воље уговорача. Може се за судију изабрати малолетни или расипикућа, па чак и онај који је грађанску част изгубио.

У првом случају, ако се парничари не сложе у избору судија, власт пол. бира судије за туженога, а ови вишеством председника. У другом уговорачи бирају судије и председника, и пошто, ако се не сложе, нема уговора, нема ни места, да се пол. власт у овој прилици, ма у шта меша.

У првом случају ако који од судија, или неће, или не може да суди, власт пол. одмах наређује, да га заступи заменик. У другом ако судија, или неће, или не може да суди, наступа физичка немогућност (force majeure), да се уговор изврши.

У првом случају тужилац се обраћа пол. власти, да позове противну страну, да саставе изборни суд. У другом парничари, или ако један неће да изврши уговор, онда један од парничара, подноси поменуто писмено, у двоје начињено, или оверени препис судског протокола, оној пол. власти у чијем ће се кругу спор извићати. И ова извештава већ изабрате судије о избору, и заказује, и њима и парничарима, где ће и кога дана суђења ради доћи.

Сад пошто смо обележили, у главном, разлике, које постоје између изборнег суда, који дејствује по закону, и онога, који постаје услед

уговора, биће нам у неколико олакшано, да расправимо једно важно законско питање, које по нашем држању, закон расправља у једном духу, а практика почиње да разуме у противном. Што се тиче саме јуриспруденције наших судова, ми нисмо могли до сад пронаћи ниједно решење Касац. Суда, које би ову практику усвојило. Ево тог питања.

Вреди ли уговор, којим се уговорачи саглашавају на изборни суд и у том случају, кад нису испуњени услови, које прописује §. 436. гр. пост. за такви уговор? Или јасније, вреди ли уговор, кад писмено, које садржи сагласије на изборни суд, није написано у двоје, и пол. влашћу потврђено, или није у њему тачно означен предмет, о коме се има судити, или нису именовине судије, које ће судити?

Да би се на ово питање могло одговорити, морамо, претходно, у неколико речи напоменути, шта је све потребно, те да један уговор постане или да може вредити.

У опште за сваки уговор, да би могао постати, треба, способност уговорача, њихово сагласије, дозвољен одређени предмет и дозвољени узрок. Где ови услови нису наступили, ту нема уговора; али не стоји у исто време и то, да, где су ови услови наступили, ту свагда постаје уговор.

Закони у опште издвајају извесне врсте уговора, којима придају неки већи значај, и за њихов постанак, поред поменутих горе услова, прописује и нарочите нове. У неким случајевима они прописују извесне формалности и за њихов доказ и за њихов опстанак уједно, у другим, опет прописују, час формалности за њихов само доказ, а час суштаствене услове, за њихов постанак Такви су уговори обично о усвојењу, о браку, неки трговачки уговори, двострани уговори, уговори, где се уговорачи сложе на писмен уговор, и други

После ове кратке напомене, остаје нам да видимо, да ли по нашем закону уговор, којим се уговорачи саглашавају на изборни суд, постаје услед простог сагласија уговорача, као и остали обични уговори; или су за његов постанак, или за његов доказ, нужни услови, које прописује §. 436. гр. пост.

За свакога, који би без предубеђења, с пажњом, прочитао прописе гр. пост., који се односе на овај предмет, ово питање не би могло ни постати питањем, толико су одредбе закона, у овом погледу, јасне и тачне; али као што раније рекосмо, практика нагиње у последње доба, при свем том на погрешан пут, и за то смо дужни, да о њему нешто пространије говоримо.

Извесно је да и наши закони прописују нарочите формалности; у извесним случајима за доказ уговора, у другим опет за њихов постанак. У случајима §. 436. гр пост. такво питање, да ли услови тога §-а служе само за доказ, или и за постанак уговора, не би се могло ни породити за сва три ова услова ни у ком случају, пошто услов. да се предмет за суђење тачно означи. и други да се судије именују, чине саставни део самог уговора, а нарочито услов, да се предмет тачно означи, који је и овде онај исти, који се тражи и у општим условима за постанак уговора: такво питање може се појавити само за први услов; писмено у двоје пол. влашћу потврђено, пошто у опште оваке исправе по природи својој служе обично за доказ уговора.

Међутим по нашем држању §. 436 гр. пост. сувише је јасан и категоричан, да би се и у овом погледу, о његовом значају озбиљна дискусија могла породити. По њему, уговор којим се уговорачи сложе на изборни суд, може постати и вредити само онда, када су испуњени сви услови, које тај §-аф прописује, дакле кад је мимо способности уговорача, њиховог сагласија, одређеног дозвољеног предмета, и дозвољеног узрока, начињен и писмено у двоје, пол. влашћу потврђено, кад је у том писмену тачно означен предмет, о коме ће се судити, и именовање судија, које ће судити. Без ових услова, које гр. пост. додаје оним другим условима, нужним за постанак уговора, нема уговора, па ма да је ту сагласије парничара.

Да је прописано писмено у двоје, полиц. влашћу потврђено, услов потребан за постанак уговора, а не само за његов доказ, показује нам још јасније §. 437. гр. пост. кад вели: „Како је писмено за изборни суд по предидућим §-у *потврђено*, оно веже оба парничара. Дакле без потврде писменог нема везе јуридичне између уговорача што ће рећи, са таквим само писменом уговор постаје. И зар да је законодавац хтео, да тај услов у §. 437. прописани служи само за доказ, а не и за постанак уговора, зар не би он умео казати, „овако писмено служи за доказ уговора", а не како је рекао *веже* уговораче. — Толико вере за разумевање српског језика не би смо му смели, с образом, одрећи.

И доиста, за законодавца није било могуће наћи ни јаснију ни тачнију реч, која би постанак везе између уговорача могла означити. од ове, којом се он послужио. Веза и одвеза, представљају у нас исти појам и у закону и у животу, да би какво истраживање разлике у овој прилици могло помоћи противном гледишту на овај предмет,

Овако разумевање §. 436. гр. пост. потврђује и §. 438. гр. пост. кад каже: „Парничари поднеће то писмено оној пол. власти, у које ће се кругу спор извићати, и она ће судије известити о избору, заказавши и њима и парничарима где ће, и кога дана суђења ради доћи". Очигледно, чим пол. власт *извештава већ изабрате судије о избору*, није ли то јасан доказ, да судије у писмену морају бити именоване, а ако нису, да то писмено ни чему не служи, да уговор није ни постао, и да пол. власт не би смела по њему ништа ни предузимати.

На кратко, да је писмено у двоје, пол. влашћу потврђено, нужно за постанак уговора, доказује се јасним текстом §. 436. гр. пост. Да је тачно означење предмета нужно тако исто за постанак уговора, доказује се текстом тога §-а, и природом саме ствари; јер без одређеног предмета, у опште, а овде без *тачно* означеног предмета не може бити уговора. Да је наименовање судија услов за постанак уговора, доказује се и текстом поменутих §-а 436. и 438. а и природом уговора, јер кад се већ уговорачи, сложе да им извесни, тачно означен спор, пресуди изборни суд, за што не би именовали и судије те да знају бар ко ће им судити.

Практика ова, у осталом, двогубо греши, кад од три услова, које §. 436. гр. пост. прописује за постанак уговора, издваја баш писмено, пол. влашћу потврђено, и њему даје важност, истина, само као услову за доказ, док осталим двама условима неда никакву, пошто се писмено као доказ може лако и накнадити и заменити. На прилику, за што и приватна исправа не би овде могла послужити за доказ или ти признање, као и у другим неким законодавствима?

Ако се §. 436. гр. пост. разуме тачно, као што га ми разумемо, његов смисао постаје, за свакога јасан као дан, и свака је његова реч на своме месту, узме ли се да услови, које он излаже, служе за доказ, а не за постанак уговора, онда се више не разуме ни он, ни §-фи 437. и 438. гр. пост. који стоје с њим у вези. У ствари, сви се они, као сунђером, бришу из закона, јер се остављају без икакве могуће примене, али сумњамо, да је за тумачење закона дата судовима и толико велика слобода. —

(Свршиће се).

ЗАШТИТА ДРЖАВИНЕ СТВАРИ

ПИШЕ

Андра Ђорђевић

МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

(Наставак)

17. — 2. Тужба за повраћај самовласно одузете државине. — Канонско је право, а нарочито средњевековна теорија и практика модификовала, и на основу широког тумачења једног канона (т. зв. Canon Redintegrenda c. 3. C. 3. qu. 1.) веома јако раширила римски интердикт unde vi. И тако је ова тужба: 1) давана не само држаоцу, него и сваком придржнику или детентору, 2) она се распростирала на све случајеве, у којима је држалац губио државину противу своје воље, spolium, н. пр. услед насиља, преваре, крађе, утаје и т. д., 3) не само ради повраћаја покретних већ и непокретних ствари у државину, и најпосле 4) она је застаревала тек за 30 година. Осем тога, ова се тужба допуштала не само против извршиоца противправног дела, spoliator-a и његових наследника, већ и против свакога, ко је год одузету ствар у државину задобио знајући да је она ранијем држаоцу била одузета. Ова се тужба, овако раширена, називала remedium (или actio) spolii, а у Општем Праву је позната под именом *сиолијска тужба* (Spolienklage).

18. Поред ове тужбе, Канонско је Право завело било и exceptio spolii. Овај се приговор састојао у овлашћењу држаоца, који је самовласно лишен био државине, а кога је спољиатор био тужио за *ма какво* потраживање (на пр. за дуг од зајма), да може у одбрану своју истаћи овај spolium тужитељев и тражити, да се најпре успостави поремећено државничко стање, дакле, да му тужитељ врати одузету ствар у државину, и док овај то не учини, да не мора ништа на тужбу његову одговарати. Но овај се приговор морао најдаље за 15 дана доказати. Доцније је тај приговор напуштен.

19. — III. Страна суврмена законодавства. — Као што смо напред већ рекли, и сва суврмена законодавства дају *државини* особену *судску заштиту*, и то дају јој је као *таквој*, то јест као *просто фактичком стату*, без обзира на то, да ли је дотични држалац ствари или права уједно и правно овлашћен (на пр. као сопственик), да дотичну ствар држи или није; као и то, да за ту заштиту у свим тим законодавствима постоје *особене*, *државинске тужбе*, редовно по *две*, једна за заштиту државине од *самовласног узнемира-*

[1]) Види Savigny Traitè de la possession §. 50., нарочито Brins, Besitz стр. 177 Besitzklagen, §. 20.

вања држаоца у вршењу државинских радња, а друга *ради повраћаја самовласно одузете ствари* из државине досадањег јој држаоца; и напослетку, да се ти *чисто државински спорови* расправљају просто и брзо по *особеном државинском поступку судском*. У потврду свега тога биће, држимо, довољно да изложимо најглавнија наређења о томе само неколиких страних законодавстава.

20. Аустрија. — Аустријски грађански законик садржи неколика наређења о судској заштити државине (§. 339—348), од којих су најглавнија ова два:

§. 339: „*Била државина каква му драго*, нико нема права да је *самовласно узнемирава*. Узнемирени има *право искати од суда*, да се узнемиравање забрани и накнади доказана штета.“ — Из овог се наређења јасно види: а) да се у опште *свака* државина (законита или незаконита, савесна или бесавесна) заштићује од самовласног узнемиравања; дакле, да је и овај законик усвојио оно правило Римског Права: in summa possessionis non multum interest iuste quis an injuste possideat; и б) да узнемирени држалац има особену тужбу на заштиту своје државине од самовласног узнемиравања, и то је *тужба због сметања или узнемиравања државине* (Besitzstörungsklage), и

§. 346: „Против *сваког неистинитог* држаоца може се подићи *тужба*, како за *повраћај у пређашње стање*, тако и за *накнаду штете*. Обоје ће суд, после правне расправе, наредити и *без обзира на јаче право*, које би туженик на ствар могао имати.“ А ко је, пак, *неистинити* држалац, казује се у §-у 345.: „Ако ко улази *силом* (vi) у државину, или се увлачи *потајно* (clam), лукавством, или молбом (precario) и настоји претворити у стално право оно, што му је допуштено из просте услужности без обавезе исту услугу даље му чинити, државина по себи *незаконита* и *непоштена* постаје сувише још и *неистинита*; иначе сматра се као *истинита*“ — Ово друго наређење (§. 346) даје дакле држаоцу још једну тужбу, *тужбу због самовласног изгнања* (лишења или одузимања) *држаоца из државине*, (Besitzentsetzungsklage), те да се њом тражи од суда помоћ за *повраћај* државине.

21. Што се пак, *придржине* detentio (Inhabung) тиче, сви се коментатори Аустриског Законика слажу у томе, да она *не ужива ту судску заштиту* у случају *самовласног одузимања* ствари придржнику. Али неки[1]) од њих тврде: да се и придржина судски заштићује у случају *самовласног узнемиравања*. Други[2]) пак тврде, да придржина ни у овом случају не ужива судску заштиту. Разлози су ових последњих: што се у поменутим наређењима говори само о државини; што би било противуречја, кад би се одговарало за просто сметање придржине, док се трпи и ничим не казни за потпунце извршено самовлашће у случају одузимања ствари; и што за приватноправну заштиту просте придржине уопште и нема довољно основа. Јер, ако се придржина оснива на каквом правном односу према држаоцу, нарочито ако је придржник прост *управник туђе државине*, онда је он *посредно* заштићен *држаочевим* правним средствима; а ако, пак, придржник има каквог правног интереса у придржини, на пр. прекариста је, онда је он може очувати *посредовањем држаочевим*, било што ће овај сам подићи дотичну државинску тужбу, било што ће придржника овластити, да он то у место њега учини, па с тога му и нису неопходно потребна *самостална* правна средства. Даље, ако је придржник ствари у исто доба и *држалац права* каквог на истој, те вршење тог права неопходно претпоставља *држање* ствари (на пр. плодоуживалац, закупник), онда он, као *држалац права*, има *своје* самосталне државинске тужбе, да њима *посредно* и придржину ствари одржи. Најпосле, придржник који је *заступник* туђе државине (на пр. старатељ, представник корпорације итд.), може, у име заступљеног држаоца подизати државинске тужбе. А кад придржник ствар не држи ни у своје ни у туђе име, већ је само у фактичкој власти својој има, онда је очевидно, да нема основа ни давати му какво год правно средство, да је у тој својој власти одржи.

22.—1. Тужба због сметања државине (Besitzstörungsklage), §. 339. — Ова тужба претпоставља ово двоје: тужитељеву *државину* и туженикову *самовласно сметање*.

23. Што се *државине* тиче, она се овом тужбом заштићује без обзира на то каква је она: законита или незаконита, савесна или бесавесна. Држалац, тражећи заштиту за своју државину ствари, није дакле дужан да доказује, каквим је начином до ње дошао, нити пак судија има овде за то да разбира. Баш да је тужитељева државина и *неистинита* (т. ј. ма да је и vi, clam или precario прибављена) према неком трећем лицу, туженик не може у одбрану своју истицати *приговор, да је тужитељева државина неистинита* или *мањива* (exeptio vitiosae posessionis). А да ли, пак, туженик може тај приговор или exeptio истицати и тада, кад је тужитељева државина неистинита и према њему (туженику), као противнику (ab adversario)? Ово је спорно питање. Судска практика подржава

1) и 2). Види **Randa**, Besitz, §. 7. прим. 2.

старије мишљење да може. Новији пак писци заступају противно мишљење. Пошто ово питање нема интереса за наш Грађански Законик, то се и не ћемо упуштати у навођење и оцењивање разлога једног и другог мишљења.[1])

24. Под *сметањем* (Störung) државине разуме се сваки *фактички уштрб фактичке власти* на ствари, дакле не само насилна повреда (vis), него и свака радња, у којој лежи *коришћење* туђом ствари, као и свако *спречавање* слободног располагања држаочевог са ствари[2]). Ако се дакле, и узнемирава уживање ствари држаоцу али се не задире у просторну сферу власти његове, онда нема сметања (н. пр. кад један кирајџија држи у свом стану ноћу школу играња и тиме нарушава ноћни мир другог кирајџије). По себи се разуме, да се не може сматрати као сметање туђе државине она радња (дело), којим се истина нарушава фактичка власт држаочева на ствари, али коју вршилац њен врши или по изречном или прећутном допуштењу држаочевом или на основу законског овлашћења (н. пр. кад когод сасеца жиле и гране од суседовог дрвета, које су се у његову земљу пружиле или надвесиле, кад се ухвати и у залогу задржи туђа стока у потрици ухваћена, кад се свој рој преко туђе земље гони итд.).

25. Сметање државине може извршити и сам *судржник*, кад једностраним делом својим самовласно преиначава свој досадањи државински одношај према заједничкој ствари и тим доведе у опасност исти одношај његовог судржника, н. пр. кад отпочне употребљавати заједничку ствар на други који начин, а не онај, који закон одређује или који је уговорен био.

26. Новији писци не траже за појам сметања, да онај, који га врши, има уједно и *намеру* да државину дотичним делом узнемирава, а још мање намеру да се узнемирена државина присвоји. Они се задовољавају самим делом, којим се у истини вређа фактичка власт држаочева на ствари, па ма извршилац тога дела и незнао, да њим ту власт држаочеву вређа, дакле и ако га је у доброј вери (bona fide) извршио, само ако је имао вољу, да то дело изврши. По томе, дакле, лице, које је неспособно да има своје свесне воље, не може бити тужено за сметање државине. Међутим новија је пракса судска усвојила противно мњење, наиме, да је за сметање државине потребна и поменута намера.

27. Сметање (узнемиравање) државине може се извршити и *претњом*, само ако је ова такве природе, да се, обзиром на личне особине оног који прети, даје разложно закључити, да би претњу одиста и извео, да услед ње није држалац одустао да врши забрањену му државинску радњу. Оно се може извршити и самом *забраном* какве државинске радње, али само онда, ако се овој придружила и грожња збиљско дело, којим се доводи у опасност државински одношај држаочев према ствари.

28. Због сметања државине може бити *тужен* не само онај, ко је сам собом извршио дело сметања државине, већ и онај, по *чијем је налогу* то дело извршено (н. пр. онај, чији су радници по налогу његовом дотично дело извршили итд). Исто тако, може бити тужен и онај, ко је настојавао, да се одржи оно стање, које је туђим делом сметања створено, те да се тим стањем окористи, а било му је у власти, да се све у пређашње стање поврати.

29. Тужитељ, као узнемирени држалац, дужан је да у тужби својој наведе и докаже ово двоје:

1., да је у последње време вршио државинску радњу на ствари, дакле, да је дотичну ствар имао у својој фактичкој власти. Намеру, пак, да исту ствар држи као своју, не мора доказивати, по чем се она самим подизањем ове тужбе јасно показује. И

2., да је дело сметања државине туженик извршио.

30. Тужба се може подићи у року од 30 дана, одкад је држалац сазнао за дело сметања, а није још протекла година дана од дана, којег је исто дело извршено. Тужбу поднесену после тога рока мора суд, као застарелу, по службеној дужности одбити. И тада тужитељу не остаје друго, него да редовним путем води спор против туженика, у којем има да докаже или *своје јаче право на државину* ствари (дакле правни основ своје државине) или *право својине* на исту. Ова друга тужба ради признања права на државину застарева тек за 30 година.

31. Туженик се може бранити само оним приговорима (exceptiones), који се односе на чињенице (факте) државине или сметања исте. А то су само ови приговори:

1., да је тужба застарела,

2., да тужитељ није за тужбу легитимиран, тј. да он није у фактичкој државини узнемирен већ неко други, од којег није за подизање тужбе овлашћен,

---

1) Види: Kušnov, Тумач код §-а 339. и Randa Besitz, §. 76.

2) Тако и у Римском Праву, L. 11 de vi 43, 16 D. U. P. (Pomp.) Vim facit qui non sinit possidentem eo, quod possidebat, uti arbitrio suo sive inserendo sive fodiendo sive arando sive quid inaedificando sive quod omnino faciendo per quod liberam possessionem adversarii non reliquit.

3., да тужитељ није био у истини држалац у време извршења дотичног дела, већ туженик или неко други.

4., да туженик није извршио дело, које тужитељ представља као дело сметања државине. И

5., да је он — туженик — истина извршио дело сметања државине, али да га није учинио с вољом (намером) да државину присвоји, него да је радио као слуга или најмљени радник онога, по чијем је налогу исто дело учинио (н. пр. покосио ливаду тужитељеву итд.).

Сваки од ових приговора туженик је дужан доказати.

Других никаквих приговора туженик не може у овом државинском спору истицати. Нарочито, пак, не може приговарати: да тужитељ нема правног основа (Titel) државине, или, да он — туженик — има јаче право, јачи правни основ државине, или да је он сопственик ствари и да тужитељ нема никаква права на државину исте ствари.

32. За расправу државинских спорова због сметања државине у опште, надлежан је срески (котарски) судија (Bezirksrichter), у чијем се подручју сметање државине извршило.

33. За расправу државинских спорова прописан је нарочити *судски поступак* (possessorium summariissimum) и то за Аустрију царском наредбом од 27. Октобра 1849. године, а за Хрватску и Славонију законом од 8. Свибња 1890. године. Главније одредбе овог последњег закона јесу:

Тужба се, у одређеном року, предаје судији писмено или усмено, која се у нарочити судски записник уписује.

По тој тужби судија одређује што је могуће раније рочиште за извиђај спора у суду или на лицу места, где се налази непокретна ствар, која је предмет државине. Тужитељ се позива позивом, а туженик наредбом на препису тужбе.

У позиву за рочиште припређује се оном парничару, који би од рочишта изостао, да ће се сматрати као истинито све оно, што противник буде као стварно (фактичко) показао и навео о предмету тужбе, а то није опроврнуто доказним средствима изоставшег парничара, која су суду раније била поднета. У исто доба, парничарима се налаже, да сваки своје доказе собом понесе, а ако се на сведоке позива, да и ове собом доведе.

Доказна средства, којима се парничари могу у овом државинском спору послужити, ово су: исправе, сведоци, вештаци са или без судског увиђаја, и сравњивање рукописа. Заклетва парничарска је искључена.

На рочишту се спор извиђа усмено и брзо. Затим се одмах изриче и пресуда, која треба да садржи и разлоге судске.

Та се пресуда сматра као привремено правило за последњу фактичку државину или се њом изриче, и то само привремено, каква забрана или како осигурање од поновног сметања. Против поновног сметања припређује се губитку спора казна од 100 фор. или од 20 дана затвора. Но ова пресуда не смета оној странци, која држи да има јаче право на државину или право својине на ствар, да *правом државинском тужбом* (§. 372. аустр. грађ. зак.) или *власничком тужбом* поведе спор по редовном парничном поступку.[1])

Правна средства (уток и ништавна жалба) допуштени су, али она немају суспенсивно дејство: пресуда се при свем том дакле извршује.[2])

(Наставиће се)

ИЗ СУДНИЦЕ

IV.

Продужено кривично дело.

Ни о једном питању из науке кривичног права нема тако разноврсних мишљења, као о питању: шта је продужено кривично дело? На кад се научари у томе питању не слажу, онда су практичари-судије, који имају да примењују закон, не налазећи сигурна ослонца ни у науци, а мање у позитивном закону, изложени лутању, тако да о некој сталној пракси у овом питању код нас не може бити речи. С тога мислимо да ће интересовати наше правнике, а нарочито правнике практичаре, да виде, како о томе питању мисли данашња Касација, јер се не сећамо да у досадањим збиркама судских одлука има изнет случај, који је био тако озбиљно схваћен и претресен од оба наша виша суда, као што је овај.

В. Ј. поштар ваљевске станице оптужен је, што је као управник речене станице у месецу Децембру 1895. и Јануару и Фебруару 1896. утајао:

1., 212·29 дин. примљених за предати доплатни аманет А—у;

2., 946 дин. примљених за два доплатна аманета предата Б—у; и

3., доплатни пакет у вредности 125 динара упућен на В—а.

---

[1]) Поступак, по ком се расправља државински спор по тужби о јачем праву на државину (§. 372.) зове се possessorium summarium ordinarium.

[2]) Ближе објашњење овог закона види у ваљаном делу **Ad. Rušnov-a**, Zakon o postupku smetana posjeda etc. Zagreb 1891. god.

Првостепени ваљевски суд нашао је, да стоји дело утаје под 1. и 2, да је кажњиво по §. 113. крив. зак. с погледом на §. 70. ист. зак. јер је исто учињено у продужењу; да не стоји дело под 3. Даље је нашао, да оптужени В. Ј. има од олакшавних околности признање и добро владање, а од отежавних нема ни једне и т. д. па га је казнио са две године заточења.

Апелациони Суд налазећи, да је првост. пресуда саобразна закону, само да је оптужени строго кажњен, спустио му је казну на шест месеци затвора.

Но Касациони Суд примедбама од 8. Марта 1897. Бр. 1375. а по жалби држав. тужиоца, поништио је горњу пресуду са ових разлога:

Апелациони као и Првостепени Суд не даје никакву дефиницију о појму продуженог злочина, а судска пракса још није са тим на чисто, каква се изискивања за тај појам траже. Пресуда Апелационог Суда као и пресуда Првостепеног Суда као да би се задовољила са јединством кажњиве намере. Јединство намере, или правије рећи решимости, односи се само на субјективну страну појма. Али, за појам постојања продуженог злочина то не би било довољно, ако се у исто доба не би имало обзира и на објективни моменат. У овом случају ваља размислити, да ли се утаје две доплатне суме, које су у разна времена дошле, па и утаје у разна времена извршене, могу сматрати као једно дело, један злочин, јер продужени злочин или преступ може само онда постојати, где има више чинова али само једно дело. А где сваки чин преставља засебно дело, ту не може бити говора о продуженом злочину, ма да би сва та дела потицала из једне решимости, јер овде би недостајала објективна страна дела. А где ове нема ту не може бити говора о продуженом злочину (§. 70.), него би могло бити говора о стицају (§. 69. крив. зак.)

Према томе тај суд имао је да констатује, јесу ли обе доплатне суме већ биле у поштанској каси, кад се оптужени решио, да их узме и утаји, или, кад је оптужени извршио утају једне суме, она друга није била још ни донета; или, најзад, да ли је оптужени узео обе суме у један пут.

Апелациони Суд није усвојио ове примедбе, већ је дао следеће противразлоге:

И наш је законодавац по примеру извесних европских законодаваца, који то чине, дао дефиницију о продуженом кривичном делу у §. 70. крив. зак., ма да новија кривична законодавства то избегавају, због тога, што ни теорија крив. права није још тачно одредила: шта је то продужено кривично дело, него остављају судовима, да у сваком поједином случају реше, постоји ли или не такво дело.

Као што се види из дефиниције у §. 70. крив. зак., законодавац тражећи јединство решимости, или једну решимост кривчеву, не изискују и један предмет или право које се вређа, те да продужено кривично дело означава једнину кривичних дела за разлику од стицаја, који преставља множину кривичних дела; него се задовољава да кривична дела буду само једног истог вида, и да се скупа појављују као ресултат једне исте, у напред учињене решимости.

Ну Апелациони Суд знајући да ова законска дефиниција није подпуна ни тачна, истина држао се ње, али се наслања и на правило, које у теорији кривичног права важи као дефиниција продуженог кривичног дела, — у колико ју је теорија утврдила — уверен, да се и судска практика, бар што се тиче главних елемената, који се траже, приближава том правилу, по коме се тачнија дефиниција може овако одредити: „продужено крив. дело јесте, кад се злочинство или преступ према једном истом лицу и на истом месту, но у разна времена понавља, једнаким начином извршења, услед једне решимости, са истог узрока и за трајање истих прилика“.

При томе Апелациони Суд није губио из вида, да правило, које у науци важи као дефиниција о продуженом кривичном делу, има и изузетака, који представљају такве кривичне случајеве, у којима не мора бити свију горепоменутих елемената, па да опет постоји продужено кривично дело, а то су: 1., кад се понављањем продуженог дела не умножавају зле последице ономе према коме се чини; и 2., кад кривац вређа једно исто дато му поверење.

Овако оцењујући Апелациони Суд нашао је: да би овај дани случај, који је у питању и где оптуженик одговара за више утаја, престављао један од поменутих изузетака, баш и кад би се по дефиницији §. 70. крив. зак. тражио и услов, да се вређа један предмет; јер је оптужени као државни службеник — чиновник, вређао једно исто дато му поверење, кад је у дужности учинио више утаја, — па је с тога и узео да овде постоји једно продужено кривично дело, а не стицај, и то у толико пре, што оптуженик чинећи више утаја, за које одговара, није међу тим мењао место свога службеног положаја, него се налазио непрекидно на истом месту.

Као што се из напред изложеног види: у овом је случају одлучујућа околност вређање истог датог поверења, а све друге околности више су споредне важности, као што је и она односно самог предмета, који се овде има узети као један исти, јер га преставља новац, којим је оптужени руковао, те су без уплива појединe пошиљке — доплате или друга примања, од којих он придолази на руковање.

Према наведеном Апелациони Суд не може да се сложи са примедбама Касационог Суда, којима се, како изгледа, у почетку свом хоће, поред тога што придају важност објективној страни дела, скоро да паралише та објективна страна продуженог кривичног дела као појма, као да под појам продуженог крив. дела не долази у самој ствари множина кривичних дела — зло-

чина или преступа, која се само фиктивно узимају као једно дело и због тога строжије казне — кад изричу: „да продужени злочин или преступ може само онде постојати, где има више чинова али само једно дело". По том примедбе хоће, на против да прекомерно истакну ту исту објективну страну изричући: „а где сваки чин преставља засебно дело, ту не може бити говора о продуженом злочину, ма да би сва та дела потицала из једне решимости, јер овде би недостајала објективна страна дела. А где ове нема ту не може бити ни говора о продуженом злочину."

Апелациони Суд не може да се сложи с примедбама по томе, што се при продуженом кривичном делу поједина кривична дела, односно повторавања једнога дела, која га састављају, само у фикцији и узимају као чинови тог једног продуженог дела, те с тога и сматра, да примедбама изведени закључак не би тачан био, кад би се узело, као што примедбе упућују, да кривично дело, које се понавља под свима осталим условима или елементима побројаним у горе наведеној дефиницији, не би опет састављало једно продужено кривично дело, ма да би сва та, на тај начин понављајућа се — дакле више дела — потицала из једне решимости, јер за овај суд примедбе нејасно исказују, која би то објактивна страна дела у том случају недостајала, кад објективну страну продуженог дела као појма, управо и преставља број поновљених злочинстава или преступљења под горе казаним условима — са означеним елементима — односно наведени чинови истог дела.

На основу наведеног и §. 279. крив. пост. враћа Касац. Суду сва акта на даљи закони рад.

По овоме Касациони Суд у општој седници 19. априла 1897. Бр. 2528., нашао је, да су примедбе I. одељења на апелациону пресуду на закону основане, а да против разлози не стоје:

I. За то, што ни Првостепени ни Апелациони Суд није показао ни један једини од карактерних знакова, који се по §. 70. кривичног зак. за продужено дело траже, него је Апелациони Суд одобривши пресуду Првостеп. Суда, изрекао само то, да је дело у продужењу учињено, а мало ниже опет вели: да нема отежавних околности, као да продужено кривично дело може бити без отежавних околности, кад последња реченица §-а 70. казненог законика овако гласи: „при чему продужење и број дела узеће се за отежавну околност;"

II. Дефиниција, коју је Апелациони Суд у својим разлозима исписао као дефиницију §-а 70. крив. зак. није подпуна, јер је она преписана само из прве половине §-а 70., а друга половина с погледом на §. 69. са свим је изостала. Изостао је дакле онај карактерни знак, по коме се тражи, да су сви ти чинови (дела) такве природе, да се могу сматрати као саставни делови једнога (продуженога) дела. Сад би настало питање: шта може бити предмет повреде код продуженог дела? Не упуштајући се у пространије разлагање може се у кратко рећи: да предмет повреде код продуженог дела може бити само један објекат. Шта треба разумети са речи: „један објект," — треба потражити објашњења у науци. Овде ће Касациони Суд са два примера да покаже, коликосу погрешне дефиниције, за које Апелациони Суд вели: да су оне дефиниције нашег закона и науке, што не стоји. Ево тих примера:

Први пример: Три трговца добију једну собу у гостионици и своје новце у три пакета банака метну у асталску фијоку и забраве је, па оду у варош, да купе еспапа. Слуга гостиничарски сазнавши за новце, реши се да их покраде, и удешеним кључем отвори фијоку и у три пута у размаку подужег времена украде сва три пакета. Овде имамо једну решимост, три чина (дела) крађе једног вида, и три повређене својине, трију повређених лица. Пита се: јесу ли ово три самостална дела у стицају (§. 69.), или је ово једно (продужено) дело, јер се овде налазе сва тра карактерна знака, који се за продужено дело траже, а ти су:

а.) јединство решимости;

б.) више чинова (дела) једнога вида; и

в.) сви ти чинови (дела) јесу саставни делови једног (продуженог) дела.

По дефиницији Апелационог Суда ово би био стицај, јер су овде три својине, тројице господара, повређене. Но овде ваља имати на уму то, што сва три пакета банака могу бити предмет својине једног лица, а друго што закон кривични не штити својину, он то оставља грађанским законима. Он дакле не казни што је туђа ствар узета, него казни што је туђа ствар узета из туђег притежања (или као што Немци кажу (Gewahrsam). И ако овде има три лица, ипак је само један објекат повређен, и закон казни баш због повреде тога једног објекта.

Покрађена три трговца подижу три тужбе по грађ. закону, а држава подиже тужбу за једно (продужено), дело по крив. закону.

Други пример: Слуга се реши, да покраде извесне ствари свога газде, па удешеним кључем отвори подрум и покраде вино, доцније удешеним кључем отвори шифоњер и украде аљине, удешеним кључем отвори касу и покраде паре. Овде има једна решимост, три дела једнога вида, и својина једнога лица, па ипак три самостална крађе, јер су три објекта, три затворена простора (Gewahrsam) повређена. Овде објекат овога дела није својина, него притежање, затвор (Gewahrsam).

III. Противразлози Апелационог Суда као да би хтели рећи, да јединство решимости и овде постоји, где би се чиновник одважио, да чини злоупотребе једнога вида, кад му се за то подесна прилика укаже, или где би се један зликовац одметнуо у ајдуке са обелодањеном намером да чини само просте крађе,

дакле, дела истога вида преступе. Ово не би било јединство решимости, него једнакост намера, т. ј. намера једнога вида или једне врсте, те би овде био стварни стицај (§. 69.) а не продужено дело (§. 70.).

Јединство решимости може само онде постојати, где има правога јединства, по коме се намера простире на читави низ појединих чинова (дела); где се јединство намере јавља у напред утврђеном плану, по коме ће се извршити сви појединн чинови (дела) у току подужег времена. Једном речи: јединство решимости није ништа друго до јединство воље у множини чинова (дела).

По овоме је Апелациони Суд према примедбама Касац. Суда нашао, да је оптужени учинио дела у стицају и казни га са две године затвора, коју је пресуду и Касациони Суд 12. VI. 1897. год. Бр. 9482. одобрио.

Саопштио
Жив. С. Ивковић
писар Касације.

V.

При одређивању количине пензије, Главна Контрола не може се упуштати у оцену питања о праву на пензију.

С. М. чиновник, указом Краљевским буде стављен у пензију на основу §. 70. зак. о чин. грађ. реда.

Према овоме С. обрати се Гл. Контроли и затражи, да му она на основу чл. 18. тач. 10. и чл. 109. зак. о уређењу Гл. Контроле одреди количину пензије.

Расматрајући поднета документа од стране молиоца, Гл. Контрола нађе, да молиоцу недостаје два дана до десет година указне службе, и како по §§. 70. и 71. зак. о чин. грађ. реда чиновник задобија право на пензију тек по навршетку десет година указне службе, то према горњем молиоц и нема права на пензију, па га за то Гл. Контрола решењем својим од 6. Маја 1897. Бр. 6547 одбије од тражења, да му се одреди количина пензије.

По жалби молиоца С. М. Касациони Суд примедбама свога II. оделења поништи предње решење Гл. Контроле са ових разлога:

Кад је молиоц С. указом стављен у стање покоја, и кад се он према тач. 10. чл. 18. зак. о уређењу Г. Контроле обратио, да му она одреди количину пензије, онда је и дужност Гл. Контроле била, да му према поднетим документима и указу одреди количину пензије, а не да се упушта у оцену питања, да ли је молиоц испунио све услове, који се за пензију траже мимо чл. 18. и 109. свога устројства, јер питање о праву стављања у пензију и праву на пензију не спада у надлежност Главне Контроле.

Гл. Контрола не прими ове примедбе Кас. Суда, но да ове противразлоге:

1. По §. 71. зак. о чин. грађ. реда право на пензију задобија чиновник кад десету годину службе наврши.

Молиоц није навршио десету годину службе и по томе он није стекао право на пензију. И ако Касац. Суд спори Гл. Контроли, да се упушта у питање, да ли је молиоц испунио све услове, који се за пензију траже, опет да би Гл. Контрола могла да одреди количину пензије, мора она по дужности да оцени, да ли је дотично лице испунило све погодбе, које условљавају пензију и које су неопходне, да се одреди количина пензије, иначе нашта би било од потребе подносити доказе.

Чиновнику стављеном у пензију најмања је пензија 40% његове систематичне плате, и то кад 10-ту годину службе наврши; — тај минимум не сме Главна Контрола умањавати, а то би морала чинити, када би јој се ставило у дужност, да одреди количину пензије и ономе лицу, које није навршило десет год. службе, које дакле није законом ни задобило право на проценат 40% као најмању меру, и онда Гл. Контрола или би требала да обиђе закон и досуди 40% систематичне плате у пензију и ако чиновник није то право по закону задобио; или би требала да обиђе закон, који говори о најмањој пензији, па да му досуди мању пензију, него што је закон као минимум одредио; у ком случају требало би прво утврдити, који би то проценат био за чиновнике, који нису навршили десет година службе.

Дакле морала би се обићи или законска одредба о условљеном року служења или о условљеној најмањој пензији. Другога излаза не може бити.

2. Истина је, да по §. 68. зак. о чин. грађ. реда Краљ ставља у пензију чиновнике; истина је, да по §§. 1. и 29. истог закона чиновник задобија сва тамо означена права указом; али опет за то нико не може добити више права него што му закон даје, нити се због једне грешке, која се може случајно поткрасти Министру кад подноси Краљу указ на подпис, могу појединци да користе нечим, нашта иначе не би по закону имали право.

3. Касациони Суд у својим примедбама спори Гл. Контроли, да се упушта у оцену питања права на пензију, но Главна Контрола и у овом случају није то ни чинила, она је по чл. 109. зак. о своме уређењу хтела, да одреди молиоцу количину пензије, и уверила се, да јој је то немогуће учинити, јер молиоцу не може да одреди проценат, који је законом утврђен. И кад неко нема у основу права, он га не може имати ни за количину пошто једно друго условљава.

4. Ако би Касац. Суд остао при своме разумевању изложеном у примедбама свога оделења, онда би Гл. Контрола била можда принуђена, да досуди молиоцу онакву пензију, колика му по закону припада.

Општа седница Касационог Суда од 6. Септембра 1897. Бр. 5886. одржала је у сили примедбе свога оделења, а одбацила противразлоге Гл. Контроле.

Саопштио
Драгић Павловић.

VI.

Разумевање §. 191. тач 1. и §. 201. крив. зак.

Тужбом Начелства окр. нишког од 6. Септембра 1896. спроведен је нишком Првостепеном Суду Т. Р. из Н. стар 22. год. нежењен, што је 4. истог мес. по подне у свом дућану извршио обљубу над Ј. Ђерком П. Д., која је по приложеној крштеници имала до дана дела 13 год., 9 месеци и 11 дана.

Пресудом Првостепеног Суда нађено је, да постоји дело силовања, што се утврђује лекарском сведочбом, исказом приватне тужитељке, ислеђеним околностима и признањем оптуженога, да је приват. тужитељицу оборио и над њом извршио обљубу — §§. 224, 230. тач. 1. и 225. крив пост.

Одбрани оптуженог, да је на ово дело изазван и да је приват. тужитељка пристала на извршење обљубе, суд није могао поклонити вере, што се та одбрана ничим не утврђује и што приват. тужитељица противно тврди, а ово се слаже са ислеђеним околностима.

Како је дело казнимо по тач. 1. §. 191. крив. зак., по коме се законском пропису оптуженом и казна има одмерити с погледом на тач. 4. и 7. §. 59. крив. зак., Суд је и пресудио: да се оптужени казни са две године затвора.

По изјављеном незадовољству држав. тужиоца и браниоца оптуженог Апелациони Суд је нашао, да пресуда Првостепеног Суда не одговара закону, пошто је Суд Првостепени погрешно подвео ово дело под одредбу тач. 1. §. 191. крив. зак., како према месту, где се ово дело догодило, у собици, која је иза дућана у чаршији, тако и према приликама, под којима се догодило. Јер по гласу лекар. сведочбе није нађено приликом прегледа никаквих греботина на телу тужитељке и што и само казивање њено противно говори признајући, да је на позив оптуженог добровољно отишла у собицу, а тамо није имала никаква посла. Кад према овоме нема доказа о насилној обљуби, а казивање тужитељке о томе, не може да се прими што се не слаже са ислеђеним околностима овога дела — онда овде не стоји дело из тач. 1. § 191. крив. зак., већ дело из §. 201. крив. зак. по ком се законском пропису оптуженом и казна има измерити, а према томе и с обзиром на олакшавне околности, да се казни са четири месеца затвора.

Државни тужилац у жалби својој Касац. Суду навео је, да је овде дело из тач. 1. § 191. крив зак., а не као што Апелациони Суд узима из §. 201. ист. зак.

Да прив. тужитељица није сама отишла у собицу, већ је оптужени тада, када је у дућан ушла да пазари, на преваран начин њу одвео у собицу, врата од исте затворио, па по том тужитељку и силовао. Осим тога наводи Апел. Суда овде не могу постојати, што приликом прегледа нису нађене никакве огреботине на телу тужитељке, за то што је тужитељка према узрасту и годинама старости много слабија од оптуженога, па се није ни могла бранити.

Касациони Суд решењем својим од 9. Маја 1897. Бр. 780. оснажио је пресуду Апел. Суда. —

Дакле и поред тога, што је признањем оптуженог утврђено, да је оборио тужитељку, Апелациони Суд узима да овде нема употребљене силе или претње, принуде, па да би постојало дело под §. 191. крив. зак Држим, да је првостепена пресуда законски коректна, јер се нигде у закону не прецизира каква сила треба да буде, т. ј. каква средства имају се употребити, а на име: да ли оружје, бој, физичка сила и т. д. Кад то стоји и кад се ислеђењем и признањем утврђује да је оптужени оборио тужитељку, дакле такође силу употребио, — онда је Апелациони Суд погрешно применио §. 201. каз. зак. Ово у толико пре, што је поклонио потпуно вере одбрани оптуженога, ма да претходно није утврђено од стране лекара неједнака снага оптуженог и силовање; а према томе и могућност одбране као отпора сили употребљеној.

Саопштио
Љ. Ст. Д.

ВЕСНИК.

Ново Министарство. Услед оставке, коју је поднео кабинет, коме је председник био г. Ђорђе С. Симић и која је одмах и уважена, образовано је указом Његовог Величанства Краља од 11. ов. мес. ново Министарство, у коме је председник и министар иностраних дела г. Д-р. Владан Ђорђевић, досадањи изванредни посланик и опуномоћени министар на Двору Њег. Царск. Вел. Султана; министар унутрашњих дела г. Јеврем Андоновић, члан Државног Савета, а министар Правде г. Коста Н. Христић изванредни посланик и опуномоћени министар на Двору Њег. Вел, Краља Румунског.

За министра Просвете и црквених послова постављен је г. Андра Ђорђевић професор Вел. Школе, један од најодличнијих представника наше правничке књижевности, сурадник нашега листа, пријатељ нашег удружења и сваког културног напретка.

Остали су чланови новог кабинета: г. Стеван Д. Поповић министар Финансија; г. Сима Лозанић

министар Нар. Привреде; пуковник г. Драгомир Вучковић министар војни и пуковник г. Јован Атанацковић министар Грађевина.

* * *

Госп Д-р. М. Миловановић досадањи министар Правде, венчао се јуче у Бечу у православној цркви св. Тројице са г-ђицом Маријом Германи из Букурешта. Г. Д-ру Миловановићу, који је пријатељски прихватио постанак нашега удружења, желимо сваку срећу у његовом брачном животу.

* * *

Начелник министарства Правде, г. Вучко К. Ђорђевић, постављен је краљевским указом од 17. ов. мес. за правног референта у министарству грађевина, а на његово место именован је, указом од истога дана, г. Светозар Јањић, досадањи инспектор министарства унутрашњих дела.

* * *

Судске вести. За судије Апелационога Суда постављени су краљевским указом од 17. ов. м. г. Божидар Мутавџић, начелник окр. ваљевског и г. Марко К. Ђорђевић, секретар Касационога Суда.

За секретара Касационога Суда постављен је г. Милутин А. Поповић, начелник окр. моравског.

Г. Јован С. Миловановић, судија Апелационога Суда, стављен је указом од 18. ов. у пензију.

Г. Коста Борисављевић, председник горњо-милановачког првост. Суда и наш повереник у Г. Милановцу, поднео је на државну службу оставку, која му је уважена указом од 17. ов. мес.

* * *

Д-р. Фрања Хофман редовни професор аустријског приватног права на бечком универзитету и члан царске академије наука, умро је 13. ов. мес. у Бечу после дуже болести. Од његових научних радова најугледније је дело коментар аустр. грађ. законика, који је изда заједно са професором Пфаф-ом. Ово велико дело остало је недовршено.

* * *

Катедра за статистику. На Берлинском универзитету предавали су до сад статистику два доцента. Но како је важност статистике у новије доба постала толико значајна, као важан део државних наука, то је пруско министарство просвете решило, да највећи немачки универзитет не остане даље без редовне катедре за статистику и упутило је позив на признате научењаке у овом смеру.

БЕЛЕШКЕ

Парнична акта за универзитетску омладину. Правни факултет свеучилишта у Гетингену изјавио је жељу, да се свршена парнична акта уступе привремено ради академске наставе на употребу правним факултетима, али је изреком при томе наглашено, да се имена парничних странака, правозаступника, сведока и т. д. избришу за време те употребе. Пошто Министар Правде сматра, да се овом жељом може много унапредити правничка настава код академске омладине, то је наредио председницима првостепених судова у Гетингену и осталих судова у местима, где постоје универзитети, да професорима правних факултета уступају свршена парнична акта у горе означеној цељи.

Ово је једна новина, о којој ћемо свакојако водити рачуна, да ли ће показати практичне користи.

* * *

Недозвољен уговор. Будимпештански адвокат Јован М. који је при лањским изборима за државни сабор био кандидован за посланика, уговорио је са више фијакериста да му за цену од 350 фор. врбују и довезу на биралиште 70 бирача. Но фијакеристи нису били у стању, да му набаве више него 49 бирача. Пошто је М. на изборима пропао, то је тужио фијакеристе, да му од горње суме, коју је у напред издао, врате сразмерни део. Као што угарски „Правозаступнички лист“ јавља, суд је одбио тужиоца, са разлога, да је овакав уговор недозвољен правни посао, који не вреди и који за уговарајуће стране не ствара ни права ни обвезе. Ту одлуку потврдио је и угарски највиши суд.

* * *

Против пороте. У Колмару напао је војник под оружијем на једнога трговца, који је становао преко пута од касарне и коме је исти војник више пута претио. Кад је нападнут, трговац је утрчао у свој стан и изнео пушку. При ускакању војника у дућан трговчев, он буде убијен. Истрагом се никако није могло доказати, да ли га је трговац убио или му се пушка одапела. Суд је узео најгору околност, која је могла постојати за трговца т. ј. да је он војника убио, али је то узео под предпоставком, да је чинио у праведној нужној одбрани. С тога га је порота једногласно ослободила од сваке одговорности. — Услед ове изреке поротске, дигла се врло јака повика на установу пороте у једном делу немачке штампе, која никако не појми, да се може ослободити убица једног немачког војника.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника
У СРБИЈИ

УРЕДНИК
Милан От. Марковић
ПРАВОЗАСТУПНИК.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ГОСПОДАР ЈОВАНОВА УЛИЦА БРОЈ 63.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“ БЕОГРАД

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Како је у Србији политички живот из дана у дан све развијенији и све јача потреба за широким, начелним политичким знањима, која би заменила наопаке појмове политичке, какви у нас владају, све се више осећа штета и празнина, сем тога, што у нас нема готово никаке ни преводне ни оригиналне политичке литературе. На нашем језику још нема књиге, која би показала, да је политика наука, да она има свој морал и своја утврђена начела и да је ово, што се код нас назива политиком и политичком акцијом гомила чудних погледа и резона, без икаког политичког карактера. Људи пак, који би, својим особеним положајем, имали дужност да у политички живот Србије уносе здраве и једре појмове, не налазе рачуна за то, а мало их је, у осталом, који хоће да на другим језицима од тога што прочитају и покупују и у нашу државу уведу правилан политички ред. Овим редом мисли би се далеко могло ићи и још јасније доказати, колико је нужна нашему јавном животу добра политичка литература и како је огромна штета, што ње у нас никако готово и нема. Могло би се после видети и то, колико је благодетна свака новина у томе правцу, разуме се, ваљана и добра.

И ма колико да се одговори тој потреби, потписани су превели с немачког *Начела Политике* од знаменитога немачког професора *Франца Холцендорфа*, чије је име знано у свему образованом свету.

Ми немамо потребе, да о књизи и писцу овде нарочито говоримо, пошто ће о томе бити речи подуже у предговору. У осталом људи интелигентнији знају за обоје. Његова *Начела политике* имају светску важност и сматрају се као једно од најбољих дела у политичкој књижевности. Ваља нам међутим одмах додати, да дело није написано популарним стилом и да се за његово разумевање иште образованост.

Тако дакле, ако српски образовани политичари хоће да помогну издање овога превода, нека се претплате. Ми се обраћамо српској политичкој интелигенцији.

Књига ће изнети 26 штампаних табака а коштаће четири динара.

Како ми међутим немамо намеру нити можемо да књигу издајемо о својему трошку, то молимо свакога, који би се хтео претплатити, да уз своје име пошље 4 динара *др-у Михаилу Поповићу, професору I. београ. гимназије* или *г. Јеврему Петровићу чиновнику Народне Банке.* Тај ће новац бити депонован у који новчани завод и ако не буде доста претплатника, да би се књига могла штампати, враћен онима, који га буду послали.

Београд октобра 1897. г.

Жив. М. Протић
АДВОКАТ

Др. Мих. Р. Поповић
ПРОФЕСОР.

ПОВЕРЕНИЦИ

Удружења јавних правозаступника

У СРБИЈИ

Алексинац:	Јован Несторовић
Ваљево:	Марко Ђуричић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Лазар Ивковић
Јагодина:	Драгутин Печић
Књажевац:	Сима Клапаровић
Крагујевац:	Рака Филиповић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Илија Мојсиловић
Ниш:	Ђорђе Живковић
Пирот:	Живан Ивковић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокупље:	Ивко Ивковић
Смедерево:	Марко Лазић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Петровић
Чачак:	Алекса Радуловић
Ћуприја:	Жив. Пандуровић

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ" БЕОГРАД

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Бр. 4.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ" БЕОГРАД

У БЕОГРАДУ I. НОВЕМБРА 1897.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ГОСПОДАР ЈОВАНОВА УЛИЦА БР. 63.

1897.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

У децембру текуће године, излази из штампе моја нова књига

РУКОВЕТ

ПРАВНИХ РАСПРАВИЦА И АДМИНИСТРАТИВНИХ ЧЛАНАКА

СА ДОДАТКОМ

ПРИНОСЦИ ИЗ ИСТОРИЈЕ СТАРОГ СРПСКОГ ПРАВА.

У овој књизи биће најмање 15 штампаних табака, обичне осмине. За претплатнике стаје 2 а за остале 3 динара или круне. Скупљачи, као знак захвале, добијају једанаесту књигу. Са претплатом треба да се јаве до 20. Децембра, **а новце полажу кад приме књигу.**

Пријатеље, који су ми помогли да измирим трошкове око штампања прве књиге „**Историјски развитак српске Задруге**," молим за настојавање, да и ова књига нађе повољног одзива међу претплатницима. **Дужнике опомињем.**

Поједини претплатници из Београда могу се обратити и мени писменом поруџбином.

Молим уредништва наших и хрватских листова, да овај оглас препштампају.

Београд.

Алекса С. Јовановић
КАСАЦИОНИ СУДИЈА

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД I. НОВЕМБРА 1897. БРОЈ 4.

О ИЗБОРНОМ СУЂЕЊУ

НАПИСАО

† Милан С. Пироћанац

(Свршетак)

Све што до сада споменусмо, чини нам се, веома јасно, те нам је у толико теже разумети погрешку, у коју је практика почела упадати. И ако би се ова појава чим год могла објаснити, то ће бити, по свој прилици, с једне стране, новином коју је наш грађ. поступак измислио, поделивши изборне судове у две врсте, и због, коју су у свађају судова произвели прописи грађ. поступка, од којих се једни односе на изборни суд, који дејствује по закону, а други на онај, који долази по уговору. Ови су прописи у више §-фа растурени, измешани, и у несређеној редакцији изложени. С друге стране погрешним мишљењем, да за уговор за сагласије на изборни суд, као и сваки други, законом дозвољени уговор, нема разлога, да се уговорачима стављају ограничења и нарочити услови; а то баш ни у колико не стоји.

Са изборним суђењем, где изборни суд дејствује по закону, законодавац је ишао на то, да олакша расправљање спорова извесне категорије, који су пре свега сувише мале вредности, а после, који се једино на лицу места дају најправилније расправити. Треба само прочитати §. 434. грађ. пост. који ове случајеве набројава, те да се о томе стече уверење.

А са изборним суђењем, где се уговорачи на изборни суд сложе, закон је хтео дати могућности парничарима, да и спорове од већих замашаја, са мање трошкова и мање губитка времена расправе. И ако закону у овом случају, са стварањем изборног суда, поред постојећих државних судова, снабдевених свима гарантијама за правилно суђење, није била то цел, друге доиста нема. Закон је у толико више морао имати ову цел непрестано пред очима, што су у опште изборни судови мање поуздани пут, да се до правде дође, а нарочито у нас, где изборни судови, и кад долазе услед уговора, а не закона, извиђају просто и пресуђују по здравом разуму, те су тако у ствари, као што рекосмо више равнатељи него судије.

Оваки суд, коме су тако широке границе дате, и за извиђање и за пресуђење спора, а његове пресуде у опште без апелате, ако се не би још знало, ни ко ће да суди, ни о чему ће да суди, постао би права опасност за уговараче, који су по најчешће, у незнању, и природе и последица оваког суђења, лакомислено на њ пристали, рачунајући као што се у опште држи, да ће тиме уштедити у трошковима и времену. На послетку човек још могао би се зар и ослонити на здрав разум човека, кога познаје и за судију сам бира, али како да се ослони на здрав разум људи, које његов парничар бира и равнодушна пол. власт.

И ако је са свим ново, ово није само фраза, ово је факт. Други одељак §. 437. грађ. пост. даје тужиоцу право, да лиши туженога права да бира судије, кад год је њему драго. Ево на који начин долази ова накарадна појава у закону и у примени, која је толико накарадна, да би због ње требало збрисати целу главу у грађ. поступку о изборним судовима. Но §. 435. грађ. пост. сваки парничар има право изабрати по једног или највише два судије, а обојица једног за преседника, а поред тога још сваки по једног заменика. Пошто овај пропис вреди само за изборни суд, који дејствује по закону, за извршење његово требало је предвидети случај кад једна страна неће да бира, било судије било председника, и оставити полиц. власти, да она место ње бира судије, а ови председника. Али грађански поступак није тако наредио: §. 437. грађ. пост. II. одељак вели: „У случајима §. 434. грађ. пост., ако се парничари у

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ

избору судија не сложе, власт ће полицајна, *на захтевање тужитеља изабрати судије за противну страну, и ови већином бирају председника.*

Ово наређење II. одељка §. 437. грађ. пост. утврђује начело, да се парничари морају сложити у избору судија и председника и тиме допуњује §. 435. грађ. пост. који вели, да сваки парничар бира по једног судију и пр., — што ће рећи, да свака страна има, истина, права да бира по једног или највише два судије, али да би избор могао бити свршен, треба и то да наступи, да свака страна пристане и на судије противне стране. Али како тужиоц има интереса да се никад не сложи, то он неће никад ни пристати на судије, које би изабрала противна страна, и тако би њему остало право, да бира за себе судије, пошто му то право даје §. 437. грађ. пост. II. одељак, док би их за туженога бирала полиц. власт.

Нама није разумљиво за што је потребна слога између парничара у избору судија, у случају, кад изборни суд долази по закону, али већ кад је слога постала услов за састав тога суда, онда, пошто слога и неслога зависе, не од једног, него од оба парничара, онда је било природно, оставити полиц. власти да, у случају нелоге, она именује судије за обадве стране. Али у место тога овај услов слоге, услед тога наређења, начинио је од изборног суда један накарадни суд.

И зар у таквом стању ствари, где се оваки накарадни резултати постижу, треба сад силом извртати и наопако тумачити јасан текст §. 436. грађ. пост., те да би се и изборни суд, на који се уговорачи сагласе, могао подвести под накарадне прописе §. 437. II. одељка грађ. пост, који вреди за изборни суд, што дејствује по закону, и суди о потрицама, о спреги, о стоци кад се измеша. Доиста не, тим се путем не би смело даље ићи, тај пут није само противан закону, он је противан и разуму, да се и ми на здрав разум позовемо, а што је најглавније, он је крајње опасан за несмотрене људе, који, у доброј намери, пристају на изборни суд.

Но ту није крај разлозима, са којих је законодавац прописао услове §. 436. грађ. пост. и изречно затражио писмено у двоје, потврђено влашћу, тачно означен предмет, и наименовање судија. Ако би судови тако разумели пропис §. 436. грађ. пост., како он буквално гласи, са изборним судом, на који се уговорачи сложе, постизавају се све оне користи, које је закон овим судом хтео постићи Спор се решава и брзо и, колико је у природи ствари могуће, праведно, јер је све, што би таком решењу сметало, уклоњено. О сагласију самом на изборни суд не би могло бити сумње, да постоји, јер се доказује јавном исправом. О предмету ће би могло бити спора, јер је у тој исправи тачно обележен О судијама не би могло бити речи, јер су их обадве стране заједнички изабрале. О одлагању спора, о изузећу судија, о изузећу због застарелости и другим споредним питањима, која се при парничењу могу појавити, у овом случају не би могло бити питања, јер су уговорачи сва та питања предходно пречистили, ако их је било, и спор ограничили чисто на предмет, који су у исправи означили.

Тако је кад се закон и природно и правилно разуме. На против, ако се узме, као што практика покушава да заведе да за постанак уговора на изборни суд нису нужни прописани услови у §. 436. грађ. пост, писмено у двоје, потврђено полиц. влашћу, тачно означен предмет, и наименовање изборних судија, — или другојаче, ако се узме да вреди уговор на изборни суд, где је стављен цигло један услов, на име да уговорачи пристају, да им сваки спор, који би из какве уговорене радње могао произаћи пресуди изборни суд, такво би разумевање закона начинило такву збрку, из које се, ако би се ова теорија следствено изводила, нико исплести не би знао.

Да видимо сад какве могу бити последице овакога једног уговора, у коме уговорачи пристају на изборни суд тако, да им он пресуди све без разлике спорове, који би из какве уговорене радње могли произаћи.

Тужиоц би се морао обратити полиц. власти, да она позове противну страну, да уговор испуни и судије изабере. Наравно он би се позвао на §. 435. грађ. поступка и ако му ту није места.

На то би тужени одговорио. Пошто услови, које прописује §. 436. грађ. пост. нису испуњени, јер нема писменога у двоје полиц. влашћу потврђеног, није тачно означен предмет, и нису именоване судије, или нема ма кога од ових услова, уговор по закону не вреди. И даље како полиц. власт у случају изборног суда, који постаје услед уговора, има да ради по §. 438. грађ. пост, на име *да изборним судијама избор саопшти и њима и парничарима закаже, где ће и кога дана ради суђења доћи* и ништа више, то полиц. власт, пошто нема коме избор да саопшти, јер судије нису у писмену именоване, не би по овоме §-фу ништа смела ни предузимати, него би изрекла, да нема места њеном раду.

И пошто се ово питање, да ли вреди уговор или не вреди, само редовним судовима

(§ 109. грађ. пост. т. 3.) може расправити, ето парнице и дугачке и заплетене, на место уштеде у трошковима и времену.

Кад би, на овом питању, тужилац добио мегдан, полиц власт предузела би рад све по §. 435 грађ. пост. и суд би био сав образован против туженога, према ономе што смо већ раније поменули. Али тужени би и у овом случају могао правити изузеће против изборних судија, могао би тражити, да се парница одбаци, или за то што је спор једном већ пресуђен, или за то што је тужитељ намирен, или за то што му је право застарело, могао би тражити и да се парница одложи, тврдећи да су за сва ова питања надлежни редовни судови, а не изборни. а то је доста, те да се породи спор о овој надлежности, о коме опет имали би да реше редовни судови.

Мучно би доиста било пронаћи подеснији начин од овога, да се један спор јаче замрси и његово решење у недоглед отисне.

По овој теорији, коју је наш грађански поступак усвојио, на име, да без јавне исправе, без тачно означеног предмета, о коме ће се судити, и именованих судија, који ће судити, уговор на изборни суд ништав је и судови га тога ради и не ниште, него само оглашују за ништав т. ј. изричу, да се није могао ни образовати. — Ова теорија нити је нова нити усамљена. И друга законодавства сматрају за ништав уговор, у ком се у опште пристаје на изборни суд, без да се предмет за суђење тачно означи, и судије именују — и француски грађански поступак, из кога су редактори нашег грађ. поступка врло често буквално црпели, назива такав услов уговора clause compromissoire и изречно га оглашују за ништав.

ЗАШТИТА ДРЖАВИНЕ СТВАРИ

ПИШЕ

Андра Ђорђевић

МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

(Наставак)

34. — 2. Тужба за повраћај самовласно одузете државине (Besitzentsetzungsklage) §. 346. — Ова тужба претпоставља: да је држалац какве покретне или непокретне ствари самовласно (противправно) лишен детенције или држања ствари, те му је сад више немогућно, да с њом по својој вољи располаже. А *циљ* јој је: да се *иоследње фактичко државинско стање*, које је противправно поремећено, *успостави*, те тога ради она даје могућност држаоцу, да помоћу суда тражи како повраћај ствари у државину, тако и накнаду претрпљене штете.

Истина, држалац, који је противправно лишен државине, може тражити повраћај изгубљене државине још и овим двема тужбама: *власничком тужбом* (reivindicatio) која је петиторна, и *правом државинском тужбом* (actio Publiciana), али се то њима много теже и спорије постизава; теже зато, што се у власничкој тужби морају поднети докази о праву својине, као правом предмету спора, а у правој државинској тужби, пак, докази о истинитом начину прибављања државине, а то је доказивање у већини случајева скопчано с великим тешкоћама; а спорије зато, што је расправа спорова по тим тужбама скопчана с приличним губитком времена, јер се она врши по редовном парничном поступку. Напротив, у спору по овој тужби треба доказати само последње фактичко стање (државину), што је наравно много лакше, а и расправа овог спора бива много брже, јер се врши по оном напред већ изложеном кратком државинском поступку.

35. Право на ову тужбу, као год и на ону прву, има у опште сваки држалац, ма каква му драго била државина, истинита или неистинита, савесна или бесавесна.

36. И ова се тужба има подићи у истом року од 30 дана, рачунајући од дана, кад је истискивање (dejectio) држаоца из детенције извршено, или од дана, којег је држалац за исто сазнао (ако је напр. придржнику држаочевом детенција противправно одузета); но у овом последњем случају тужба се мора подићи пре него што је протекла година дана од дана, којег је извршено дело истискивања држаоца.

37. Овом се тужбом може тужити уопште сваки, ко је год противправно тужиоцу преузео државину, без обзира на то што је он можда сопственик одузете ствари а не тужилац. Истина, у §-у 346. вели се: да се ова тужба може подићи против сваког *неистинитог* држаоца, али је по §-у 345. неистинити држалац онај, који је државину задобио *силом*[1]) (vi), *потајно* (clam) или *преварним узећем* (precario), а такво је прибављање државине противправно. Туженик треба да је неистинити држалац према тужиоцу. — Али, ако је и тужилац неистинити држалац према туженику, онда се овај може одбранити

1) Овде се под *силом* (vis) не разуме само физичка сила, којом би се лично држалац савладао, те да се ствар од њега одузме или претња непосредним злом, услед које преплашен држалац своју ствар напушта, те је онај, који је претио, може заузети у своју државину, или пак уклањање спољних сметња, које пречe присвајање државине, него се разуме и фактичко заноседање ствари а без пристанка досадашњег држаоца и који би се томе противио, само да је за исто на време знао.

приговором, да је и тужиочева државина неистинита или лажљива (exceptio vitiosae possessionis ab adversario).

38. Суд је овлашћен да, у течају овог државинског спора, учини и неке привремене мере, наиме: да нареди секвестар или привремену заједничку употребу ствари, о државини које се спор води или да се та ствар повери суду или неком трећем, да је причува док се спор о државини не расправи и не пресуди. То суд наређује у случају, кад је потребно да се отклони ненакнадна штета, а особито онда, кад је сумњиво, којег је парничара државина истинита. То се јасно види из §-а 347. аустриског грађанског законика, који овако гласи: „Ако се одмах не може познати, ко се налази у истинитој државини и у колико једна или друга странка има право на судску помоћ, има се ствар, о којој се води спор, поверити суду или ком трећем, да је дотле причува, док се распра о државини не расправи и не пресуди. Ко је парницу изгубио, може и после те пресуде поновити тужбу по јачем праву, што мисли да му припада на ствар.“ Слично наређење налази се у оном законику о поступку у случајевима сметања државине од 8. Свибња 1890. год. у §-у 12. „И течајем расправе, већ започете, али још недовршене, могу се заискати привремене одредбе, а судац има их учинити, ако је то потребно, да се препријечи насиље или да се одврати ненакнадива штета, особито онда, када је двојбено, што је у истинитом посједу. Судац има у ту сврху наредити или секвестрацију или привремену заједничку порабу, или забранити обим странкама сва деловања, која су скопчана с посједом, или повјерити препорни предмет оној странци, која противнику своме даде сигурности, или која из других обзира по зрелом претресу свих околности веће право има на заштиту суда.“

39. — Nominatio auctoris. — Може да се деси случај: да од онога, који држи неку ствар у *туђе* име, дакле, да од простог *придржника* (detentor) више њих у исто време, а сваки за себе, траже државину исте ствари. У таквом се случају придржник налази у невољи, јер ако ни једноме од њих ствар не преда, те до спора дође, онда се он излаже извесној одговорности, терету парничења парничним трошковима и т. д. Да би све то избегао, мора је, дакле, неком дати, али коме? Ето баш тај случај предвиђа и решава аустриски Грађански Законик у §-у 348. који овако гласи: „Ако више потражилаца државине иште у исто време од простог придржника какве ствари, да је овај преда, па се међу њима налази и онај, у чије је име ствар чувана, има се ова предати првенствено овоме, а остали о предаји известити. Ако пак ова околност не би ни за кога од њих имала места, ствар ће се суду или ком трећем предати да је чува. Судија је дужан да извиди правне разлоге свих тражилаца државине, и о том пресуду изрећи.“ Као што се види из овог наређења, овде се разликују две хипотезе: да ли се међу потражиоцима државине налази онај, који је придржнику поверио спорну ствар на чување, дакле т. зв auctor придржников, или се не налази. У првом случају придржник је овлашћен да спорну ствар свом ауктору врати, неразбирајући да ли остали потражиоци имају боље или јаче право на државину исте ствари од онога, али је уједно и дужан, да их све о тој предаји извести, како би ови могли своја права према ономе очувати. А у другом пак случају, придржник је овлашћен да ствар, ако је покретна и подесна да се у суду чува, преда суду на чување, иначе од овога захтевати, да нареди, ко ће је у име суда чувати до свршетка државинског спора. Суд ће овај захтев придржников усвојити, а затим ће све интересоване странке позвати, да се извиди, која је се од њих налазила у последњој фактичкој државини те ствари, па ће само о том питању своју одлуку и изрећи. И овај ће се спор расправити такође по оном особеном државинском поступку. Ни овде се суд не ће упуштати у расправу о правном основу државине и о савесности и несавесности држаочеве. У том погледу остаће свакој странци отворен пут редовне парнице те да у овој доказује своје јаче право на државину или и само право својине. — И ето ово именовање свога ауктора од стране придржника, а у циљу да избегне излишно вођење спора у своје име, назива се nominatio (или laudatio) auctoris и сматра се као начин промене парничних странака.[1]) Ово именовање свога ауктора од стране туженика допушта се не само код државинских већ и код осталих спорова као што се то види и из §-а 68. и 70. нашег грађ. судског поступка.[2])

Ово наређење аустриског законика у § 348. ушло је, али сасвим накарадно, у §. 209. нашег Грађ. Законика: „Кад се два или више њих препиру о томе, коме државина ствари једне припада, до пресуђења причуваће је суд или *онај чијим именом когод ствар држи.*“ Очевидно је, да се овај §. не би могао разумети без испоређивања с §. 348. аустр. законика, а нарочито пак, да се последње речи односе на *придржника.*

---

[1]) [2]) Види моју *Теорију грађ. суд. поступка* II. св. стр. 128, бр. 234.

40. Узнемиравање државине подизањем или рушењем какве зграде. — Особену пажњу заслужује случај кад се коме државина какве *непокретне* ствари (resp. државина каквог права, стварног или личног на некој непокретној ствари) узнемирава било *подизањем* какве нове грађевине на суву или води, било *преправком* исте, а за све то је потребно одобрење полициске или друге које државне власти, било најзад *рушењем* какве зграде, која је досад постојала, те се тако уопште *мења неко садање фактичко стање* на штету некога, па је због тога потребно: да се то мењање *привремено* задржи, док се не реши питање о томе: да ли је дотично лице доиста овлашћено, да ту измену изврши. Тај случај *приватне забране мењања фактичког стања* био је познат и у Римском Праву, и та се забрана тамо називала operis novi nuntiatio. А тај случај предвиђа и аустриски грађански законик у овим својим наређењима[1]) и то као особени случај сметања државине.

§ 340: „Ако се има градити нова каква зграда или грађевина на води или друга каква грађевина, којом би *држалац* какве *непокретне* ствари или стварног права могао бити оштећен у својим правима, а градилац се није заштитио по пропису судскога поступка према реченом држаоцу, овај има право искати од суда, да се то *новчење* забрани и суд је обавезан пре судити ствар што скорије."

§ 341: „Док се ствар не пресуди, суд редовно неће допустити да се грађење настави. Ово се настављање може међутим допустити само тада, ако је *опасност близу* и *очевидна*, или ако градилац даје *довољну сигурност*, да ће ствар поставити у пређашње стање и накнадити штету, а забранилац напротив не даје у последњем случају никакве подобне сигурности за последице своје забране." И

§. 342: „Што се у претходним §§-ма наређује о *новом* грађењу, има се применити такође и на *порушење* какве *старе* зграде или друге које грађевине."

Пошто ова наређења, заједно с многим доцнијим грађевинским законима за нас немају никакве практичке вредности, то их нећемо изближе ни објашњавати већ их ради потпуности излагања одредаба аустриског законика о државини само наводимо.[2])

41. Такође ради потпуног излагања свих одредаба аустриског законика о државини наводимо и ово наређење: §. 343: „Ако држалац каквог стварног права може доказати, да је каква *туђа зграда*, која *постоји*, или друга која туђа ствар *готова да се сруши* и да му *прети очевидна штета*, има право судом *искати осигурање*, ако се није политичка власт већ постарала за јавну сигурност." Ово наређење има своје порекло у установи Римског Права т. зв. cautio damni infecti. Њему је право место не овде, него у Облигационом Праву, тамо где се говори о обвезама, које постају из противправних дела и сличних случајева.[1]) — И ово наређење није унесено у наш Грађански Законик.

(Свршиће се).

[1]) Ова наређења нису унета у наш Грађански Законик.

[2]) Ближе објашњење види у **Stubenrauch** Commentar код ових §§-а, даље **Rusnov**, Tumač I. стр. 491. и даље.

КОНСТИТУЦИЈА ДРЖАВЕ*)

(ИЗ ДЕЛА ХЕРБЕРТА СПЕНСЕРА „ПРАВДА")

(Свршетак)

Свака конституција државе, коју санкционише једино релативни морал, мора да се, по другоме једном разлогу, одваја од конституције, коју би санкционисао апсолутни морал. Форме владе у садашњим цивилизованим друштвима неоспорно су прелазне форме (транзиторне). Као што се види из дојакошњега, конституција државе са милитарним режимом, у основи је различна од конституције државе основане на индустријализму: у етапама постепене еволуције између ових регијона, ваља поступно проћи разне и мешовите конституције, привијајући се, према догађајима, час једној серији потреба, час другој. Ја сам доказао на другоме месту *(Принципи Социологије)* ово: ако искључимо типове непрогресивне, који достигну једну социјалну организацију и више је не мењају, и ако се задржимо на типовима више пластичности, који су непрестано на путу индивидуалне и социјалне еволуције, видићемо, да ће увећавање једне или друге врсте социјалне активности увек изазвати промену, која одговара структури друштва.

Мешовите конституције државе, погодне за мешовите потребе, имају квази-моралну санкцију. Пошто је крајњи циљ одржање услова, који допуштају примену индивидуалнога живота и његових активности, и како је тај живот у опасности час од спољашњих, час од унутрашњих непријатеља, излази, да постоји квазиморално оправдање за политичке конституције, које су најпогодније да у даним тренуцима отклоне ове две категорије опасности.

[1]) Види **Windscheid**, Pand. II. §. 458. и 459. **Arndts**, Pand. §. 328. и друге.

*) Види „Бранич бр. 1. стр. 5.

Ваља сад расправити друго једно питање, које се не може прећи ћутке: питање о политичким правима жена. Ми смо већ видели, да у друштвима милитарним или делимично милитарним, право гласања жена не одговара строго правичности; пошто оне не подносе једнаке терете, није право ни да имају једнаке власти. Полазећи од претпоставке, да ће укидање милитарнога режима једнога дана уклонити ту тешкоћу, ваља се запитати, да ли ће онда бити корисно, да се женама да право гласања. Треба одредити утицај, који ће право гласања жена имати на одбрану стварних политичких права. Због извесних разлога ми смо склони мислити, да би тада била ослабљена сталност тих права.

Компаративна лакоћа којом жене попуштају својим утисцима, начинила би од растења њиховог утицаја штетан фактор за законодавни рад. Бића људска, како су сад конституисана и сувише су потчињена владавини својих специјалних осећаја. А код жена је тренутно осећање много јаче но код људи. Та црта њиховога карактера стоји у супротности са хладноћом, која треба да председава изради закона. Да би се могли градити добри закони претходни је услов, чувати се од страсти које изазивају пролазни узроци или особени предмети. Данас је тај претходни услов само непотпуно осигуран; он би био још неосигуранији, кад би право гласања било распростртo и на жене.

Тој моралној разлици приближује се аналого и интелектуална разлика. Врло мало људи, а још мање жена имају тачно мишљење о томе, где је место општему и апстрактному. На њихову мисао дејствује једино оно што је засебно и конкретно. Девет законодаваца на десет и деведесет и девет бирача на сто мисле само на непосредне резултате мере, коју предузимају, а никако не мисле на посредне резултате, на преседане, које ће та мера створити или на утицај, који ће она имати на људски карактер. Кад би жене гласале, ово занимање оним, што је блиско и лично о трошку онога, што је удаљено и безлично, још би било силније и тада би била многобројнија бескрајна зла, која већ изазивају садашњи услови.

Ми смо доказали, да постоји радикална опозиција између породичнога и државног морала, и да је штетно уводити један у сферу другога, зло може чак и смртно постати, кад би се то увађање беспрекидно продужавало. А познато је, да понашање опредељава карактер; његова другарица, интелигенција, служи му само као оруђе за прибављање сатисфакције осећајима, чији скуп сачињава карактер. Данас осећаји већ нагоне људе и жене, да кваре државни морал, уводећи у њ морал породице. Према својим материнским функцијама, жене су нарочито склоне пре да награде недостатак заслуге него саме заслуге, и да даду више мањој способности. Љубав према створењима без одбране, — како би се могао назвати родитељски инстинкт — моћнија је код жене но код човека и опредељава више њено понашање у породици и ван ње, и то би је више но човека увлачило у службу прекомерне бриге око слабијих, који би били стављени над јачима. Данас је тежња оба пола, да сматрају грађане као да они имају све ради своје беспомоћности, док та беспомоћност долази за то што немају заслуга; кад би се ова тежња, јача код жене но код човека, вршила у домену политике, она би собом донела маркиранију бригу у корист неспособних и на штету способнијих. У место поштовања права, које, као што смо видели, у практици условљава примену начела, да сваки прими добре или рђаве резултате својега личног понашања, ми бисмо видели, да би права трпила чешће и општије повреде. Користи, које би имали јачи, биле би врло често одузимане у цељи да се помогне старијима и невоље ових последњих чешће би падале на терет јачима.

Друга једна нарочита црта жена долази не од њихових материнских, него од њихових брачних односа. Њихови осећаји, нарочито израђени за специјалну склоност бризи око деце, још су и згодни за избор мужа у мери, у којој им прилике допуштају избор. Физичка или умна снага, или обе ове особине заједно, то су црте људскога карактера, које највише привлаче жене. Отуда код жене култус снаге у свима њеним формама, отуда и њен релативни конзерватизам. Жене су подложније но људи утицају ауторитета, ма под каком формом се он појављивао — политичком, социјалном или црквеном — та тежња дела на све степене друштвенога развитка. Чак и у приликама, у којима би изгледало, да би њихова инстинктивна осећања требала да изазову противно дејство, жене остају од људи верније навикама, које су освећене изречним заповестима предака; отуда код Јуанга жене носе елементарнији костим но људи, који су почели да се покривају прегачом. Жена је увек била више од човека обузета религиозним фанатизмом, који је само израз екстремне потчињености сили, која се сматра као натприродна. Грци су опазили ову разлику између два пола; она је посматрана у Јапану. Хиндуси нам за њу дају примере, и она се показује у целој Европи. Ако би се дало женама право гласања, то осећања, које у њима изазива власт и њен апарат у свима својим обли-

цима, предузело би одбрану свакога политичког и црквеног ауторитета. Може бити да би у садашњим приликама био доброчин конзервативни утицај таке природе, кад не би био црта карактера, који сам описао. Али кад се састави са предилекцијом жене за великодушност на штету правди, тај култ снаге би, ако би му се допустила већа слобода изражавања, увећао силу јавних власти, те не би водиле рачуна о индивидуалним правима, кад год би радиле на циљима, које се сматрају као доброчине.

Питање ће изгледати сасвим друкчије, кад буде нестало садашњих политичких компликација, које су произашле из нашега прелазног стања. Врло је могућно, да ће тада право гласања женама дано имати доброчина дејства.

Партизани њиховога брзога изборног ослобођења позивају се на разлоге, да ће, без тога, жене бити немоћне да извојују легално признање осталих својих права. Искуство не оправдава тај разлог. За последњих тридесет година жене су много пута извојевале и то без отпора од стране људи. У модерним временима то осећање правде много је више регулисало понашање људи према женама но према другим људима. Притиснуте класе људи имале су много дуже да се боре, да би отргле уступке, које траже од класа господарских док су жене, исто тако класа, имале да се боре против класе људи, да би извојевале за се различите слободе. Оне су их стекле и ако немају политичке власти; оне ће, без сумње постићи и укинуће неправди, на које још имају да се жале — најглавније са гледишта чувања њихове деце — а да нас не излажу гигантским политичким превратима, које неке од њих спремају.

Прокламовати отворено, да је многима тога ради потребно право гласања, да би његовом помоћу, добиле своја праведна права, значи тврдити, да би људи дали право гласања, пошто знају, да ће тај уступак повући уступак праведних права жена, али да нарочито одбијају ово последње. Тако ако би *А* било гласање, а *Б* остала права, онда би изашло: да су људи готови дати *А* више *Б*, али не пристају да дају само *Б*.

Говорећи о конституцији државе ваља нам говорити и о подели њених терета. Толико исто има разлога говорити о правичној подели терета државних, колико и о правичној подели власти.

Са апстрактнога гледишта то питање нема озбиљних тешкоћа. Индивидуална котизација ваљала би да буде сразмена користима индивидуално прибраним. Терети би требали да буду аналоги посматрајући аналогију користи и различни према различности користи. Из тога излази, да се мора градити разлика између трошкова, који имају за предмет заштиту особа и трошкова, којима је предмет заштита добара. Опште говорећи, људи придају једнаку важност своје му животу и својој личној сигурности. Јавне трошкове, дакле, прибране за заштиту тога, ваља дакле сви подједнако да сносе. С друге стране, пошто се вредност добара једнога плаћеног радника, постављеног на последњи степен друштвених степеница бескрајно разликује од вредности добара какога милионара, учешће у трошковима за одбрану својине ваља да буде сразмерно вредности притежавања добара и да више или мање варира према њиховој природи. Ове напомене дају нам приближне елементе за праведну поделу са гледишта заштите у унутрашњости. Теже је формулисати праведну поделу са гледишта спољашне заштите. Инвазија доводи у опасност и личност и добра у једно исто време; грађанину се све одузима, он пати од физичких штета, а губи, више или мање, и своју слободу. Праведност поделе зависи, дакле, од релативне важности, коју сваки приписује свакој од ових штета, и немогуће је искати њену општу или специјалну вредност. Да се задовољимо казавши, да ће све дотле, док буде постојао милитарни режим, бити једино остварљива приближност у подели јавних терета.

Али ма на који начин били међу грађане подељени државни терети, сви треба да их подносе. Сваки човек, који учествује у бенефицијама владе, треба непосредно да прими свој удео у трошковима државним.

Овај последњи услов од капиталне је важности. Политички људи су наклоњени начинима прикупљања порезе, који су тако састављени, да приликом разрезивања порезе остају неопажени сви или део прихода грађана. Они често бране царинска или акцизна права, говорећи, да се тако од народа узима више но што би се добило, кад би сваки дао свој део порезнику. Узимајући тако кришом суме, које се јавно не би добиле, овај систем има ресултате који се морају осудити. На тај се начин вешто избегава отпор порези; међутим то је спасоносан отпор, који, не сметан, обуздава претеривања јавних трошкова. Кад би сваки грађанин имао да плати свој део у какој видљивој и опипљивој форми, износ би био тако велики, да би се сви здружили да наметну економију у вршењу потребних функција и одупрли би се установљавању бескорисних функција. Данас, на против, ако се понуде свакоме грађанину користи, за које је он уверен, да га ништа неће коштати, он је склон да пљеска расипању и да, са непоштењем више или мање свесним, тежи прибирању користи о трошку других.

Од како је почела агитација у корист раширења изборне слободе, непрестано се понавља максима: „Таксација без репрезантације то је крађа.“ Од тога дана нас је искуство научило, да је репрезантација без таксације, мука пљачкања. **ж. м. п.**

ИЗ СУДНИЦЕ

VII.

Застарела меница, у законој форми издана, потпун је доказ и за грађанско-правну обвезу.

(Одлука опште седнице Касац. Суда).

По меници, која је као таква застарела, осудио је Београдско-трговачки Суд по кратком поступку туженога као издаваоца, да плати дуг с интересом од дана меничнога рока до наплате. Тражење туженога, да се осудно решење задржи од извршења, јер је меница по §. 167. трг. зак. застарела, као и због тога што у њој није означено место плаћања, Првостепени је Суд одбио, али Касациони је Суд донето решење поништио примедбама својим од 3. Јуна 1896. Бр. 8633. из ових разлога: Кад је дужник у основу оспорио право наплате тужиоцу по поднетој меници, по основу застарелости, онда је Суд погрешио, што осудно решење није задржао од извршења, но је требао да расправи питање о његовој обвези редовном парницом.

Трговачки Суд усвоји ове примедбе Касационог Суда, достави тужбу на одговор туженом, на коју овај одговори: да је меница престала бити меничном обвезом; да тужилац није доказао изостанак исплате; да је престао бити менично одговоран по §. 141. трг. зак. и најзад да тужилац није показао начин, на који је дошао до сопствености ове менице, а да му он није пренео спорну меницу у својину, понудио је главну заклетву.

По овоме Суд Трговачки пресудом од 6. Јуна 1897. Бр. 6731. досуди тужиоцу спорни дуг и накнаду парничних трошкова, налазећи да спорна меница и ако је по §. 167. трг. зак. застарела и тиме изгубила менична преимућства, не може потирати приватно-правну обвезу туженога, јер према §. 167. трг. зак. и § 928. ж. грађ. зак. менично-правна обвеза туженога измењена је. Меница је издата још 1881. и она је изгубила само менична преимућства, предвиђена у §§. 451. и 454. грађ. суд. пост., али није поништена приватно-правна обвеза туженога.

Законодавац у §. 928. ж. грађ. зак., преобраћајући меницу у облигациони дуг не каже у исто време, да меница мора бити сачињена у форми облигације (§. 191. грађ. суд. пост.) и онда с обзиром на правно начело, да се изузетци најстрожије тумаче, и начело, да се уредност исправе цени по моменту њеног издања, — меница сачињена у законој форми, како прописује §. 80. трг. зак., потпун је доказ и за приватно-правну обвезу туженога, када је меница преобраћена у облигациону исправу.

Обвеза туженога не може поништити неиспуњене услове из §§. 139. и 141. трг. зак. од стране тужиоца, јер тужени као издаваоц спорне менице по §§. 144. и 146. истог закона обвезан је и ако меница није протестирана, јер он ничим није доказао, да је акцептанта о року снабдео покрићем.

Пренос је на спорној меници уредан — бланко-пренос, који је признат у §. 110. трг. зак.

Понуђеној клетви нема места према §. 282. грађ. суд. пост. и §. 866. грађ. зак.

Од траженог интереса тужилац је одбијен, јер није поднео доказе да је ово примање пријавио у порезу (§. 75. зак. о непоср. порези).

По жалби туженога Касациони Суд примедбама свога II. оделења од 16. Августа 1897. Бр. 5171. поништи горњу пресуду Трг. Суда са ових разлога:

Овом пресудом осуђен је тужени на плаћање по прописима §§. 80., 110. и 146. трг. зак., јер је Суд нашао, да поднета меница за доказ обвезе туженога има све услове из §. 80. трг. зак., да је на тужиоца пренета по §. 110. трг. законика бланко-жиром туженога, као издатеља, и да овај по §. 146. трг. зак. није доказао, да је пријемник о року снабдевен био новцем.

Али кад стоји утврђено то, да је исправа, по којој тужилац тражи осуду према §. 167. трг. зак. застарелошћу својом изгубила карактер и значај менице, и да се она с тога има да сматра као приватна облигациона исправа, — онда је погрешно и неумесно позивање суда на прописе трг. законика, који говоре о меницама и доказивању меничних обвеза, већ је Суд требао да такву исправу и њену доказну вредност цени по грађ. судском поступку, а по одредбама које се односе на приватне исправе и обвезе, пошто се према §. 928. ж. грађ. зак. тражбе по таквим исправама сматрају као облигационе.

Разлог Суда, да се уредност исправе цени по моменту њеног издања, могао би опстати, кад би био поткрепљен извесним прописима законским, но кад то Суд није могао да учини, онда такав разлог не може да вреди, нарочито и за оне исправе, које по закону изгубе свој првобитни карактер и значај, као што је овде случај, па добију само то право, да могу бити цењене и уважене као исправе друге врсте, ако би, разуме се, имале услова, који се за исправе те врсте законом изискују.

Према томе дакле, кад у нашем трговачком закону нема прописа о томе, како ће се наспрам којега од потписника менице ценити њихов положај у погледу обвезности, онда кад таква исправа као меница изгуби своју меничну вредност услед застарелости, већ је само у §. 928. ж. грађ. зак. речено, да се такве

исправе сматрају као облигационе обвезе, а затим када се тужени брани да поднета исправа наспрам њега нема доказне вредности као облигациона обвеза по §§. 191. и 192. грађ. суд. пост. и да он исту исправу није пренео на тужиоца, нити на њој има онаквог преноса, какав се законом прописује за обвезе облигационе, — онда је тај Суд по пропису §§. 164. и 166. грађ. суд. пост., требао претходно да извиди: је ли тужени исту исправу написао и потписао, а по том на тужиоца пренео, па за тим да оцени према § 305. грађ. пост., да ли она у опште има услова законских за доказ обвезе туженога према тужиоцу.

Но Трговачки Суд не прими ове примедбе, него даде следеће противразлоге:

У I. и II. делу примедаба наводи се, да је овај Суд реченом пресудом осудио туженога на плаћање по прописима §§. 80., 110. и 146. трг. зак. јер је нашао, да поднесена меница за доказ обвезе туженога има све услове из §. 80. трг. зак. а да је Суд с обзиром на §. 167. трг. зак. и 928. ж. грађ. зак. исправу, по којој тужилац тражи осуду туженога и која је застарелошћу својом изгубила карактер и значај менице и постала приватнога облиг. исправом, требао да цени по грађ. судском поступку и по овоме законику цени њену доказну вредност.

Из пресуде се види, да овај Суд није осудио туженога за то, што само меница испуњава услов §. 80. трг. зак. већ се Суд поред тога позвао и на §. 928. ж. грађ. зак. и §. 189. грађ. суд. пост., који последњи §. говори о приватним исправама. На §. 80. трг. зак. позвао се не за то, што он сматра поднету исправу за пуноважну меницу, већ само да утврди то: да је меница у времену издања била сачињена у форми оној, коју прописује то законско наређење. На §. 928. ж. грађ. зак. с тога, што је Суд узео, да је меница по томе §-у постала облигационим дугом. На §. 189. грађ. суд. пост. за то, што се меница по истеку рока од пет година као приватна исправа има да цени по томе законском пропису, који говори о доказној вредности приватних исправа у опште.

Даље Суд разуме §. 928. ж. грађ. зак. тако, да се меница по истеку пет година потпуно равна облигацији и да њу закон тада сматра за пуноважну облигацију без обзира на то, да ли је она сачињена у форми §§. 191. и 192. грађ. суд. поступка а са ових разлога:

Што се питање о томе, да ли је једна исправа сачињена у законој форми, има да цени по ономе закону, који је у времену издања те исправе форму њену одређивао.

Ово је једно судском праксом утврђено правно начело, и довољно је да га Суд наведе и не цитирајући нарочиту законску одредбу, јер један формалан закон може имати повратне силе само односно несвршених правних послова, а важност и правно дејство свршених правних послова регулише закон онога времена, у које су они учињени.

Ту се Суд и поред тога позвао на ону одредбу законску, на коју се могао и требао позвати — §. 80. трг. зак.

Законодавац преобраћајући по истеку извесног времена меницу у облигациони дуг, он је равна пуноважној облигацији. Законодавац сматрајући тада меницу као облигацију ни једном одредбом својом не захтева, да она, поставши облигацијом, мора бити сачињена у форми облигације. Према другом одељку §. 928. ж. грађ. зак. Суд има прво да утврди, да ли је исправа, по којој се тражи осуда тужене стране, меница, јер само у законој форми — §§. 80. и 162. трг. зак. — сачињена меница, губећи своја преимућства, постаје облигацијом после пет година, а писмено, које не садржава све битне услове уредне менице, не утврђује никакву менично-правну исправу, није меница па по томе, после пет година није ни облигација. —

Када је пак утврђено, да је једна исправа меница, онда она као таква постаје облигацијом и онда је законодавац лишава само меничног преимућства — §§. 451. и 454. грађ. суд. пост. — и меница, која је сачињена у законској форми и била доказ за менично-правну обвезу има се сматрати доцније и као облигација, да је приватна исправа сачињена у законској форми, само што она тада доказује грађанско-правну обавезу дужникову и њена се доказна вредност цени по §. 189. грађ. суд. пост.

На §. 146. трг. зак. Суд се позвао за то, да утврди, како менично-правна обвеза издаваочева, који није доказао, да је послао покриће акцептанту, није угашена, већ као и акцептантова, по истеку од пет година постаје облигационим дугом.

На послетку Суд има да наведе, да он према грађанском законику не треба у овом спору да извиђа, да ли је тужени пренео меницу на тужиоца, јер с обзиром и на §. 866. грађ. зак. меница, поставши облигацијом, по истеку пет година, ипак задржава природу исправе, која гласи на доносиоца, кад се има у виду још и то, да се данас бланко-пренос не само код толиких приватних исправа као пуноважан пренос употребљава.

Касациони Суд у својој Општој Седници од 10. Октобра 1897. Бр. 6788. усвојио је противразлоге Трговачког Суда, а одбацио примедбе свога оделења.

Саопштио
Драгић Павловић.

СТРАНО ПРАВОСУЂЕ.

I.

Застарели интереси не могу се без одобрења дужника исплаћивати из положених отплата; приговор застарелости, који није учињен при полагању отплате, већ у одговору на тужбу, сматра се као правилан и на време учињен.

(Одлука бечког Касац. Суда од 19. јула 1896. Бр. 6111).

Тужени се тужиоцу обвезао, да му по обрачуну од 6. априла 1883. плати од тада па за годину дана како првобитни дуг, који је признао, тако и заостали осмогодишњи интерес. Но тужени положи тек 26. октобра 1889. знатну отплату, коју тужилац прими без примедбе, да ли у отплату интереса — и евент. ког интереса — или главнине. У тужби од 14. јула 1892. тражи тужилац — по одбитку отплате — првобитну суму главног дуга са свима интересима од постанка тражбине. Тужени чини у спору приговор о застарелости интереса.

Први суд само је у неколико досудио тражење у тужби, и то тако, што туженог осуди на плаћање суме, која је збир првобитног дуга, интереса од постанка тражбине до 6. априла 1883. г. и интереса од 26. октоб. 1886. г. до 26. октобра 1889. г. а по одбитку отплате, која је тога дана положена, и за тим на плаћање интереса на ту тако добивену суму од 26. октобра 1889 г. Од тражења интереса од 6. априла 1883. год. до 26. октобра 1886. г. тужилац се услед застарелости одбија.

Друга инстанција, мењајући првостепену пресуду, досуди тужиоцу и овај интерес од 6. априла 1883. до 26. октобра 1886. јер тужени, при давању речене отплате, није ни у ком погледу учинио примедбу или захтев у томе смислу, да неће да плати више но трогодишњи интерес нити се брани застарелошћу интереса; а с друге стране, што тужилац, дозвољавајући нагомилавање интереса за више година, није изгубио право на интерес и на обрачун примљене отплате, прво за заостали интерес, па тек по том за капитал, по §. 1416. аустр. (§. 886. нашег) грађ. зак.; и што се застарелост не може примењивати без нарочитог позивања на њу, те да се према томе застарелост, на коју се тек у овоме спору позива, има сматрати као доцкан пријављена.

Највиши Суд усвоји жалбу туженога и менајући одлуку Вишег Суда, одржа пресуду Првост. Суда са следећих разлога: жалба туженога управљена је противу измене, која је учињена у првостепеној пресуди односно интереса за време од 6. априла 1883. до 26. окт. 1886. Првост. Суд сматрао је ове интересе за застареле и одбио тужиоца од тражења истих, док је друга инстанција на апелату тужиоца и ове интересе признала и туженог осудила на плаћање истих. Друга инстанција позвала се за то на §. 1416. аустр. (§. 886. нашег) и §. 1501. (§. 949. нашег) грађ. зак., и да тужени, кад је речену отплату положио 26. октобра 1889. није никакву примедбу или захтев учинио, да он неће да плати више но трогодишњи интерес и да су исти застарели, те да је према томе застарелост, истакнута тек у овом спору, доцкан учињена. Тужени заиста није тврдио да је он пре или при давању отплате учинио такву примедбу, али не стоји ни то, да је тужилац тада наговестио туженоме, да ће од примљеног новца одбити прво све интересе и то и оне више од три године заостале, па тек по том капитал, нити да је тужени тада или ма кад дао свој пристанак на овакво обрачунавање. Изјава воље туженога, да он хоће да плати и застареле интересе, овде дакле не постоји, него је исти шта више у овом спору учинио приговор о застарелости интереса. По §. 1416. аустр. (наш §. 886.) грађ. зак. у случају, кад је при полагању неке отплате смисао дужникове воље сумњив, или поверилац противно тврди, има се обрачунати прво интерес, по том капитал, а од више капитала онај, који је већ тражен, или му је рок протекао, а за тим онај, који је дужнику најтежи. По овом правном правилу не може бити сумње, да ако један дужник дугује другом повериоцу више разних капитала, од којих су неки застарели, да онда треба отплату обрачунати прво за незастареле капитале и да би се по смислу §. 1432. аустр. (§. 902 нашег) грађ. зак. само евент. сувишак могао узети у отплату застарелих капитала. А оно, што о капиталу као главној ствари важи, мора вредети и о интересима као споредној ствари, према §. 6. аустр. (§. 8. нашег) грађ. зак., кад закон не садржи одредбу, да поменуто правно правило за интерес не вреди. Из тога пак излази, да при постојању једног капитала са интересима, од којих су неки застарели, а неки нису, у смислу отплате долазе на исплату по §. 1416. аустр. (§. 886. нашег) грађ. зак. прво незастарели интереси, за тим капитал, и тек по том, ако достиже à conto положена сума застарели интереси. Јер, доиста, не може се порицати, да су за дужника тежи они интереси, на плаћање којих може бити принуђен, него они, против којих може у одбрану истаћи застарелост. Одредба §. 1416. аустр. грађ. зак., по којој се при отплатама имају прво обрачунавати интереси, може дакле имати примене на оне интересе, на плаћање којих може суд осудити дужника и против његове воље. Али то није случај код застарелих интереса, јер по истеку рока одређеног у §. 1480. аустр. (§. 928. д. нашег) грађ. зак. престаје право повериоца, да исте тражи. Свакако у случају, кад поверилац овако застареле интересе тужбом тражи, мора дужник изречно истаћи престанак овога права — застарелост, и суд по §. 1501. аустр. (§. 949. нашег) грађ. зак., не сме се на ово обзирати по званичној дужности, већ само на изречну одбрану; а ако је приговор учињен и ако је основан, он мора повући за собом одбијање од тражења застарелих интереса. У овом је случају застарелост интереса истакнута већ у одговору на тужбу према судском поступку, а тужилац није изнео

никакве околности, којима би доказивао, да је наступио прекид застарелости за више од трогодишњег интереса. Према томе несумњиво је, да су интереси од 6. априла 1883. до 26. октобра 1886. у време подизања тужбе, а и при полагању отплате, били застарели. Мишљење, да је приговор застарелости требало учинити повериоцу још при полагању отплате 26. октобра 1889. и да је приговор доцкан учињен, с тога, што је то извршено у одговору на тужбу, као што друга инстанција резонује, не само да не налази потврде у закону, него с њиме баш у опреци стоји. Јер као процесуални приговор, он према §. 5. суд. пост. аустр. (тачка 4. §. 109. нашег грађ. пост.) није ни могао бити учињен пре одговора на тужбу; а да је дужник то учинио пред повериоцем ван суда, суд се на то не би могао ни обзирати. Редовна одбрана овим приговором пред судом у одговору на тужбу, оправдана је, па да се од тражења застарелих интереса одбије. Не да се §. 1416. аустр. (§. 886. нашег) грађ зак. бранити мишљење, да је тужени положеном отплатом платио и застареле интересе. Јер, баш с тога, што при томе плаћању није дата никаква изјава, да ли и у колико тај новац треба да служи за изравнање интереса или капитала, мора се према §. 1416. аустр. (§. 886. н.) грађ. зак. узети, да је новац био одређен за исплату још постојећег, а не застарелошћу престалог потраживања, и да доиста овај последњи није њиме измирен. Приговор застарелости био је према томе правилно учињен и требало га је узети у обзир одбијањем од тражења дотичног дела из утужене суме, као што је прва инстанција учинила. — Према томе на жалбу туженога морала је бити измена пресуде вишег суда, што се тиче поменутог интереса и првобитна пресуда Првост. Суда оснажена.

Allg. Oesterr Grchts-Ztg. Превео **Р. Ф.**

КЊИЖЕВНОСТ

Г. Алекса С. Јовановић, касациони судија, наш и ван граница наше отаџбине добро познат и признат писац, објављује, да ће идућег месеца изаћи из штампе његова нова књига: **Руковет правних расправица и административних чланака, са додатком: Приносци из историје старог српског права.**

Књига ће изнети најмање 15 штампаних табака, обичне осмине, и стаје за претплатнике 2, а за остале 3 динара или круне.

Г. Алекса С. Јовановић стекао је гласа као познавалац старог српског права, његови се радови уважавају и цитирају као ауторитативни, те с тога је излишна свака наша препорука. Ми обраћамо само пажњу наших читалаца и свију, који се интересују за српско право и српску историју, да не пропусте набавити књигу, у којој ће наћи лепе поуке.

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

(Рад Управног Одбора у месецу Октобру 1897.)

Седнице одборске држе се редовно бар једаред недељно. Вршени су текући административни послови друштвени. Редакциони Одбор, који функционише на позив уредника, попуњен је избором г. Д. С. Петковића адвоката.

Изабрана је комисија за израду нацрта **Закона о правозаступницима.** У комисију ушли су гг. Ђорђе С. Ђорђевић, Д-р. Драг. Протић, Стева Добривојевић, Коста Шпарталъ, Милан Ђ. Димитријевић и Никола Николић.

Друга комисија изабрана је за израду **Правила о пензионом фонду правозаступничком.** Чланови су њени гг. Д. Тадић, Д. Алкалај, Жив. Симић, М. Миловановић и Ст. Божовић.

Кад обе комисије израде своје нацрте, разаслаће се свима члановима удружења на оцену, а затим ће се на друштвеном збору претрести. —

Решено је, да Одбор према чл. 2. правила удружења приреди **јавне дискусије,** на којима ће се претресати правна питања, спорна или од општег интереса. Приступ је слободан сваком правнику. Утврђене су теме и дан за прву јавну дискусију.

Решено је, да се позову сви правозаступници, да се упишу у редовне чланове удружења, јер само ови могу бити чланови пензионог фонда и морају положити основни улог од 24 динара и за ову годину. И при каснијем упису мора се овај улог накнадити.

ВЕСНИК.

Ректор Вел Школе. Академијски Савет Вел. Школе изабрао је г. Д-ра В. Бакића за ректора Вел. Школе за ову годину. Ово је први избор по измењеном закону, по коме две трећине гласова од укупног броја професора на свима факултетима мора пасти на изабраника. Г. Д-р Бакић заузима по други пут ово отлично место и ми му најсрдачније честитамо.

* * *

На правном факултету наше Велике Школе упражњене су две катедре, једна за грађански законик, а друга за грађански судски поступак и приватно међународно право. Министарство Просвете и црквених послова расписало је стечај за обе, а рок је за пријаву до краја јануара 1898.

* * *

Председник Главне Контроле. Г. Ђока Стефановић, пређе председник Касационога Суда, постављен је Краљевским указом од 20. пр. мес. за председника Гл Контроле, које је звање већ и раније заузимао.

ПОЗИВ.

Према чл. 2. правила удружења правозаступничког, биће у Недељу 9. Новембра у 9 часова пре подне у Грађанској Касини прва

ЈАВНА ДИСКУСИЈА

СА ОВИМ ДНЕВНИМ РЕДОМ:

1). О застарелости тужбе против јемца;

2). О важности изјаве меничних потписника, да остају у обвези и без протеста.

Слободног приступа и гласа при претресу ових питања имају редовни и ванредни чланови удружења, као и у опште сви правници (судије, судски и управни чиновници и т. д.).

Београд 20. Октобра 1897.

Одбор

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА.

Г. Г. ПРАВОЗАСТУПНИЦИМА У УНУТРАШЊОСТИ.

По вестима од наших гг. повереника, јављају се у многим местима гг. правозаступници само као претплатници на „Бранич“, а не као чланови нашег удружења.

Орган друштвени само је један огранак радње удружења, којим оно тежи да оствари задаћу своју. Претплатник може бити сваки, ко се њиме, као научним листом, користити жели или се за њ интересује. Но правозаступници су позвани, да потпомажу све гране друштвенога рада и све тежње, које су задаћа нашега удружења, а то се може постићи само тако, ако *сви правозаступници* буду *редовни чланови удружења*. То се замишљало при оснивању удружења, тако је и збор схватио дужност свакога адвоката према удружењу. А само као *редовни чланови* имаће правозаступници од удружења оне моралне заштите и материјалне користи које ће се без сумње постићи, ако се својски и удруженом снагом буде радило на остварењу друштвених смерова.

Управни Одбор умољава с тога сву гг. колеге из унутрашњости, да похитају са пријавом за редовне чланове удружења и да сваки свој улог још за ову 1897. годину (члан 21. правила) положи што пре код г. повереника друштвеног у свом месту, јер, према одлуци одборској, само ће они адвокати моћи бити чланови пензионог фонда, који основни улог од 24 динара положе и за ову годину, што ће се и при накнадном упису безусловно тражити.

Београд 20. Октобра 1897.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“ БЕОГРАД

СЕКРЕТАР ОДБОРА
Д. Алкалај.

ПРЕДСЕДНИК ОДБОРА
УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА
Милан Ст. Марковић.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника у Србији

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
правозаступник.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БРОЈ 2.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Како је у Србији политички живот из дана у дан све развијенији и све јача потреба за широким, начелним политичким знањима, која би заменила наопаке појмове политичке, какви у нас владају, све се више осећа штета и празнина, сем тога, што у нас нема готово никаке ни преводне ни оригиналне политичке литературе. На нашем језику још нема књиге, која би показала, да је политика наука, да она има свој морал и своја утврђена начела и да је ово, што се код нас назива политиком и политичком акцијом гомила чудних погледа и резона, без икаког политичког карактера. Људи пак, који би, својим особеним положајем, имали дужност да у политички живот Србије уносе здраве и једре појмове, не налазе рачуна за то, а мало их је, у осталом, који хоће да на другим језицима од тога што прочитају и покушају и у нашу државу уведу правилан политички ред. Овим редом мисли би се далеко могло ићи и још јасније доказати, колико је нужна нашему јавном животу добра политичка литература и како је огромна штета, што ње у нас никако готово и нема. Могло би се после видети и то, колико је благодетна свака новина у томе правцу, разуме се, новога ваљана и добра.

И ма колико да се одговори тој потреби потписани су превели с немачког *Начела Политике* од знаменитога немачког професора *Франца Холцендорфа*, чије је име знано у свему образованом свету.

Ми немамо потребе, да о књизи и писцу овде нарочито говоримо, пошто ће о томе бити речи подуже у предговору. У осталом људи интелигентнији знају за обоје. Његова *Начела политике* имају светску важност и сматрају се као једно од најбољих дела у политичкој књижевности. Ваља нам међутим одмах додати, да дело није написано популарним стилом и да се за његово разумевање иште образованост.

Тако дакле, ако српски образовани политичари хоће да помогну издање овога превода, нека се претплате. Ми се обраћамо српској политичкој интелигенцији.

Књига ће изнети 26 штампаних табака а коштаће четири динара.

Како ми међутим немамо намеру нити можемо да књигу издајемо о својему трошку, то молимо свакога, који би се хтео претплатити, да уз своје име пошље 4 динара *другу Михаилу Поповићу, професору I. београд. гимназије* или *г. Јеврему Ђоровићу чиновнику Народне Банке.* Тај ће новац бити депонован у који новчани завод и ако не буде доста претплатника, да би се књига могла штампати, враћен онима, који га буду послали.

Београд октобра 1897. г.

Живк. М. Протић
АДВОКАТ

Др. Мих. Р. Поповић
ПРОФЕСОР.

ПОВЕРЕНИЦИ

Удружења јавних правозаступника

У СРБИЈИ

Алексинац:	Јован Несторовић
Ваљево:	Марко Ђуричић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Лазар Ивковић
Јагодина:	Драгутин Пећић
Књажевац:	Сима Клапаровић
Крагујевац:	Рака Филиповић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Илија Мојсиловић
Ниш:	Ђорђе Живковић
Пирот:	Живан Ивковић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокупље:	Ивко Ивковић
Смедерево:	Марко Лазић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Петровић
Чачак:	Алекса Радуловић
Ћуприја:	Жив Пандуровић

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА
КРАЉЕВИЋ МАРКОВИЋ
БЕОГРАД

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Бр. 5.

У БЕОГРАДУ 10. НОВЕМБРА 1897.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ГОСПОДАР ЈОВАНОВА УЛИЦА БР. 63.

1897.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

У децембру текуће године, излази из штампе моја нова књига

РУКОВЕТ

ПРАВНИХ РАСПРАВИЦА И АДМИНИСТРАТИВНИХ ЧЛАНАКА

СА ДОДАТКОМ

ПРИНОСЦИ ИЗ ИСТОРИЈЕ СТАРОГ СРПСКОГ ПРАВА.

У овој књизи биће најмање 15 штампаних табака, обичне осмине. За претплатнике стаје 2 а за остале 3 динара или круне. Скупљачи, као знак захвале, добијају једанаесту књигу. Са претплатом треба да се јаве до 20. Децембра, **а новце полажу кад приме књигу.**

Пријатеље, који су ми помогли да измирим трошкове око штампања прве књиге „**Историјски развитак српске Задруге**“ молим за настојавање, да и ова књига нађе повољног одзива међу претплатницима. **Дужнике опомињем.**

Поједини претплатници из Београда могу се обратити и мени писменом поруџбином.

Молим уредништа наших и хрватских листова, да овај оглас прештампају.

Београд.

Алекса С. Јовановић

КАСАЦИОНИ СУДИЈА

2378

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД 10. НОВЕМБРА 1897. БРОЈ 5.

ЗАШТИТА ДРЖАВИНЕ СТВАРИ

ПИШЕ
Андра Ђорђевић
МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

(Свршетак)

42. — Француска. — У француском законодавству, наиме по члану 6. закона од 25. Маја 1838. о надлежности среских судија (sur les justices des juges de paix) постоје *три* тужбе за заштиту државине и то само *непокретних* ствари и права везаних за непокретности (des droits réels immobiliers) као што су личне и стварне службености. Државинских тужаба за заштиту државине покретних ствари нема у овом законодавству зато, што оно не разликује државину од својине код покретних ствари, а управо на тој се разлици и оснива теорија државинских тужаба. По члану 2279. француског грађанског законика, који гласи: En fait de meubles possession vaut titre, савесна држава покретне ствари заснива одмах и својину, па с тога ово наређење спречава и самом сопственику, да своје покретне ствари, које су изишле из његове државине, а нису му ни украдене ни изгубљене, тражи као своје средством власничке тужбе (reivindicatio). А где је искључена власничка тужба, ту је тим пре још искључена и државинска тужба.

Те три државинске тужбе јесу ове: 1. la complainte тј. *тужба због сметања државине*; 2. la dénonciation de nouvel oeuvre тј. *тужба за обуставу отпочетих грађевинских радова*, и 3. la réintégrande тј. *тужба за повраћај самовласно одузете државине*. Да их укратко, сваку посебице, разгледамо.

43. — I. Тужба због сметања (узнемиравања) државине.[1]) — Ову тужбу може подићи сваки, ко је узнемирен у државини какве непокретне ствари или уживању каквог стварног права на каквој туђој непокретној ствари, те од суда помоћи тражи, наиме да престане даље узнемиравање те државине или уживања права и да му се извршеним узнемиравањем причињена и доказана штета накнади од стране туженог узнемириоца. А да се ова тужба може подићи, потребно је, да се стеку ове погодбе (рекензити):

1., да узнемирена државина има све оне карактере, које тражи чл. 2229.[2]) грађ. зак. и чл. 23.[3]) грађанског поступка.

2., да је она трајала најмање годину дана (la possession annale), в. чл. 23. поступка грађанског;

3., да је ова тужба суду предата пре него што је протекла година дана рачунајући од дана, ког је дело узнемирења извршено, в. чл. 23. ист. поступка; и

4., да се узнемирење државине састоји у таквом материјалном факту или таквом правном акту који, било директно било индиректно и у путу консеквенције, саставља или у себи садржи такво потраживање (претензију), које је противно туђој државини.[4])

---

[1]) Историјско порекло ове тужбе је предмет живе препирке међу писцима француским. Биће довољно да овде само то споменемо, да се она сасвим јасно јавља у XII. и XIII. веку у Etablissements de St. Louis, у Coutumes de Beauvoisis од Beaumanoir-a, и у Les assises de Jérusalem. Она се даље помиње у чл. 96. Coutume de Paris, у чл. 1-ом гл. XVIII Ordonance од 1867.

[2]) Тај члан овако гласи: „Pour pouvoir prescrire il faut une possession continue et non interrompue, paisible publique, non équivoque et à titre de propriétaire".

[3]) А овај члан гласи овако: „Les actions possessoires ne seront recevables qu' autant qu' elles auront été formées, dans l' année du trouble, par ceux qui, depuis une année au moins, étaient en possession paisibles par eux ou les leurs, à titre non précaire". А titre non précaire значи: да државина није стечена nec vi, nec clam, nec precario, тј. ни силом, ни потајно, ни преварним узећем.

[4]) B. Aubry et Rau, Cours de droit civil français, t. II. §. 187. стр. 153.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ"

44. — Туженик се може бранити овим приговорима (exceptions): да тужби овој нема места зато, што се тиче такве ствари или таквог права, које не може бити предмет државинске тужбе; да тужилац није овлашћен да тужбу подигне; да је протекла година дана од кад је извршено дело, које се као узнемиравање државине означава, да је већ поведен спор о својини или о праву, да је тужба ненадлежном судији поднета, почем се спорна непокретност не налази у подручју тога судије, итд.

45. — Судија ће, сообразно правилу actore non probante, reus absolvitur, одбити тужиоца, ако не докаже, да му је државина трајала бар годину дана и да се дело узнемирења може урачунати туженику. Ако пак и туженик докаже, да је вршио државинске радње, такође бар за последњу годину дана (нпр. тужитељ је секао дрва, а туженик косио траву у каквом забрану) онда ће одржати обојицу у дотичним државинама. Ако судија не узмогне ни државинским фактима, које су странке доказале, ни по изнетим исправама и приликама данога случаја, определити којег је парничара државина јаснија, он ће тад обојицу одржати у заједничкој државини, а може их упутити на петиторну парницу, а спорну ствар под секвестар ставити или је једном парничару поверити на чување с тим, да на случај губитка спора мора положити рачун прихода њених. Судија може досудити и накнаду штете, која је узнемиравањем држаоцу причињена, као и наложити туженику, да поруши све радове, којима је изазвао узнемирење држаоца и да успостави пређашње стање, све једно, да ли су ти радови сасвим свршени или нису, па и онда, кад су они извршени на земљишту самог туженика. Та околност, што порушење таквих радова може и административна власт наредити, ништа судији не смета, да и он то нареди, само кад су они у приватном интересу извршени.

46. — 2. **Тужба ради обуставе грађевинских радова** (la dénonciation de nouvel oeuvre). — Овом се тражи од суда, да нареди обуставу таквих радова грађевинских, који, истина, сад још, док су у току, *не узнемиравају* тужитељеву државину, но који би, довршени, могли *евентуално* бити узрок сметању државине.

47. — И за подизање ове тужбе тражи се, да се стеку *четири* услова. Први су три они исти, који се траже и код оне прве тужбе (la complainte). А то су: 1., да тужитељева државина има све оне *особине*, које траже чл. 2229. грађ. законика и чл. 23. грађ. суд. поступка, 2., да је она *трајала најмање годину дана* до дана предаје ове тужбе суду, (дакле да тужитељ има већ la saisine possessoire) и 3., да је тужитељ ову тужбу суду поднео *у течају године дана*, рачунајући од дана ког су отпочети ти грађевински радови, којих се обуставља тражи. А сва се *разлика* између ове и оне прве тужбе своди на ово: 4., што она прва тужба претпоставља *садање* узнемиравање (le trouble actuel) тужитељеве државине, док ова претпоставља, да су само *отпочети* такви радови грађевински на *земљишту туженика*, који истина сад још не узнемиравају тужитељеву државину, али су ти радови такви, да би по довршетку евентуално могли бити узрок таквом узнемиравању (le trouble eventuel). Јер ако су такви радови *већ свршени*, или се предузимљу на *земљишту тужитељевом*, те *сад* сметају државини тужитељевој, онда има места не овој, већ оној првој тужби.

Због сличности ове тужбе с оном првом, коју међу њима чине они први три услови (реквизити), и постоји жива препирка међу француским писцима о томе: да ли су ове две тужбе, сасвим различне, или је само једна иста тужба с два разна назива, за два засебна случаја. Међутим опште је мишљење: да се ова тужба, и ако су јој и идеја и име позајмљени из оне установе Римског Права, која је позната под именом operis novi nuntiatio, није била у Римском Праву ни права тужба (actio) ни интердикт, који је правој тужби или реституторном интердикту претходио, као што се то види из дотичних места у изворима Римског Права.[1]) Даље се и то опште признаје: да је ова денунцијација нове грађевине у старом француском праву, у почетку, очувала тај карактер *вансудског* акта; али да је у 16. веку прерађена и исподобљена оној првој тужби. Но и ако тако прерађена није била ушла у садањи француски законик о грађанском судском поступку са засебним називом, као год ни она прва тужба, Касациони је Суд, практиком својом до 1830. године јасно разликовао ову тужбу од оне прве и фактима, позајмљеним из Римскога Права, сасвим је оживео. И под утицајем те практике Касац. Суда, француски је законодавац од 1838. године, а у реченом закону о надлежности среских судија, сасвим јасно и разговетно ову тужбу одвојио као засебну и различну од оне прве. С тога многи а веома чувени француски правници подржавају основано мишљење: да је ово засебна тужба и различна од оне прве.

47. — Услед ове тужбе, судија је овлашћен, да у пресуди својој туженику нареди: да *обу-*

1) B. Bonfils, Procédure civile, II. стр. 165. Бр. 337. где наводи: Dig. l. XXXIX, tit. 1; Cod. l. VIII. tit. 17.

стави даље извршивање дотичних грађевинских радова, док се петиторни спор између њега и тужитеља не реши. А да ли му може наредити и да већ извршене радове поруши? То је спорно.[1])

48. — 3. **Тужба за повраћај насилно одузете државине или придржине какве непокретне ствари** (la réitégrande). — Ова тужба, којој је порекло сполијска тужба (remedium spolii) у Канонском Праву, даје се држаоцу какве непокретне ствари или придржнику (детентору) њеном, као уживаоцу каквог стварног права који је насилно лишен те државине или придржине, те да може помоћу суда повратити исту држа вину или придржину, а по оној максими Канонског Права spoliatus ante omnia restituendus.

Сви се француски писци слажу у томе: да је и ова тужба државинска, јер и она истиче као предмет судске расправе, само питање о државини, остављајући сасвим на страну питање о праву својине или дотичног стварног права, које има да се реши у засебном пети торном спору. Али се они не слажу међу собом у томе: да ли је ово засебна тужба, различна од оне прве (la complainte). Стална судска пракса, пак, увек је разликовала ову од оне тужбе, а сасвим јасно их разликује једну од друге и онај напред поменути закон од 1838. године.

49. — За примање ове тужбе потребни су ови услови:

1., тужитељ је дужан да докаже, да је у моменту насиља, имао *мирну* и *јавну* државину спорне ствари, но с тим, да је и он није насилним путем прибавио. Остале особине, које за државину траже чл. 2229. грађ. зак. и чл. 23. грађ. суд. поступка, нису овде потребне, нарочито пак није потребно, да је тужитељева државина трајала најмање годину дана до дана извршеног насиља (анална државина), као што се ово тражи код оне прве тужбе.

2., да је тужитељ лишен државине (dessédé), а не само узнемирен у истој (troublé), и да је то резултат каквог насилног дела извр шеног на лицу или ствари, (нпр. отмица ствари, порушен зид, покварен олук водовода, пооран пут службености итд.).

3, да је тужба поднета суду у течају године дана рачунајући од дана, ког је извршено дело насиља; иначе, извршилац насиља, који је пуштен да спорну ствар држи годину дана, постао би анални држалац, па као такав могао би одбити ову тужбу. И

4, да је тужитељ био фактички држалац самовласно одузете му ствари у моменту извршења самовлашћа. Овде је, дакле, довољна само *садања* државина (la possession actuelle), а не тражи се и да је она анална.

50. — Као што се из побројаних услова за подизање ове тужбе види: ова се тужба разликује од оне прве у квалификацији државине за коју се заштита тражи. Она прва тужба претпоставља анални државину са свим оним особинама, које набрајају чл. 2229. и 23. поменутих законика; а овде се све те особине не траже. И управо у овоме и лежи све тежиште контроверса о разлици ових двеју тужаба, јер има писаца, који и овде траже све оне особине за државину, које се траже и код оне прве тужбе, и наравно, кад би то тако било, нестало би разлике између тих двеју тужаба. Но, као што напред рекосмо, практика судска стално и непоколебљиво одржава изложену разлику између ове и оне прве тужбе. „Но баш и кад не би те разлике међу њима било — вели један француски писац[1]) — ваљало би је створити, јер је ова тужба веома корисна. Користи, пак, које она представља јесу: она осигурава придржника, који нема једногодишњу (аналну) државину, од насртаја од стране трећега, који нема никаквог права на ствар; она ослобођава аналног држаоца, који је из државине истиснут, да ради повраћаја ствари, доказује, да му је државина трајала најмање годину дана, а тад доказ није увек лако прибавити; она спречава свакоме да насилним путем прибавља себи згоднији положај од онога, који је пре тога имао. Јер, ако би извршилац насиља хтео да задобије државину, на коју држи да има права, он би био дужан да подигне ону прву тужбу (la complainte) и да поднесе доказ, да му је државина анална. Не треба му, дакле, допустити, да се он насилним путем од тог доказивања ослобођава и претура терет доказивања на противника му. Кад ове тужбе, као засебне, не би било, сваки би покушај и сваки напад био допуштен против простог придржника какве непокретности, који би се, пак, са своје стране старао да насилно одузету му придржину поврати. Ова тужба чува, дакле, јавни мир и освештава начело: да нико не треба да је сам себи судија. У сваком цивилизованом друштву, извршилац каквог насиља треба да накнади штету, коју је извршеним делом причинио; а сасвим природна репарација насилног истискивања придржника састоји се у повраћају ранијег му положаја. Ова тужба служи дакле, као средство да се у материји државине очува поштовање најосновнијих правних правила.“

---

[1]) **B. Aubry et Rau**, Cours de droit civil français, II. t. §. 188.

[1]) **Bonfils**, Procéd. civ. бр. 343. стр. 167.

51. — Судија је надлежан да по овој тужби нареди не само повраћање спорне ствари и успостављање ствари у пређашње стање, него и да тужитељу досуди накнаду доказане штете. Дејства су пресуде, било да се овом тужбом успело или није, само *привремена*, те с тога може губитник спора накнадно подићи и ону прву тужбу против добитника истог спора, само ако има оних захтева или услова, који се за подизање те прве тужбе (la complainte) траже.[1])

52. — Посебна правила о пресуђивању државинских спорова изложена су у првој књизи законика о грађанском судском поступку, у којој се излаже поступак среских судија. А та су наређења ова:

Чл. 23. Државинске тужбе примаће се само тако, ако су их, у течају године узнемирења подигли они, који су, одпре најмање годину дана, имали мирну државину или они сами или посредством њихових, а без икакве мâне.

Чл. 24. Ако се државина или узнемирење пориче, па буде наређено испитивање сведока, ови се не ће испитивати о самом праву.

Чл. 25. Питање о државини и питање о самом праву не ће се никад спајати.

Чл. 26 Тужиоцу, који је покретао петиторну тужбу, не ће се више примити држа винска тужба.

Чл. 27. Туженик у државинском спору не ће моћи покренути петиторни спор док се држа вински спор не сврши; а ако је овај спор изгубио, док год потпуно не задовољи све осуде против њега изречене. Ако пак добитник спора одлаже тражење извршења тих осуда, судија, који је надлежан за петиторни спор, може за тражење тога извршења одредити неки рок, после кога може се петиторна тужба примити.

53. — Противу пресуде среског судије може се изјавити незадовољство првостепеном суду (чл. 6. поменутог закона од 1838. године).

54. — **Саксонска.** И саксонски грађански законик допушта државинске тужбе. Тако

1. *Тужбу због узнемиравања државине* даје §. 205: „Ко је у државини фактички узнемирен, може против онога, ко га је узнемирио, подићи тужбу ради заштите државине, ради припречивања казном за даље узнемиравање и ради накнаде причињене штете.“ А по §. 207: „Туженик се против тужбе због узнемиравања државине може бранити приговором, да је тужитељева државина према њему мањива, и осуду тужитеља у том истом правном спору тражити.“ — А

2. *Тужбу ради повраћаја насилно одузете државине* даје §. 206. „Сваки може онога, чија је државина према њему мањива тужити ради успостављања државине и накнаде причињене штете. Ово право важи и спрам трећег држаоца, који је при задобијању државине, знао да му је претходник био мањив држалац.“ А по §. 209. ову тужбу може подићи и *придржник*.

По §-у 208. обе тужбе припадају *држаоцу права*.

По §-у 210. државинске тужбе *застаревају* за *годину дана*. Ако се пак тужени богати узнемиравањем или одузимањем државине, онда застаревају за три године.

Приговор, да је противникова државина мањива, застарева за годину дана, рачунајући од дана, којег би се могла тужба суду дати.

55. — **Црна Гора.** - И Општи Имовински Законик ове државе заштићује „*држину, каква год она била*, само ако није *самовољом* добивена“ (чл. 18,) и ради те заштите даје ове тужбе:

1. *Тужбу због сметања државине.* „Коме се год држина *самовољно смета*, суд ће, чим замољен буде, прискочити му у помоћ и свако *даље сметање забранити*“ (чл. 19.). И

2. *Тужбу због самовласног лишења државине.* „Ако ли је молилац већ *лишен* држине, суд ће наредити да му се *одмах поврати*, ако се *не докаже*, да је он сам *противној страни* ствар *отео* (vi) или иначе *самовољно узео* или *код себе задржао*“ (чл. 19.). Туженик се може, дакле, бранити са exceptio vitiosae possessionis ab adversario.

56. — И једна и друга тужба *застарева за три месеца*. „Молба, којом се тражи заштита или повраћај држине, треба да се у суд даде најдаље за три месеца, од како је држина сметана или отета била“ (чл. 21.).

57. — Да се пак, и по овом законику, разликује питање о државини, као предмету државинског спора, од питања о самом праву, као предмету петиторног спора, види се сасвим јасно и разговетно из овог наређења чл. 821.: „Питање о држини ствари, посве је различит посао, од питања о влаштини или о другом праву у ствари. У парницама *чисто држинским* не иде се на то, да се разабере темељ самога права, т. ј. да се одлучи на пр. чија ја ствар, него само на то, да судац изрече, чије је *искање ироете држине* темељитије, те да му је присуди и обезбиједи. Развићање самога права може бити позније, посве особито, разумије се, обичним судским поступком.“

58. — О посебном *држинском поступку* за извиђање и пресуђивање државинских спорова постоје ова два наређења:

Чл. 20: „У парницама о сметању држине (чл. 821.), *суд поступа* и *одлучује* на *брзу руку*,

1) **Aubry** et **Rau**, Cours de dr. civ. t. II. §. 189. in fine.

а и *одлуке се* таке *извршују*, као наредбе, *што је год могуће скорије* (чл. 822.). И

Чл. 822: „Одлуке суда у замршенијим парницама држине могу бити и *привремене*, на пр. кад се не би могло одмах разазнати којега су парничари разлози претежнији, тад се нема куд, него оставити *привремену држину* ономе који у тај час ствар држи, док се поближе посао не развиди и спор коначно не ријеши.“

Да ли два основа подозрења један из §. 123. а други из §. 121. или §. 122. крив. пост. чине потпун саставни доказ?

Да наведемо један конкретан случај:

Државни тужилац код шабачког Првостепеног Суда тражио је, да се оптужени Павле казни по §. 177. крив. зак., што је 15. Јула 1894. ударио о земљу Ивана, сина Радиног, дечка од непуних 13 година, пребио му десну руку и тиме му, по лекарској увери, нанео тешку повреду тела.

По свршеном претресу, Суд је утврђујући, да заиста стоји дело, за које државни тужилац тужи, нашао: да против оптуженог Павла нема непосредних доказа, да је извршилац, већ да против њега стоје само ова два основа подозрења:

1). Исказ заклетог способног сведока Живане, која је потврдила, да је била присутна, кад је Павле тукао Ивана.

Овај је основ из тач. 2. §. 123. крив. пост. поткрепљен и сведоџбом сведока Лепосаве, која је такође очевидац, али у времену, кад се дело догодило није имала пуних 16 година, те зато њен исказ са сведоџбом Живане, не може да буде потпун доказ по §. 229. крив. пост., јер су овакви сведоци према тач. 4. §. 114. крив. поступка сумњиве природе. И

2). Казивање приватног тужиоца Раде, оца повређеног Ивана, који се заклео, да је видео, кад је Павле тресну Ивана о земљу и руку му пребио. Ова његова представка потпомогнута је и сведоџбом повређеног малолетног Ивана, која се у свему слаже са околностима добијеним из испитивања дела. Ово је основ из тач. 5. §. 121. крив. пост.

Шабачки Првостепени Суд узео је: да ова два основа по §. 238. крив. пост. нису довољни да саставе потпун правни доказ против оптуженог Павла, па како ништа друго није имало, што би га теретило, то је пресудом својом од 4. Јуна 1897. Бр. 12.061, а по основу §. 242. крив. пост. ослободио Павла из недостатка довољних доказа.

По жалби државног тужиоца, ову пресуду одобрио је и Касациони Суд у првом одељењу решењем од 9. Августа 1897. под Бр. 5215.

Из излагања овог конкретног примера, претпостављајући да су оба изнета основа потпуно утврђена, зашта мислим, нема разлога противно узимати, добили смо негативан одговор на постављено питање, т. ј. два основа подозрења један из §. 123. а други из §. 121. или §. 122. крив. пост. — јер су основи из ова два законска прописа по доказној вредности изједначени — не могу састављати потпун правни доказ против оптуженог, кога терете.

Да би о овој одлуци дали наше мишљење, претходно ћемо да обратимо пажњу на видну разлику, која постоји између основа подозрења, који се примера ради, како наш законодавац вели, наводе у §§. 121. до 123. крив. пост. и околности, које су обележене у тач. 1. и 2. под б. §. 238. или у другом одељку §. 125. крив. пост.

Јасно је: да основи подозрења, побројани у пом. три параграфа, стоје у тешњој вези са кривичним делом и учиниоцем његовим, него ли околности, тако да се из њих, судећи по природним законима и у опште друштвеном животу, или како се у §. 118. крив. пост. вели: „судећи беспристрасно“, може са више вероватности узети, да је оптужено лице учинило дело, које му се на терет ставља или у њему учествовало, него што се то може изводити по околностима наведеним у другом одељку §. 125. или тач. 1. и 2. под б. §. 238. крив. пост. Основи подозрења дакле садрже у себи више доказа против лица, кога терете, него ли означене околности, те се отуда по њима може поузданије закључити, да је то лице, против кога војују, учинило дело, него ли што се то може чинити по околностима.

Ова се разлика најбоље може видети из наведеног §. 125. крив. пост. У њему је изложено правило: да је довољан само један основ подозрења од наведених у §§. 121.—124., па да се против кога може кривично испитивање предузети, а међу тим треба да се стекне више околности, или више удаљенијих основа подозрења, како их законодавац назива, означених у другом одељку §. 125. или §. 238. па да се кривична истрага над ким отвори, претпостављајући, да се све те околности једна с другом слажу и једна другу допуњују.

Исто је тако несумњиво, да се и основи подозрења, побројани у §§. 121., 122. и 123. у погледу садржаја доказа у себи разликују један од другог. Деле се у двоје: на основе из §§. 121. и 122. који имају подједнаку доказну вредност, што се види из тач. б. §. 238., и „непотпуне начине доказа“ из §. 123. којима се највећа доказна важност поклања, јер обелодањују тешњу узрочну везу између дела и учиниоца или саучасника, против кога војују.

Сад да пођемо даље.

У §. 238. крив. пост. између осталог стоји: да се саставни доказ добија и тада, када се против опту-

женог нађе који од непотпуних начина доказа из §. 123. а уз то још:

1), ако се или докаже, да не стоји оно, што би оптужени против основа подозрења наводио, дакле ако је одговор његов лажан, или

2), ако се независно од наведених основа подозрења(?) ислеђењем или на претресу докаже, да је оптужени такво лице, за које се, по његовом начину живота, његовим одношајима, по његовој нарави или склоности сличним делима, лако може држати, да је такво дело учинио.

Из овог се види: да је за потпун саставни доказ довољан један основ подозрења из §. 123. и једна околност: било да се оптужени ухвати у лажи или да је рђавог владања, које су околности наведене и у §. 125. крив. пост.

Кад то стоји, а и она разлика између основа подозрења и околности, коју смо навели, онда је наш одговор на постављено питање противан закључку изведеном из описаног конкретног случаја, т. ј. један основ подозрења из §. 123. и један из §. 121. или 122. састављају потпун правни доказ. Кад се саставни доказ добија из једног основа из §. 123. и једне околности, онда у толико пре треба узети да ће потпун доказ бити, када место те околности стоји који од основа из §. 121. или 122., пошто се по показаној разлици између основа подозрења и околности, може боље закључити беспристрасно судећи, да је оптужени неко дело учинио или у њему учествовао, кад против њега место околности, која садржи у себи мање доказа, војује основ подозрења, који стоји у тешњој вези са самим кривичним делом, а и учиниоцем његовим. Управо тим самим, што је законодавац признао, да у једном основу из §. 123. са једном околношћу из §. 238. или §. 125. крив. пост. лежи потпун доказ, прећутно је признао, да ће у толико пре бити јачи и убедљивији доказ против оног, кога место те околности терети који основ подозрења. Зар нпр. да буде довољан доказ против оног оптуженог за крађу, кога терети један способан сведок очевидац (тач. 2. §. 123.) и ако се ухвати у лажи (тач. б. под 1. §. 238.), а да не буде довољан доказ против оног, за кога један такође способан сведок каже, да је видео, кад је он однео ствари, означавајући их и појединце (тач. 2. §. 123.), па се у његовом притежању нађу баш те ствари (тач. 8. §. 121.)? Свакако би било неприродно и нелогично применити на овај случај онакво правило, које нам даје наведени конкретни случај расправљен и нашим највећим Судом.

На завршетку ове кратке речи додаћемо, да овакво тумачење §. 238., као што ми заступамо, није аналого и као такво противно §. 2. крив. зак. већ је логичко, из ког се дескриптивним путем долази до изложеног закључка.

Драг. Н. Солдатовић
судија.

Клêтва као правни обичај за изналажење злочинца.

Познато је, колику велику важност даје клêтви народно предање, у причама, песмама, бајкама и другим народним умотворинама.

По једном правном обичају, који се очувао до наших дана у селу Берчиновцу, срезу заглавском, клêтва служи и као средство за изналажење злочинца у кривичном делу паљевине, и начин доказивања невиности, у случају, кад се не зна учинилац овог злочина. Како се врши овај обичај, и шта се њиме хоће, најбоље ће се видети из овога случаја који овде бележимо по званичним актима ислеђења о једној паљевини у поменутом селу. Појединости о овоме обичају, које бележимо, сазнали смо од присутних поротника, који су судили с нама ово дело, и од других мештана поменутог села, који су нас уверили, да овај обичај постоји и да се врши у свему онако, како то овде бележимо.

Држећи, да у овоме обичају има података за познавање правног живота народног и његових особина, саопштавамо случај, у коме је исти извршен.

Неком Богосаву Н. у поменутом селу, упаљена је плевна једне ноћи, у Новембру 1891. године. Оштећени није знао ко је то учинио, нити је сумњао на кога. Сутра дан, по учињеној паљевини, искупе се сељани код суднице, и по захтеву оштећеног и позиву месног кмета, по *старом* обичају пођу у клêтву, да куну злочинца, који је извршио ову паљевину, а тиме, уједно, сваки за се да докаже своју невиност.

Држи се, да онај, који је учинио ово злочинство, неће се смети клети, т. ј. да ће се убојати клêтве, и тако приморати, да призна кривицу и да се покаје Тај обичај извршен је овако: са запаљеним, воштаним свећама, окренутим к земљи, оду сви на место, где је запаљена плевна оштећеног, и ту бацају сваки по један камен на горевину, кунући злочинца: „проклет да си је, ко то учини; да не има ништа живо, ни од порода, ни стоке, ни он, ни ико његов.“ Том приликом износи се јело и пиће, као што је већ обичај при скуповима.

Један од сакупљених сељана, неки С. који је доцније био оптужен за ово дело, примети кмету: „бре Павле, кад сам ја био кмет, чини ми се: да није било у закону да се село куне.“ Због ових речи падне сумња на њега, да је он запалио ову плевну, и у тужби оштећеног и полиц. власти, којом је спроведен суду, поред другог основа подозрења, противу С.-а, био је наведен и тај: што је ово говорио.

Пресудом поротног суда С. је ослобођен као некрив.

Исто се овако поступа и у случајевима, кад се коме што украде, а не зна се злочинац, с том разликом, што тада излазе на међу села, и ту бацају сваки по један камен, кунући злочинца, као и у првом случају.

Како смо поуздано сазнали, овај је обичај био у поменутом селу и за време Турака, — а да ли постоји још где год, и од када датира, нисмо могли сазнати. Вредно би било испитати, да ли још где год, т. ј. још у ком крају, постоји овај обичај; нарочито, је ли био још у коме времену, осим казаног, — за време Турака, како би се могло оценити, да ли је ово и овакво доказно средство постојало у старом српском праву. Није ли, управо овај обичај, остатак из системе правних доказа у кривичним делима, у старом нашем праву, — као што су: судбина или божији суд, познат у народу под именом: Мазија;[1]) по том друге врсте докази: прављање с водом, душевници, сок, котао, рука, опште кривичне јемство и друге установе, које су већ проучене и испитане у студијама правних историчара, на историји старог српског права.[2]) Од таквог испитивања зависиће, хоће ли се моћи уврстити и ово доказно средство т. ј. овај и оваквав обичај, у *ред* поменутих доказа у старом нашем праву, о каквом доказу, као што је познато, нема ни помена у данашњем нашем кривичном поступку.

Зајечар.

Мил. М. Станојевић
Судија

СУДСКЕ ЗАБЛУДЕ.

Правницима је познато, колико је невиних жртава до сада било у хроници правосуђа услед судских заблуда. Данас се не само правници, него скоро цео интелигентан свет занима вестима, којима је смер, да се на основу прибављеног материјала, обнови парница против француског капетана Драјфуса, за кога ће се, ако сви изгледи не варају, моћи доказати, да је невино осуђен. —

Поред ове ствари, јавно мишљење у Француској у последње доба много се занима неправичним осудама и судским заблудама, које су обратиле пажњу правничког света на потребу реформе судства, „magistrature“. Те пресуде и те судске заблуде, дају се, не правдати, него само објаснити застарелим судским поступком, који у Француској постоји и за који је крајње време да се измени у сувременом духу.

Случај о коме се сада веома много говори, тиче се лекара Лапорт-а. Болесница, којој је он при порођају асистирао, умрла је. Ствар је дошла до знања судског и истражни судија одмах је притворио младога лекара, и тај је притвор трајао неколико месеци. Међутим јавно мишљење обрати се у његову корист. Увидело се, да је невин. На претресу највећи ауторитети медецинског факултета исказаше у корист оптуженога. Најчувенији париски акушери увераваше пред судом, да у датом случају не би друкчије поступили, него што је радио Д-р. Лапорт. Но које из опозиције против медецинског факултета, које из намере да не дезавуише истражног судију, који је Д-р. Лапорта већ у напред као кривца сматрао, — суд осуди оптуженог на три месеца затвора. Јавно мишљење било је просто упрепашћено овом пресудом. Највићенији умерени, конзервативни листови отворено су изјавили своје негодовање о овоме спору, али нису били у стању, да ствар измену.

На кратко време после тога обелоданиле су се све судске заблуде, које је изазвао Јосиф Ваше (Vacher). То је сулудаста скитница, који је неколико година тумарао по Француској, и куд је год стигао, он је убијао пастире и пастирке. Број доказаних му злочина прелази за сада 20. Због убистава, које је он извршио, оптужени и осуђени су толики невини. Познат је само један једити случај, да су се судије одсудно противили оптужби једног окривљеника, који је по њиховом мишљењу био невин. Иначе су истражне судије врло лакомо поступали и толики су невини месецима лежали у истражном затвору, док је убица без сваке препреке од полиције и судова, вршио даље своја грозна крвна дела. Овим фактима, која не представљају у најлепшој боји стање правосуђа, придружује се и случај Делма. Човек неки тога имена стављен је у притвор у место некога пробисвета, кога судови одавно траже, а који се зове Далма. Истражни судија није приметио, да се притворени зове Делма а не Далма. Па ипак је притворени имао муке, док је своју невиност доказао.

На послетку обелоданила се ово дана још једна страшна судска заблуда. Два млада раденика, Жане и Леже, осуђени су на 20 година робије и одведени су у Нову Каледонију, што су, како се тврдило, силовали једну девојку од 14 година. Међутим се после доказало, да је девојка, чија је сведочба изазвала осуду оба радника, била хистерична лажљивица, као и да је њен отац, који је ону двојицу денунцирао, као да су

1) Г. А. Јовановић: „Историјски развитак српске задруге.“ Београд 1896. В. чланак: „Ред парничења и бесплатно суђење у старој српској држави.“ Стр. 156. у „Приносцима за историју срп. права.“

2) Палацки: „Душанов законик.“ У преводу од Dr. J. Шафарика „Гласник друштва српске словесности.“ II. књ. 1849. „Законик Стефана Душана цара српског.“ Издао и објаснио Ст. Новаковић. 1870. „Систем доказа у нашем законодавству“ у „Теорији суд. доказа“ од П. Ј. Савића. 1886; горе поменуту књигу г. Јовановића и др. у којима су проучене горе побројане установе и њихова значења.

његовом детету част одузели, суров човек, до крајности покварен, који од више година стоји у забрањеним односима са својом ћерком. Сада је и девојка признала, да је она два раденика нису силовали и да је она судове обманула. Парница ће се опет обновити, а оба осуђеника већ се враћају у Француску. Све је то пронађено услед неуморног пожртвовања матере Жанетове. Не правосуђе, него ова сирота жена, једна праља из Аљијера, годинама је истраживала доказе за невиност свога сина и свога зета. Заиста је дирљиво читати извештаје, шта је ова сирота жена, у њеном материнском болу трпела и чинила, са каквим је јунаштвом и издржљивошћу своме циљу тежила. Ова жена из народа изгледа као некаква идеална појава, а правосуђе претрпело је у овој ствари опет један тежак удар.

Кад се све то види, лако се појми, за што сиромашан народ мрзи судије, нарочито кад се има у виду, да се према сиротињи врло често површно и лакоумно поступа, док на против кад су у питању финансијске варалице или политички кривци, истрага према њима нема краја, тако да се често цела кривична истрага заборави и да се врше сви могући обзири. С тога мрзи сиротиња у Француској на судије и за то је Равашол бацио своје бомбе у судијске куће. Главни је узрок овој појави како у антиквираном кривичном поступку, тако и у начину, којим се судије именују. Протекција и политична клика играју при томе значајну улогу. Само кад ово престане, биће боље и неће се дешавати овакве непојмљиве судске заблуде. А дотле важиће још изрека чувеног правника Дипен-а, који рече: „Кад би ме окривили, да сам украо звона са Нотрдамске цркве, ја се не би позивао на своју невиност, него би пре свега бегао.“

ИЗ СУДНИЦЕ

VIII.

Рок за предају роч. позива парничним странама не може бити краћи од осам дана.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

У спору Р. из Беча против В. из Пожаревца, због дуга, пожаревачки Првост. Суд одреди рочиште на дан 11. Марта ове год. Тужени прими позив за рочиште 5. Марта, дакле на шест дана пре рочишта, зато јави Суду, да му је позив неблаговремено предат и затражи друго рочиште.

Суд, сматрајући да је туженоме благовремено позив предат, донесе пресуду о главној ствари.

По жалби туженога Касациони Суд примедбама свога II. оделења од 18. Септембра 1897. Бр. 4657. поништи пресуду пожарев. Суда из разлога: „Суд је погрешио, што је овај спор пресудио, кад позив за рочиште тужени није благовремено примио. Кад је тужени по гласу рецеписа позив примио 5. Марта, а рочиште било после шест дана — 11. Марта, а по §. 116. грађ. суд. пост. рок не може бити краћи од осам дана, онда је Суд противно §. 137. тач. 4. грађ. суд. пост. пресуду изрекао, кад је тужени друго рочиште тражио.“

Пожаревачки Првостепени Суд даде своје против разлоге:

Суд сматра, да се §. 116. грађ. суд. пост. не може довести у везу са тач. 4. §. 137. грађ. суд. пост. за то, што је суд приликом одређивања рочишта упућен на §. 124. грађ. суд. пост. пошто се рочишним позивом парничарима не даје никакав рок за извршење каквог посла са последицама везаним за исти представак Суду, при чему Суд има да води бригу једино о томе: да ли ће парничар од пријема позива до рочишта имати толико времена, да може доћи Суду, у чему се и састоји она благовременост,“ о којој говори тач. 4. §. 137. грађ. суд. пост.

Да се овај законски пропис има овако разумети, Суд се поред свог разумевања позива и на ранију одлуку опште седнице Касационог Суда, изнету у збирци г. Ст. Максимовића књ. II. стр. 151.

Но Касациони Суд у својој општој седници од од 4. октобра 1897. под Бр. 6609. одржи у сили примедбе свога оделења а одбаци противразлоге пожаревачког Првост. Суда.

Саопштио
Драгић Павловић.

IX.

За кривице из §. 166. крив. зак.[1]) не може се узети олакшавна околност из §. 59. тач. 2.[2]) јер је законодавац то већ имао у виду, при одређивању казне.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

Код ваљевског Првостепеног Суда оптужена је Д. што је своје ванбрачно мушко дете уморила и бацила у пећину „Звекару“, где је дете 18. Октобра 1894. нађено. Државни тужилац тражио је, да се казни по §. 164. тач. 2.[3]) крив. зак.

Пресудом од 10. Октобра 1895. Бр. 25.348. Првостепени Суд, по §. 164. тач. 2. крив. зак., осуди је на две године робије и да плати трошкове учињене.

[1]) §. 166. каз. зак.: „Мати, која своје ванбрачно дете тајно упропасти, или га дозволи упропастити тако, да се због тога не би могло дознати, да ли је дете живо или мртво рођено, или да се не зна, ни где се дете ни у ком стању налази, да се казни затвором до 2 године“.

[2]) §. 59. т. 2.: „Ако је кривац тешком невољом, или чијим наговором, или преваром, или заповешћу, или претњом на зло дело наведен“.

[3]) §. 164.: „Мати која своје дете од порођаја за 24 сата, или ако се докаже, да је мучно стање породиље још непрестано трајало, и после 24 сата убије, да се казни:

1), ако је дете брачно, робијом до десет година;

2), ако је дете ванбрачно, робијом до шест година.

Од олакшавних околности Суд је узео да има само добро владање, §. 59. тач. 4. крив. зак.

Апелациони Суд нађе, да ова пресуда не одговара закону, јер није утврђено, да је нађено дете њено, нити је утврђено, да је она дете убила, те према томе, да овде стоји дело из §. 166. крив. зак., упропашћење ванбрачног детета.

Осим тога, кад је оптужена као неудата, ванбрачно дете упропастила, Апелациони Суд налази, да она има и олакшавну околност из §. 59. тач. 2. крив. зак., јер је осећајем стида била на то дело у неколико нагнана.

Са ових разлога, Апелациони Суд у II. одељењу 18. Новембра 1895. Бр. 3912. осуди Д. на тридесет дана затвора.

По жалби државног тужиоца, Касациони Суд примедбама свога I. одељења од 12. Августа 1897. Бр. 1744. 1896. год. поништио је ову пресуду налазећи, да је Апелациони Суд погрешио, што је узео оптуженој при одмеравању казне, олакшавну околност из тач. 2. §. 59. крив. зак. што је обузета стидом као неудата, своје ванбрачно дете упропастила, јер је §-ом 161. крив. зак., под који је подведена кривица, одређена казна за матере, које своје ванбрачно дете упропасте, дакле, законодавац је при одређивању казне, већ имао у виду положај мајке ванбрачног детета, те јој се то по други пут не може узимати као олакшица.

Апелациони Суд није усвојио ове примедбе, већ је 26. Августа 1897. Бр. 2491. дао противразлоге, да у квалификацију овога дела не улази олакшавна околност из тач. 2. §. 59. крив. зак. и да је казна, коју закон у §. 166. крив. закона прописује, за овако дело, релативно блага с тога, што се у таквом случају незна, да ли је дете било живо или мртво рођено, недонесено или иначе за живот неспособно.

Ну Касациони Суд у општој седници од 6. Септембра 1897. Бр. 5875. одржао је у сили и важности примедбе свога одељења, а одбацио противразлоге Апелационог Суда, те Д. буде осуђена на шест месеци затвора по §. 166. крив. зак.

Саопштио
Д. Ђ. Бранковић
судија.

СТРАНО ПРАВОСУЂЕ.

II.

Благдани православне цркве сматрају се (у Троједној Краљевини) као опште признати благдани.

Против меничног платежног налога од 10. Априла 1897. Бр. 1662. изданом од кр. судб. стола као трговачко-меничног Суда у Б. на тужбу жупанијске штедионице против С. П. и др. због 83 фор. са трошковима, поднели су С. П. и др. приговор.

Ове приговоре одбио је кр. судб. стол у Б. одлуком од 8. Маја 1897. Бр. 1989. као прекасно поднесене, јер је дотични платежни налог предат жалиоцима дана 23. Априла 1897. а приговори су поднесени тек 27. Априла 1897. (дакле по схваћању Суда за један дан касније).

Против те одлуке уложише жалиоци уток (жалбу), у којем тврде, да су приговори благовремено поднесени, јер су православни, а дан 26. Априла 1897. био је други дан Ускрса.

К. бански стол (Апелациони Суд) решењем од 16. Јуна 1897. Бр. 13899. видив, да жалиоци признају, да им је платежни налог предат 23. Априла 1897. а да су приговоре против истог поднели дана 27. Априла 1897. дакле четврти дан, с тога према §. 7. наредбе минист. правосуђа од 25. Јануара 1850. очито прекасно;

видив, да се рокови по §. 590. гр. пост. продужују до првог следећег радњег дана само онда, ако последњи дан рока пада на недељу или благдан;

видив, да се под општим благданима у §§. 589. и 590. гр. пост. наведеним разумевају само благдани римокатоличке вере, означени у грегоријанском календару, а не и благдани других, макар и признатих вероисповести:

видив, да је по том календару био 26. Априла 1897. радњи дан; — нашао је, да се уток С. П. и др. као неоснован одбаци, а да се првостепена одлука потврди.

Кр. стол седморице (Касациони Суд) услед ванредног утока и ништавне жалбе С. П. и др. решењем од 19. Августа 1897. Бр. 3417.

видив, да је жалиоцима С. П. и др. платежни налог додуше још дана 23. Априла 1897. предат, а да су они своје приговоре поднели суду 27. Априла 1896., дакле четврди дан после предаје платежног налога; но да је у цркви православној, којој припадају жалиоци, дана 26. Априла 1897. био општи празник (други дан Ускрса), па да се доследно томе приговори жалиоца погледом на прописе §. 7. и 25. наредбе министра правосуђа од 25. Јануара 1850. о пост. у меничним стварима и у вези са §§. 99. 589. 500 и 591. гр. пост. имају сматрати као благовремено поднесени:

Нашао је обе одлуке нижих судова по §. 318. и 342. гр. пост. као по закону неосноване, за то их је поништио и првостепеном суду наложио, да наведене приговоре као благовремено поднесене прими и даље по закону поступи.

„Мјесечник.“

ЧИТУЉА*)

Сима Симић, судија Касационог Суда умр'о је 18. пр. мес. у Бечу, куда је отишао ради лечења, а пренесен је овамо и сахрањен је 23. Октобра у Београду.

Покојни Сима рођен је у Београду 1844. После свршених философских и правних студија у тадашњем лицеју београдском, ступио је у државну службу, и то у судску струку 1863. у којој се одликовао својом вредноћом и знањем. Године 1871. постао је секретар Трговачког Суда, 1872. члан Окружног Суда, одакле је прешао у полицијску струку, те је 1875. постао члан управе града Београда, а 1879. начелник округа врањског. На скоро вратио се опет у судску струку као председник Крушевачког Суда, у коме је звању остао до 1889., кад је постао судија Апелационог, а 1894. судија Касационог Суда.

Био је одликован таковским орденом трећег степена.

У своме општем и стручнум образовању користио се много руском литературом, путовао је у Русију и по многим другим земљама. „Добротом срца, бистрином ума, вредноћом и чврстим карактером својим привлачио је на се пажњу и симпатије друштва и околине, у којој је живео, образовао се и спремао се за свети позив судије. Ко год је из ближе познавао покојника, могао је у њему видети племениту душу са изразом најлепших особина и врлина, којима се одликује наше српско племе. Вазда пријемљив за упечатке који потичу из осећања дужности према фамилији и отаџбини, вазда одушевљен за правду, ред и законитост, а одлучан противник неправде, нереда и насиља, он је тражио себи заслуге и славе у савесном и неуморном вршењу дужности. А успех и остварење својих националних и политичких тежња тражио је и налазио са вршњацима свога доба у оном колу људи, који напредак, слободу и срећнију будућност народну замишљаху у слободоумном покрету новијега времена, којим се у нашој земљи обележила сталност Престола и државног реда са слободнијим установама изнутра и смелијом националном политиком споља. Сувише скроман за прве улоге, сувише благ и правичан за страсне партиске борбе, у којима се кад што не мере морални и политички ударци, који се намењују противницима, но могу и на отаџбину пасти, наш непрежаљени покојник био је увек веран следбеник начела, која је за правац свога мишљења и живота изабрао и исповедао. Исто тако у свом службеном раду, раније у полициској струци а доцније на судској и председничкој столици, па и као члан највишег суда у земљи био је одан поборник реда, правде и закона. И не гледајући на све могуће редовне и нередовне прилике, којима се наше правосудство новијег времена кретало, покојни Сима остао је увек једнако веран и доследан својој савести и дужности. Таквим чиновницима земља се снажи и напредује, таквим судијама подиже се углед државни изнутра и споља, а сигурност и благостање њених грађана учвршћује се и расте". — Тим лепим речима опростио се с њиме на погребу г. Д-р Стојан Вељковић председник нашег највишег суда у име своје и многобројних пријатеља покојникових.

Вечна му памет!

* * *

Стеван Ристић адвокат у Срем. Карловцима, рођен 1818. умро је 21. Октобра о. г. у Карловцима. Учествовао је у јавним пословима, био је дуго година асистент народних фондова, док се према саборском устројству није образовао саборски одбор. Био је патрон Српске велике гимназије Карловачке и први градоначелник града Карловаца, кад се развојачила граница. Био је такође дуго година председник Карловачке црквене општине. Како у јавној служби тако и у своме стручном позиву, био је савесан и поштен раденик.

Бог да му душу прости!

*) У читуљи у броју 1. „Бранича" стр. 11. у биографији Алекс. Христодула изостала је штампарском омашком година рођења 1867. *Уред.*

ВЕСНИК.

Правнички одбор. Указом Њ. В. Краља од 1. ов. мес. постављени су за чланове сталног правничкога одбора: гг. Алекса С. Јовановић, Стеван Петковић и Петар Чоловић, судије Касационога Суда; Вучко Ђорђевић, правни референт министарства грађевина; Антоније Лазаревић, војно-судски потпуковник; Ђорђе Ј. Гинић, судија Апелационога Суда; Ђорђе Б. Несторовић и Васа М. Симић, судије првостепенога суда за варош Београд и Ђорђе С. Ђорђевић, адвокат.

* * *

Промене у судској струци. Краљевским указима од 1. ов. и 31. пр. мес. постављени су:

За судију Касационога Суда:

Г. Милан Јоксић, судија Апелационога Суда.

За судију Апелационога Суда:

Г. Коста А. Радовановић, председник Првостепеног Суда у пенз. и правозаступник.

За председнике Првостепених Судова:

Г. Милановачког: Живко Д. Ђорђевић, председ. Првост. Суда у пенз. и правозаступник,

Крушевачког: Алекса Васиљевић, судија ваљевског Првост. Суда,

Пиротског: Сава Л. Врачевић, председник смедеревског Првост. Суда,

Прокупачког: Настас Антонијевић, председ. шабачког Првост. Суда,

Смедеревског: Иван Ивковић, председ. прокупачког Првост. Суда,

Ћупријског: Лазар Јосимовић, судија јагодинског Првост. Суда,

Шабачког: Васа М. Симић, судија Суда вароши Београда.

За судије Првостепених Судова:

За Вар. Београд: Јездимир Л. Ђокић, секретар истога суда,

Београ.-подунавког округа: Д-р. Коста Петковић, судија нишког суда,

Ваљевског: Милан Р. Поповић, судија београд. суда подун. округа,

Г. Милановачког: Милан Михајловић, секретар крагујев. суда,

Јагодинског: Михаило Тадић, секретар београд. суда подун. округа,

Крушевачког: Светолик Здравковић, судија пиротског суда,

Нишког: Димитрије Барбуловић, секретар истог суда,

Пиротског: Борисав Алексић, секретар алексиначког суда,

Пожаревачког: Михаило Поркић, секретар истог суда.

За секретаре Првостепених Судова:

Алексиначког: Милан Т. Николајевић, писар крагујевачког суда,

За Вар. Београд: Д-р. Чедомир М. Лазаревић, секретар шабачког суда (са унапређ.),

Београ.-подунавског округа: Д-р. Драгољуб Цевајировић, секретар тргов. суда (са унапређ.)

Београдско-трговачког: Чедомиљ Ј. Андоновић, писар истог суда,

Јагодинског: Живан Михајловић, писар ист. суда,

Крагујевачког: Милорад Д. Ђорђевић, секретар неготин. суда,

Неготинског: Драгомир Јовановић, секретар јагодинског суда,

Нишког: Лазар Урошевић, писар истог суда,

Пожаревачког: Чедомиљ Ж. Ивановић, писар суда Вар. Београда,

Ужичког: Младен Трајановић, писар смедеревског суда,

Шабачког: Чедомир А. Костић, писар суда Вар. Београда.

За рачуновођу Првостепеног Суда:

Ћупријског: Милош Ђорђевић, рачуновођа истог суда (са унапређ.).

За писаре Првостепених Судова:

За Варош Београд: Миливој Јоцић, писар алексиначког суда,

Београдско-трговачког: Милан Струнџанић, свршени правник,

Крагујевачког: Север Милутиновић, свр. правник.

Стављени су у стање покоја:

Г. Гргур Станаревић, председник првост. ћупријског суда,

Г. Михаило Л. Стојадиновић, председник првост. крушевачког суда,

Г. Павле Поповић, судија првостепеног пожаревачког суда.

Уважена оставка на државну службу:

Г. Стевану Грубићу, секретару ужичког првостепеног суда.

Отпуштени су из државне службе:

Г. Милутин Марковић, судија Касационог Суда,

Г. Велимир Милојковић, председник првост. пиротског суда (са издрж. 30% год.),

Г. Урош Ломовић, судија горњо-милановачког првост. суда,

Г. Глигорије Регнеровић, судија чачанског првостепеног суда.

БЕЛЕШКЕ

Споредно занимање адвокатских кандидата. Павле Б., професор на трговачкој школи у Шопрољу, свршио је законом одређено правничко вежбање, те је по успешно положеним испитима тражио, да буде уведен у списак адвокатских кандидата. Но адвокатска комора у Шопрољу одби га од тражења са разлога, што је Б. професор тргов. школе и да као такав мора један део свога времена посветити школи, па неће бити у стању, да се ода искључно правничкој пракси. Као што мађар. „Правозаступн. лист“ јавља, Апелациони Суд одобрио је увођење Б-ово у списак адвокатских кандидата, пошто је доказано, да има све услове који се законом за то траже.

* * *

Лекарска одговорност. У Верштату, код Мајнца, лечио је лекар неког човека, који је руку сломио. Пошто му рука остаде укочена, то је тужио лекара. Суд, уверивши се средством вештака, да је рука остала укочена кривицом лекаревом, осуди га на накнаду 2500 динара. Лекар изјави незадовољство Апелациономе Суду у Дармштату, али пре него што је дошла ствар до суђења, одустаде од апелате и даде тужиоцу досуђену накнаду.

* * *

Прва женскиња доктор права у Француској, госпођица М. Шовен, предстала је са својом докторском дипломом суду и тражила је, да положи адвокатску заклетву и да буде уписана у списак браниоца, те да би могла пледирати. Као што се чује, суд је неће тражење одобрити и тако ће француски највиши суд имати да реши, да ли женскиње, и ако је доктор права, може вршити и адвокатуру.

* * *

Писмо није доказ. У брачној парници, коју је један виши чиновник повео против своје жене код будимпештанског суда, пресуди се по тражењу тужиочевом, јер је суд нашао, да је жена крива. За доказ кривице служило је писмо женино, које је било приложено актима, а истинитост чију тужена није порицала. Но ту пресуду поништи другостепени суд, са разлога, да се за кривицу женину морају наћи други докази или се мора донети друга пресуда, јер писмо, само по себи, само је доказ, да је писано, али не и за то, да је његова садржина истинита.

* * *

Адвокатска досетка. Неки будимпештански адвокат већ дуже времена је измишљао све могуће покушаје, да што дуже продужи извршење, које је претило његовом клијенту. Напослетку кад већ није знао никакво друго средство, он напише у име адвоката тужилачке стране брзојав, којим извршиоца извештава, да извршење не треба предузимати. Услед тога извршилац заиста и не изврши попис, а последица тога беше, да је против адвоката тужене стране подигнута тужба због преваре. Будимпештански крал. кривични судбени сто није нашао у овом поступку никакве преваре и прекиде ислеђене, и ако се показало, да је брзојав лажан, али да странка, која је на извршење чекала, није тиме претрпела никакве штете материјалне. Апелациони Суд пак — као што јавља мађарски „Правозаступнички лист“ — преиначио је првостепену одлуку и ставио опт. адвоката под оптужбу због преваре. Апелац. Суд у својим побудама налази: да је првостеп. суд само дело исправно оценио, али да је непредузимање пописа проузроковало тужиоцу трошкове од 26 фор., и пошто закон, за постојање преваре не тражи да је оштећени сам обманут, него је довољно, ако се обманом ма и треће какво лице фактички оштети, то је морало следовати решење, по коме се дотични адвокат ставља под суд за превару.

ОДГОВОРИ АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

Од г.г. поверезика из Алексинца, Књажевца, Лесковца, Пирота и Чачка још нисмо добили спискове чланова и претплатника, зато их молимо, да нам их што пре пошљу.

Господи повереницима, који су тражили накнадно неке бројеве, јављамо, да смо свима послали по други пут све означене бројеве, а нарочито за Врању, Гор. Милановац и Ужице, у која су места сви рекламисани бројеви одмах у почетку још исправно послати.

Г. Г. ПРАВОЗАСТУПНИЦИМА У УНУТРАШЊОСТИ.

По вестима од наших гг. повереника, јављају се у многим местима гг. правозаступници само као претплатници на „Бранич“, а не као чланови нашег удружења.

Орган друштвени само је један огранак радње удружења, којим оно тежи да оствари задаћу своју. Претплатник може бити сваки, ко се њиме, као научним листом, користити жели или се за њ интересује. Но правозаступници су позвани, да потпомажу све гране друштвенога рада и све тежње, које су задаћа нашега удружења, а то се може постићи само тако ако *сви правозаступници* буду *редовни чланови удружења*. То се замишљало при оснивању удружења, тако је и збор схватио дужност свакога адвоката према удружењу. А само као *редовни чланови* имаће правозаступници од удружења оне моралне заштите и материјалне користи које ће се без сумње постићи, ако се својски и удруженом снагом буде радило на остварењу друштвених смерова.

Управни Одбор умољава с тога сву гг. колеге из унутрашњости, да похитају са пријавом за редовне чланове удружења и да сваки свој улог још за ову 1897. годину (члан 21. правила) положи што пре код г. повереника друштвеног у свом месту, јер, према одлуци одборској, само ће они адвокати моћи бити чланови пензионог фонда, који основни улог од 24 динара положе и за ову годину, што ће се и при накнадном упису безусловно тражити.

Београд 20. Октобра 1897.

СЕКРЕТАР ОДБОРА
Д. Алкалај.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“ БЕОГРАД

ПРЕДСЕДНИК ОДБОРА
УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА
Милан Ст. Марковић.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника
У СРБИЈИ

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
ПРАВОЗАСТУПНИК.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БРОЈ 2.

УРЕДНИШТВО „БРАНИЧА“

прима за сада у замену ове листове и часописе, чија су се уредништва одазвала његовом позиву:

1. Београдске новине
2. Бранково коло (Карловци)
3. Дело
4. Дневни лист
5. Либерал (Шабац)
6. Мађедонија
7. Мали Журнал
8. Mjesečnik (Загреб)
9. Одјек
10. Поглед
11. Полицијски гласник
12. Потпора (Крагујевац)
13. Ратник
14. Службени војни лист
15. Српска застава
16. Српске новине
17. Српски Глас (Задар)
18. Трговински гласник
19. Тежак
20. Ускок
21. Учитељ.

ПОВЕРЕНИЦИ

Удружења јавних правозаступника

У СРБИЈИ

Алексинац:	Јован Несторовић
Ваљево:	Марко Ћуричић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Лазар Ивковић
Јагодина:	Драгутин Пећић
Књажевац:	Сима Клапаровић
Крагујевац:	Рака Филиповић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Илија Мојсиловић
Ниш:	Ђорђе Живковић
Пирот:	Живан Ивковић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокупље:	Ивко Ивковић
Смедерево:	Марко Лазић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Петровић
Чачак:	Алекса Радуловић
Ћуприја:	Живк Пандуровић

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ" БЕОГРАД

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Бр. 6.

У БЕОГРАДУ 20. НОВЕМБРА 1897.

У БЕОГРАДУ

ПИТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 2.

1897.

УРЕДНИШТВУ ПРИПОСЛАНЕ КЊИГЕ*)

ОД 15. ОКТОБРА ДО 10. НОВЕМБРА 1897.

Јов. Аћимовић. Кратак преглед наследног права у Србији с погледом на његову преуредбу. Из „Дела“ Београд 1897.

Мих. С. Полићевић. О уговорима који се закључују путем кореспонденције. Из „Одјека“ Београд 1897.

Др. Воj. М. Суботић — Млађи. Лудило или симулација? (Синовац убио стрину). Један случај симулације душевне болести после извршеног хотимичног убиства без предумишљаја. Прештампано из „Полицијског Гласника“. Београд 1897.

Пољопривредни календар за просту 1898 год Издање Срп. пољоприв. друштва. Година XVI Уредио А. М. Секулић Београд Држ. штамп. 1897.

Правнички календар и бележник за 1898. У редакцији Драг. С. Петковића адвоката и Ђ. Карајовановића, члана суда општ. вар. Београда. — Београд 1897.

*) Све уредништу упућене књиге приказаће се овде и уврстити у друштвену књижницу.

2348
II

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД 20. НОВЕМБРА 1897. БРОЈ 6.

О УПУТНИЦИ ПО НАРЕДБИ

Француско право: Одредба упутнице по наредби. — Њен облик. — Законик од 1807. — Надлежност. — Упутница на домицил. — Битни састојци. — Разлика између упутнице и менице. — Енглеско право: Promyssory-note. — Посредништво банкара. — Упутнице на домицил. — Немачко право: Закон од 1848. — Сопствене или суве менице. — Асимилација упутнице са меницом — Збрка као ресултат. — Видари и италијански пројекат. — Наше право: Законик од 1860. — Сопствена меница. — Преимућство француског законодавства.

Економско кретање, које непрестано расте од почетка XIX века, и које је једновремено развило трговински саобраћај, раширило је и границе правне науке.

Данас је прошло оно време, када се непокретна имовина сматрала као главни основ богаства једнога народа, данас се сматра и главну улогу богаства народног игра поглавито покретност, која циркулира у саобраћају.

Трговина и индустрија промениле су свој дотадањи изглед, а трговачки свет није се могао више задовољити срествима кредита и саобраћаја, који су му били довољни до открића електрицитета, који преноси мисли, саопштава налоге, и паре, која преноси и људе и ствари.

Од тада су се почели јаче развијати трговачки ефекти и учинили су знатан прогрес, а с њима морали су се изменити и знатан број одредаба, који су били основица трговачком праву. У овој материји извршена је истинска револуција законодавна.

Од великог би интереса било критички оценити у материји трговачких ефеката промене учињене, но оне траже посебна испитивања и свака по наособ да се разматра, па тек онда би се могао донети суд о њима и заслузи њиховој, колика је сама по себи.

Све је ово дужност науке, да са двоструком светлошћу економно-политичком и правном испита пажљиво и непристрасно у законодавству трговачких ефеката, да контролише уведене реформе и да суди о добивеним ресултатима; да оцени стварне потребе и да уведе добре поправке, а да разгони заблуде и изналази праву истину.

Но ми за сад нећемо улазити тако далеко, може бити, да ћемо се вратити другом приликом, да о свему овом поведемо реч, али овде сам простор листа не би нам допустио, а друго с тога што смо ми и сами истакнутим насловом за сада узели, да проговоримо о упутници по наредби као једном представнику *трговачких ефеката*.[1])

Узели смо, да критички испитамо правну природу овог трговачког ефекта по упоредним законодавствима, и држимо да је ово најбољи начин за испитивање, пошто се на тај начин најлакше и најбоље може оценити значај и улога упутнице по наредби, као и то, какве треба да су правне одредбе њене.

Упутница по наредби много је простије писмено но меница; по њему се неко лице, које се зове *потписник*, обвезује, да плати извесну новчану суму другом неком лицу, ономе у чију се корист издаје или по наредби његовој т. ј. лицу, на које путем преноса буде она пренета. А упутница по наредби преноси се на исти начин и са истим дејствима као и меница; сваки преносилац је дакле солидарно одговоран за исплату о року.

Упутница по наредби има обично овакав облик:

Београд 15. Октобра 1897. Дин. 1000.

Идућег 20. Декембра платићу г. Петру или по наредби његовој суму од једну хиљаду динара вредност примљена у роби.

Јован.

[1]) Под именом трговачких ефеката означавају се разне обвезе за исплату новчане суме и то: меница, чек, упутница по наредби, еспапнице, обвезе у плодовима.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА

Ипак има знатне разлике између упутнице по наредби и менице по енглеском и француском законодавству и у оним државама, где је ово последње усвојено.

Међутим по немачком меничном законику, који је распростро све одредбе меничне, а поглавито сопствене вучене или суве менице и на упутницу по наредби, не чини се разлика између ових трговачких ефеката, и отуда долази то: да се по немачком меничном законику упутница по наредби као и меница сматра да је искључиво трговачке природе, док међутим по француском законодавству она није неминовно трговачког карактера.

Ми ћемо изложити обе ове разлике, које постоје, па ћемо се изјаснити, које гледиште ми заузимамо и сматрамо за боље и целисходније.

Старији француски правници сматрали су на извесан начин упутницу као писмено грађанске природе, док је меница међутим увек сматрана као посао трговачки.

Француски законик од 1807. године задржао је и прву и другу разлику. Он је у неку руку преобразио природу и улогу упутнице, начинивши је истинитом помоћницом менице. Мора се признати, да је у овој материји овим осветшана истина. Па ипак законодавац француски није ове две исправе једну с другом помешао.

Држећи се особине код овог трговачког ефекта, пошто га израз по наредби обележава као трговачки, из кога произлази лакоћа преноса, што је сасвим страно у грађанском праву, француски трговачки законик одлучио се, да распространи и на упутницу одредбе, које су већ постојале за меницу т. ј. оне, које се односе на протест, интерес и најпосле и саму солидарност. Али у исто време, он је задржао упутници улогу у неку руку грађанску у саобраћају по приватној наредби, и то у томе што се тиче судске надлежности. Задржавајући за меницу сасвим карактер трговачки, који јој придаје искључиво надлежност трговачког суда између свију лица потписаних на меници (чл. 632), законодавац је учинио нужну разлику у погледу упутнице.

Упутница на којој нема потписа трговачких, „није карактера искључиво трговачког“, трговачки суд шаље је грађанском суду, ако је ово тражење учињено код трговачког суда, осим ако тужилац не буде поднео доказе, да је она произишла из трговачких послова.

Но ако на упутници има потписа и од трговачких лица и од нетрговаца, онда остаје у надлежности трговачког суда. Али и у томе случају, ако би баш и било и самих потписа трговачких на некој упутници, ипак неће доћи у надлежност трговачког суда, ако се докаже, да она проистиче из нетрговачких послова.

Но и у једном и у другом случају, кад је упутница и трговачког и нетрговачког карактера, она може сопственику да послужи исто као и меница — као оруђе, средство плаћања (чл. 446. трг. зак. фр.), или кредита посредством есконта. Али кад је случај, да се избегава сам пренос звечећег новца, што бива, кад се упутница исплаћује у другом месту, а не у месту издања, онда упутница по наредби зове се *упутница на домицил.*

Често пута упутница по наредби може да постане, ма да никаквих послова није ни било између потписаних лица на њој, да би се дало могућности сопственику т. ј. ономе, коме је упутница издана, да дође до новца, као што је случај код вучене менице за љубав под истим условима.

Сама реч упутница означава обично признање под приватним потписом неког дуга са обећањем, да ће се исплатити. Особитост је овде та, што се потписник обвезује да исплати одређену суму у новцу не неком одређеном лицу, но *имаоцу* или по *његовој наредби* т. ј. лицу, које кад рок наступи, буде доносилац посредством преноса.[1]).

Облик упутнице по наредби.

Као што меница, тако исто и упутница мора садржати прописане услове, који се по закону траже. По чл. 188. зак. трг. франц. упутница по наредби мора бити датирана; — мора садржавати: суму која се има платити; — име онога по наредби чијој је издана; — време кад се има исплатити; — вредност примљену у новцу или у роби, или у рачуну или на који други начин Овде ваља очевидно додати и потпис издаваоца.

Као што меница не мора бити испуњена руком издаваоца, тако исто ни упутница по наредби не мора, но потпис је неминовно потребан.

Одредбе које су заједничке и за меницу и за упутницу по наредби.

Одредбе, које се помињу у чл. 187. трг. зак. франц. ове су: о року, преносу, солидарности, авалу, плаћању, плаћање путем интервенције. Кад је упутница по наредби изгубљена, треба применити исте одредбе, као и код изгубљене

[1]) Ctt. Lyon-Caen et L. Renault Droit Commercial 1894. p. 484.

менице, која је акцептована у уникату, јер издаваоц, потписујући упутницу, обвезује се да плати доносиоцу, као и оном на кога је вучена меница, која је акцептована.

Дужности и права доносиоца.

Доносилац неке упутнице по наредби, која није исплаћена, има иста права и дужности као и сопственик вучене менице. Кад власник, који није исплаћен, не испуни прописане формалности у одређеном року по закону, он се излаже штети наспрам преносилаца т. ј. ови испадају из солидарне обвезе; али издавалац, који је у положају акцептанта неке менице т. ј. главни дужник, не може се позивати на небрежљивост доносиоца. Доносилац има право да тражи наплату суме.

Разлика између упутнице по наредби и менице.

Између ове две врсте трговачких ефеката има разлика, које проистичу из саме њихове природе, и разлика, које произлазе више или мање створених путем закона.

Код сваке менице вучене мора бити три лица: трасат, трасант и ремитент. Док код упутнице по наредби има само два лица: издавалац и сопственик, први се обвезује, да плати другом. Могло би се рећи, да издавалац игра двојаку улогу издаваоца и акцептанта Ова разлика повлачи друге: код упутнице по наредби не може бити ни говора о изискивању пријема, потписник прима обвезу, да плати при самом стварању ефекта. Овде не може бити ни говора о некој провизији.

Разлике, које се чине између упутница по наредби, које су трговачке и нетрговачке природе у погледу застарелости, ове су: што прве застаревају по француском праву за 5 год., а друге за 30 година.

Упутнице, које не би имале поменуте законске услове, не вреде као упутнице по наредби. Свако лице правно способно може издавати упутнице по наредби или пренос истих вршити.

И у Енглеској поред менице налазимо упутницу по наредби, коју Енглези зову: „Promissory-note“.

Али и ако се Promissory-note не меша са меницом, мора се признати, да она даје овој есенцијално трговачки карактер: особену застарелост, нарочиту надлежност у свима случајевима подједнако за Promissory-note као и за Bill of Exchange.

Овде се има да напомене једна одлика, што је у Енглеској уобичајено, да све послове са трговачким ефектима, врше посредством *банкара*. Но овде је потребно знати, кад је ефекат означен, да се има исплатити *код неког банкара*, који је назначен, како се мора по закону ова изјава написати? У осталом ово питање подједнако је и за менице и за упутнице по наредби.

Да ли се овом изјавом назначује неки *домицил*, где ефекат мора неминовно бити поднесен, или боље речено, је ли допуштено доносиоцу, да ефекат за наплату поднесе било дужнику, било банкару, како он за добро буде нашао? Ово је питање расправљено у енглеском законодавству тако: ако је означено у упутници по наредби, да ће се исплатити *код неког банкара*, то се онда искључиво тамо наплата има и тражити, и ово је права упутница на *домицил*. Али ово и овако бива само тада, кад се означење налази у самом тексту: није довољно, да је адреса неког банкара забележена при дну Promissory note.[1])

Немачки законик од 1848. год. асимиловао је на свој начин упутницу по наредби са меницом. Он је распростро све одредбе на упутницу по наредби, па чак и само име. У трећем одељку закона од 1848. год. стављене су одредбе по овоме „о сопственој меници“ (eigene Wechsel).

Немачки законодавац означио је писмено, које ми знамо под именом меница, са *вучена* меница (Gezogene Wechsel), а са именом *сопствена или сува* меница означава *упутницу по наредби*.

Но да ли се овим новачењем у речима мења у основи ствар? Нема сумње, немачки законик распростире на суву или сопствену меницу застарелост од 3 године, која се подједнако примењује као и на вучену меницу. Али један закон не може да чини и то, да му се у једном члану налази ова реч: *илатику*, па да под овим изразом подразумева више лица, нити овде у опште има места примени правила и одредаба, које би се односиле на акцептацију или које произлазе у опште отуда, што се и треће неко лице додаје за плаћање.

Кад ово велимо, онда ова тако звана реформа у нашим очима прави само забуну у идејама као и у речима. И одиста, закон од 1848., сам по себи пошто је тако оштроумно модификовао оделито „вучену“ меницу, за што није употребио и у есенцијалним одредбама код сопствене менице термине скроз непромењене овде о ремитенту и о „вученој“ меници (чл. 96. §. 3., 5. и 6., чл. 97. и 98.)? Ово је морао

1) Des Effets de commerce. Dr. Dan. Touzand p. 139.

учинити с тога, што је ове употребљене речи морао искључиво задржати за меницу, док с друге стране, да би доследан остао својим одредбама, морао је у исто време да избегава речи „*вучена*“, „онај који вуче“ и „на кога се вуче“, но ово дотеривање је немогућно између противних двају захтева.

Ова збрка и забуна у правном језику, коме је тачност преко потребна, довољне су биле да обележе опасност од новачења, а она нам ни у колико не изгледа оправдана.

За што да упутница по наредби не би остала оно што је, — истинска помоћница меници, и остала самостална у својим одредбама, кад никаква потребност није изискивала, да се меша са меницом?

Чувени талијански професор Видари није се устезао да прими и усвоји и сам немачку терминологију, у своме делу о тумачењу законика од 1807., које је тумачење ушло и у пројекат талијанског законика, у коме се опредељује и меница и упутница по наредби у исто време. Видари је и сам приметио, да се овим прави збрка између ова два писмена тако беспримерна, да се она не налази ни у једном законодавству.

Па ипак је Видари нашао, да су ова новачења „нужна“ или „корисна“,[1]) да се примене на упутницу по наредби, и да јој се да и име менично, јер по доктрини овога аутора, оба ова писмена морају се сматрати да имају карактер трговачки.

Морамо признати да овде не достаје логичког закључка. Зар нам није пример овде Енглеска, па да нам се докаже, да имена не чине никаквих незгода у овом предмету?

Ми мислимо, да се са овим треба мало да позабавимо.

Меница је дошла у употребу, што је изазвана прогресом трговине и потребом саобраћаја између удаљених трговаца.

Упутница по наредби на против, коју ми не би желели да видимо лишену њених одредаба по пореклу и по тачности, одговара дневним потребама свију времена и свију земаља. Ваља дакле сачувати лицима изван трговине употребу инструмента за кредит тако корисног, а да се ипак не излаже штетности брзе застарелости, која се брзина у саобраћају трговачком може само тражити и правдати, и да не долазе пред суд, који њима није ни природан.

Идеје, које је законодавство француско по овом предмету усвојило, изгледају нам, да су са гледишта економског црпљене са извора истините правде и здравог разума.

Наш менични закон од 1860., није ништа друго до превод меничног закона француског и немачког, јер прва половина преведена је из законика француског од 1807., а друга половина, где се говори о сопственој меници, превод је немачког меничног закона од 1848.

И заиста ми налазимо у нашем меничном закону одредбе о сопственој меници у III. одељку § 161. Приговоре, које смо учинили немачком меничном закону, вреде и за наш закон менични, који је само копија његовог изворника немачког закона.

Мих. С. Полићевић.

[1]) Studii sul progetto per la riforma del Codice di commercio p. 229, 230.

Постоји ли какво сродство по тазбини или не, између очуха и пасторке или маћије и пасторка? Да ли постоји дело родоскврнења, кад лица у таквом односу сродства проводе блуд?

Пред зајечарским првостепеним судом било је више кривица, по којима су оптуживана лица за родоскврнење, која су стајала у односу сродства, — очуха и пасторке, маћије и пасторка. Све су те кривице разно пресуђене, не само код првостепеног већ и код Апелационог Суда. И све те контраверзне одлуке по истоветним делима, Касациони Суд одобравао је. Све те одлуке, које стоје у супротности једна с другом, доказују, да наши судови још нису начисто с тим питањем: у каквом сродству стоје очух и пасторка, маћија и пасторак?

Ја ћу изложити пресуде и решења судска, да се види, како је решавано и суђено, па ћу онда изнети законска правила, која постоје у православно-црквеном законодавству о том сродству.

Г. Стеван Максимовић у „Новој збирци“ (књ. I. стр. 309. под бр. 173.) изнео је једну такву одлуку, о томе, да између маћије и пасторка постоји сродство по тазбини и да је блуд између таквих лица казним као родоскврнење по §. 204. тач. 3. крив. зак. Ну онако, како је изнесено по примедбама Касационог Суда, није доцније остало код Апелационог и Касационог Суда. За то ћу и ту судску одлуку поново изнети да се види, како је на крају решена.

I.

Полицијска иследна власт спровела је суду: Рају земљоделца и његову пасторку Персу, ћер пок. М., што су од дужег времена проводили блуд, те су тиме учинили казнимо дело родоскврнење. Првостепени зајечарски суд и очуха и пасторку ставио је под суд, и пресудом од 16. Јануара 1896. Бр. 637. нашао је, да

постоји дело родоскрнења из §. 204. тач. 3. крив. зак., па је према признању Персином код иследне власти и основима подозрења, са олакшавним околностима, осудио Рају на једну годину, а Персу на шест месеци затвора.

Докази су против оптужене Персе били — њено признање, а против оптуженог Раје основи подозрења: а, што га оптужена Перса означује за извршиоца дела, да је са њом блуд проводио — тач. 4. §. 123. крив. пост.; б, што га сведок Р. П. као очевидац означује за извршиоца дела — тач. 2. §. 123. ист. пост.; в, што је по сведочби Милинке жене М. Љ. вићан у таквим делима и на таквом месту, да се има узети, да је он извршилац овог дела — тач. 7. §. 121. ист. поступка.

Апелациони Суд по незадовољствима државног тужиоца и браниоца оптужених, решењем од 27. Фебруара 1896. Бр. 522. пустио је испод суђења оптужене са ових разлога: „од доказа изнесених у побудама првостепене пресуде против оптуженог Раје, Апелациони Суд налази, да основ из тач. 4. §. 123. крив. пост. не стоји с тога, што га оптужена Перса није на претресу пред судом за извршиоца дела означила, а свој исказ пред иследном влашћу у том погледу пред судом је у свему порекла. Основ из тач. 2. §. 123. крив. пост. не може да стоји с тога, што није доказан са два сведока, као што то прописује §. 239. крив. пост. Са истог разлога не може да стоји ни основ из тач. 7. §. 121. крив. пост. пошто ни овај основ није доказан са два сведока".

„Према томе, кад против оптуженог Раје нема никаква доказа, да је он са оптуженом Персом блуд извршио, и тиме да је извршено дело из §. 204. тач. 3. крив. зак., за које се Раја и Перса оптужују, онда Апелациони Суд налази, да овде не може бити речи о постојању дела из наведеног закона, па се оба оптужена имају према пропису §. 250. а. крив. пост. пустити испод суђења". По жалби државног тужиоца Касациони Суд решењем од 22. Августа 1897. Бр. 5530. одобрио је решење Апелационог Суда.

II.

Полицијска власт спровела је суду окривљене: Драгу жену Марка из Мирова и Никодија, што су као маћија и пасторак проводили блуд, те су учинили казнимо дело родоскрнење. Зајечарски првостепени суд решењем од 16. Августа 1892. Бр. 3015. нашао је, да нема места, да се Драга и Никодије ставе под суд, већ да се отпусте на основу §. 162. крив. пост. „што нису сродници у правој усходећој или нисходећој линији, нити су сродници по крви у побочној линији, нити пак стоје у другом каквом сродству, које је предвиђено §. 204. крив. зак., те зато не постоји дело родоскрнења".

По жалби супруге оптуженога Никодија, Касациони Суд примедбама од 31. Августа 1892. Бр. 4242. поништио је решење првостепеног суда, „што овде има казнимог дела, јер између Драге и Никодија стоји сродство по тазбини у првом степену, пошто је Драга маћија Никодију, за чијег је оца она — Мара — удата, и тако је ово дело казнимо као родоскрнење по тач. 3. §. 204. крив. зак. Првостепени суд усвајајући ове примедбе, пресудом од 6. Новембра 1893. Бр. 11.405. осудио је Драгу на две године затвора.

Ну, по незадовољству државног тужиоца и браниоца оптужене, Апелациони Суд решењем од 20. Маја 1895. Бр. 2013. отпустио је Драгу испод суђења за то: „што је првостепени суд погрешно узео, да овде стоји дело из тач. 3. §. 204. крив зак., јер у овом законском наређењу предвиђено је провођење блуда између сродних по крви у трећем степену побочне линије и између сродних по тазбини у првом степену, док овде не стоји ни случај крвног сродства, ни по тазбини, јер као што се из иследења види, оптужена Драга и Никодије, за које се наводи да су блуд проводили, стоје у односу пасторка и маћије, по том основу, што је Никодије син Марков од прве жене, а оптужена Драга, друга жена Маркова, према чему Никодије стоји у крвном сродству само према своме оцу Марку, а не и према Драги као маћији. А осим тога они не стоје ни у сродству по тазбини, јер оптужена Драга није реченом Никодији ташта, већ маћија".

„Кад по изложеном оптужена Драга са реченим Никодијем није у сродству, ни крвном, ни по тазбини, онда и нема кажњивог дела из тач. 3. §. 204. крив. зак., већ према исказу способних сведока М. и С. стоји кажњиво дело из §. 196. крив. зак., по коме би се законском пропису могла кривица оптуженој и да суди, но како се кривице ове по другом одељ. §. 197. ист. зак. казне само на тужбу увређеног мужа, а у овом би се случају дело казнило само на тужбу Маркову, мужа оптужене Драге, чије тужбе у овом случају и нема, — то се оптужена Драга не може да суди ни за ово дело, него се по тач. в. §. 250. крив. пост. има да пусти испод суђења".

Било је одвојеног мишљења два судије, који су нашли, да постоји дело родоскрнења, које се казни не по тач. 3. §. 204., него по тач. 1. §. 204. крив. зак.

По жалбама државног тужиоца и жене оптуженог Никодија Касациони Суд решењем од 1. Октобра 1896. Бр. 10.565. одобрио је горње решење Апелационог Суда.

Из одлука судских под II. види се, да оптуженом Никодију нису судили државни судови, нису за то, што је оптужени Никодије поред именованог дела, учинио доцније са другим кривцем две опасне крађе. Услед тога, а по чл. 13. зак. о пороти, Никодију је судио поротни суд како за две опасне крађе тако и за дело родоскрнења. Поротни суд огласио је Никодија за родоскрнење за крива, те је пресудом од

2. Септембра 1894. Бр. 7623. осуђен на једну годину затвора. По жалбама државног тужиоца и браниоца Касациони Суд решењем од 24. Октобра 1894. Бр. 8240. одобрио је пресуду.

Из свега наведеног види се, да постоје два мишљења: 1, блуд је између очуха и пасторке или маћије и пасторка казним као дело родоскрвнења по §. 204. тач. 3. крив. зак. и 2, да није казним као родоскрвнење, јер између именованих лица не постоји никакво сродство!

Да не би дуго морио читаоце о томе питању, ја ћу изнети одредбе, које постоје у црквеном праву. Тако у „православно-црквеном праву“ од еминентног писца Д-р. г. Никодима Милаша на стр. 567. и др. стоји ово:

„Сродба (тако г. писац назива сродство по тазбини, сродство пријатељско) је родбински одношај, који услед брака постоји између две породице. Ова сродба као веза две породице кроз један брак, зове се у каноничним изворима двородно, за разлику од друге сродбе, која постаје између три породице услед два различна брака, и која се зове тородно сродство....

„Исто као сродство, дели се и сродба на праву лозу и на споредну лозу, те дакле сродба може постојати, између једног супруга и његових родова с једне стране, и родова другог супруга из првог брака с друге стране, на пр. између мене и моје пасторке.

„Бројање степена у сродби једнако је као у сродству: колико рођаја — толико степена. Обични називи лица, која су у сродби међу собом ови су: 1, таст, пуница т. ј. женин отац, мати; свекар, свекрва т. ј. мужевљев отац, мати; дед — таст, баба — пуница, т. ј. женин дед, баба; дед — свекар, баба — свекрва, т. ј. мужевљев дед, баба; очух, маћија. 2, Нисходни и споредни: зет, т. ј. кћерин или сестрин муж: снаха (невеста), т. ј. синовља или братова жена; пасторак, пасторка, т. ј. син или кћи мужа или жене из првог брака.

„Правило, да су муж и жена једно тело, те дакле да не састављају никакав различни степен, ово правило има главни значај при опредељавању степена у сродби. Кад се дакле има определити степен сродбе између два лица било у правој, било у споредној лози, треба имати најпре ово правило пред очима, да су муж и жена једно, и тада почети бројати рођаје као у сродству, од неког рођака по крви једног супруга и продужити бројање по односној линији, док се не дође до одређеног рођака по крви другога супруга, и дотични број рођаја, што се нађе у том бројању, показује степен сродбе између односна два лица, т. ј. између рођака по крви једнога супруга и рођака по крви другога супруга, између којих се хоће да нађе степен сродбе.

Ево примера: Ја (Е) и моја жена (Ћ) једно смо; према њој њезина мати (Г) стоји у 1. степену сродства, јер је један рођај по среди, дакле ја према мојој пуници (Г) стојим у 1. степену сродбе. Моја сваст

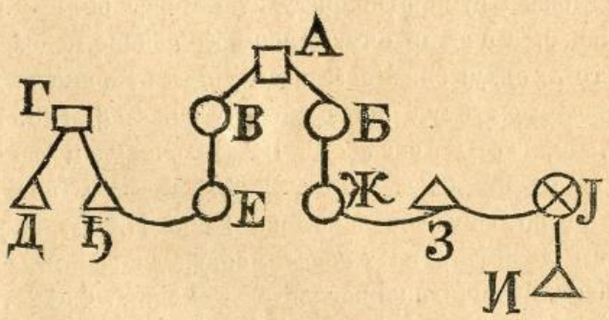

(Д) према мојој жени (Ћ) у 2. је степену сродства, јер су два рођаја по среди; ја (Е) са мојом сам женом једно, дакле моја сваст је према мени у 2. степену сродбе. Мој отац (В) према мојој свасти (Д) у 3. је степену сродбе, јер је један рођај између мога оца и мене (Е), један између моје пунице (Г) и моје жене (Ћ), а један опет између моје пунице и моје свасти (Д), свега три рођаја, дакле и три степена. Мој дед (А) и моја сваст (Д) у 4. су степену сродбе, јер између мога деде и мога оца (В) један је рођај, између мога оца и мене опет један рођај, па напред између моје жене (Ћ) и њене матере или моје пунице (Г) један је рођај, између те моје пунице и друге њене ћери или моје свасти (Д) опет један рођај, свега дакле четири рођаја и доследно четири степена. Мој братучед (Ж) према мојој пуници (Г) у 5. су степену сродбе, а према мојој свасти (Д) у 6. степену. Тај исти мој братучед (Ж) узевши за жену удовицу (З), која је са првим својим мужем (Ј) имала кћер (И), те му је дакле ова пасторка, тај мој братучед са том својом пасторком у 1. је степену сродбе, јер у таквом истом степену сродства стоји та његова пасторка са својом матером, која је сада његова жена, и с њим је једно.....

„У правој лози исто као и у сродству по крви забрањени су сви бракови и у сродби међу усходним и нисходним лицима. Чак и после смрти једнога супруга није допуштено другоме ступити у брак са рођацима у правој лози умрлога супруга. Ово је пропис како каноничкога и грчко-римскога, тако исто и данашњега црквенога законодавства. У споредној лози забрањен је сасвим брак до петог степена укључно....“

О томе говори у истом смислу и г. Ник. Ружичић, епископ у „Номоканону о браку“. По номоканону, г. Ружичић, сродство по тазбини назива — сродство пријатељско (в. стр. 48, 69 и др. реченог дела).

— — — — — — — — — — — — — — —

Када, дакле по црквеном праву наше свете православне цркве и §. 55. грађ. зак. постоји стална норма, да услед брака постаје сроднички однос између две породице, да је то „сродство пријатељско“, „сродба“ или „сродство по тазбини“, даље, да је сасвим забрањен

брак у правој лози овога сродства у усходећој и нисходећој линији, а у споредној закључно до петог степена, — онда према наведеном: очух и пасторка или маћија и пасторак као сродници по тазбини стоје у првом степену овога сродства, и блуд је између тих лица казним по §. 204. тач. 3. крив. зак. као дело родоскрвнења. Са тога у принципу и греше наши судови, када противно томе суде.

Зајечар.

Мих. Јоцић
адвокат.

Да ли по §. 928. б. грађ. зак. застаревају за годину дана тражбине трговаца према нетрговцима, или само застарева доказна сила трговачких књига?

X. трговац из Београда, тужио је првостепеном пожаревачком суду масу пок. Н. из Пожаревца тражећи, да му маса плати 344. дин., колико је пок. Н. остао дужан од узетог еспапа.

За доказ свога тражења поднео је писмо пок. Н., у коме му овај признаје дуг и обећава, да ће му га исплатити.

Бранилац тужене масе тражио је, да се тужилац одбије од тражења, пошто му је тражбина по §. 928. б. грађ. зак. застарела.

Првостепени пожаревачки суд пресудом својом од 26. Фебруара 1897. Бр. 5759. одбио је тужиоца од тражења са ових разлога:

По §. 928. б. грађ. зак. тужба трговца за давање еспапа нетрговцу застарева за годину дана. У овоме случају тражење тужилачке стране, према наведеном §-у застарело је, јер од 11. Децембра 1890. године као дана, кога је датирано писмо пок. Н., у коме он признаје дуг и обећава исплатити га за месец дана, па до дана, када је тужба подигнута код суда 27. Септембра 1896., прошло је неколико година. А како се тужена страна позива на застарелост §. 949. грађ. зак., то се тужилачка страна има од свога тражења као застарелог и одбити.

Ову пресуду одобрио је Касациони Суд решењем својим од 17. Септембра 1897. Бр. 4086. —

Наше је мишљење, да је оваква одлука судска погрешна.

Застарелост од године дана, предвиђена у §. 928. б. грађ. зак. не може се односити на тражбину трговаца према нетрговцима, већ само на застарелост доказне силе трговачких књига према нетрговцима.

Истина у §. 928. б. казато је: „тужба трговца за давање еспапа нетрговцима, застарева за годину дана". Па како реч „тужба", узета у материјалноправном смислу, значи само право (тражбину) трговца, могло би се, граматички тумачећи, узети да заиста тражбина трговаца према нетрговцима застарева за годину дана.

Али, ако се, логички тумачећи, проучи §. 928. б. грађ. зак., увидеће се, да законодавац, употребивши реч „тужба", под њом није разумео њено материјалноправно значење (тражбину), већ је разумео трговачку књигу као доказно средство. Да је законодавац под речи „тужба" у овом §-у разумео трговачке књиге као доказно средство, а не тражбину трговачку, види се из саме намере његове, коју је хтео постићи употребивши израз „тужба" у §. 928. б. У том §-у законодавац је казао: „тужбе трговаца за давање еспапа нетрговцима (види §§. 14. и 15. трг. зак.) застаревају за годину дана". Дакле, довео је у везу наређење §. 928. б. грађ. зак. са наређењем §§. 14. и 15. трг. зак., хтео је, дакле, да остави једногодишњу застарелост за трговачку тражбину на основу трговачких књига, што се изводи из самога текста §. 14. трг. зак. „.... потраживање трговаца на основу трговачких књига застарева за годину дана"; а у исто време да отклони аномалију изказану у §. 15. трг. зак., по коме застарела тражбина трговаца на основу трговачких књига, оживљава, кад се подигне тужба тринајестог месеца, а никако да реч „тужба" означи тражбину.

У прилог овом нашем мишљењу говори и §. 16. трг. зак. У њему се вели: „ако би трговац пропустио да нетрговцу поднесе рачун на признање у означеном року, онда његове трговачке књиге, у том случају, губе полудоказну силу у смотрењу његове тражбине, и, онда истинитост њену мора другим средствима доказивати.

Да је законодавац хтео, да реч „тужба" значи тражбину, он би и §. 16. трг. зак. обухватио у §. 928. б. грађ. зак., као што је учинио са §§. 14. и 15., али он то није учинио и §. 16. трг. зак. остао је недирнут, па се не може ни допустити, да једна одредба законска, која ничим укинута и замењена није, не остане у потпуној сили и важности. А кад се §. 16. трг. зак. трговцу за своје потраживање према нетрговцу дозвољава, да може и после године дана тражити на основу других доказа, онда је јасно: да сама тражбина трговца застарева према нетрговцу, не за годину, но за 24 године по §. 928. ж. грађ. зак., а само доказна сила трговачких књига застарева за годину дана, по §. 928. б. грађ. зак.

У одбрану нашег мишљења говори и §. 928. в. грађ. зак., јер и по томе §-у: „ако је нетрговац признао рачун или издао признаницу", тражбина трговаца не застарева за годину дана. Да је законодавац под речи „тужба" у §. 928. б. разумео тражбину, онда би §. 928. в. био без значаја, јер би свака тражбина трговаца према нетрговцима од еспапа, требала да застари, па и ако је нетрговац признао рачун или издао признаницу, а ово неће нико допустити. **Д. В.**

ИЗ СУДНИЦЕ

X.

Да ли банкрот може водити парницу?

Л. Р. тужио је првостепеном ваљевском суду П. Ђ. писара среза тамнавског, за неуредну продају његовог некретног имања.

Као узрок неуредности навео је, да је он под стечајем, а да бранилац његове стец. масе и стараоци исте, нису водили бригу и старање, да од продаје не буде какве штете за њега и повериоце; осим тога, што он није питан, шта ће се изложити продаји, нити је пак власт хтела поступити по његовом акту, у ком је изложио, шта жели, да се продаји изложи. Услед тога, нити су сви повериоци измирени, нити је што од имања могло претећи, да је с тога продаја неуредна, па је тражио, да се уништи.

Тужени је одговорио, да је продају по закону извршио.

Првостепени Суд, решењем својим од 5. Априла 1896. Бр. 10.280 нађе, да је продаја уредна, а тужиоца одби од тражења, као неумесног, са ових разлога:

Како жалилац и сам у тужби признаје, да је под стечајем, а по §. 24. стец. пост. од оног часа, кад је Суд решио, да се стециште над ким отвори, презадуженоме одузима се управа над имањем — то ни тужби овој, од стране Л., није било места.

Из акта продаје види се, да је продаја ова саопштена браниоцу стецишне масе, који је на лицитацији био присутан. Па како је дужност браниочева по §. 52. стец. пост., да савесно брани интересе масе, а међутим он се не жали на ову продају, то се продаја има сматрати као уредна, па као таква и одобрити, а тужилац од неумесног тражења одбити; у толико пре, што и разлози, са којих је уништај тражио, нису такви, са којих би се продаја могла уништити.

Но по жалби тужиоца,[1]) Касациони Суд примедбама од 3. Септембра 1896. Бр. 6506., поништио је то судско решење са ових разлога:

„У §. 59. грађ. суд. пост. међу лицима, која нису способна, да воде парницу, није законодавац убројао и лица, која се под стецишћем налазе; и кад по §. 24. стец. пост. отварање стечаја повлачи, као закону последицу ограничење, да лице под стецишћем не може само управљати својим имањем, а не да не може упражњавати и друга своја лична права — Суд је погрешио, што је узео, да жалилац нема права на вођење парнице, нарочито у овој ствари, где жалилац као сопственик продатог имања, стоји под заштитом закона, у очувању својих материјалних интереса“. —

Наш законодавац у §. 59. грађ. суд. пост., на који се Касациони Суд позвао, одређује, да нису способни лично водити парницу: малолетници (§. 39. грађ. зак.), згранути, бесомучни, луди, суманути (§. 40. грађ. зак.), распикуће и они, који се на страни налазе, па им није могуће и права своја заштитити (§. 41. грађ. зак.). А по § 920. грађ. зак. малолетнима уподобљавају се и „презадуженици, којих је имање под стецишће потпало“. Кад је Суд по службеној дужности својој, дужан још одмах у почетку спора, да испита способност парничара за вођење парнице, што је Првостепени Суд и учинио, те одбио презаduженог; кад се браниоц масе није жалио на продају и кад по §. 52. стец. пост. бранилац масе мора водити парнице за масу, — онда је ли имало места позивању Касационог Суда на §. 59. грађ. пост. који као општи законик није уврстио у неспособна лица и презадуженике, док, чини се, да му специјални закон — стецишни поступак — ту способност одузима?

По науци, у формалном праву, способност водити парницу означава оно исто, што у материјалном праву значи способност за правну радњу, односно, та се способност састоји у томе, да се могу лично предузимати правни послови. Зато сва она лица, која су по грађанском законику неспособна за вршење правних послова, та су лица неспособна, да и сами собом воде грађанске парнице, која се њих и њиховог имања лично тичу[4]). У овом случају продато имање представљало је стецишну масу презаduженога и он није био у стању, да сам спор води. Штета је, што ово спорно питање није дошло пред општу седницу Касационога Суда, јер је Првостепени Суд усвојио примедбе оделења и продају поништио, истина са разлога, које тужилац није споменуо.

Ми мислимо, да се прави одговор на постављено питање не налази у §. 59. грађ. пост., него у §. 920. грађ., §§. 52. и 29. стец. пост., из којих се даје дедуцирати, да је презадужен неспособан да води парнице, које се тичу имовине масене; на против оне парнице, које се на презаduженога личност односе, (да он, на пример, какав посао уради и т. д.), може он сам водити.

Саопштио

М. Ђурашковић.

---

1) Дознасмо, да је сличан случај расправљен и код Првостепеног Суда за Варош Београд. Бранилац масе није се хтео жалити против неуредне продаје, а тужбу, коју је поднео сам дужник, Суд одбаци. По жалби његовој Касациони Суд поништио је првостепено решење са разлога, да презадужени има права бранити интересе своје масе.

4) Теорија грађ. судског пост. од Андре Ђорђевића.

XI.

Блуд извршен над пернатом животињом није нашим законом казним.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

Начелство окр. ваљевског 25. Априла 1896 оптужило је И. калфу опанчарског, што је 10. Априла 1896. извршио скотоложтво над кокошком некога С., која је у гњезду била и тиме учинио кривицу из §. 206. крив. зак.

Првостепени ваљевски суд, стави га под суд и притвор, за дело из §. 206. крив. зак. решењем од 26. Априла 1896. Бр. 12.577. На решење изјави И. жалбу Касационом Суду, претстављајући, да нема никаквих доказа, да је дело ово извршио, а ни дела ове врсте, нису по закону казнима.

Касациони Суд у I. одељењу 1. Јуна 1896. Бр. 4241. по расмотрењу акта и решења нађе: „да је решење на закону основано, јер законодавац у §. 206. крив. зак. под скотоложтвом, очевидно разуме полни додир између човека, и једне, по зоолошкој класификацији, различите животиње, дакле сваког од човека различног члана животињског царства, при чему се овде у толико тежа врста кривице скотоложтва има узети, у колико је од човека, по зоолошкој класификацији, удаљенија животиња, над којом је полни додир извршен, пошто се у томе огледа у толико јаче оскрвњење јавног морала".

Првостепени Суд 11. Септембра 1896. Бр. 24.089. осуди И. за скотоложтво по §. 206. крив. зак. на две године затвора са губитка части за две године и да плати трошкове око суђења.

По жалби државног тужиоца, оптуженога и његовог браниоца Апелациони Суд у II. одељењу 20. Септембра 1896. Бр. 2780. нађе, да пресуда првостепена не одговара закону. „Прописом §. 206. крив. зак. опредељена је казна за противприродни блуд између мушких лица као и за „скотоложтво". Према овом законском пропису Апелациони Суд упуштајући се у оцену тога, шта се под речју „скот" замишља, налази, да се под истом речју могу замишљати домаће животиње четвороножне, а никако и пернате, које долазе у ред птица, као што је овде случај, да је над кокошком блуд извршен. И кад стоји ово, онда се има сматрати, да за дела оваква, нема прописане казне, те се има у овом случају поступити по §. 2. крив. зак. и оптужени ослободити сваке казне испод суђења по пропису §. 250. крив. пост. Што се тиче грађанске одговорности, оптужени се има осудити на сва плаћања у пресуди првостепеној досуђена по допуни §. 328. крив. пост., јер је својим поступком ислеђење против себе изазвао".

Са тога Апелациони Суд решењем И. отпусти испод суђења.

По жалби државног тужиоца Касациони Суд у општој седници од 31. Маја 1897. Бр. 3932. расмотрио је како горње решење Апелационог Суда тако и противразлоге истог суда од 12. Маја 1897. Бр. 1568. на примедбе свога I. одељења од 9. Маја 1897. Бр. 320. као и остала акта, па је нашао: да је решење Апелационог Суда од 20. Септембра 1896. Бр. 2780. на закону основано.

Саопштио
Д. Ђ. Бранковић
судија.

ПРАВОЗАСТУПНИЧКО УДРУЖЕЊЕ

Са прве јавне дискусије.

У недељу 9. овог месеца била је прва јавна дискусија у дворани Грађанске Касине, приређена од стране правозаступничког удружења.

Конференција је била заказана у 9 часова и била је добро посећена. Но чекајући на оне, који су свакојако требали на првом месту доћи, а нису дошли, наступио је већ 10-ти час, када је председник удружења г. М. Ст. Марковић адв. приступио отварању конференције. У кратком говору нагласио је: да удружење приступа остварењу оваквих јавних дискусија, које су предвиђене у друштвеним статутима, а којима је смер, да се поједина спорна правна питања стручним правним разлозима, прецизно и у лепој дикцији, расправе и пречисте. Удружење ограничило је право говора у оваквим питањима само на правнике, да би се очувао стручни карактер таквих расправа, а добро дошао је сваки грађанин, који се интересује за ову новину у нашем друштвеном животу, или који се мисли њоме користити.

На дневном реду била су два питања:

1-во. О застарелости тужбе против јемца.

2-го. О важности изјаве меничних потписника, да остају у обвези и без протеста.

О првом питању био је одборски референт г. К. Шпарталь адв. и он је у своме говору објаснио, да постављено питање обухвата ове тачке:

1) Да ли се законско наређење §. 840. грађ. законика има разумети у буквалном смислу и да ли је оно као такво апсолутне природе за све случајеве јемства.

2) У случају да се ово наређење има разумети у буквалном смислу, онда има ли могућности да се у практичној примени доведе у сагласност са наређењем §. 829. грађ. закона, који је у контрадикцији са §. 840. грађ. закона.

3) Како се има разумети наређење §. 840. у случајима кад рок обвези истиче после три године од дана смрти јемца, или кад се у овоме року немогадне законским документима утврдити факт, да се од правог дужника није могао дуг наплатити — §. 829. грађ. закона.

4) Да ли тужба за обезбеђење прекида застарелост.

5) Одкуд је могло доћи у овај параграф, да уговор на јемство уз залогу важи за 30 година, док тужба за главног дужника застарева за 24 године — §. 928. грађ. закона. —

Пошто је питање о застарелости тужбе против јемца доста разграпато, да би се о њему могло што прецизније говорити, збор је одлучио, да се расправа овога питања одложи за идућу дискусију, којој ће послужити за основу тачке изнете и образложене од стране г. Шпарталја.

По жељи скупа прешло се одмах на друго питање, о коме је узео реч г. Ј. Миловановић, апелациони судија у пензији.

Пре свега је констатовао, да је истакнуто питање због тога важно, што се у нашем трговачком законику о њему ништа не говори, а питање обухвата у главноме следеће тачке:

а) правно дејство меничне клаузуле „без протеста“ или „без трошкова“,

б) природа и циљ те клаузуле,

в) ко може да стави ту клаузулу,

г) правни одношај имаоца менице према ономе који је ставио ту клаузулу.

Третирајући ове тачке г. Миловановић је показао разлике које постоје у француском и немачком законодавству.

По француском законодавству клаузула „без протеста“ или „без трошкова“ стављена од стране трасантове обвезује и све индосанте. То се схваћање објашњава тиме, што трасант стављањем те клаузуле ствара уговорно стање, које остали индосанти својим потписом и преносом прећутно усвајају. Према томе није потребно да остали преноситељи стављају ту клаузулу пред свој потпис. Они остају у обвези и без протеста.

По немачком законодавству трасантова изјава са оваквом клаузулом „без протеста или без трошкова“ не обвезује преноситеља, него обвезује само трасанта, или онога индосанта, који би поред свога потписа ту клаузулу ставио. У таком случају ималац менице дужан је, да би одржао остале потписнике у обвези, да ипак подиже протест. Док на против по француском закону он је не само ослобођен подизања протеста, но и не сме да протест изиште, а на случај, да и поред тога ослобођења изиште протест, законодавац га казни губитком права на трошкове.

О овоме питању развила се жива дебата, у којој су учествовали гг. Ђ. Карајовановић, Ђ. Несторовић, Н. Антоновић, А. Антић и Ј. Тадић. Нарочито је г. Несторовић заступао мишљење немачког законодавства и истакао је многа питања, која потичу из постављене теме, као питање о презентацији менице, о нотификацији протеста, да ли је изјава ове клаузуле само менична или и грађанско правне природе и т. д.

Услед овога дебата је постала још жива и од свију истакнутих тачака, која се односе на постављено питање, конференција је усвојила:

да изјава меничних потписника „без протеста“ или „без трошкова“ потпуно замењује протест због неисплате, и да је тиме ималац менице ослобођен од изискивања тога протеста. Остале тачке остављене су за претрес на идућој конференцији.

Пошто је било већ 12 часова, то је г. председник удружења захвалио се на одзиву и умолио све присутне да дођу на другу конференцију, која ће бити објављена.

КЊИЖЕВНОСТ

1). Српско-хрватска.

Рашић Војислав. О Уставу у Србији и у страним државама. I. део. Београд 1897.

Дучић Н. архим. Васељенска Патријаршија и Српско црквено питање. Поводом писма Њ. Св. васељенскога патријарха Константина V. Његовом Високопреосвештенству српском автокефалном митрополиту Михаилу. Београд држ. штам. 1897.

Статистика Краљевине Србије књига IX. Попис обрађене земље у Краљевини Србији 1893. године. Са 119 картограма и 2 диаграма. На 4°. 5 листа XLII. и 475 стр. Београд држ. штам. 1897.

Правнички календар за годину 1898. Израдили Д. С. Петковић и Ђ. Карајовановић, Београд, електр. штамп. Ђ. Станојева.

Стенографске белешке о седницама ванр. Народне Скупштине за 1897. Београд, држ. штам. 1897.

Д-р. Вој. М. Суботић — млађи. Лудило или симулација? (Синовац убио стрину). Један случај симулације душевне болести после извршеног хотимичног убијства без предумишљаја. Прешт. из „Полиц. Гласника“. Београд 1897.

„Полицијски Гласник“ стручни лист за све полицијске радње. Уредник Н. Димитријевић. Излази сваке суботе. Бр. 10—15. Београд, држ. штам. 1897.

Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu. Година XXIII. Свеска 10. за Октобар и 11. за Новембар. Уређује у име одбора правн. друштва Д-р. Јосип Шиловић. Загреб 1897.

2). Немачка.

Gumplowicz Ludwig Allgemeines Staatsrecht. Zweite umgearb. und verm. Auflage des philosophischen Staatsrechts. Innsbruck. 1897.

Hager Paul Dr. Familienfideicommisse Jena 1897.

Löwenstimm Aberglaube und Stafrecht. Ein Beitrag zur Erforschung des Einflusses der Volksanschaungen auf

die Verübung von Verbrechen. Mit einen Vorwort von Prof. Dr. Jos. Köhler. Berlin 1897.

Schollenberger J. Dr. Grundriss des Staats-u. Verwaltungsrechtes der schweiz. Kantone. II. Bnd. Das Verwaltungsrecht. Zürich 1897.

Moses Leo Dr. Das Recht der Handlungsgehülfen u. Handlungslehrlinge nach dem neuen Handelsgesetzbuch m. bes. Berücksichtigung der Zeit vom 1. I. 1889. bis 31. XII. 1899. Breslau 1897.

3). Француска.

Cruppi Jean La cour d'assisses. Paris 1897.

Renard Des Donations entre époux pendant le mariage. Paris 1897.

Baïhaut Charles Impressions cellulaires. Paris 1897.

Rondeles A. Les limites du suffrage universel. Paris 1897.

Tissot J. Introduction philosophique à l'étude du droit pénal et de la réforme pénitentiaire. Paris 1897.

Bonnier E. Eléments de procédure civile. Paris 1897.

Jouiton L. De la Restriction de l'hypothèque de la femme. Paris 1897.

ВЕСНИК.

Промене у судској струци. Краљевским указом од 6. ов. мес. постављени су за судије првостепених судова:

чачанског: г. Драгутин Гавриловић, судија ужичког првост. суда,

ужичког: г. Сотир Аранђеловић, начелник среза лесковачког.

Указом од 1. и 11. ов. мес. отпуштени су из државне службе:

Г. Сава Т. Миловановић, судија крушевачког првост. суда,

Г. Миливоје Нинковић, судија ваљевског првостепеног суда,

Г. Милан Радмиловић, писар чачанског првостепеног суда,

Г. Јован Симић, писар крушевачког првостепеног суда.

* * *

Престало право на правозаступништво г. Кости А. Радовановићу, правозаступнику при врањском првост. суду и г. Живку Д. Ђорђевићу правозаступнику при горњо-милановачком првост. суду, услед ступања у државну службу, а на основу §. 64. закона о правозаступницима.

* * *

Поклон. Ректорат загребачког универзитета добио је писмо од Михаила пл. Новаковића — Ђурабојског, мајора у пензији, којим јавља, да је подарио 10.000 фонината академском друштву за потпору убогих слушатеља на загреб. универзитету.

* * *

Службено одело за адвокате. Жеља знатног броја аустријских адвоката, да добију службено одело при заступању пред судовима, нашла је отпора од стране другог дела адвоката, тако да је Министар Правде, коме је ствар дошла на решење, одбио молбе оних адвокатских комора, које му се обратише са представком за увођење одела.

БЕЛЕШКЕ

Законик Наполеонов у Аустрији. Изгледаће доста чудновато, али ипак се пре кратког времена догодило, да је аустријски суд дошао у положај, да суди по Коду Наполеоновом. Случај је овај. Нека госпођица X. удала се у Кракови за некога барона у години 1845., дакле у времену, кад је тамо важио још Код Наполеонов. (Као што је познато Кракова је од 1846. придружена аустријској области). Године 1878. дође између супружника до брачне парнице и духовни суд, због кривице женине, изрече сепарацију од стола и постеље. И при свему томе, једанаест година касније, затражи бароница намирење из имања мужевљева, јер по Коду Наполеоновом постоји између мужа и жене заједница имања. Краковски земаљски суд нађе, да је тражење основано, са разлога, да се права, која се на браку оснивају, по оном закону судити морају, по коме је брак и закључен. У овом случају био би дакле Код Наполеонов меродаван. Али тужитељица ипак није успела, јер је Највиши Суд нашао, да је њено тражење баш по Наполеоновом законику застарело.

* * *

Увреда путем саобраћајне карте. Неки бечки трговац обратио се адвокату М. Б. у Пожуну ради наплате једне менице, па пошто му ствар није ишла тако брзо, као што се он надао, дође у сукоб са својим пуномоћником. У преписци са њиме, на отвореној саобраћајној карти, употреби једаред реч „безобразлук“. На тужбу адвокатову бечки суд осуди трговца на новчану казну од пет фонината. Но услед жалбе увређеног адвоката, виши суд повећа казну на 25 фонината, односно на пет дана затвора, са разлога, да је увреда учињена адвокату путем отворене саобраћајне карте у стању, да нанесе штете његовом угледу и његовој части.

* * *

Неправедна изборна пресуда као превара. Два изборне судије, који су судили у једној меничној ствари, буду оптужени од окружног суда у Коломеји због преваре, јер су донели пресуду, која није одговарала правди. Осуђени изјаве жалбу, но аустријски

Касациони Суд одби жалбу са разлога, да је цео поступак изборних судија превара, при којој се лукавство састоји у обмани поверења, које је у њих полагано.

* * *

За ловце и правнике. Давнашње је, спорно питање, да ли су рогови, које јелен баци, својина онога, који има право лова или су сопственика земље, на којој се нађу, да ли дакле има казнимог дела од стране сопственика земље, кад присвоји себи рогове нађене на своме земљишту. Неки сопственик земље, који је признао, да је нашао и себи присвојио три пара јеленских рогова, осуђен је од надлежног среског суда због крађе на три дана затвора. Виши суд ослободи осуђенога из ових разлога.

Питање, о коме је говор, одавна је спорно, до сада нерешено. Ни закон о лову, ни полицијске уредбе о томе не садрже тачне одредбе. Истина је, да су рогови својина господара лова, јер су рогови саставни делови дивљачи; али при свему томе, не може се као казним преступ сматрати присвајање таквих рогова од стране сопственика земљишта, који их на своме земљишту нађе, него се у најгорем случају може узети као грађанско-правна повреда. Спор, који се у једном стручном листу о томе дуже водио између правника и шумара, није довео до споразума, али се признало, да находник може задржати рогове, ако их му господар лова не откупи. У једном извесном случају, административне власти су решиле, да находник мора за три дана рогове вратити власнику лова, али министарство земљорадње, као последња инстанција, поништила је то решење као незаконито, јер о питању својине нису надлежне политичке власти, него судови. А пошто постоји и опште мишљење народно, да находник може нађене рогове слободно задржати, — то је виши суд ослободио осуђенога казне.

ПОЗИВ.

У недељу 23. Новембра у 9 часова пре подне наставиће се у Грађанској Касини

ЈАВНА ДИСКУСИЈА

на којој ће се расправљати већ раније објављене теме, а на име:

1). О важности изјаве меничних потписника, да остаје у обвези и „без протеста“.

2). О застарелости тужбе против јемца. (Детаљније о овом питању види извештај на стр. 66).

Слободног приступа и гласа при претресу ових питања имају редовни и ванредни чланови удружења, као и у опште сви правници.

И ђаци правног факултета Велике Школе као и сви који се интересују за ове јавне конференције имају приступа на њих.

Удружење умољава гг. правнике да дођу у што већем броју на овај састанак.

Београд 15. Новембра 1897.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“ БЕОГРАД

Одбор

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника у Србији

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
правозаступник.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БРОЈ 2.

УРЕДНИШТВО „БРАНИЧА“

прима за сада у замену ове листове и часописе, чија су се уредништва одазвала његовом позиву:

1. Београдске Новине
2. Браник (Нови Сад)
3. Бранково Коло (Карловци)
4. Глас Црногорца (Цетиње)
5. Дело
6. Дневни Лист
7. Либерал (Шабац)
8. Мађедонија
9. Мали Журнал
10. Mjesečnik (Загреб)
11. Нада (Сарајево)
12. Наше Доба (Нови Сад)
13. Одјек
14. Поглед
15. Полицијски Гласник
16. Потпора (Крагујевац)
17. Ратник
18. Службени војни лист
19. Српска Застава
20. Српске Новине
21. Српски Вјесник (Мостар)
22. Српски Глас (Задар)
23. Трговински Гласник
24. Тежак
25. Ускок
26. Учитељ.

ПОВЕРЕНИЦИ

Удружења јавних правозаступника

У СРБИЈИ

Алексинац:	Јован Несторовић
Ваљево:	Марко Ђуричић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Лазар Ивковић
Јагодина:	Драгутин Пећић
Књажевац:	Сима Клапаровић
Крагујевац:	Рака Филиповић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Илија Мојсиловић
Ниш:	Ђорђе Живковић
Пирот:	Живан Ивковић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокупље:	Настас Антонијевић
Смедерево:	Марко Лазић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Петровић
Чачак:	Алекса Радуловић
Ћуприја:	Жив. Пандуровић

ВАН СРБИЈЕ:

Задар: Др. Алекс. Љ. Митровић, уредник „Српског Гласа“ повереник за Далмацију.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „САВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“ БЕОГРАД

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Бр. 7.

У БЕОГРАДУ 1. ДЕЦЕМБРА 1897.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 2.

1897.

РАСПИС НАГРАДА.

„Матица Српска“ расписује из задужбине *Јована Остојића и жене му Терезије рођ Зозукове* за годину 1898. награду од 68 дуката, који су преостали од расписане награде за засебне расправе „О појединим струкама књижевнога рада Павла Ј. Шафарика у колико се тиче нас Срба“ — за дело „*О сриском сликарству*“, с роком до 31. децембра 1898.

Уз ту награду од 68 дуката долази још добровољан прилог од 50 фор., који је др. Владимир Николић, адвокат у Земуну, на ту сврху обећао.

А за расправе за „Летопис“ расписује ове награде:

1., 100 дуката за расправе или монографије из историје Срба у Угарској, с роком до 31. децембра 1898.

Награда је за сваку такву расправу или монографију 10 до 100 дуката према вредности и величини дела.

Уједно се напомиње, да су из ове задужбине с роком до 31. децембра 1898. расписане ове награде:

1., „Живот и рад Саве Текелије“, — награда 50 дуката.

2., „Историја српске књижевности за школу“, — награда 100 дуката.

3., „Опширна историја и етнографија о Буњевцима,“ — награда 200 дуката. Рок 31. децембра 1898.

4., „Историја српске православне цркве у Угарској“, — награда 100 дуката.

Рукописе на расписане награде не могу писци шиљати под својим именом, него ваља да их означе натписом или знаком. Име, презиме, карактер и место, где писац станује, ваља написати у особитом писму, писмо запечатити и обележити са оним истим натписом или знаком, који је с поља на самом рукопису.

Рукописи не враћају се.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори.

Писац је дужан од свога награђеног дела, кад изађе из штампе, уступити „Матици“ 25 комада.

Награђене расправе штампају се најпре у „Летопису“ а после остаје право и писцу и „Матици“ да их могу прештампати посебице.

Из главне скупштине „Матице Српске,“ у Новом Саду 23. октобра (4. новем.) 1897.

Председник „Матице Српске“:

А. Хаџић с. р.

секретар.

Др. Милан Савић с. р.

И. Бр. 2

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД 1. ДЕЦЕМБРА 1897. БРОЈ 7.

О СУВЕРЕНОСТИ

УВОДНО ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ДРЖАВНОГ ПРАВА

Слободана Јовановића
ванредног професора Велике Школе.

Господо,

Ниједно питање у науци о држави није може бити у тој мери спорно као питање о суверености, питање о природи државне власти, о њеним границама, о њеној основи. Оно је спорно управ толико да би се могло мислити да му је суђено остати увек отворено. Треба ли додати да му главна привлачност баш од туда долази? Баш за то што је то питање важило за нерешиво, најбољи умови покушавали су да му нађу решења, и то нису били увек само правници, него такође философи, моралисти, чак и прости књижевници. Ресултати до којих су они дошли не морају бити увек тачни, али не могу да не буду занимљиви. По потреби, то ми може послужити као извињење што ћу, с вашим допуштењем, ово предавање да посветим једном питању које је коментарисано тако богато, и на тако оригинални начин.

Ако се питање о суверености једнако расправља, то још не значи да оно вечито на истој тачци остаје. У најмању руку мења се гледиште са кога се оно испитује. Античку философију, како изгледа, занимало је највише то, коме суверену власт ваља поверити, једном човеку, једној класи, или већини, или може бити философима, паметним људима ... И сувише су добро позната она на дугачко изведена упоређења код Платона,[1]) Аристотела, Цицерона, између монархије, аристократије и демократије, — и при којима се тако савесно набрајају и добре и рђаве стране свију тих облика државне управе, да нам је немогуће не изгубити одушевљење ма за који од њих искључиво, у исто време кад осећамо да постајемо према свима толерантнији. Али све резоновање тих старих философа врзе се око тога, како вршење државне власти ваља организовати. Она сама, узета за себе, не испитује се Она се редовно изједначује с владом. Вредност појединим облицима државне управе одређује се искључиво са гледишта практичног. Политичка проматрања преовлађују над чисто правним. Истина међу тим политичким проматрањима има их таких која и данас још изгледају исто онако тачна, као првог дана кад су била учињена.

У Средњем Веку идеја суверености помрчала је. То треба објашњавати тиме што се тада престао о самој држави имати један одређен појам. Супарништво између духовне и световне власти, тежње да се по римском обрасцу образује једна васељенска монархија, најзад цео феудални систем по коме се државни живот изводио из приватно-правних односаја, — све је то допринело да се у Средњем Веку карактерне црте државе нису ни онолико могле имати у виду колико у Старом Веку код Грка и код Римљана. Интересантно је да су се за време те помућене епохе самој тој речи суверености давала два значења, од којих ни једно не стоји у вези са њеним данашњим. С једне стране, у недостатку јаке средишње власти, као суверена сматрала се свака власт која је у последњој надлежности решавала, и против чијих одлука није могло бити жалбе: највиши судови називали су се тако сувереним С друге пак стране, суверености у смислу највише власти, није се разликовала од господарства света, — imperium mundi, — и суверенска титула признавала се с тога једино римско-немачким царевима, који

[1]) Деоба држава на монархијске, аристократске и демократске била је позната старима још пре Пла она. Већ Пиндар, у једној својој оди, разликује владу једног тиранина, народне заједнице и мудрих људи. За тим Херодот, Тукидид, па и Сократ, на свој начин. B. W. Roscher, Politik, Einleitung §. 1.

су тада били носиоци мисли о једном васељенском царству.[1])

Тек излазећи из Средњег Века, ми присуствујемо формирању идеје суверености. На првом месту оно је било изазвано стварањем тако званих народних држава. Било је природно да и идеје о држави и о њеној власти постану чистије, чим су се у стварном животу јавили примери солиднije државне организације. Од тада суверенски карактер признаје се искључиво државној власти, и упоредо с тим суверенску титулу присвајају себи сви владаоци иоле независнији. Али у то доба не расправља се више, као у античком свету, само то, коме суверена власт има да припадне, него се расправља још, — и поглавито, — шта је то суверена власт, пречишћује се појам суверености, израђује се њена дефиниција. Сва радња у томе правцу крунисана је познатим Боденовим списом De Republica. Теорија која је ту о суверености изнета служи и данас као полазна тачка свима покушајима да се тај појам ближе одреди.[2])

У XVIII. веку сувереност се узима с једног новог гледишта. Проблем пред којим се тада налази политичка филозофија, то је наћи сувереној власти правну основу. Држава се позива да објасни одакле изводи своје право принуђења над појединцима. Све теорије тога времена баве се на првом месту постањем друштва, које се онда није још разликовало од државе. У историјском пореклу друштва мислило се открити морално оправдање друштвеног ауторитета. Држало се да држава право своје власти не може изводити ни из чега другог, већ из оног акта којим је установљена. Али, као да је било немогуће заћи толико у испитивање самих основа државне власти, а да ова не буде заљуљана. Међу толиким узроцима француске револуције налази се, не баш на последњем месту, и аналитичка школа Русовљева, која је била увукла у дискусију и само право државне власти на постојање.

Иначе, мало је вероватно да се теоријом о друштвеном уговору, која нам је иза те школе остала, одиста успело објаснити шта државној власти ваља да служи као правна основа. Јер ето где француска либерална школа, још и пре револуције, а нарочито после ње, почиње просто да пориче идеју суверености. Невидећи начина да у теорији измири суверену власт и лична права, она мање више отворено закључује да ниједној власти не треба у практици оставити суверени карактер. Зар би такав један покрет био могућан, да је била довољно сигурна она правна основа која је државној власти била дана теоријом о друштвеном уговору.[1])

То су главни моменти у историјском развитку идеје суверености. Моја је намера да резумирам закључке који се проматрањем тог развитка могу добити. При томе отклањам сасвим питање, како вршење суверене власти ваља организовати, коме, другим речима, ваља дати владу. Ово питање није таке природе да би се могло начелно решити. Његово решење зависи од ступња културе даног народа, од његове историјске прошлости, и од других ситнијих узрока. И пошто су ту разлози опортунизма претежнији него икоји други, то је најбоље то питање оставити политичким наукама. Ја ћу дакле узети суверену власт независно од органа којима је у практици представљена, узећу је онаку каква је она сама по себи. Узета ако, она се не мења у разним облицима владе; остаје иста у једној аутократској држави, као и у којој републици. Што се тиче начина на који је ваља испитивати, мени се чини да је најлогичније држати се оног реда, којим је, тако рећи, сама историја ишла. Пре свега треба описати суверену власт, утврдити њену дефиницију. После тога имала би да се продискутује њена правна основа. Тек кад се све то расправи моћи ће се видети колико је тачна либерална теза да суверену власт ваља уништити.

I.

Суверену власт, Господо, Боден дефинише као највишу власт у држави. Из тога што је највиша, он изводи да она мора бити још и трајна, властита, законима невезана.[2]) Очевидно је да је од та три карактерна знака само овај последњи у природи суверене власти. Кад каже да она треба да буде трајна и властита Боден не мисли ништа друго до то, да се њен вршилац не може сматрати као прави суверен, ако му она не припада на цео живот, и ако је не држи по каком ius proprium. Та два карактерна знака не односе се дакле на саму власт него на њеног вршиоца; помоћу њих се не одређује

[1]) Bluntschli, Allgemeine Staatslehre, Књига VII. Глава I. H. Schulze, Lehrbuch des deutschen Staatsrechts, Књига I. Глава II. §. 16.

[2]) Dr. E. Hancke, Bodin, eine Studie über den Begriff der Souverainetät. Einleitung.
Dr. H. Rehm, Geschichte der Staatswissenschaft, Књига IV. §§. 45. 46. 48.

[1]) Henry Michel, Idée de l' Etat
Emile Faguet, Politiques et Moralistes du dix-neuvième siècle, студије о представницима либералне школе у овоме веку, Венијамину Констану, Роаје-Колару, Гизоу.

[2]) Hancke, op. cit. §§. 1. 3. 4.

шта је суверености; они служе једино за распознавање суверена у даном случају Што ти знаци представљају, то су услови сувереног права, а ако су ипак нашли места у Боденовој дефиницији суверене власти, то је дошло отуда што се овоме стално дешава, да суверености меша са сувереном [1])

Као једина карактеристика суверене власти остаје то, да је невезана законима, другим речима, да је неограничена, апсолутна. Све друге одлике које с времена на време хоће да јој се у правној теорији додаду, у ствари нису никаке нове одлике; оне се све изводе из те једне основне. И на пр. наводи се да је она неодговорна, да је недељива, да обухвата све државно земљиште и све државне поданике, и каже се још, да се суверености састоји у правној моћи највише државне власти да сама себи надлежност одреди, или у томе што се највиша државна власт само сама собом може обвезати.[2]) Све је то другим речима изражена иста мисао да је суверена власт по својој природи неограничена. Неодговорна је суверена власт већ самим тим што је неограничена; она не би могла ни пред којом другом влашћу одговарати, а да у исто време од ње не зависи, а зависна неограниченост то је contradictio in adjecto. Исто тако она би зависила од друге које власти, ако не би била власна сама себи надлежност одредити. Да се суверена власт само сама собом може обвезати, то значи да само сама себе може ограничити; самоограничење, пак, то је неограниченост, блаже изражена. Недељива је суверена власт за то, што две неограничене власти не могу бити; чим би биле две, оне би се узајамно ограничавале. Да она најзад не би била неограничена, ако се не би простирала над свим државним земљиштем и над свим државним поданицима излишно је зар доказивати, већ и за то што у таком случају не би била једна држава него две.

Ево сада у чему се састоји неограниченост суверене власти. Она стоји изнад свију других власти у држави. Шта више, ове постоје само у толико, у колико их ова у покрет стави. Начин њихова дејствовања такође им је од ње прописан. У кратко, све оне свој правни разлог из ње изводе Али, важнија је она друга последица њене неограничености, коју је Боден назначио, на име да она, не само другим властима, него ни законима није ограничена. Суверена власт за цело не би важила за највишу, кад би јој радња била регулисана правилима која је друга која власт поставила; ова би онда била највиша. Али чим је њој самој остављено да формулише правила свога дејствовања, она не може њима бити везана, бар у томе смислу што од ње зависи докле ће их се држати. Она је у стању да их промени исто тако као што их је и донела. Пошто је сама извор законима, то је немогуће да не стоји изнад њих. Још је Помпоније рекао да нико својим властитим законима не може бити везан.[1])

На тај начин суверена власт искључује могућност сваке правне границе. Ипак за то, од Ренесанса још, њој се не престају изналазити ограничења сваке врсте. На првом месту људској власти хтеле су се открити границе у Божијој вољи. То је та тако добро позната теорија о божанском праву. По својој првој намени, она је имала да докаже, да власт на земљи нису установили људи, да је она створена од Бога непосредно, и да с тога владалац само Њему дугује рачун о њеној употреби. Али, ако је та теорија с једне стране учинила владаоца независним од његових поданика, она га је с друге подвргла божијим законима. Изрека Rex legibus solutus односила се само на људске законе, на оне које је сам Rex створио; што се тиче божијих, који су долазили од једног још старијег ауторитета, он је био њима већ и за то везан, што је и сâм своју власт од тог ауторитета држао. Сви браниоци апсолутне монархије били су сагласни, да владалац, и ако може све, опет није свемоћан у томе степену, да би му било допуштено владати на супрот верском моралу, у коме се предпостављало да је божија воља била изражена.

Том ограничењу које је носиоцу државне власти била поставила сама апсолутистичка школа, одговарају *природна права*, којима је демократска школа мислила ограничити државну власт у њеној надлежности. Природна права то су била права за која се тврдило да извиру из саме природе човекове, да се човек тако рећи с њима рађа. Она су постојала пре друштва, била дакле старија и од саме државне власти која је тек с друштвом постала. Државна власт према томе могла је мењати само позитивне законе, јер су ови искључиво њој своје постање дуговали; природна пак права

[1]) Rhem, op. cit. §. 48.

[2]) Bluntschli, op. cit. Књига VII. Глава I. и III. Holtzendorff, Deutsches Verfassungsrecht §. 3. (у његовој Encyclopädie der R.-wissenschaft).
v. Mohl, Encyclopädie der Staatswissenschaften §. 18. Jellinek, Lehre von den Staatenverbindungen, стр. 16—36.

[1]) Gareis, Allgemeines Staatsrecht § 10.
Gumplovicz. Philosophisches Staatsrecht § 5.
Sir Frederick Polock, History of the Science of Politics IV.
Westel Woodbury Willoughby, An Examination of the Nature of the State, Глава VII. и IX.

за њу су била неприкосновена, и у толико се она њима налазила ограничена.

Важно је утврдити прави карактер божијим законима и природним правима. Физички закони они нису, јер је њихово извршење остављено људској вољи, а не представљају ни позитивно право, јер, стојећи изнад државне власти, они не могу своју важност из њене санкције црпсти. Једино што и једни и други могу бити, то су морална начела, изражена само у две различне формуле, овде у формули теолошкој, тамо у формули рационалистичкој.

Ствар није сада у томе, да ли појединци, који у даном тренутку врше суверену власт, треба да се обзиру и на морална начела. И сувише је очевидно да треба. Него, ствар је у томе, да ли је сама та власт њима у правном смислу ограничена. И онда има се приметити, да се једна власт никад не може ограничити чистим начелима, него само другом једном влашћу. Да би морална начела сдиста представљала једну законску уставу за државну власт, било би потребно, да постоје нарочити органи који би их тумачили. Но, од како је ова успела изаћи из потчињености према цркви, нико више не помишља озбиљно да подигне према државној власти другу једну са задатком да штити од ње морална начела. Од тренутка, пак, кад та начела нису више нигде оличена, она су у стању обвезивати само још in foro interno. У осталоме, у њиховој је природи да им вршење само тако вреди, ако бива по слободном пристанку. Као што је један философ[1]) приметио: Морал не изискује толико да се извесни чин изврши, колико да се он од извесних побуда изврши. Извршење самога чина може се још *изнудити*, али што се тиче побуда, нема начина да се и оне изнуде. Моралне су обвезе, дакле, чисто унутрашње природе; оне само још једно самоограничење значе, и с тога правну неограниченост државне власти не само не искључују, него је у неку руку потврђују, у колико показују да су се тој власти могла наћи самоограничења без спољашње санкције, без принуђења у случају непокорности.

Друкчије су природе она ограничења за која се мисли да су јој јавним мнењем наметнута. Резонује се овако: Има свега два начина да се наредбама државне власти прибави покорност њених поданика. Један је употреба силе, други њихов слободан пристанак. Први је начин могућан само у изузетним случајима, јер је увек више оних којима се влада, него оних који владају. Али, ако је извршење наредаба државне власти условљено слободним пристанком њених поданика, онда она није више свемоћна, онда је она ограничена вољом оних над којима се врши, или, ако се хоће, јавним мнењем, јер у њему њихова воља свога израза налази. О томе код Јума има једно врло карактеристично место: „Ништа“, каже он, „не изгледа чудније онима који с философског гледишта посматрају људске ствари, него то, како лако бива да мало њих многима управљају, и како људи са слепом покорношћу жртвују своје властите осећаје и страсти онима својих управљача. Ако будемо трагали каким је средством то чудо постигнуто, наћи ћемо да управљачи немају ни на шта друго да се ослоне осим на јавно мнење, пошто је сила навек на страни оних којима се управља. Влада се с тога само на јавном мнењу оснива, и то правило важи исто тако за владе највећма деспотске и највећма војничке, као и за оне које су најслободније и најпопуларније. Султан мисирски, или император римски може терати своје безазлене поданике као просту стоку, на супрот њиховим осећајима, али бар своје мамелуке или преторијанце, мора водити као људе, по њиховом мишљењу“.

За јавно мнење не може се тврдити као за морална начела, да није ништа више него чиста апстракција. Под јавним мнењем разуме се увек један скуп људи, често тако велики, да је слободно претпоставити, да се и физичка надмоћност на њиховој страни налази. Ипак да оно постане државној власти правном границом, има једна препрека. Људи који у једном даном тренутку чине јавно мнење, представљају само један случајни скуп. Између њих не постоје стални односи сурадње; једни за друге они људски и не знају. Свакојако ни један од њих није сигуран у напред, да ће га сви остали подржати, ако се власти успротиви. Самим тим што је импровизован, њихов скуп, и кад располаже довољном физичком моћи, није је увек довољно свестан, а кад је није свестан, то је као и да је нема. Што јавном мнењу оскудева, то је да буде једно тело исто тако организовано као и сама државна власт; или бар да има своје признате органе. Одиста, кад се не зна ко је позван да јавно мнење изражава, двоуми се једнако које од толиких мишљења, која се јавности предају, ваља сматрати као оно већине. Врло често, тек кад једна група успе револуцијом да владу обори, може се поуздано констатовати да је она била тумач општих жеља. Из свега тога излази, да у најбољу руку, јавно мнење може само још једну врсту моралног притиска вршити на владу;

1) Green.

то међутим није довољно па да оно један законски фактор постане. Као што sir Frederick Polock[1]) наводи: И атинска скупштина била је обично под утицајем Перикла, а овај, — претпоставља се, — под утицајем Аспазије, тако да је у последњем ресултату скупштина решавала оно што је једна жена хтела. Опет за то била би једна правна јерес признавати овој икаку законску моћ. Јер, између ње и скупштине навек је била та разлика, што скупштина није имала потребе никог да убеђује, па да јој воља као закон важи, док је Аспазија, да би својој вољи правне вредности прибавила, била принуђена склонити друге да је као своју приме. И онда дакле, кад би њена воља постала законом, то је било само у колико воља тих других, а не као њена. Међу тим и у најпотпунијој демократији, јавно мнење стоји према влади од прилике у оном односу у коме Аспазија према Атинској Скупштини. Влада није *обвезана* да за њиме иде; ако ипак по неки пут то чини, то је само у толико у колико се сама дала њиме импресионирати. И да је јавно мнење искључиво на једну чисто политичку улогу осуђено, види се још и по томе, што влада може с њиме доћи у сукоб, а да не изађе из граница законитости. Друго је Царство било оборено једном струјом јавног мнења због једне изгубљене битке, која у себи ничег незаконитог није садржавала. Најзад не би се могли набрајати непопуларни закони — на жалост, не баш тако ретки, — кад би државна власт одиста у јавном мнењу налазила на једну границу правне природе.[2])

По томе је јасно да се суверености власти не могу изнаћи правне границе. Све време од Ренесанса до Француске Револуције јесте једна дуга еволуција у државно-правним идејама, која је имала за ресултат да ту истину обелодани. У томе погледу, Макиавели, Боден, Хобес, и ако сваки на свој начин, раде на истом послу. Макиавели је без сумње одлучније него ико други покушао да истргне државу испод туторства цркве. Он је био поставио начело, да држава не треба да служи као средство за остварење оних моралних идеала, које је црква представљала. Проглашена тако за свој властити циљ, држава је била потпуно овлашћена ићи искључиво за оним што је за њу било корисно. И тако се догодило да се „државни разлог“ у један пут уздигао изнад мотива савести. Улога Боденова састојала се у томе да споља еманциповану државну власт учини изнутра апсолутном. Из хаоса власти, који је наслеђен од Средњег Века, Боден је хтео да издвоји једну највишу, једну суверену, која би све остале под себе довела, која би била власт над властима. На тај начин он је суверену власт ослободио оних граница на које би она код других власти могла наилазити. И најзад дошао је Хобес да је ослободи и тих граница које су за њу у законима имале да постоје. И он је то учинио тиме што је утврдио да закон везује свакога осим законодавца, осим онога, дакле, који је властан да га промени. Та велика школа ауторитета, као свака школа у осталоме, имала је и својих застрањености. Она је била изједначила највишу државну власт с њеним вршиоцем. Она је резоновала као да ономе ко врши ту власт припада и нека врста приватног права на њу. Она је била свршила тиме да једног човека стави више целе државе, тако да је Лудвиг XIV. остао сасвим у логици њених идеја кад је рекао: Држава то сам ја. Али доста је одузети суверености власти, коју је она дефинисала, сваки лични карактер, па да се види да се и данас још о њој мисли онако како је та школа учила.

(Наставиће се)

1) Op. cit. IV.

2) W. W. Willoughby, op. cit. Глава III. и XI.
H. Sidgwick, Elements of Politics. Глава XXXI.
A. V. Dicey, Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Део I. Глава I.
A. Esmein, Elements de droit constitutionnel. Део први. Одељак I. Глава II.

Премештање чиновника по потреби државне службе.*)

По закону о чиновницима грађанског реда, премештање чиновника у друго место без молбе и унапређења, потиче из два основа: или је казна; или је последица потребе државне службе, разлог у више прилика употребљен из неоправданих побуда, осем случаја сродства између чиновника једног надлештва.

Против премештаја првог реда као дисциплинарне мере, нема се начелно шта. Ова се казна не може изрећи пре, док се чиновник не саслуша, а изриче се само у предвиђеним случајима кад је доиста доказана кривица. Има се дакле ипак неке гарантије, да премештање

*) Обраћамо пажњу наших поштованих читалаца на ову расправу г. Ал. С. Јовановића, судије Касац. Суда. Чланак је од актуалног значаја и заслужује тим већу пажњу, што му је писац у нашој правничкој књижевности опште признат. Расправа је ова узета из објављеног дела г. Јовановићевог „Руковет“ — збирка административних расправа, које дело ми најтоплије препоручујемо. *Уредн.*

не бива без узрока и на неоправданом основу; а осем тога оно не стаје ни издатака државну касу, јер се чиновник сели о свом трошку.

На против *премештање по потреби државне службе*, појава је неограниченог располагања чиновничким положајима. Има извора у §. 25. закона о чиновницима грађанског реда, који даје државној власти безусловно право, да сама оцењује државну потребу и изводи премештаје како и кад нађе за нужно. Кад би овако премештени чиновник запитао на дотичном месту за узрок премештаја, одговара му се у више прилика, да је тако захтевала потреба службе; дакле разлогом, који би био мање сумњив да је јаснији и опредељенији. Пошто кривица чиновника није јавно ничим доказана, сеоба у овом случају пада на терет државне касе.

То неограничено право државне власти у располагању премештајима чиновника, много пута измеће се у самовољу на штету чиновничких права и њихова интереса. Ово бива од неких година редовно о свакој промени министара; као и онда кад радња чиновника, и ако је сасвим законита и поштена, дође у сукоб са интересима онога, ко може да му науди у државној служби, као: непосредне старешине, њихови сродници, пријатељи итд.

Опстанак чиновника у служби зависи од правилног вршења дужности. Са државо-правног гледишта, као органи државне управе, они су позвани, да ову управу помажу у остварењу њених циљи и намера. Ако своју задаћу не врше тачно по законим прописима или нарочито повлађују да се закони газе и нападају, држава је у праву да то спречи употребом казне, која се у блажијим околностима може свести и на премештај чиновника; само мора ова казна имати оправданог основа у општем интересу државне службе, а не у личним узроцима. У свим приликама чиновничких премештаја, државна управа треба дакле да је у стању, да оправда употребу указа о премештају, *фактима*, која не остављају места сумњи да је овај корак нагао или у основу неправилан.

Непокретност у звању, као један од услова за појам независности у правилном вршењу државне службе, чини да јавни радник приступа послу са поверењем, а извршује га правилно по закону; јер је убеђен, да у заклону од неоправданих мера не може бити премештен или уклоњен, док се његова кривица или погрешка не докажу законим путем. На против, привременост службе, прави од чиновника зависну креатуру у моралном и материјалном смислу; и баца га на странпутицу живота, на којој се мора постарати у првом реду за опстанак своје породице, која лако сутра може бити на улици.

Користи од независног и самосталног рада у служби, од неизмерних су последица по државни интерес. Пошто је право основа друштвеном поретку и унапређивању општих цељи, до жељених резулта а може се доћи само тако, ако је оно на свима странама чист израз правде и законитости земаљске; *дакле дотични органи, острањени од сваког приватног утицаја, треба да врше своје послове строго по закону без бојазни и резерве.*

О самосталној радњи административних чиновника, мора се говорити са извесним ограничењем. По природи службе, они су дужни да тачно извршују све наредбе претпостављене власти; али по закону имају права на претходну писмену ограду у случајима где нађу да се наредбом вређа закон. После ограде поновљена наредба мора се безусловно да изврши, и тада пада једино на наредбодавца и кривична и грађанска одговорност за нанесену неправду. Чиновник, који оклева са извршењем наредаба у опште, или одрече послушност поновљеној писменој наредби, вређа правила субординације и обуставља правилно вршење послова; и зато може бити кажњен и премештајем у друго место, у колико не заслужује већу казну. Ми дакле говоримо само о злоупотреби права надзора над радом дотичног чиновника, а никако о његовој правилној примени.

О положају наших судија, ваља говорити са већим респектом. Њихова независност у званичним пословима има историјску основу. Већ под Душаном добија законску формулу начело о судијској самосталности. Двема одредбама његова законика, беху упућене судије да суде и врше правду само по закону, без обзира на царске наредбе, писане по срџби, љубави и милости „ако оне разарају законик“, т. ј. ако су противне закону.

То начело о заштити судијиног мнења, провлаче се кроз векове у нашем државном животу у многим писаним правним споменицима, све до данашњег закона о судијама. Од времена, кад је државни разлог за наших дана ограничио судску независност, и понова ставио судије под регулу обичних чиновника (у питањима премештаја, пензионисања и отпуштања из службе на основу §. 76. закона о чиновницима грађанског реда), била би бесмислица говорити *о правди по судовима*, ако се не би поступало највећом смотреношћу у оцени судијских кривица и њихових обичних погрешака. Судије су свештеници у храму Правде. Њихова је пресуда израз савесне оцене дела *само по*

законим прописима; и зато радња судија увек мора бити независна од административних уплива и назора политичке природе. Д-р. Л. Адлер[1]) овако лепо карактерише судијски положај у држави: „Партије долазе и пролазе. Влада једне политичке партије, која је данас на управи, може сутра ослабити или и оступити. *Судска столица* међу тим остаје и мора се чврсто одржавати у свакој ери. То није трибина за народне беседнике; није место за изјаву народних жеља преко овлашћених повереника; није седиште какве у својим циљевима променљиве силе. Она јесте и мора остати постојани стожер истине и правде; једно неутрално, од свију политичких партија и друштвених редова подједнако поштовано земљиште, на коме налазе заштите и обране притешњено право и угрожена лична слобода грађана, а неправда и насиље бивају обелодањене; једно земљиште — где равномерно постижу стварног успеха *ред* и *слобода*, те две важне и у свакој уређеној држави нераздвојне чињенице". У практичној оцени на мерилу државне политике, може бити осумњичена судска пресуда само по јасним доказима о несавесности или пристрасности. Судије одговарају и за нехатну кривицу. У колико је по нашим законима њихова одговорност строжија од обичне чиновничке одговорности, у толико треба да су веће и јаче гарантије за њихову савесност и самосталност у званичном раду. Крајња средства, међу која долази и премештај, могу бити умесна тек пошто су исцрпене све друге блаже дисциплинске мере *по актима*, којима је несумњиво доказана кривица или неподобност судије као чиновника за вршење повереног задатка.

Поштовањем независности у примени закона, не поричемо право надзорне власти на контролисање судијских поступака, у питањима државног опстанка. Многа од њих не расправљају се редовним парничним путем на примени позитивних закона него обично процесом ванредних околности, некад целисходношћу, некад и силом. Политички основни преображаји н. пр. промена устава, обично доносе личну измену судства, појаву која се не може спорити са гледишта државног права; али и о свакој таквој мени највиша власт треба да заложи своју снагу за одржање земаљске правде као основе поретка, стварним гарантијама — потпуном независношћу у моралном и материјалном смислу. На против у обичним променама влада, отпуштање нижих и пенсионисање или уклањање виших судија у интересу државне службе *без доказа о кривици*, више пута може навући сумњу, да потиче из личног нерасположења или партијске нетрпељивости, а не из праве потребе. То треба избегавати.

На ова питања о заштити чиновника и судија скрећемо пажњу нашег законодавства не само у интересу чиновничке самосталности, него и у интересу државне касе. Годинама улазе у наше државне буџете големе суме одређене на селидбене трошкове чиновника. Пре данашњег закона о чиновницима грађанског реда, крајности и злоупотребе у размештају чиновника, умераване су и спречаване строгим опоменама са највишег места. Актом књажевске канцеларије од 25. Маја 1855. ВБр. 561. упућена су сва тадашња попечитељства, да савесно оцењују потребу указа о премештају чиновника у интересу државне службе *„како се не би правителствена каса излишно оптерећивала, нити опет чиновницима подобним премештањем тегобе причињавале, без праве нужде и потребе правителствене службе"*.

Наше је мнење, да се злоупотребе у овом погледу могу да отклоне *једино званичним констатовањем узрока који изазивљу премештај*, било као истинску државну потребу, било као нужну меру казне. Тако би се тек несумњиво доказало, да је овај корак управне власти основан на закону, а не на неправди и самовољи. Осем тога потребу премештаја, кад је последица заслужене казне, треба строго ограничити на случајеве дисциплинских кривица предвиђене законом; а за веће кривице криминалне природе треба чиновника предавити на суђење надлежном суду, без поштеде.

Алекса С. Јовановић.

1) Die Pflichten und Rechte der Geschworenen Oesterreichs.

СУКОБ ЗАКОНА

У МЕЂУНАРОДНОМ ПРИВАТНОМ ПРАВУ

од

Живојина М. Перића

судије у оставци.

ГЛАВА I.

Општи појмови.

§. I.

Подела права и дефиниција међународнога приватног права.

1. Са гледишта односа које регулише, право је или *јавно* или *приватно*.

Јавно право има за предмет да утврди начела која владају у односима између државе, као целине, с једне и грађана, као чланова те

целине, с друге стране. Jus quod ad statum rei publicae spectat, вели римско право. У јавно право спадају: уставно право, административно и кривично право са својим поступком.

Приватно право уређује односе између појединих чланова државе. Римско право даје за ово оваку дефиницију: Jus quod ad singulorum utilitatem pertinet. Овде долази: грађанско право са поступком и трговачко право са својим поступком, у колико се овај разликује од грађанскога судског поступка.

2. Исту поделу налазимо и у међународном праву.

Оно је *јавно*, ако се тиче принципа које државе, као одвојене и независне целине, треба да поштују у својим узајамним односима.

Оно је *приватно* када се бави принципима који се имају применити у случају да приватно право једне државе дође у сукоб са приватним правом неке друге државе.[1])

3. Ми мислимо да је ова дефиниција најтачнија, јер она обухвата све случајеве у којима међународно право може да добије своју примену.

Неки дефинишу ово право овако: оно уређује односе између поданика разних држава.[2]) Ова дефиниција не може се усвојити, јер она изоставља случајеве, доста честе, у којима се мора прибећи међународном приватном праву, ма да није у питању никакав сукоб интереса поданика разних држава. Да то потврдимо, узмимо овај пример. Један српски поданик умре у Аустро-Угарској, где је имао имања, оставивши, као своје наследнике, једино српске држављане. Овде искрсава питање: по којим законима, српским или аустријским, има да се расправи заоставштина, коју је умрли оставио у Аустрији. Имамо, дакле, један случај из међународнога приватног права, и ако су у питању интереси грађана једне исте државе. Истина, случаји сукоба између појединаца разних држава најчешћи су у међународним односима, али, као што мало час видесмо, они нису и једини, па с тога дефиниција која само на њих циља не може ни бити тачна.

André Weiss у свом одличном делу: Précis de droit international privé (Introduction p. XXXIII), одбацујући ову исту дефиницију даје једну другу. „Међународно приватно право, вели он, јесте скуп правила, која се морају применити у случају *сукоба између два суверенитета*, а поводом каквога приватног права". Ова одредба, изгледа не карактерише тачно конфликт из области интернационалнога приватног права, а ево у чему. Weiss узима као безизузетно правило, да у сваком сукобу приватних права има и сукоба два или више суверенитета. Међутим, ово не стоји. Истина, има случајева, где је колизија приватних закона разних држава у исто време и колизија суверенитета, али ово не мора увек бити и, шта више, ти су случаји баш изузетни. Ми ћемо доцније видети да се примена закона, званих *личних*, допушта и на земљишту стране државе, а из разлога што они не доводе ни мало у питање суверенитет њен. И тек онда, ако би страни приватни закон био атак на суверенитет земље у којој се његово извршење тражи, неће се допустити његова превага над локалним законом. Из овога излази, да баш у великој већини сукоби у међународном приватном праву искључују идеју сукоба суверенитета. Управо, кад би било противно, кад би у сваком таком сукобу било и сукоба у суверенитету, међународно право имало би врло мало значаја, пошто ни једна држава не би тада дозвољавала, а из разлога да свој суверенитет не компромитује, извршење туђих закона на својој територији. Ово гледиште усвојио је и Weiss у својој теорији о сукобу закона, и, како се нама чини, тиме је дошао у контрадикцију са самим собом.[1])

4. Израз међународно право није, бар у данашње време, сасвим згодан. Право ово претпоставља саобраћај од државе држави. Истина, већином, држава и народ су два синонимна израза, т. ј. већином државу састављају људи, који припадају једној истој нацији. Али, то није свуда тако. Има држава које су далеко од тога да представљају јединство са гледишта народности. Таква је, на пример, Аустро Угарска. Тако исто наилазимо на државе које нису, у своје границе, обухватиле све претставнике свога народа. Краљевина Србија садржи у себи само мали део српскога племена, а остало је распарчано међу друге државе. Из овога излази, да, казати однос између две државе не значи увек и однос између два народа. Ако се за односе између Француске и Шпаније може казати да су, у исто време, и односи између две разне државе и два разна народа, не може се толико рећи за Србију и Аустро-Угарску, пошто је велики број становника ове последње државе исте народности које и становници Србије. Може бити, да се мислило и мисли овде на народе, као на групу људи, који спадају

[1]) B. Foelix, Traité du droit international privé, t. I. p. 2. et 3. (troisième édition — par Demangeat).

[2]) Baudry Lacantinerie, Précis de droit civil, t. I. p. 4

[1]) Weiss, op. cit., p. 512, 513.

у једну исту државу, без обзира на то, да ли су они истога порекла.

Правилнији би, дакле, био израз *међудржавно право*, али пошто је онај други свуда усвојен и добио право грађанства, то ћемо га и задржати.

5. Аутори су сагласни, која права спадају у међународно јавно, а која у међународно приватно право. Несугласица постоји само за кривично право са његовим поступком. Несугласица ова постоји и кад се тиче права једне исте државе. Ми је мало час намерно нисмо споменули с тога што хоћемо овде о њој неколико речи да проговоримо.

а. Неки писци сматрају кривично право као један део приватнога права, па, према томе, и, са гледишта међународних односа, као једну грану међународнога приватног права. Foelix вели: „Међународно приватно право састоји се из правила која се тичу примене грађанских или *кривичних закона* једне државе у другој каквој држави".[1]) A Baudry-Lacantinerie каже: „Међу законима који спадају у приватно право има их који се више него други тичу јавнога поретка и јавнога морала, као закон који забрањује брак између блиских сродника, закон који уређује очева и мужевљева права, *закони кривични*".[2])

б Други аутори[3]) виде у кривичном праву у извесној мери и јавно и приватно право. У колико оно има да заштити интересе појединаца, оштећених у њиховом животу, части, имању кривичном радњом, у толико оно спада у круг приватнога права. На против кад се има у виду то, да у репресији рђавих дела лежи интерес самога друштва, онда се кривично право приближује јавном. Због ове двојности у његовој природи и стављају ови аутори кривично право у нарочиту категорију, кад је реч о његовој примени у међународним односима, дајући јој назив: *међународно кривично право*.

в. Напослетку, многи писци сматрају да је кривичном праву главни, ако не и једини, задатак да репресијом кривичних дела обезбеди опстанак друштву. Па за то га и рачунају као јавно, а сукобе који поводом извршења каквог кажњивог дела могу наступити између разних држава решавају у међународном јавном праву.[4])

1) Foelix, op. cit. t. I. p. 2.

2) Baudry Lacantinerie, op. cit. t I p. 3.

3) Demangeat (v. Foelix, op. cit. t. I. p. 2.); Weiss, op. cit. p. XXXV., XXXVI. (introduction).

4) L. Renault, L' introduction à l' étude de droit international p. 26.

Не улазећи у дискусију које је од ова два последња мишљења тачније јер нам круг ове студије то не допушта, ми сматрамо само да се не може кривично право убрајати међу чиста приватна права, као што су трговачко и грађанско и да, према томе, сукоби кривичних закона не могу наћи места у једној студији међународнога приватног права.

§. II.

Садржина међународнога приватног права.

6. Једна целокупна студија међународнога приватног права садржи ове предмете: народност, положај странаца и сукоб закона. Као четврти део узима се: надлежност и процедура.[1])

7. Ми смо казали да право којим се овде занимамо претпоставља увек сукоб између приватних права разних држава, т. ј. претпоставља овако питање: да ли ће се или не у једној држави применити закон неке стране државе. Таква се питања већином порађају, кад се дешавају спорови између грађана две разне државе; она, дакле, махом претпостављају присуство једног или више странаца у парници.

Због тога што међународно право решава сукобе међу приватним правима разних народа, изгледа да би сукоб закона био његов једини предмет. Али, као што смо мало час видели, ти се сукоби већином порађају у споровима између странаца и домородаца А кад је тако, онда, за правилну расправу спора, мора се знати и *положај странаца у извесној држави*. Да дође до питања који ће се закон применити, треба да дође до расправе спора, а да до тога дође, треба да држава претходно странцу призна право на ту расправу. Ако држава одриче страном поданику право на које се он позива, ако је она ствар тако уредила да странац код ње то право не може уживати (задржавајући га једино домородцима), онда не може ни наступити сукоб међу законима, пошто се до спора и не долази. Тако, на пример да се породи конфликт међу законима, који регулишу права на непокретна добра треба да држава пре свега дозволи странцу, да таква добра у њој имати може. Ако она забрањује страним поданицима да у њеним границама могу притежавати непокретна имања, не може ни наступити, у претпоставци овакој једног спора, случај сукоба између закона те државе и закона страних држава. Сукоб претпоставља спор, а овога овде нема.

8. Када правилно решење сукоба закона захтева познавање положаја странаца, онда ово

1) Weiss, op. cit. p. XXXVIII. (introduction).

изазива друго једно питање, питање о *народности*. И заиста, кад је реч о странцима, нужно је знати ко се има сматрати као страни поданик. У данашњем развоју међународних односâ таква питања нису ретка, а тешкоће које она подстичу такође нису малобројне.

9. Као што смо видели, наука међународнога права, којој је почетак и главни предмет сукоб приватних права, добила је, благодарећи студијама: о положају страних држављана и о томе како се народност добија и губи, нарочитога полета. Данас су ова три предмета постала нераздвојна, и ко хоће да се са успехом посвети изучавању сукоба закона, мора претходно бити на чисто и са правилима о положају странаца и са начелима о народности, а то значи да познавање теорије сукоба закона тражи неизбежно и познавање осталих делова међународнога права.

§. III.

Услови за постојање сукоба законâ у међународном приватном праву.

I. 10. На првом месту, да може бити сукоба закона, мора постојати бар две независне земље. У осталом, довољно је да независност постоји у погледу унутрашње управе. На пример, Бугарска је у својим односима са Турском васална држава, па опет може наступити случај конфликта између бугарских и турских закона. То је с тога што је Бугарска, и ако зависна земља, слободна у својој унутрашњој администрацији: она сама прави себи законе и сама собом управља без мешања турских власти.

Кад би цео свет сачињавао једну политичку целину, онда, наравно, никада не би могло ни бити међународних сукоба у законима, пошто не би могло бити ни међународних односа. Сукоби интереса били би могући само између поданика једне и исте државе, а такви сукоби не дају места конфликтима закона, будући су у границама једне исте државе права регулисана на један исти начин.

11. Интернационални односи, данас тако многобројни, нису увек били развијени. Ако је тешко рећи да је кадгод у историји било момената, да државе између себе нису имале никаквих односа можемо бар казати да су ти односи све рећи и рећи, што ближе идемо почетцима историје. Узрок је томе двојак. Прво, тај што је у ранија времена историје било много мање држава него данас. Они велики конгломерати народа који су познати у историји под именима Феничанске, Египатске Асирске, Персиске, Грчке, Римске Државе, нису коегзистирали, постојали у исто доба историјско, један поред другога, већ су се ређали један за другим, тако да у датом моменту видимо, махом, само једну од тих великих држава. На другом месту, и ако је било, поред тих великих политичких организација, каквих мањих народа, ови су, већином, сматрани као варвари и са њима нису одржаване никакве везе.

Тек у доба Римске Државе налазимо ми, у римским законима и писцима, извесна правила која су одређивала положај странаца у Римској Држави. Тако странци који су имали jus connubii и jus commercii имали су, у погледу грађанских закона, иста права као и римски држављани. За остале странце важило је jus gentium, то јест, jus quod omnes gentes peroeque custoditur[1]). Што се, пак, тиче римских држављана, они су потпадали увек под римске законе, па и онда кад су бивали у страним земљама. Али, била би заблуда мислити, да се у време Римљана знало за међународно право. „Мисао о извесним начелима која треба да регулишу увек на једини исти начин колизију разних позитивних закона, био је непознат Римљанима.“[2]) Народи са којима су Римљани долазили с времена на време у саобраћај, нису били, ни по својој моћи, ни по својој образованости, равни Римљанима. Њиховим законима нису ови давали у главном важности, а то је сметало усвојењу нарочитих правила за решавање сукоба између римских и варварских закона, већ је положај странаца у Римској Царевини био регулисан унутрашњим римским законима.

Много доцније после пропасти Римске Државе, када се је образовало више засебних политичких јединица, које су се, мање више, сматрале равне једна другој, могли су наступити прави међународни односи и могла је бити изазвана потреба да се поставе правила која ће тим односима управљати.

II. 12. На другом месту нужно је, за постојање сукоба закона, да државе које имају међу собом односа решавају једна иста правна питања на разне начине; другим речима, нужно је да њихови закони буду разноврсни. Јер, кад би у свима државама спорови између грађана били регулисани једним истим законима, сукоба о којима ми овде говоримо не би могло бити.

Многобројни су узроци који изазивају разноликост у законима. Географски положај земље, темпераменат народа, његове традиције, све то чини да разна законодавства исте случајеве на

---

[1]) Institutes de Justinien, § 1 De jure naturali, gentium et civili (I 2).

[2]) Savigny, Traité de droit romain, t. VIII.

свој особит начин регулишу. Тако на пример у Француској кћи има на наслеђе родитељско исто право као и син,[1]) док по нашем грађанском законику брат искључује сестру из наслеђа.[2])

13. Из овога изилази, да је сукоб закона, у смислу у коме га ми овде узимамо, у принципу немогућ у границама једне исте државе. За поданике једне исте земље важе исти закони. Судови, на пример, на источном крају Србије решавају сличне спорове по истим законима као и судови на јужном крају. Ко има право у Неготину има и у Врању, и обрнуто.

На територији исте државе могући су сукоби закона друге врсте. Ти се сукоби тичу времена у коме ће известан закон имати дејства. Овде се претпоставља да је неки ранији закон новим замењен. Код овога сукоба имамо један закон који је укинут, док у међународним сукобима закони у конфликту сви су у важности. По принципу, да закони немају повратне силе (принцип кога, у државама у којима он није уставан, може законодавац прекорачити,[3]) нови закон важи само за у будуће, а стари једино до тренутка док га нови заменио није. „Правило ово изгледа веома просто, а међу тим је примена његова извор озбиљних тешкоћа.“[4]) Те тешкоће, то су они сукоби закона који могу искрснути у једној и истој држави. Али, као што рекосмо, сукоби, у оном смислу у коме се они узимају са гледишта интернационалних односа, не постоје, у принципу, у границама исте државе.

Овако није увек било. Државе нису у свима временима историје имале јединство у законима. Да наведемо, као пример, Француску. Пре револуције, у Француској свака провинција имала је особене законе назване coutumes (обичајни закони). У неким провинцијама место coutumes важили су римски закони. Данас у Француској нема више те разноврсности. Каквим се законима покорава онај из Марсеља, таквим и онај из Бреста.

14. Али, ипак, има и у нашем времену држава, код којих се приватно право разликује према областима и у чијим границама су могући сукоби закона, слични онима из међународнога права. Наравно, и ако ти сукоби имају исти карактер као и они у интернационалним односима, (за разлику од конфликта закона по времену) они опет зато немогу се расправљати по међународном приватном праву, већ по праву државе у којој се јављају. Белика Британија, Шкотска и више колонија енглеских имају различне законе. Пољска и Финландија, и ако апсорбоване у Руско Царство, нису престале да се управљају по својим народним законима. У Шпанији, више провинција, Каталонија, Арагон, Навара, и данас имају своје специјалне грађанске законе, који се разликују више или мање од општега закона Краљевине, кастиљонског. Немачка, ма да нагло напредује у своме јединству у законима у коме су циљу израђени за све државе Царства један исти законик трговачки, законик о грађанском судском поступку и још неки општи закони, има опет скоро толико разних закона, колико засебних суверенстава. Аустриски грађански законик не важи, у свима својим партијама, за Хрватску, Угарску, Славонију, Трансилванију.[1])

Па и код оних држава које, као што је, на пример, Србија, имају јединство у законима, може наступити случај да се слични спорови расправе на разне начине. Мислимо на оне одредбе законске које дозвољавају, под извесним условима, примену *обичаја* у решењу спорова.[2]) Како обичаји ти нису увек једнаки у свима крајевима једне државе, и како парница може постојати између лица разних крајева, то онда није искључена могућност једнога сукоба обичаја, сличног сукобу закона. Такви сукоби ретки су, и разуме се да њихова расправа не спада у обим међународног права, које претпоставља сукоб страних закона.

III. 15. И на послетку, сукоб закона условљен је том околношћу, да разни народи одржавају везу међу собом, да, у својој држави, странцима признају извесна права, и то на основу њихових закона. Ако овога нема, бадава ће бити испуњена оба прва услова: сукоб закона никада не би био могућ. Овај услов, као што смо напред видели, није увек постојао. У ранија времена историје, државе су сматрале,

---

1) C. civil français, art. 745.

2) Грађ. Зак. §. 396.

3) В. Устав Краљевине Србије, који не говори о овом принципу значи да он не спада у наше уставне принципе и према томе обична скупштина могла би решити да ће известан закон имати повратне силе).

4) Baudry Lacantinerie. Droit civil t. I. p. 27.

1) Weiss, op. cit. p. XV. и XVI. (introduction). Пример Немачке и Аустро-Угарске није чист, јер те државе немају оно јединство које има на пример Француска. У Немачкој има више засебних држава, у многим обзирима независних једна од друге, тако да се за сукобе међу њиховим законима не може, са тачношћу, казати, да су то сукоби закона једне и исте државе. Ово важи и за Аустрију и Угарску које су међу собом везане личном унијом. Изузевши извесне заједничке ствари, то су два оделита суверенства.

2) Грађ. Зак. §. 699.

већином, као варваре све оне који су живели ван граница њихних. Сматрале су за понижење имати односа са њима а ако је то изузетно и бивало, те односе регулисавали су они *својим законима*, не водећи рачуна о варварским. Појава Хришћанства, које је проповедало братство и једнакост међу људима, подстакло је народе да дођу у тешњи саобраћај. Црква, са својом грандиозном замишљу о верском јединству, играла је важну улогу у развићу интернационалних односа.[1])

Данас не може бити, разуме се, речи о томе да ли народи између себе имају саобраћаја. Међународни односи су у наше доба и свакодневни и сваковрсни. Наравно, да ту сад има извесних нианса. Неке су државе у тешњим везама међу собом него друге, а то даје повода, да питања из међународнога права код њих буду четћа и разноврснија. Веза, на пример, између Србије и Аустро-Угарске јача је него веза између Србије и Енглеске. Последица је тога та, да су случаји колизије између наших и аустро угарских закона многрбројнији него између закона наших и енглеских. Кинеска царевина, до најновијега времена, избегавала је саобраћај са страним земљама, што је чинило да је међународно право било ретке примене између Кине и осталих држава. „Тек после рата 1860. године (између Кине с једне и Француске и Енглеске с друге стране), могло се је ићи у унутрашњост Кине и сазнати у коме се стању налази њена образованост".[2]) Сукоби закона ређи су још и онда, када образоване земље имају односа са земљама чија им управа и закони не уливају поверења, као што је случај са Турском. У Турској, поданици извесних европских држава потпадају под законе своје земље и јурисдикцију својих консула. По јамно је, да су ређи процеси у којима може бити питање о томе, који ће се закон применити, турски или закон једне од тих држава. Најзад да напоменемо да има момената када између два народа односи, дотле врло разгранати, ослабе. Тако је, на пример, у време прекида дипломатских односа и ратнога стања. Разуме се, да ће у тим приликама наша наука наћи мање примене.

(Наставиће се)

1) Weiss, op. cit· p. XIII (introduction).

2) Maréchal, Histoire contemporaine de 1789. á nos jours, t. I. p. 515.

О НОВОМ ТРГОВИНСКОМ ЗАКОНИКУ

ЗА

НЕМАЧКУ ЦАРЕВИНУ

ПИШЕ

Dr. Д. АЛКАЛАЈ.

I.

Недавно усвојеном грађанском законику за немачку царевину следовао је у брзо и трговински законик за немачку царевину од године 1897. који ће по систематском обрађивању, једрој садржини и савременим начелима заузети једно од најугледнијих места међу новијим кодификацијама.

Па пошто се и нама ревизија нашег непотпуног и сувише несавременог трговинског законика императивно налаже, и пошто и сама управа правозаступничког удружења намерава да предузме све што је потребно, да ову ревизију ускори, то држим, да неће бити излишно, ако се изближе упознамо са овим новим немачким трговинским закоником од 1897. год. који ће ступити у важност заједно са грађанским закоником, дакле 1. Јануара 1898. год.

Законодавне фазе, које је овај нови трговински законик прошао, следеће су:

8. Фебруара 1897. год. поднесен је немачком царевинском већу пројект трговинског закона. Прво читање овога пројекта трајало је 8., 9. и 10. Фебруара, а за тим је одлуком царевинског већа од 10. Фебруара састављена комисија од 21 посланика ради проучавања овог законског пројекта. Ова је комисија проучила пројект у првом читању у 10 седница, а у другом читању у 6 седница и поднела је 1. Априла 1897. год. свој извештај царевинском већу. За тим је 5. Априла почело у царевинском већу друго читање овог законског пројекта, како га је комисија предложила, и трајало је два дана, а 7. Априла усвојен је цео закон у целини — en bloc — у трећем читању. Закон је за тим промулгиран на дан 10. Маја 1897. у службеном листу бр. 23.

Ове детаљне примедбе држао сам за нужно да споменем како би се видело, да се и у таквим напредним културним државама, као што је Немачка, стручни закони, који захтевају нарочито стручну спрему код њихових твораца, обрађују и спремају више код комисија него ли у пленуму парламента; а код нас?

Потребу кодификирања трговачког права у немачкој царевини није изазвала каква не-

уређеност или застарелост у трг. праву, већ једино појава новог грађанског законика за немачку царевину.

Трговински законик од године 1871., који је овим новим замењен, одговарао је потпуно савременој науци, био је омиљен у Немачкој, служио је за пример многим новијим трговинским законима, а важно је и у Аустрији. Известилац у немачком царевинском већу изразио се о њему овако:

„Овде је говор о ревизији једног законика, који важи у целој нашој отаџбини, једног законика од посве савременог кова, који је цењен у домовини, а уважен и ван граница немачке царевине; једног дела од несумњиво великог стварног и формалног савршенства".

Појава грађанског законика за немачку царевину изазвала је ревизију садашњег трговинског законика са тих разлога, што он не садржава у себи само одредбе, које се односе на чисто трговинско право, већ и многе одредбе, које прелазе границе трговинског права, а спадају у област грађанског права. У своје време ово је учињено намерно с тога, да би се у оно време, кад је у Немачкој грађанско право било распарчано, створило у што већем обиму једно право, које ће важити у целој немачкој царевини, па се кодификирало и оно право, што стоји ма у којој вези са трговачким правом.

Пошто је сада изгласан и грађански законик за немачку царевину, и пошто су у њ ушле све оне одредбе, којима је с правом место у грађанском законику, а које се привремено налажаху у трговинском законику, то је сад требало све те излишне одредбе уклонити из трговинског законика. Најглавније од тих одредаба јесу оне, које се односе на трговачке послове и на закључивање и испуњавање уговора.

Поред тога у дугом низу година, од кад важи трговински законик, многи су се правни појмови развијали у народу и они су нашли места у новом грађанском законику, па има међу тим одредбама многих, које се косе са одредбама трговинског законика, и за то је требало довести у склад трговински закон са грађанским законником.

На пошто се са тих разлога приступило ревизији трговинског законика, онда, наравна ствар, да се хтело унети у њ све оне поправке и допуне, које су се показале као потребне према искуству стеченом за време 30-годишњег важења овог закона.

Тако су унесени нови одељци „о трговачким агентима", „о сместиштима", „о приватним сензалима" итд.

II.

Нови немачки трговински законик дели се у 4 књиге. Прва књига „Трговински ред (особље)" — der Handelstand — сачињава тако звано лично трговинско право и садржава следећих 8 одељака: 1., о трговцима §. 1.—7.; 2., о регистру §. 8.—16.; 3., о фирми §. 17.—37.; 4., о књигама §. 38 —47.; 5., о прокури и пуномоћству §. 48.—58.; 6., о тргов. помоћницима и шегртима §. 59.—83.; 7., о агентима §. 84.—92.; и 8., о тргов. сензалима §. 93.—104.

Друга књига под насловом „Тргов. друштва и тајно друштво" (ортаклук) садржава следећих 5 одељака:

I. Јавни ортаклук:

1., установљење ортаклука, §. 105.—108; 2., правни односаји ортака међу собом, §. 109.—122.; 3., правни односаји ортака према трећима, §. 123.—130.; 4., престанак ортаклука и иступање ортака, §. 131.—144.; 5., ликвидација ортаклука, §. 145.—158. и 6., застарелост, §. 159.—160.

II. Командитно друштво §. 161.—177.

III. Удеоничарско друштво.

1., опште одредбе, §. 178.—209.; 2., правни односаји друштва и чланова (другара), § 210. до 230.; 3., штатути и пословање, §. 231.—273; 4., промена друштвеног уговора §. 274.—291.; 5., престанак и уништење друштва, §. 292.—311. и 6., кривичне одредбе §. 312.—319.

IV. Командитно друштво на удеонице §. 320.—334.

V. Тајно друштво (ортаклук) §. 335 —342.

Трећа књига под насловом „Трговачки послови" обухвата следећих 7 одељака:

1., опште одредбе, §. 343.—372; 2., о куповини, §. 373.—382.; 3., о комисијонском послу, §. 383.—406.; 4., о шпедиционском послу, §. 407.—415; 5., о сместиштима, §. 416.—424.; 6., о превозном послу (возиоци), §. 425.—452. и 7., о преносу добара и лица на железницама, §. 453.—473.

Четврта књига говори о трговини по мору, које за нас нема никакве важности.

Пошто смо дали један прегледан распоред целог штофа, да пређемо на расматрање појединих одсека.

III.

У првом одсеку I. књиге говори се, као што сам горе навео, „о трговцима", т. ј о томе, која се лица сматрају као трговци. Као што је познато са теориског гледишта ове су одредбе најважније у тргов. праву, јер се по правној

природи појма трговца, има и ценити, кад и у ком случају се има применити трговински, а кад грађански законик. Оне одређују границе оним лицима, која се имају подчинити тргов. праву. У овом су погледу у овом новом закону учињене замашне измене.

По садашњем закону као трговац сматра се онај, који по свом редовном занимању — gewerbemässig — врши послове означене у чл. 272. истог закона као и онај, који врши послове означене у чл. 271. истог закона. У том су члану побројани тако звани апсолутни или објективни трговачки послови, који се по себи сматрају као трговачки посао, без обзира да ли их врши трговац или нетрговац, и да ли их дотично лице врши један пут или редовно. Сам факт закључивања таквог једног посла подводи уговараче под трговачки законик. На тој истој основи налази се и наш тргов. законик, који у свом § 1. прописује, да се за трговце сматрају они, којима је трговање обично занимање, у свези са §. 17. устројства трговачког суда, у коме су побројани послови, које закон сматра за апсолутне трговачке и који послови одговарају оним пословима побројаним у наведеном §. 271. садашњег немачког тргов. законика. У новом пак немачком законику напуштено је овакво становиште, и законодавац је пошао са тога гледишта, да набрајање трговачких послова носи на себи знаке својевољности, као и свака друга казуистика, и да то махом не стоји у складу са практичним потребама обрта и погледима трговачког света. Прави разлог трговинскоправним прописима већим делом не лежи толико у некој особитости појединих пословних операција, од којих је тргов. пословање састављено, колико у *начину* тога пословања, нарочито у томе, што има многобројно послова, који изискују, да се брзо и са сигурношћу посвршавају и који у интересу свију учесника изазивљу потребу, да трговински одношаји самог преду зимача буду познати и прегледни. С тога нови немачки тргов. закон није хтео бити више закон за трговинске послове — Handelsgeschäfte — већ закон за трговинско делање — Handelsgewerbe — и његове предузимаче, а то су трговци. У томе лежи несумњиво једно ограничење досадашње правне области тргов. закона, које је од великог практичног значаја. По садашњем трговинском закону људи, који су предузимачи који од послова означених у наведеном §. 171., подпадали су под трговачко право, и ако немају никакве свезе са трговином; то по новом закону не може више бити.

Али пошто је нови закон пошао са гледишта појма трговца а не трговачких послова, то се увидело, да појам трговца, као што се по данашњем постојећем праву схваћа, није употребљив за ново право. Он је сувише скучен, застарео и не подудара се са погледима практичног живота.

Тако по садашњем праву ималац једног великог хотела, који потребује и књиговодство и персонал више но ма која трговачка радња, не сматра се као трговац, а један бакалин, који не чини можда ни стотинити део обрта колико онај, сматра се као трговац и мора сносити све оне терете који су наметнути једном трговцу; даље по садашњем закону индустриска предузећа, која прерађују сопствену сировину, не подпадају под трговински закон. Тако не сматра се као трговински посао фабрикација порцелана, кад фабрикант добија глину са свог сопственог земљишта. То исто важи и за циглане, које су вођене у великом обиму и на трговачки начин, кад њин сопственик земљу не набавља од других лица већ са свога земљишта —

Исти је случај и са имаоцима пивара. Ако пивар употребљава мељ са својих поља, онда се он не сматра као трговац, ма имао и највећу пивару, а на против пивар један, који купује мељ од других, сматра се као трговац, ма имао он и најнезнатнију пивару.

Да би се све те необичности и недоследности уклониле, нов немачки трговински законик разликује две врсте трговаца Прво сматра као трговце све оне, који воде такве послове, који се само на трговачки начин водити могу, као банкарске послове, фабрикације у велико, комисијонске послове и подобно. Ко овакве послове води, сматра се по новом немачком тргов. законику као трговац и подпада под трговачко право, и ако није протоколирао своју фирму као трговачку. Но поред тога закон сматра за трговце и оне, — и у томе се нови законик разликује од досадашњег — који воде такве послове, који по себи, по садржини и природи својој, не морају бити трговачке природе, али који се сматрају као трговачки с обзиром на начин и обим у коме се воде. Но пошто се обим, у коме се радња води, не може у сваком случају тачно сазнати, да би се могло знати да ли ће се та радња сматрати као трговачка или не, то закон прописује, да лица која воде такве радње, морају протоколисати своје фирме, па да тиме задобију особину трговца

У смислу горњих начела законик прописује у свом чл. 1. следеће:

Трговац је у смислу овога законика онај, који се бави трговинским пословањем.

Као трговинско пословање сматра се сваки привредни посао, који обухвата какав од следећих послова:

1. Набављање и отуђивање (продаја) покретних ствари (еспапа) или хартија од вредности, без разлике, да ли се ствари отуђују непромењене или после каква обрађивања или прерађивања;

2. Примање ствари на обрађивања и прерађивања за друге, у колико ово пословање превазилази обим заната;

3. Примање осигурања уз премије;

4. Банкарске и мењачке послове;

5. Примање преноса добара или лица на мору, послови возилаца или установа намењених за превоз људи по суву и рекама, као и послови предузимача возидбе шлеповима;

6. Послове комисијонера, шпедитера и иманаца сместишта;

7. Послове трговачких агената или трговачких сензала;

8. Послове издавања књига као и остале послове књижарске и вештачке трговине;

9. Послове штампарија у колико њихово пословање превазилази обим заната.

---

§. 1.

Kaufmann im Sinne dieses Gesetzbuchs ist wer ein Handelsgewerbe betreibt.

Als Handelsgewerbe gilt jeder Gewerbebetrieb, der eine der nachstehend bezeichneten Arten von Geschäften zum Gegenstande hat:

1. Die Anschaffung und Weiterveräusserung von beweglichen Sachen (Waaren) oder Werthpapieren, ohne Unterscnied, ob die Waaren unverändert oder nach einer Bearbeitung oder Verarbeitung weiter veräussert werden;

2. Die Uebernahme der Bearbeitung oder Verarbeitung von Waaren für Andere, sofern der Betrieb über den Umfang des Handwerks hinausgeht;

3. Die Uebernahme von Versicherungen gegen Prämie;

4. Die Bankier-und Geldwechslergeschäfte;

5 Die Uebernahme der Beförderung von Gütern oder Reisenden zur See, die Geschäfte der Frachtführer oder der zur Beförderung von Personen zu Lande oder auf Binnengewässern bestimmten Anstalten sowie die Geschäfte der Schleppschiffahrtsunternehmer;

6. Die Geschäfte der Kommissionäre, der Spediteure oder der Lagerhalter;

7. Die Geschäfte der Handlungsagenten oder der Handelsmäkler;

8. Die Verlagsgeschäfte sowie die sonstigen Geschäfte des Buch-oder Kunsthandels;

9 Die Geschäfte der Druckereien, sofern ihr Betrieb über den Umfang des Handwerks hinausgeht.

Даље у свом §. 2 закон прописује:

Привредно предузеће, које по начину и обиму своме изискује једно пословање уређено на трговачки начин, важи и ако нису испуњене претпоставке §. 1. тач 2. као трговачко пословање у смислу овог тргов. законика, ако је фирма предузимача уписана у трговачки регистар. Предузимач је дужан, да изврши упис по прописима важећим за упис трговачких фирми. —

---

§. 2.

Ein gewerbliches Unternehmen, das nach Art und Umfang einen in kaufmännischer Weise eingerichteten Geschäftsbetrieb erfordert, gilt, auch wenn die Voraussetzungen des §. 1. Abs. 2. nicht vorliegen, als Handelsgewerbe im Sinne dieses Gesetzbuches, sofern die Firma des Unternehmers in das Handelsregister eingetragen worden ist Der Unternehmer ist verpflichtet, die Eintragung nach den für die Eintragung kaufmännischer Firmen geltenden Vorschriften herbeizuführen.

По §-у 3. прописи §§. 1. и 2. не односе се на послове пољопривреде и шумарства.

По §-у 4. прописи о фирмама, трговачким књигама и прокури не примењују се на занатлије, као и на лица, чији привредни посао спада у обим ситничара — Kleingewerbe. —

Поједине земаљске владе овлашћене су, да пропишу правила, по којима ће се одредити границе ситничарској трговини, и то или на основу пореза припадајућег према обиму радње или, у недостатку наплаћивања порезе, према другим неким знацима.

У нашем трговачком праву не чини се никаква разлика између трговца и т. зв. ситничара, и ово је врло велика празнина која повлачи за собом и строге а и неправедне последице.

Тако се н. пр. тражи од ситничара, који можда нема ни 300 динара свега капитала, да плати 100 динара за протоколисање фирме, и да води књиге исто онако, као што то закон тражи од једног госпсте.

(Наставиће се)

ИЗ СУДНИЦЕ

XII.

Уступитељ интабулисане тражбине не одговара пријемнику за недостатак измирења тражбине од главног дужника.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

Стеван дуговао је по интабулисаној облигацији Обраду 2000 динара са 12% интереса. Обрад уступи ово примање Гаврилу онда, када је већ решење осудно, донето по тужби уступитеља Обрада, било на извршењу код полиц. власти. Заложено имање Стевановно прода се и из продајне цене Гаврило се не наплати за целу тражбину, но му овај остане дужан још 1280 динара, па се зато Гаврило обрати тужбом против Обрада и затражи овај мањак, заснивајући своју тражбу на пропису §. 870. грађ. зак.

Први суд одбије тужиоца од тражења налазећи, да је дуг главног дужника био интабулисан, а тужилац се могао из књига судских уверити каква је залога и је ли довољна за измирење уступљене му тражбине од стране туженога, у толико пре, што му је тужени уступко ово примање онда када је оно већ било на извршењу код полицијске власти, те према §. 871. грађ. зак. уступитељ не може бити одговоран за овај мањак тужиоцу.

Ову пресуду одобри Апелациони Суд пресудом од 12. Августа 1897. Бр. 2114.

По жалби тужиоца Касациони Суд примедбама свога П. оделења од 19. Септембра 1897. Бр. 6132. поништи горњу пресуду Апелационог Суда налазећи, да је по §. 870. грађ. зак. сваки уступитељ у опште одговоран пријемнику за наплату, ако се овај у потраживању од главног дужника не би могао наплатити.

Апелациони Суд није могао тужиоца од његовог потраживања према туженоме као уступиоцу спорног дуга одбити, јер је тужилац при уступљењу знао, колика му је уступљена залога у овом интабулисаном примању, а том разлогу по §. 871. ист. зак. могло би бити места само у оном случају, када би се пријемник при уступљењу изјаснио, да му је уступљена залога довољна; а како тога нема, а поднесеним уверењем полиц. власти утврђује се, да се тужилац у своме потраживању од главног дужника није могао наплатити, то је Апелациони Суд погрешио, што је тужиоца од овога тражења према туженом уступиоцу одбио.

Апелациони Суд не усвоји ове примедбе оделења Касационог Суда, но даде ове противразлоге:

Апелациони Суд држи да горње примедбе не могу опстати из разлога тога, што у овоме случају, кад је дуг интабулисан, тужени као уступитељ према §. 871. грађ. зак. не може одговарати тужиоцу, пошто је тужилац из јавних књига, у којима је дуг заложним добрима обезбеђен био, могао дознати, како му је могуће намирити се. Јер тужилац није тражио од туженога нарочите гаранције, нити је уговорено, да му тужени — као уступитељ — одговара у случају неисплате уступљеног дуга, из чега се има извести, да је постојећу гаранцију сматрао за довољну.

Касациони Суд у својој општој седници од 20. Октобра 1897. Бр. 7056. нађе, да стоје противразлози Апелационог Суда, и за то му оснажи пресуду под Бр. 2114.

Саопштио
Драгић Павловић.

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

(Рад управног одбора у месецу Новембру 1897).

Комисија за израду правила о пенсионом фонду правозаступничком имала је у току овог месеца два састанка, али још није свршила свој посао.

Комисија за израду нацрта закона о правозаступницима није се могла састати. Чланови те комисије споразумели су се, да сврше тај посао у току месеца Децембра.

Пошто је повереник друштвени у Прокупљу г. Ивко Ивковић, премештен за председника првостеп. смедеревског суда, то му је управни одбор изјавио своју захвалност, а место њега изабрао је г. Настаса Антонијевића, председника првостеп. прокупачког суда за новог повереника за Прокупље и округ. Том приликом изјављена је протоколарна захвалност г. Раки Филиповићу адв. из Крагујевца и друштвеном повереннику, који је својим ванредним заузимањем постигао те се уписало 47 чланова и претплатника на „Бранич“ у Крагујевцу.

За повереника друштвеног за Далмацију изабран је г. Д-р. Алекса Љ. Митровић уредник Српског Гласа у Задру и умољен је, да поради на ширењу нашег органа у краљевини далматинској. Овоме избору одазвао се г. Д-р. Митровић са великом готовошћу, прихватио жељу одборску и обећао сурадништво на листу.

У току овога месеца одбор је остварио две јавне дискусије (9. и 23. Новембра) о темама, које су у позивима објављене биле. Обе конференције биле су добре посећене, а на идућој конференцији донеће се одлуке о истакнутим питањима.

По жељи многих чланова и претплатника друштвених из унутрашњости решено је, да „Бранич“ од Нове Године излази у другом формату, на осмини, као што је и пређе излазио, два пут месечно 1. и 15. сваког месеца, сваки број по два штампана табака, а по досадањој цени.

Напослетку одбор је донео неке одлуке, које се односе на правилнији рад код судова и на олакшице заступања правозаступника код судова.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника у Србији

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
правозаступник.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БРОЈ 2.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ БЕОГРАД

УРЕДНИШТВО „БРАНИЧА“

прима за сада у замену ове листове и часописе, чија су се уредништва одазвала његовом позиву:

1. Београдске Новине
2. Браник (Нови Сад)
3. Бранково Коло (Карловци)
4. Будућност (Вршац)
5. Глас Црногорца (Цетиње)
6. Дело
7. Дневни Лист
8. Застава (Нови Сад)
9. Либерал (Шабац)
10. Мађедонија
11. Мали Журнал
12. Mjesečnik (Загреб)
13. Нада (Сарајево)
14. Наше Доба (Нови Сад)
15. Одјек
16. Поглед
17. Полицијски Гласник
18. Потпора (Крагујевац)
19. Ратник
20. Србобран (Загреб)
21. Службени војни лист
22. Српска Застава
23. Српске Новине
24. Српски Вјесник (Мостар)
25. Српски Глас (Задар)
26. Трговински Гласник
27. Тежак
28. Ускок
29. Учитељ.

ПОВЕРЕНИЦИ

Удружења јавних правозаступника

У СРБИЈИ

Алексинац:	Јован Несторовић
Ваљево:	Марко Ђуричић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Лазар Ивковић
Јагодина:	Драгутин Пећић
Књажевац:	Сима Клапаровић
Крагујевац:	Рака Филиповић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Илија Мојсиловић
Ниш:	Ђорђе Живковић
Пирот:	Живан Ивковић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокупље:	Настас Антонијевић
Смедерево:	Марко Лазић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Петровић
Чачак:	Алекса Радуловић
Ћуприја:	Жив. Пандуровић

ВАН СРБИЈЕ:

Задар:	Др. Алекс. Љ. Митровић, уредник „Српског Гласа“ повереник за Далмацију.

Л. Вукмановић
судија

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Бр. 8.

У БЕОГРАДУ 10. ДЕЦЕМБРА 1897.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 2.

1897.

РАСПИС НАГРАДА.

„Матица Српска“ расписује из задужбине *Јована Остојића и жене му Терезије рођ Зозукове* за годину 1898. награду од 68 дуката, који су преостали од расписане награде за засебне расправе „О појединим струкама књижевнога рада Павла Ј. Шафарика у колико се тиче нас Срба“ — за дело „*О српском сликарству*“, с роком до 31. децембра 1898.

Уз ту награду од 68 дуката долази још добровољан прилог од 50 фор., који је др. Владимир Николић, адвокат у Земуну, на ту сврху обећао.

А за расправе за „Летопис“ расписује ове награде:

1., 100 дуката за расправе или монографије из историје Срба у Угарској, с роком до 31. децембра 1898.

Награда је за сваку такву расправу или монографију 10 до 100 дуката према вредности и величини дела.

Уједно се напомиње, да су из ове задужбине с роком до 31. децембра 1898. расписане ове награде:

1., „Живот и рад Саве Текелије“, — награда 50 дуката.

2., „Историја српске књижевности за школу“, — награда 100 дуката

3., „Опширна историја и етнографија о Буњевцима,“ — награда 200 дуката. Рок 31. децембра 1898.

4., „Историја српске православне цркве у Угарској“, — награда 100 дуката.

Рукописе на расписане награде не могу писци шиљати под својим именом, него ваља да их означе натписом или знаком. Име, презиме, карактер и место, где писац станује, ваља написати у особитом писму, писмо запечатити и обележити са оним истим натписом или знаком, који је с поља на самом рукопису.

Рукописи не враћају се.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори.

Писац је дужан од свога награђеног дела, кад изађе из штампе, уступити „Матици“ 25 комада.

Награђене расправе штампају се најпре у „Летопису“ а после остаје право и писцу и „Матици“ да их могу прештампати посебице.

Из главне скупштине „Матице Српске,“ у Новом Саду 23. октобра (4. новем.) 1897.

Председник „Матице Српске“:

А. Хаџић с. р.

секретар.

Др. Милан Савић с. р.

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД 10. ДЕЦЕМБРА 1897. БРОЈ 8.

О СУВЕРЕНОСТИ

УВОДНО ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ДРЖАВНОГ ПРАВА

Слободана Јовановића

ванредног професора Велике Школе.

(Наставак)

II.

Ја прелазим сада на другу тачку: где се налази правна основа суверене власти? Теорија о друштвеном уговору, којом се у XVIII. веку хтело одговорити на то питање, врло је стара по рекла.[1]) Она је постала у Средњем Веку под разним утицајима — под утицајем црквене доктрине о једном природном стању, које је предходило друштвеном животу; под утицајем појединих примера из германске правне историје, где су се извесни јавно правни односаји развили из уговора између владаоца и сталежа; најзад, и под утицајем римског предања, по коме је власт коју су Цезари имали, била на њих пренета са народа. Претпостављало се да су била два уговора, један између појединаца, којим је створено политичко друштво т. ј народ; други између народа и владаоца, којим је установљена влада. Владаоцу су припадала само она права, која му је народ од својих отуђио, — или која је од својих на њега пренео. Народ опет дефинисао се као скуп појединаца, тако да су и његова права била само лична права стављена у заједницу. У последњем ресултату неизбежно се излазило на појединце, и правни основ државној власти могао је лежати с тога само у њиховом својевољном потчињавању. Изгледало би, да така једна теорија не садржи никаке друге закључке до крајње демократске. Опет за то, све до овога века она се јављала, истина у разним нијансама, код свију правника и публициста, без разлике њихове политичке тенденције, — чак и код оних који су као Хобес доказивали тезу, да је државна власт од својих поданика сасвим независна. Сви су дакле примали теорију о друштвеном уговору као полазну тачку, да би се размимоишли доцније, кад је ваљало одредити том уговору обим и садржину. Али, и ако тако рана постања, та је теорија тек у XVIII. веку била потпуно развијена, јер се у томе веку питање о оправдању друштвена ауторитета почиње претресати нарочито, као основно у државном праву, док је пре тога било тек узгред расправљано. Ево, међутим, у чему се састоји теорија о друштвеном уговору, узета у свом последњем облику, који је добила од Русоа у његовој књизи која њено име носи.[1])

Пре друштва постојало је једно природно стање. У томе стању људи нису били потчињени никаком људском ауторитету. Сваки је уживао потпуну независност. Том стању крај су учинили сами људи једним уговором, изречним или прећутним, мало мари, — којим су хтели створити један ауторитет старији од појединачних воља. Главни услов за такав један уговор био је једнодушни пристанак свију чланова будућег друштва. Стварањем таког једног ауторитета, старијег од појединачних воља, свак је у своме раду бивао ограничен, свачија се слобода бар у неколико, крњила. Међутим да коме буде слобода сужена, а да то не изгледа просто насиље, треба да је он сам на то пристао. Ну, кад се друштво један пут оснује његове се одлуке не морају више доносити једногласно, па да им сви чланови дугују покорност. Тада је и проста већина довољна, већ и за то што већина има више изгледа него мањина да погоди, где се кад општи интерес налази.

---

[1]) Gierke, Johannes Althusius und die Entwickelung der naturrechtlichen Staatstheorien стр. 76—122.

[1]) Contrat Social, Књига I. Глава I—VI.

БЕОГРАД

Утисак се има на први мах, да је лишена сваког нарочитог значаја ова претпоставка о једном природном стању, где би царевала једна блага анархија идилска, да је то један правни роман са свим излишно надовезан на остало резоновање, и да је овај сасвим свеједно примити, или не примити. У ствари та је полазна поставка од крајње нужности у целој теорији природних права. На друкчији начин изгледало је немогуће објаснити велику противуречност између моралне слободе човекове и оног притиска, који над њим држава врши. С једне стране, човек је једно свесно створење, кадро да се самоопредели. Чим је обдарено свесном вољом, њему би требало оставити извесну слободу радње. Али с друге стране, ми видимо, да је он у држави потчињен коерцитивном надзору власти. Његa који је у стању да се самоопредели једнако опредељује неко други, од њега старији. У место да му је остављена слобода радње, као једном створењу које у својој савести носи критеријум добра и зла, он се једнако принуђава на ово или на оно. И од куд држави права да нам намеће једну дисциплину којом се пориче наша способност самоопредељивања? Нарочито, од куд јој то право, кад се узме да све оне способности од којих је клицу сама природа у нас унела, ми имамо природно право да развијемо. Чим у нашу природу, као њен саставни део, улази и способност самоопредељивања, слобода се мора сматрати као једно право које је с нама рођено. Према томе, да коерцитивна моћ државе не би изгледала просто насиље, неопходно је претпоставити, да су ту власт сами појединци једним актом своје воље установили, да она дакле функционише с њиховим, ма и прећутним пристанком да ако има права њихову слободу ограничити, то је само за то што су они на њу своје природно право самоопредељивања пренели. На тај начин, појединци би опет сами собом управљали, али не више непосредно него посредно, преко државне власти. Треба нарочито поменути, да по тој теорији само право предходи држави. Пошто извире из наше природне слободе моралног бића, оно, да би се јавило, није морало чекати да се држава организује. Оно је управ у тој мери с нашом личношћу везано, да су и држави могла припасти само она права која су њојзи појединци уступили. Само као пуномоћник или представник појединаца, држава је имала могућности постати правним подметом. Пре суверене државе постојао је, по Gierke-овој изреци, суверени појединац; из тог разлога, сувереност државна није могла бити изворна, него тек из те личне изведена.

Нема може бити ни једне теорије, која је у наше време толико била критикована као ова. Од ње је спорено мање више све. Спорено је постојање природног стања. Речено је: друштвено је стање исто тако природно као и то назови природно, јер природно је све што се у стварности налази. Сви подаци, у осталоме, који су о преисторијском човеку прикупљени, сведоче о њему као о једном створењу које се готово никада не јавља друкчије него у извесној друштвеној организацији, па ма како било рудиментарној. И то не треба да нас чуди, јер су рудименти друштвене организације запажени и код извесних животиња; животињска друштва постоје. — Што се тиче друштвеног уговора, нико из школе природног права није смео тврдити да је он био изречан; значи дакле да му је вредност чисто фиктивна. Али и логички је немогуће узети да је друштво постало тако, што су се људи договорили да га буде. Договор се да замислити само између људи који већ у друштву живе. По претпоставци о друштвеном уговору испало би, да су људи, пре него за друштво, знали за нешто врло блиско Скупштини. Школа природног права варала се, што је полазила од поставке, да су пре оснивања друштва људи имали потпуно развијену свест о друштву, да су били шта више у стању утврдити му и организацију унапред да је речју друштву предходила свест друштвена. Искуством је посведочено, да се друштвена свест полагано и врло трудно јавља тек у друштвима која су дуже времена постојала. Она је резултат друштвеног живота, у место да му буде узрок. — Однос између државне власти и њених поданика такође је нетачно одређен. Државна је власт, каже се, један ауторитет старији од појединачних воља, и тој се дефиницији нема шта замерити. Али, у томе случају, не може се више тврдити, да су тај ауторитет основале појединачне воље изражене у уговору. Онда би оне над њиме стајале, у место да он од њих буде старији. У практици однос између власти и појединаца из основе је друкчији. Његова је карактеристика у томе, што су појединци дужни покоравати се власти, и кад не би хтели; они се по потреби на то принуђавају. У осталоме, кад би власт наређивала само оно што би појединци и без ње хтели, она би била чист луксуз. Власт, то је организована коерција; она, по самој својој дефиницији исказује тај слободни пристанак, на коме би ваљало да се оснива. И врх свега, влада већине, на коју уговорна теорија у последњем резултату излази, не поштује ни у колико личну вољу свију нас по на особ. Само се једним софизмом може

доказивати, да се већини по својој вољи покоравају и они који не мисле као она. Истина, Русо тврди да већина има највише изгледа да погоди где је општи интерес, и да с тога и онај појединац, који се с њоме не слаже, на крају крајева, опет у свом властитом интересу сноси њен притисак. Али, с гледишта школе природног права, тиме се опет не доказује ништа. Та је школа личну вољу, а не лични интерес узела за стожер свога система. Управ она је толико вредности приписивала слободи појединаца, и таком је светињом личну вољу прогласила, да се губитак права самоопредељивања једначио с једном врстом морална самоубиства. И тај губитак, будући нематеријалне природе, није се могао накнадити никаким задовољењем, које би се личним интересима дало. Колико је ово тачно види се и по томе, што се школа природног права није осећала ни мало спречена бацати праве анатеме на деспотску владавину, и ако су сви аутократи исповедали да служе личним интересима својих поданика. Они су им давали леба и циркуса, док не би били кадри обезбедити сваком печено пиле недељом за ручак.

У место да буде дефинитивно расправљено, питање о правној основи државне власти само се још више компликовало у XVIII. веку Друкчије и није могло бити, кад се власт дефинисала као проста коерција, а појединац као извор права. Пре него се и почела тражити правна основа државној власти, ова је била лишена сваке правне одлике; а пре него се покушало објаснити њено право да ограничава личну слободу, појединац је оглашен за тако неприкосновеног, да се само својом властитом вољом може ограничити. Под таким околностима проблем о правном односу између појединаца и државе почео је много личити на онај о квадратури круга.

Данас је у правној науци већ сасвим извесно, да се тачна иде а о правној основи државне власти не може имати, докле се год сасвим не напусти претпоставка, да је и пре организованог друштва право постојало [1]) Не само право, него је под питањем да ли је и морал могао тада постојати.

О природном стању може се судити разно, почев од тога да ли га је у опште и било. Једино што се о њему да поуздано тврдити, то је, да ако је таког стања и било, оно је представљало одсуство сваког удружења међу људима, јер, чиме би се иначе разликовало од стања друштвеног? И пошто нису живели у друштву, људи су онда нека правила за живот могли наћи једино у оним нагонима, који су заједнички свима живим створењима, људима као и животињама. Они су онда били покретани потребом да свој живот одрже, или да задовоље своје чулне прохтеве. Упоредо с тиме царевала је једна борба за живот ничим неублажена, потпуно немилостива.

У таком једном стању, сваки је имао таман толико права колико и силе. Оне своје интересе које не би био у стању властитом снагом бранити, он није могао очекивати да му их његови ближњи својевољно признаду. Ако се под правом разуме могућност да једни на друге утичемо друкчије, а не путем силе, онда је оно с недруштвеним стањем у противуречности. А с њиме је у противуречности и сам морал, јер, с друштвеног гледишта узет ни он не значи ништа друго него признавање туђих права. У XVIII. веку, да би се та противуречност заклонила претпостављало се, да је у недруштвеном стању морал узимао вид нагона, да је постојао као некака несвесна симпатија према ближњем. Нека би и било тако, само онда би имало да се објасни како је човек, осећајући таку једну симпатију према својим ближњима, у колико несвеснију у толико неодољивију, — могао продужити да живи сам. И морал и право јесу, дакле, друштвени појмови; морал донекле више још него право. Да појединац не би учинио сву употребу од своје физичке моћи, доста је да постоји један виши ауторитет, који ће регулисати и ограничити игру личних снага, али да би се појединац, независно од тог чисто спољашњег припона, својевољно, као што морал захтева, уздржавао не вређати код других људи и оне њихове интересе, које они нису кадри подупрети својом властитом силом, за то је потребно да постоји једна развијенија друштвена свест, која ће му дати познату ту скривену везу између његових интереса и туђих. Морал тражи више него једно организовано друштво, једно друштво с признатом влашћу; он тражи да је то друштво трајало толико, да су се извесни заједнички осећаји међу његовим члановима могли образовати.

Али, ако су и право и морал тек производ друштвеног живота, онда је школа природног права погрешно поставила питање. Она је рекла: Узмимо да човек има од природе право на слободу; како онда да се оправда ограничење, које његовој радњи држава намеће? Ту је већ сама полазна тачка нетачна. Од природе човек није добио никако право на слободу, он је добио само извесну количину снаге. У

[1]) John W. Burgess, Political Science and Comparative Constitutional Law, Свеска I. Књига I.; нарочито, W. W. Willoughby, op. cit. Глава V., одакле су главни аргументи овде резумовани.

природном стању човек мора сносити исто тако притисак као и у друштвеном; разлика је само у томе што тај притисак не долази од државне власти, него од стране свију осталих појединаца који су од њега јачи; бојати се да у овом другом случају није притисак нешто већи. Не стоји, дакле, да се стварањем државне власти у дотле тобоже слободне људске односе уноси први пут принуђење, притисак, сила. Једино што бива, то је да се једна сила, која је већ постојала, замењује другом; на место силе неизвесне, произвољне, личне, долази сила одређена, општа, од свију других виша. Заједнички живот апсолутно је немогуће замислити без антагонизма личних интереса; питање је само да ли ће те сукобе расправљати сами појединци између себе, или ће их расправљати држава, која даје више јемства за непристрасност него и једна од заинтересованих страна. У првом случају права би имали само јачи; у другом, радњи би сваког од нас, према осталим члановима друштва, биле постављене извесне границе; али у тим границама свак би од нас био слободан, свак би био независан и од оних који су у физичком погледу, или иначе, надмоћнији од њега. Да од других не будемо спречавани у нашој радњи, држава нам може само тако издејствовати, ако нас у исто време обвеже, да се ни ми сами у туђе послове не мешамо. Ограничење које нам она дакле намеће није никако потирање наше слободе; то је на против услов под којим нам се она једино може обезбедити. Тако ограничење и наше право слободе, то су у ствари лице и наличје једне и исте ствари.

Сасвим је с тога излишно тражити оправдања државној власти. То би имало смисла да је појединац ван државе одиста слободнији него у њој. Али, тако није, и као год што смо видели да за државну власт нема законских граница, јер извор закона то је она, тако сада имамо да констатујемо, да своје право коерције држава изводи од туда, што је и слобода појединаца њено дело. Исто тако стоји и с осталим личним правима. Истина је да је и пре државе појединац имао својих интереса, да их је имао самим тим што је постојао, али то је било све што је имао. Они су се претворили у права тек онда, кад је у државној власти организована једна виша сила која ће им и од других прибавити уважења. Право и држава тако су нераздвојно везани, да би било апсурдно тражити овој правну основу ван ње саме. Појединац може црпсти своја права из једне организације над собом. Државна власт, пак, не би била суверена, кад би се морала позивати на ма шта више од себе, па макар то било само за то да би своје постање оправдала. Њена је величина у томе што јој оправдања не треба.

(Свршиће се).

СУКОБ ЗАКОНА

У МЕЂУНАРОДНОМ ПРИВАТНОМ ПРАВУ

од

Живојина М. Перића

судије у оставци.

(Наставак)

ГЛАВА II.

Преглед разних система до данас предложених за решење сукоба закона у међународном приватном праву.

ОДЕЉАК I.

Теорија статута (La théorie des statuts).

§. I.

Почетак ове теорије.

16. Римљани нису знали за међународно право, а из разлога које смо напред навели (гл. I. §. II. тач 2.). Они нису остале народе, као што смо видели, сматрали себи равнима, и за то се нису ни могли између њих и тих народа развити онакви односи какве данас гаје поједине државе, и без којих не могу ни искрснути сукоби међу разним законодавствима. А ако су римски закони и регулисали положај странаца, то никако није било на основу неких права која стоје изнад свију држава и која ове треба да поштују, или на основу народне узајамности и куртоазије. У принципу, Римљани нису признавали важност страним законима, и, следствено, они нису могли ни формулисати нека општа правила по којима би се сукоби између њихних и туђих закона расправљали. Сва права која су странци уживали имала су извора једино у домаћим законима; па и онда кад су ови, изузетно, и дозвољавали да ће извесно право странаца бити уређено по законима њихове земље, то није било с тога што су Римљани, из неких обзира међународнога реципроцитета или из поштовања некаквих виших права, обавезних за све државе, сматрали да страним законима треба дати важности и у границама њихове државе. У кратко, сва та правила која су се тицала странаца, била су ствар унутрашње организације Римске Државе, при чему

су они водили рачуна једино о својим интересима, не бринући се о неким међународним начелима. „Више писаца, а по имење Huber (у своме делу De conflictu legum diversarum), тврде, да се у римском праву налазе основна правила која и данас треба да служе судији као вођа у сукобима закона разних држава. То је заблуда, као што су то, између осталих, доказали Haas, Hartogh и Waechter“.[1])

17. На првом месту било је странаца које су Римљани у почетку звали hostes, а доцније barbari. Са овима нису они одржавали никаквих правних односа. Наравно да овде није могло бити речи о каквом признању закона варварских на римском земљишту.

На другом месту, имамо peregrini, то јест становнике покорених земаља. Међу овима било их је који су имали jus connubii и jus commercii, и такви су, са гледишта приватних права, били у положају Римљана: потпадали су под римске законе. А за остале peregrini, важили су закони њихове земље које су Римљани из политике, толерирали. То значи да у Римској Царевини није било законодавнога јединства, и да су у извесним деловима њеним владали страни закони. Ипак, у овом не треба видети некакву превагу тих закона над римским, неку солуцију конфликта међу њима. Те земље, чим су биле покорене, постале су саставни део Римске Државе, и што су оне сачувале своје обичаје, то је била ствар унутрашњега уређења ове Државе.

Питање је сада да ли су peregrini ове врсте, налазећи се на земљишту праве Римске Државе, уживали приватна права по својим законима или су се морали покоравати римским. По римским писцима (Gaius I, 89 и 92.) као да излази да је било оно прво.[2]) Разуме се да у овом не треба видети ништа друго до једно правило из унутрашње организације Римске Државе. У осталом, кад су lex Julia и Каракала дали свима становницима у саставу Римске Царевине jus civitatis, ишчезла је ова деоба перегрина на две категорије, и од тада су сви они били потчињени само римским законима[3])

На послетку, за стране народе са којима су Римљани били у пријатељским односима важило је jus gentium. „Овде не треба сметнути с ума, вели Foelix, да је jus gentium, према томе како су га Римљани разумевали, било регулисано начелима римског права. Отуда последица, да једна одредба која би била у противности са римским правом никада није могла спадати у jus gentium“.[1]) Ређи су, пак, случаји у којима је допуштана примена страних закона (наслеђе). (Gaius, Comm; Ulp., Fragm.).

18. У доба феудализма, сукоби закона решавали су се увек на један исти начин који је био веома прост. Кад год је какав страни закон био у противности са локалним, он никада није могао добити примене, већ је превагу над њима имао локални закон. Да се одреди право које је имало да важи, није се гледало на народност заинтересованих лица, већ једино на место у коме се она на то право позивају. Закони једне државе примењивали су се како на ствари тако и на лица која су се у њој налазила.

Узрок томе не треба тражити у назорима, сличним оним у римском праву. Нису средњевековне државе забрањивале, на својој територији, извршење туђих закона, зато што их оне нису сматрале равним својим. Наведено правило било је усвојено у свима државама, и као год што оне нису допуштале примену страних закона у својим границама, тако исто оне се нису противиле, да се и њихови поданици, док се налазе у туђим земљама, подвргну законима те земље. Међу тим, ми смо видели да је код Римљана било са свим друкчије. Римљанин се покоравао само својим законима па ма где се он налазио.

У Средњем Веку речени систем био је у сили с тога што је феудална доктрина сматрала човека као неки додатак земљишта на коме се он налазио и потчињавала га само локалним законима.[2]) Сем тога, држало се да је *у сваком закону* оличен државни суверенитет и да једна земља, ако не жели компромитовати своју независност, не сме дозволити да се у њој извршују закони неке стране земље.

Систем овај имао је ту добру страну што је чинио немогућим тешкоће којима је доцније, а и данас, сукоб закона дао повода. Али, он је садржавао у себи ту не малу махну, што су сва приватна права била неизвесна и несигурна. Уживање тих права било је у зависности од кретања и путовања људи.

19. У таком стању, у главном, налазило се ово питање о сукобу закона до тринајестога века када је постала теорија статута, која је у исто питање унела више светлости. У том веку Северна Италија, Ломбардија, налазила се у нарочитим друштвеним и политичким при-

[1]) Foelix, op. cit t I p 10.
[2]) Weiss, p. 531.
[3]) Demangeat (Foelix, t. I. p. 9. a.).

[1]) Foelix, t. I. 8.
[2]) Weiss, op. cit. p. 485.

ликама. Међу варошима овога дела Италије најважнија је била Милано. Благодарећи растројству које је наступило у Шарлемањевом Царству после смрти његове, ове вароши ослободе се од немачких царева и феудалних господара и постану снажне и богате трговачке вароши са републиканском организацијом. Свака од тих република имала је своју особену територију и своје особене законе. Постојало је, истина, једно опште право, римско, али поред њега било је обласних закона који су доцније покупљени и названи *статутима*.[1])

При оваквом стању ствари на брзо су искрсли разни сукоби међу законима ових република. Становници једне вароши одлазили су због трговине у друге вароши, и тамо често свршавали правне послове. Одмах се увидело да би ригурозна примена дотадашњега система одвела ка неправичним последицама, а ово би опет отежавало односе трговачке. Да би се све то избегло, италијанске вароши учиниле су једна другој извесне концесије и дозволиле да се неки закони, из области приватних права, могу применити и ван граница републике, у којој су они били у сили.

У то доба цветала је у Италији правна наука. Професори су били савременици трговачкога полета ломбардиских вароши. Они нису могли остати равнодушни наспрам конфликта, које су изазвали свакодневни односи међу богатим републикама, а поводом спорова њихових држављана. Италијански професори нашли су у тим конфликтима нов предмет за своје студије и, трудећи се да искрсле тешкоће реше, основали су чувену *теорију статута*.

§ II.

Начела на којима је основана теорија статута.

20. Да изложимо начела на којима је почивала теорија статута

Прво начело било је то да су сви закони, па и они који регулишу приватна права, израз државнога суверенства, да се у сваком закону оличава државна независност и да једна земља не сме допустити да страни закони у њој могу имати какве силе. Допустити то, значило би признати, код своје куће, суверенство неке туђе државе, што се не може сложити са идејом независности државне. И, обрнуто, никоја земља нема права тражити да њени статути добију примене у туђој држави, јер би то било повреда суверенства те државе. Начело ово познато је под именом *територијалности статута*[1]) (La territorialité des statuts).

Rodenburgh[2]) вели: „Constat igitur extra territorium legem dicere licere memini idque si fecerit quis impune ei non pareri; quippe ubi cesse statutorum fundamentum, cessat robur et jurisdictio". A Boullenois[3]) о истој ствари изражава се овако: „De droit étroit, toutes les lois que fait un souverain n'ont force et autorité que dans l'étendue de sa domination".

Такво је било то постављено начело. Али, на брзо се увидело да би његова безизузетна примена, за приватна права, довела до неправичних резултата, а сем тога увидело се и то да, код ових права државни суверенитет није свагда ангажован. Ово је навело ауторе да принципу територијалности статута даду извесне изузетке, основане на правичности и узајамним интересима, који нису стављали у опасност државно суверенство. „Ускоро, вели Weiss, пале су писцима у очи тешкоће, које је изазивало правило, да се на све правне односе, без изузетка, примени закон месног суверенства, и, још у тринајестом веку, видимо их где се труде да у доктрину територијалности уведу извесне изузетке, у циљу, да правима и правном стању лица осигурају сталност која им је потребна".[4])

Највеће незгоде појавиле су се кад је требало издвојити права која могу, и ван граница, добити примене. Писци су се сложили да код приватних права ваља, у главном, разликовати: прво она која имају *ствар* за предмет, и друго она која се тичу *лица*. Првима је дат назив *стварних*, а другима *личних статута*. Они су налазили, да се стварни статути више тичу државне организације него уређења приватних интереса, и да они могу имати силе и важности само у земљи за коју су грађани. А за личне статуте били су мишљења да им се, а из разлога што се они тичу ствари у којима државно суверенство није заинтересовано, може признати екстратериторијална моћ. Тешкоћа је отпочињала онда кад је требало ову деобу статута привести у практику. У теорији ствар је изгледала проста: стварни је статут онај који има ствар за предмет, а лични, онај који има лице за предмет. Али, кад је требало ту теорију применити, искрсле су тешкоће; није било ни мало лако, у многобројним случајевима, знати

1) Laîné, Cours de droit international privé (professé à la Faculté de droit de Paris).

1) „Овај термин, вели Merlin, односи се на све врсте закона и уредаба. Свака одредба једнога закона јесте статут који допушта, наређује или забрањује нешто" (Répertoire, V. statut).

2) De statut, c. III. §. 1.

3) Traité de la personnalité et de la réalité des lois.

4) Weiss, op. cit. 486, 487.

да ли статут има за предмет ствар или лице и да ли је, према томе, стварни или лични.

У питању овом размимоилазили су се разни писци који су се држали теорије статута. Сви су се они слагали, док је била реч о томе, којим приватним законима сме једна држава дати важности и ако су ти закони у туђој држави донесени. Несугласица је отпочињала онда, када је било на реду да се стварни статути од личних одвоје да се, дакле, одреди критеријум за распознавање једних од других. Ми ћемо се уверити о тешкоћама које су, поводом овога питања, искрсле, излажући разне школе које су ову теорију прихватиле и том приликом видећемо, како су писци предлагали разне начине за издвајање стварних статута од личних.

22. Казали смо да су следбеници теорије статута на брзо били убеђени, да примена неких туђих закона, из области приватнога права, не доводи у опасност државно суверенство и да је правично да се, у таквим случајима странци подвргну под законе своје земље. У чему се састојала та правичност? Покушаћемо да то објаснимо, мало опширније, јер је то објашњење и данас, ако не увек потпуно, а оно бар у великој мери усвојено.

Има много случајева у којима би, заиста, било неправедно наметнути странцу последице локалних закона. Живећи у једној извесној држави, у којој су приватни односи појединаца нарочитим законима регулисани, човек, природно, очекује да се ти закони на њега примене, ма где се он налазио. Појединци имају право своје приватне ствари регулисати онако како им то њихови респективни интереси налажу. Али, у свима оним случајима у којима оскудева споразум између појединаца, узима се да су они прећутно пристали, да њихове ствари буду уређене на начин, који је закон земље усвојио. Отуда излази да је са свим оправдано мислити, да онај који отиде ван своје отаџбине има у виду једино законе своје земље и да је њима оставио да његове приватне интересе регулише, за случај да то он другојаче изречно не учини.

Сви закони усвојили су, као правило, да је човек господар од својих личних интереса, и тек у претпоставци да његова изречна воља оскудева, узима се да је он прећутно хтео, да му његове приватне интересе закони расправе. Па, кад се таква моћ вољи човековој признаје у границама једне исте државе, кад су сви образовани народи ово правило усвојили као корисно, зашто онда одређи истом правилу важност у међународним односима? Зар не би онда то имало ову неправичну последицу: да лични интереси појединаца буду регулисани противно намери њиховој? Узмимо један пример да неправичност ову јасније истакнемо. Познато је да човек може, за случај смрти, учинити тестаментом од свога имања распоред какав се њему допада (разуме се, под извесним законским ограничењима). Али ако неко умре без тестамента, онда се сматра да је његова последња воља била да имаовина његова припадне онима које закон о наслеђу означује. Закон о наслеђу јесте, дакле, тако да се изразимо, општи тестаменат, који добија важност, ако га умрли својим нарочитим распоредом није изменио. Сад, ако претпоставимо да је, рецимо, Србин отпутовао ван своје земље и у иностранству умро, зар онда неће то бити противно његовој вољи, ако се заоставштина његова расправи по законима земље, у којој је преминуо и који су, — таква је претпоставка — различни од српских закона? Зар неће бити неправда одузети наследницима, по српском закону, имање које им је умрли прећутно оставио?

Тако, мислимо ми, ваља објаснити тај факат, да су приврженици теорије статута сматрали као правично ослободити у извесним случајевима стране поданике локалних закона. А ово ублажење начела територијалности статута могло је само користити правилном развитку међународних односа, који би се морали, сумње нема, свести на врло малу меру, када би закони губили сваку важност ван граница своје државе. Узајамни интереси народа дошли су, дакле, да поткрепе обзире правичности, и тиме је екстратериторијалности извесних приватних закона постављена сигурнија основа.

Разуме се да у случају судара правичности и државнога суверенства, ово последње имало је превагу. То јест, ако се приватни закон тицао земаљскога уређења — а за такве су сматрани сви стварни статути — он је искључивао страни закон, па ма ово било и неправедно по стране поданике.

23. Најзад, пошто смо се тако упознали са начелом територијалности закона и видели у којим су случајима, и из којих разлога, стари правници давали приватним правима важност и ван границе земље у којој су владала, да видимо сада, на основу чега је могла нека држава тражити од друге да законе њене, кад су у питању интереси њених поданика, призна. Другим речима, да ли су то државе могле захтевати као неко *право*, или су морале своје тражење базирати на разлозима који су искључивали право.

По следбеницима теорије статута, држава је *обавезна*, у обиму својих граница примењи-

Библиотека „Св. Сава" Београд

вати *само своје законе*. Она *не мора* допустити да закони, донесени у другим државама, у интересу њихних поданика, имају силу и важности на њеној територији. У односима својим, државе су независне једна од друге, и на своме земљишту оне су слободне радити што год хоће; оне нису дужне водити рачуна о томе да ли ће се то допасти или не којој страној држави. Ако народи и пазе да, у односима својим, имају коректно држање, то није с тога што би они признавали над собом какву силу која би их приморавала да се, у свом узајамном саобраћају, извесних правила држе, већ зато што они сами у коректном понашању налазе интереса: тиме се учвршћују међународне пријатељске везе, које могу бити само од добрих последица по њихов културни развитак. Не може, дакле, на основу некаквога права, једна држава претендовати на то да њени закони имају дејства и ван граница: тражити то, као неко право, значило би натурати своју моћ другим државама и тиме претити независности њихној.

Из овога начела о респективној независности, излази да само од добре воље њене зависи хоће ли једна држава дати да се страни закони код ње извршују. Држава, на пример, каже странцу: Ја видим да би било неправично, када бих вам, у извесним случајевима, своје законе натурила; па с тога и дозвољавам да вам се, у одређеним приликама, по вашем закону суди. Само немојте мислити да сам ја то дужна чинити; ја независим од ваше отаџбине и ја не морам трпети њене законе у мојој кући. Ако ја то ипак чиним, то је само моја добра воља.

Ова добра воља потицала је из интереса, који су државе имале да у неким случајима дозволе странцу да се по својим рођеним законима управља. Интерес тај долазио је отуда што је једна држава, под условом да страним поданицима допусти управљати се у извесним стварима по њиховим законима, могла очекивати, да ће и њени поданици, у туђим земљама, исту прерогативу имати. Та узајамност у интересима, поткрепљена међународном куртоазијом, comitas gentium, била је по теорији статута једини разлог, на основу кога су странци могли, кад се тицало расправе неких приватних права, тражити да се подвргну законима своје земље.

§. III.

Преглед разних школа које су се држале теорије статута.

а. Италијанска школа.

24. Италијанска школа је најстарија међу онима које су прихватиле теорију статута. Управо од ње ова теорија и почиње. Она је поставила као правило да су сви закони територијални и да они владају и свима стварима и свима лицима, у обиму граница државе, која је те законе донела. Али, од тога правила школа је ослободила оне законе који искључиво имају за предмет лица, као што су закони о способности и закони о правном стању лица. Тим законима призната је моћ у много ширим границама него онима, који су имали ствари као главни предмет: док су ови последњи могли произвести своје дејство на земљишту само једне државе до ле је оним првима допуштана примена у свима државама.

Најважнији представник италијанске школе јесте Bartole, университетски професор[1]), који је у исто време и један од најчувенијих правника Средњега Века. Он се сматра као основалац теорије статута. Своју теорију о сукобу статута излаже он код објашњења I-ога закона у кодексу Јустинијановом, који почиње са речима cunctos populos. У овом закону Валентинијан заповеда свима народима да верују у догму Свете Тројице. Теорија сукоба закона доминира остале прописе, и онда је појамно, што су стари писци почињали своје коментаре римских закона са излагањем конфликта статута.[2]) У осталом, стари аутори сва своја решења, по овом питању, базирали су на римском праву, ма да ово о њему нигде не говори. У своме ентузијазму за римско право, они су уобразили, да оно садржи сва могућа правна питања, па, дакле, и питање о сукобу закона. Па ипак, коментатори су дали веома оштроумна решења, која су, погрешно али искрено, доводили у везу са римским правом. У самој ствари, они су своје солуције оснивали на правичности, а само, са формалне стране, изводили су их из римскога права.[3])

Bartole је поставио разлику између стварних и личних статута. Само, кад је хтео да одреди критеријум за ову разлику, наишао је на многобројне тешкоће, тако да је, врло често, у оскудици бољих аргумената, узимао као знак распознавања граматичку конструкцију законских одредаба. Тако, ако одредба почиње да говори о ствари, статут је стварни; а ако најпре долази израз, који значи лице, он је лични. Н. пр. у фрази: Primogenitus succedat in omnibus bonis Bartole види лични статут, а стварни

---

1) Живео од 1314. до 1357.; — био професор на университету у Болоњи, Пизи и Перузи. Најглавније му је дело: Lecturae in tres libros Codicis.

2) Laîné, (à son cours de droit international privé).

3) Laîné (à son cours).

у: bona decedentium veniant in primogenitum.[1]) Разуме се да се овакав критеријум, као без икаквога основа, не може усвојити. Од начина на који почиње какав пропис законски не зависи природа његова. Та околност је апсолутно безначајна, и што јој ипак Bartole дао толику важност, томе треба тражити узрока у његовој жељи, да ни један случај не остави нерешен.

Најзнатнији ученици Bartole-ови били су Balde de Ubaldis (1327.—1400.), италијански универзитетски професор, и Aberic de Rosate (или de Rosciate), коментатор; преминуо је године 1356., оставивши своје дело: De statutis.

Италијанска школа је прва поставила правило: Locus regit actum, по коме један правни документат вреди, у погледу његове форме, ако је само начињен по законима места у коме је грађен.

б Француска школа у XVI. веку.

25. Теорију статута развили су у Француској Dumoulin, D'Argentré и Gui Coquille, три најважнија представника ове школе.

Dumoulin,[2]) адвокат и професор права, одбацио је критеријум Bartole ов; наште треба гледати па да се зна да ли је статут лични или стварни, то је једино предмет његов, а никако граматичка конструкција статута. Само, ни Dumoulin није могао избећи контрадикције за извесне статуте за које је тешко оценити да ли се односе на ствар или лице. На пример, је ли статут о наслеђу стваран или личан? У њему се говори и о лицима, којима се траже извесни услови па да могу наследити, и о стварима, јер имају за предмет да регулишу распоред заоставштине. Као што се види, тешко је са сигурношћу одговорити, у коју категорију треба један такав статут класирати, да ли међу личне или стварне статуте. У питањима овим, Dumoulin није имао сталну доктрину; час је такве статуте сматрао као стварне, а час опет као личне.

D'Argentré, бретањски судија,[3]) као и Dumoulin био је поборник теорије статута само што он не даје страним законима тако широку примену као Dumoulin. Тако међу статутима који се тичу способности лица, он разликује оне, које говоре *у опште* о способности, и оне које о томе говоре специјално. И само онима првима, *за то што не производе никакво дејство на ствари*, признаје он карактер личних статута, док друге, а из разлога што они имају дејства и на добра, сматра као стварне. Тако, закон који одређује доба пунолетства јесте, по њему, лични статут, а закон који забрањује мужу да чини поклоне својој жени јесте стварни.[1]) Па и статуте о општој способности лица дели он на двоје, прво на оне који немају никакво дејство на ствари, и друго оне који се, ма и посредно, могу на ове односити; ове последње статуте назива он *мешовитим*, и њихову примену ограничава само на државу у којој су добра, предмет спора.[2])

Gui Coquille, био је у XVI. веку финансијски чиновник вишега реда у Неверу.[3]) Он није усвојио правило да су сви статути стварни, (а тек, по изузетку, лични), већ је пошао од ове поставке, да се треба држати једино намере законодавчеве за одређење природе статута. Ако је овом био непосредни циљ *лични интерес и корист лица*, онда он, без обзира да ли има или не ствар за предмет, треба да лица, за која је грађен, прати свуда где се она налазе, дакле, кад су и ван своје отаџбине. На против, ако законодавац није имао тај циљ, онда је статут стварни. Писац овај, дакле, за распознавање личних статута од стварних, не осврће се на то, да ли је статуту предмет лице или ствар, већ на то, да ли он има или не за циљ да обезбеди интерес лица. Qui Coquille својом доктрином одвојио се од осталих и, у принципу, узео је да приватни закони имају, пре у виду личне интересе него државне и да им ваља признати екстратериторијалну моћ. Само, како и овај критеријум: да ли статут има или не за циљ да директно регулише интересе лица, није био сигуран; то је и он давао места разним, често арбитрарним, тумачењима. Док је по мишљењу једних известан статут гледао само на корист лица, дотле је тај исти статут, по мишљењу других, израђен више у духу државне организације. Отуда и излази да су решења овога аутора често пута противуречна.[4])

(Свршиће се)

---

1) Weiss, op. cit. p. 489.

2) Живео је од 1500 до 1566. Био је професор у Штрасбургу, Долу, Безонсону.

3) 1519.—1590.

1) Weiss, op. cit. p. 493.

2) Ibid, op. cit. p. 493.

3) 1523. до 1603.

4) Ипак заслуга је овога аутора што се, у веку када је теорија статута владала, отргао од принципа, наслеђеног из доба феудализма, да је човек земљи потчињен и да ова има превагу над њим.

PATER ETS QUEM NUPTIAE DEMONSTRANT

КАД МУЖ НИЈЕ ОТАЦ?

од

Ј. Миловановића

Муж је по правилу отац. И кад је жена неверна, опет је законска претпоставка, да је муж отац.

Кад дакле муж по закону није отац?

Има један случај, који је то питање изазвао и који ћемо овде приказати.

Тужитељица Марија навела је, како је њен муж Милош живео у задрузи са својим братом Василијем. Кад је Милош умро Василије је и њу и њено двоје деце: Јеврема и Љубомира из куће истерао, те се по селу потуцају, а он је све имање приграбио. Зато је тражила, да се њој и деци пок. Милоша досуди половина задружног имања, које је при туженоме. Марија је признала, да има већ 10 година како од мужа раздвојено живи и да старијем Јеврему има 9, а млађем Љубомиру 7 година.

Тужени је признао задружно стање са Милошем; али није признао да је Марију са децом истерао, него је она још пре 18 година од свога мужа отишла и одала се блудном животу, због чега је Милош био повео брачну парницу за развод. Према томе није признао децу Маријину за закониту, јер их је она са другима ванбрачно изродила, због чега нису у протокол крштених на име оца Милоша ни заведена. И зато је тражио да се Марија одбије.

Првостепени суд је овде овако судио:

— Да је тужитељица тражила деобу имања за своју децу наводећи, да су она синови и наследници пок. Милоша, њеног мужа. Да су деца у законом браку рођена није поднела никакав доказ, нити је могла прибавити крштенице за њих да су на име пок. Милоша уписата. Међутим исказима заклетих сведока доказано је, да је она била удата за Милоша за време српско-турског рата, да је само годину дана са њим живела па га напустила и отишла у скитњу, а седела код неког Милије у другом месту. Шта више сама Марија признала је, да она од пок. Милоша 10 година одвојено живи, и да је старијем сину 9, а млађем 7 година, те и према таком њеном признању оба детета нису рођена у законом браку са Милошем, већ за време њеног одвојеног живота од њега — §. 128. у свези са §§. 113. и 114. грађ. зак. А све ово утврђује се и уверењем духовног суда, да је Милош још 1877. повео брачну парницу.

Зато је Марију и децу суд одбио.

Апел. Суд је нашао, да та пресуда није на закону основана из ових разлога:

— Кад је брак између Марије и пок. Милоша до смрти Милошеве био у важности и вредећи, што признају обе стране, онда и деца, која су по признању туженога за време трајања брака рођена, имају се по наређењу §. 114. грађ. зак. за брачну сматрати, тим пре, кад Милош као муж Маријин није противу тога ништа у законом року па ни доцније предузимао, и ако је тај рок падао у време кад брачни спор ни постојао није по уверењу духовног суда, а то је по §. 128. грађ. зак. требао да учини, ако је децу за туђу сматрао. Са чега се деци пок. Милоша као законим наследницима по §. 396. грађ. зак. има досудити половина имања као део њихова оца. —

Касациони Суд поништио је ову пресуду Апелационог Суда из ових разлога:

— Кад је уверењем духовног суда, извешћем полициске власти, а и исказима сведока тужене стране утврђено, да је тужитељица за живота покојног јој мужа Милоша раздвојено живела и да је са њим повела била и брачну парницу — онда овим начином константовано стање поремећеног брачног односа, у коме није било заједничког борављења, као основе рађању деце, лишава децу тужитељице законе претпоставке §. 114. грађ. зак. да су брачна. Јер појам брака по овој одредби и одредби §. 128. грађ. зак. у колико се у њој говори и о ванбрачној деци рођеној у браку, претпоставља у смислу §§. 108, и 110. грађ. зак. редевно брачно стање нераздвојног живота и узајамне љубави и слоге, које стање по изложеном овде не постоји.

Како се дакле поменутим уверењем духовнога суда тврди, да је тужитељица 1880. године од пок. Милоша отишла и одвојено живела до дана тужбе, онда је Апелациони Суд према наведеним законским прописима требао да даде разлога: по чему узима да су малолетна деца тужитељичина брачна деца и наследници Милошеви?

Апелациони Суд нашао је, да ове примедбе не треба примити са ових разлога:

— Тужитељка Марија навела је, да је њен пок. муж Милош са туженим Василијем живео у задрузи, па је тражила, да се за њу и малолетне синове пок. Милоша: Јеврема и Љубомира, одвоји половина задружног имања и образује маса.

Тужени Василије признао је задружно стање, али није пристао да се имање дели и маса образује зато, што је тужитељица одбегла од свога мужа пок. Милоша пре 18 година и што деца нису законита, јер их је она одвојено живећи у блуду родила.

Као што се види, питање права малолетне деце зависи од тога: јесу ли она законита или нису, а ово опет не зависи од питања: је ли доказано, да пок. Милош јесте њихов отац, него од питања: је ли доказано да пок. Милош није њихов отац.

Питање: ко је мати, није тешко, оно се лако доказује физичким знацима: трудноћом и порођајем. Али: ко је отац, по природи ствари, не да се директно доказати.

При такој тешкоћи законодавац је морао прибећи вероватности, коју је подигао на степен извесног доказа, што се зове законска претпоставка.

Зна се, да је легитимна претпоставка онда, кад закон из једне познате чињенице доводи другу непознату.

Тако, жена удата роди дете. Сад се пита: ко му је отац? То је дакле та непозната чињеница, која се тражи и која треба да се изведе.

Старо је правило: pater est, quem nuptiae demonstrant.

То значи: отац је онај, који је мајци детињој муж.

Но при овоме закон усваја две претпоставке:

Да су муж и жена у време зачећа заједно били, и

Да је жена била верна.

Неверност је кривица, а кривица се никад не претпоставља, него се мора доказати.

Тужени је Василије у овоме спору наводио и неверство тужитељице Марије, и отуда хтео извести да деца, коју је Марија родила, нису Милошева, дакле нису легитимна. Али како то ни са чим није доказано, то се тај навод не може ни узимати у оцену.

Остаје она прва претпоставка, која је суштаственa, а на име: закон претпоставља, да муж и жена јесу заједно били у време кад је дете зачето, и на том само основу примио је претпоставку: да је муж женин, отац детињ.

Ако ко дакле каже да нису заједно били, тај треба то да докаже.

У таком случају, пошто је састанак мужа и жене основа претпоставци, да је муж отац детету, разуме се, да та претпоставка пада, ако се докаже: да муж и жена нису заједно били.

Питање је сад од решавајуће важности: је ли доста само толико, да су муж и жена одвојено живели, па да се сматра да нису никад заједно били?

У томе је главна разлика у разумевању закона односно овог питања између Касационог и Апелационог Суда.

Касациони Суд налази: Кад није било заједничког борављења као основе рађању деце, онда се деца лишавају законске претпоставке у §. 114. грађ. зак., да су брачна.

Напротив, Апелациони Суд налази, да заједничко борављење није једина основа рађању деце, него да се деца могу рађати, кад се муж и жена састану, и ако заједно не бораве.

Апелациони Суд дакле, противно мишљењу Касационог Суда, мисли, да законска претпоставка, по којој се муж сматра за оца, пада само онда, кад се докаже физичка немогућност, да је муж био заједно са својом женом, а мајком детета.

Сад је питање: шта је то физичка немогућност?

Под тим изразом разуме се удаљеност и случајна немогућност, као: операција, рана и томе подобно.

Што се тиче удаљености или раздвојености, она се разуме само тако, ако се докаже, да је сваки састанак мужа и жене била ствар материјално немогућа; јер иначе, ако су се муж и жена могли састати, онда се мора признати, да је муж могао бити и отац детета; а кад то стоји, онда из тога, што су муж и жена раздвојено живели, не може бити изведено и доказано: да муж није отац, и ако је могао бити отац.

Докле год онај, кога се то тиче, не докаже: да је мужу и жени материјално било немогуће састати се, дотле стоји, да су могли бити заједно.

А докле год стоји то, да су муж и жена могли бити заједно, дотле стоји и законска претпоставка: да је муж отац детету.

Чувени професор права Мурлон чак тражи, да су муж и жена били затворени у два различита казнена завода.

Према овоме то, што су пок. Милош и Марија раздвојено живели, није доказ, да пок. Милош није отац деце, кад им је Марија мати, а он њој муж.

Исто тако нема места ни оном разлогу Касационог Суда, што се из уверења Духовног Суда види, да је Марија 1880. од пок. Милоша отишла.

Из тога се уверења види, да је пок. Милош са Маријом у брачној парници још од 1877. и да су се једном измирили у 1880., но да опет нису хтели продужити брачни живот и да је пок. Милош опет повео брачну парницу противу Марије у месецу јануару 1892.

Из овога се дакле види, да су Милош и Марија измирени живели од 1880. до 1892., дакле читавих 12 година. И како је Милош умро у 1893. по св. Николи, а тада је Јеврему било 7 и Љубомиру 5 година, то је према законском року за легитимитет детета по §. 128. грађ. зак. јасно, да су оба детета законита, јер су зачета и рођена у времену, кад су пок. Милош и Марија измирени живели, а пок. Милош приликом, кад се Марија са децом вратила, није се деце судски одрекао, што значи, да је прећутно децу за закониту признао.

Законодавац је са прописом §. 114. грађ. зак. дете, које се у законом року роди, узео у заштиту и противу оца, и противу мајке, и противу наследника.

Ни сами доказани блуд жене противу брачности детета ништа не помаже.

Једина чињеница, која по §. 114. мора јасно да се докаже, па да се дете сматра за небрачно, јесте ова: да мужу у законом року није могуће било смешење са својом супругом имати.

Ако је дакле мужу могуће било састати се са женом, која је дете родила, онда је он отац.

Према свему овоме:

Кад је жена Марија била верна, јер неверност није доказана, и ако она сама по себи не вреди;

Кад је иста жена родила децу: Јеврема и Љубомира, и

Кад је пок. Милош био муж те жене, и са њом неко време био заједно, а неко време могао бити заједно: —

Онда је пок. Милош законити отац деце: Јеврема и Љубомира.

Ако би се противно дозволило, да увек дете, које жена раздвојено роди, није мужевљево, онда би се морала примити опасна последица, да је свака така жена блудница.

Но како и доказани блуд није узрок, са кога дете постаје небрачно, то питање о блуду, само за се, и није од законске вредности. —

Касациони Суд, у својој општој седници, усвојио је ове противразлоге Апелационог Суда.

Према свему, а сообразно §. 128. грађ. зак. има само две могућности да се рођено дете сматра да није законито, а то је у почетку и на крају брака. Тако, ако се деде роди у времену испод 180 дана од венчања, н. пр. ако се роди 179-га дана; или, ако се дете роди после 300 дана од развода или смрти мужа, дакле н. пр. 301-га дана: онда је незаконито. Све остало време између 180 и 300 дана сматра се као време, у коме се рођено дете по закону признаје за законито.

У том пак времену од 180-га по венчању до 300-га дана по разводу или смрти мужевљеве, дете само онда није законито, ако је мужу било немогуће са женом бити заједно. Је ли жена била верна, или није била верна: то је све једно; јер ако је жена била верна, онда је муж морао бити отац; а, ако није била верна, онда је могао бити отац.

И тако, ко је природни отац у обичним приликама, не да се доказати.

А законски:

Отац је детету онај, који је муж жени, осим ако се докаже, да муж није могао бити отац.

О НОВОМ ТРГОВИНСКОМ ЗАКОНИКУ

ЗА

НЕМАЧКУ ЦАРЕВИНУ

ПИШЕ

Dr. Д. АЛКАЛАЈ.

(Наставак)

Други одсек

О трговачком регистру §. 8 – 16.

У овом се одсеку одређује, да трговачки регистар имају да воде Судови (§. 8.), да је сваком слободно прегледати трговачки регистар као и списе поднете ка регистру, и да сваки који показује какво оправдано интересовање, може добити и препис оног што је у регистру уведено, као и списа поднетих ка регистру (§. 9).

У §. §-има 10. и 11. прописује се, да Суд има да обзнани све регистрације у службеном листу и барем у још једном листу, који он у Децембру сваке године одређује за обзнањивање.

Све пријаве ради увођења у трговачки регистар као и сви потписи, који се код Суда имају чувати, имају се извршити лично или поднети у облику влашћу потврђеном. — Иста се форма изискује и за овлашћење за пријаву. Правни наследници имају да докажу своје наслеђе по могућству јавном исправом (§. 12).

Сва увођења у трговачки регистар и с тиме скопчане пријаве потписа имају се извршити код Суда у оном округу, у ком ималац фирме има своју главну радњу или филијалу. Но филијала не може се регистровати докле се главна радња не региструје (§. 13).

Суд може административним казнама, које не могу превазићи суму од 300 марака, натерати онога који је дужан да чини какву регистрацију, да то изврши (§. 14). Све дотле, док чињенице какве, које је требало у регистар увести, нису уведене и обзнањене, не могу се употребити противу ког трећег лица, осим ако су овоме биле познате (§. 15).

Трећи одсек

О трговачкој фирми §. 17—37.

Фирма каквог трговца јесте име, под којим он у трговини своје послове обавља и потписује. Трговац може под својом фирмом тужити и бити тужен (§. 17). Трговац који своју радњу обавља без ортака (другара) или пак сам с једним тајним ортаком, има да води као фирму своје презиме са барем још једним исписаним именом. Фирма не може имати никакав додатак, који означује какво друштво или које може да изазове какву превару о начину или обиму радње или о одношајима имаоца радње. Слободни су пак додаци ради разликовања лица или радње (§. 18). Фирма каквог јавног друштва (ортаклука) има да садржава име бар једног другара (ортака) и неки додатак који означава постојање друштва. Стављање имена (крштеног) није потребно. Друга имена сем оних лично одговарајућих ортака, не могу се употребљавати у фирми каквог јавног трговачког друштва или каквог командитног друштва (§. 19).

Фирма удеоничарског друштва као и фирма каквог командитног друштва на удеонице има по правилу гласити према предмету предузећа.

Прва фирма мора имати још и означење „Удеоничарско друштво“ а друга: „Командитно друштво на удеонице“ (§. 20).

Фирма се може отуђити али једино са радњом заједно (§. 23).

Остали §§-фи у овом одсеку садржавају прописе о томе, шта бива са фирмом, кад се без промене особе мења име имаоца фирме; кад се отуђује трговачка радња било за живота или услед смрти; кад иступа какав члан фирме; у колико одговара какво лице, које је из радње иступило, а чије се име још находи у фирми; ко је дужан фирму протоколисати код суда, и на који се начин ово протоколисање врши.

За бесправну употребу какве фирме прописује §. 37. дисциплинарне казне, које изриче суд надлежан за протоколисање.

Четврти одсек

Трговачке књиге §. 38–49.

Сем познатих одредаба о уредном вођењу трговачких књига, које и наш закон садржава, прописује се у овом одсеку још, да сваки трговац при отварању своје радње као и при крају сваке године има да састави и да потпише инвентар и биланс своје радње, као и начин како се има инвентар и биланс саставити. Обвеза чувања књига, примљених писама и преписа послатих писама траје десет година.

Пети одсек

Прокура и трговачко пуномоћство, §. 48–58.

Прокура у трговачком саобраћају игра врло велику улогу, но при свем том ни у нашем грађанском ни у нашем трговачком закону нема о њој ни помена. Наша се практика обично помаже оним одредбама грађ. законика о деловодству и пуномоћству, али су те одредбе сувише скучене и не садрже оно, што се у трговачком праву подразумева под прокуром.

Немачки тргов. законик садржава следеће одредбе: Прокуру може дати само ималац радње или његов законн заступник и то посредством нарочите изјаве. Прокура се може дати и неколицини њих заједнички, што је познато под именом „заједничка прокура“ (Gesammtprocura §. 48).

Прокура даје право на судско и вансудско извршивање свију послова и правних радња, које трговинско пословање изискује. Право за отуђивање и задуживање непокретних добара има прокуриста само онда, када му је ово овлашћење нарочито дато (§. 49); ограничење обима прокуре не вреди према трећима. Ово се односи нарочито за ограничење, да прокура важи само за извесне послове, или само под извесним околностима или само за извосно време или само на појединим местима (§. 50).

Прокуриста има да потписује тако, да он фирми додаје своје име са неким додатком који означује прокуру (§. 51). Прокура се може у свако време опозвати без обзира на правни однос услед кога је потекло давање прокуре, и без повреде права на тражење уговорене накнаде. Прокура се не може на другог пренети. Прокура не престаје смрћу даваоца прокуре (§. 52). Ималац радње има давање прокуре да пријави суду ради увођења у трговачки регистар. Прокуриста има да напише фирму и свој потпис ради чувања код суда. Престајање прокуре има се на исти начин као и давање прокуре пријавити суду ради прокотолирања (§. 53).

Ако је неко без задобијања прокуре овлашћен да врши послове, који спадају у трговинско делање, или у извесну грану трговинског делања, то се ово овлашћење (трговинско пуномоћство) распростире на све послове и правне радње, које извршивање таквог трговинског пословања или такве гране трговинског делања обично изискује. — Но за отуђивање или задуживање непокретних имања, за потписивање меничних обвеза, за узимања на зајам и за вођење спорова има трговачки понумоћник само онда право, кад су му та права изрично одобрена (§ 54). Прописи §. 54, односе се и на трговачке пуномоћнике, који се употребљавају као тргов. путници ради предузимања послова на местима, на којима ималац радње нема какву филијалу. Трговачки путници сматрају се нарочито као овлашћени за примање куповне цене за послове, што су они извршили, и за одобравање рокова за исплату. Доставе о недостацима робе, изјава да се роба оставља на расположењу, као и друге сличне изјаве, могу се чинити путнику, ако је овај присутан (§. 55).

Ко је постављен у каквом дућану или у каквом стоваришту еспапа, сматра се да је овлашћен за продају и примања, која се у таквом једном дућану или стоваришту робе обично дешавају (§. 56).

Трговачки пуномоћник не сме употребљавати какав додатак, који би означавао прокуру, већ има да потпише са неким додатком, који означује однос пуномоћства (§. 57). Трговачки пуномоћник не сме пренети своје пуномоћство на другог без одобрења свог властодавца (§. 58).

Шести одсек

О трговачким помоћницима и шегртима §. 59–83.

У овом су одсеку изложени детаљни прописи о односајима газде према својим службе-

ницима и обратно, о дужностима господара спрам млађих, нарочито у погледу њиховог здравља, о дужностима млађих према господару у радњи и ван радње, о часовима рада, о времену плаћања уговорене плате и т. д.

Као најважније прописе за трговачке помоћнике да споменем следеће:

Трговачки помоћник не сме без одобрења свога господара нити водити за свој рачун какву тргов. радњу, нити за рачун свој или других предузети оне послове, који спадају у делокруг радње његовог господара (§. 60).

Ако би трговачки помоћник без своје кривице постао неспособан за службу, онда има право на плату и издржање, али не дуже од 6 недеља (§. 63).

Ако није уговорен рок трајања службеног односа, онда може господар као и помоћник отказати однос за крај сваког календарског тромесечја с тим, да се тај отказ изврши 6 недеља раније (§. 66).

Обе стране могу службени однос и пре рока отказати, ако има какав важан узрок за то. — Ако која страна својим понашањем противно уговору даде повода отказивању пре рока, онда она одговара и за штету, која би отуда настала за другу страну (§. 70).

Као важан узрок, који помоћнику даје право за отказ и пре рока, сматра се, у колико особите околности не оправдавају друго расуђивање, нарочито:

1., ако је помоћник постао неспособан за даљу службу;

2., ако господар не даје плату или уговорено издржавање;

3., ако господар не испуњава своје обвезе у погледу здравља и сигурности помоћника;

4., ако се господар огрешио о свога помоћника злостављањем, знатним увредама или неморалним захтевима, или ако се устеже, да помоћника одбрани од таквих напада од стране другог ког помоћника или члана његове фамилије (§. 71).

Као важан узрок, који господару даје право да откаже и пре рока, сматра се у колико особите околности не оправдавају другојачије расуђивање, нарочито:

1., Ако је помоћник неверан у служби, или ја злоупотребио поверење, или је радио противно прописима (§. 62).

2., Ако помоћник за неко, према приликама, знатно време напушта своју службу, или се стално противи, да испуњава своје службене дужности.

3., Ако је б лесник дужом болешћу, казном на дужи затвор, дужим одсуством или војном службом дуже од 8 недеља спречен за извршење својих службених послова.

4., Ако се помоћник злостављањем или увредом части огрешио о свога господара или његовог заступника.

Ако се помоћнику откаже због тога, што је несрећом неком без своје кривице, био дуже времена спречен за вршење своје службе, онда му право из §. 63. остаје неокрњено.

Даље се у §. 76. до 82. говори детаљно о трговачким шегртима, и уређује однос њихов према господару и обратно.

Седми одсек

Трговачки агенти §. 84—92.

И ако је агентурски посао јако код нас распрострањен, и ако судови наши протоколирају отварање агентурских радња у Београду и унутрашности, ипак ми немамо у нашем трговинском или грађанском законику ни једну једину одредбу о томе. Наше правосудство истина примењује за агенте и агентурске послове прописе предвиђене у тргов. законику за посредственике или сензале али је то погрешно, јер агенти и сензали нису једно исто. С тога да детаљније изнесем одредбе немачког законика о агентима.

Онај, коме је, без да је постављен за трговачког помоћника, стално поверено, да послове за тргов. делање другога прибавља или у име другог закључује (трговачки агент), дужан је при овим пословима, да на интерес господара радње обрати пажњу уредног трговца. Он је обвезан господару радње дати потребне извештаје, нарочито доставити му непремено сваки закључак посла (§. 84).

Ако је агенат, коме је поверено само прибављање послова, закључио какав посао са трећим лицем у име господара радње, то се сматра, као да је овај посао од господара радње одобрен, ако овај не буде одмах, чим је о овом закључку дознао, отказао овај посао трећем лицу (§. 85).

Агенат има право, да прими исплате у место господара радње или да накнадно одобри продужење рокова плаћања само на случај, да је на то нарочито овлашћен. Доставе о недостацима робе, изјаве, да се роба ставља на расположење, као и друге сличне изјаве могу се учинити трговачким агентима (§. 86). Ако агент врши послове као трговачки путник, онда се на њега примењују прописи §. 55. (§. 87).

У колико са агентом није друкчије што уговорено о припадајућој му награди, припада њему извесна провизија за сваки посао, који се буде извршио, а који је његовим радом закључен. Ако се рад агента састоји у посредовању или закључивању продаја, то се у сумњи узима, да право на провизију задобија тек после извршене наплате и то само сразмерно наплаћеној суми. Ако је извршење каквог посла осујећено сасвим или од части поступком господара радње без да му је за то дало оправдана повода лице, с којим је посао закључен, то агенат има право тражити целу провизију. — Ако количина провизије није одређена, онда се има положити уобичајена провизија. Обрачунавање о провизијама, које се имају платити, врше се, у колико није другојачије уговорено, при крају сваког календарског полгођа (§. 88).

Ако је агенат изрично постављен за известан округ, то му у сумњи припада провизија и за такве послове, које је у том округу без његовог садејства закључио сам господар радње или његов заступник (§. 89.) За трошкове и издатке потребне за уредно вођење агентурске радње, не може агенат тражити никакву накнаду, у колико није противно уговорено (§. 90).

При обрачунавању са господаром радње агенат има право тражити од њега извод о пословима закљученим услед његовог рада. То исто право има и односно оних послова, за које му по §. 89. припада провизија (§. 91).

Уговорни однос између господара радње и агента, ако је закључен за неодређено време, могу обе стране отказати при крају сваког календарског тромесечја с тим, да се отказ изврши 6 недеља раније. Обе стране могу уговорни однос отказати и пре рока отказа ако постоји какав важан узрок (§. 92).

Осми одсек

О трг. посредственицима (сензалима) §. 93—104.

Ко по свом трговачком занимању за друга лица, без да је од њих на основу каквог уговореног односа стално на то обвезан, посредује при закључивању уговора о набавци или отуђењу еспапа или хартија од вредности, о осигурањима, отправљању добара и о другим предметима трговинског саобраћаја, има права и дужности трг. посредственика.

На посредовање другојачијих предмета од именованих, нарочито на посредовање при пословима о непокретним стварима, не примењују се прописи овога одсека, и ако би ова посредовања извршио какав посредственик (§ 93).

Остали §.§.-фи у овом одсеку садржавају прописе сличне оним у I. оделењу гл. IV. нашег трг. законика о посредственицима или сензалима, но с том разликом, да пошто немачки законик говори о тако званим приватним трг. сензалима, а наш законик непознаје ову институцију, већ само тако зване јавне трг. сензале, то у немачком законику нема оних одредаба из §. 51. нашег трг. законика, по којим посредственици бивају бирани од трг. одбора оног места, где посредственик намерава ове послове вршити.

(Свршиће се).

ИЗ СУДНИЦЕ

XIII.

Потпун уговор о усиновљењу закључен без икаквих услова, не може се раскинути вољом једне уговарајуће странке.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

Серафим А. из К. тужи Суду свога посинка Светозара М. и затражи, да се раскине уговор о усиновљењу закључен између њих, наводећи да са посинком не може да живи више, што га овај не поштује и не слуша, бије га, па је чак на њега потезао и пушку да га убије.

Тужени наводи да су наводи његовог поочима — тужиоца неистинити.

Сведоци утврде наводе тужиочеве и зато пожаревачки Првостепени Суд пресудом својом од 7. Маја 1896. Бр. 15952 пресуди, да се раскине уговор о усиновљењу између парничара, што тужени не испуњава обвезе према тужиоцу као син по §. 120. Грађ. Зак.

Апелациони Суд пресудом од 13. Децембра 1896. Бр. 3150 одбије тужиоца од тражења, да се уговор о усиновљењу раскине, налазећи, да се уговори овакве врсте, којима се заснивају родбински односи између усињеника и поочима, не могу једнострано раскидати по §. 147. Грађ. Законика, кад је то усвојење безусловно и потпуно, управо онако како наређује §. 145. Грађ. Зак.

По жалби тужилачке стране Касациони Суд примедбама свога II. оделења од 10. Септембра 1897. Бр. 2175 поништи пресуду Апелационога Суда, са разлога: кад је испитаним сведоцима утврђено, да тужени Светозар не поштује тужиоца као сина оца, већ да се шта више са њим тукао, кућу напустио, па чак и пушку на тужиоца у намери убиства потезао, дакле, да он од своје стране према тужиоцу не испуњава обвезе по уговору о усиновљењу, онда се према оваковој његовој радњи и односу према тужиоцу има сматрати, да је тужени Светозар на овај начин одустао од уговора, који се по §. 147. Грађ. Зак. има раскинути.

Апелациони Суд не прими ове примедбе Касационога Суда, него даде ове противразлоге:

Из уговора закљученог између парничних страна види се, да је између тужица и туженог закључен уговор о потпуном усвојењу или усиновљењу, и да су при закључивању тога уговора испуњени сви они услови, који се по §§. 137. и 145. Грађ. Зак. траже за важност његову.

Оваквим уговорима заснивију се између усвојитеља и усвојеника родбинске везе, или однос поочима и посинка, који се у свему равна односу, који постоји између оца и рођенег му сина §. 137. Грађ. Зак.

Такав уговор о усиновљењу не може се сматрати као и остали уговори, о којима се говори у II. одељку друге части Грађ. Законика, и за раскидање овог уговора о усиновљењу не могу важити они прописи, који важе за раскидање осталих уговора. То се најбоље види из тога, што законодавац не говори о усиновљењу на оном месту где говори о осталим уговорима у опште, него на засебном месту и одвојито.

Уговор о усиновљењу има свој нарочити и засебан карактер и кад је једном закључен по свима прописима законским, онда се он може раскинути само, ако наступи случај, који је законом за његово раскинуће предвиђен.

По §. 147. Грађ. Зак. овакав се уговор о усиновљењу само онда може раскинути, кад обе стране, које су га утврдиле и са допуштењем судским закључиле, од тога одступе.

Наређење овог прописа законског као што се види, јасно је и апсолутно, и у конкретним случајевима Суд може овакав уговор раскинути, ако обе стране од уговора одступе.

Овако наређење законско и овако ограничење истога, природно је и у духу самога закона, јер је законодавац хтео, да у интересу усвојеника санкционише вољу усвојитељеву, који у усињенику хоће да нађе сина, и зато га је у свему изравнао рођеном сину, као што се то јасно види из §§. 138. и 139. Грађ. Зак.

Везе, које се стварају оваким уговором, веома су јаке и равнају се везама, које постоје између оца и сина.

Питање је, да ли се у овоме конкретном случају уговор о усиновљењу између тужиоца Серафима и туженог Светозара може по закону раскинути зато, што тужени Светозар не поштује поочима, зато што је чак и пушку у намери убиства на поочима потезао?

Апелациони Суд налази, да се због наведених околности, баш кад би биле оне и доказане, закључени уговор о усиновљењу не би могао раскинути, исто онако, као што се због таквих околности не би могао раскинути родитељски однос између оца и сина, коме је по закону потпуно раван однос између поочима и посинка.

По §. 139. Грађ. Зак. посинак је истина дужан да поштује своје пародитеље — као што по §. 120. Грађ. Зак. та дужност лежи и на рођеној деци, али само непоштовање или зла радња посинка према поочиму, не може бити разлог или законити узрок за раскинуће уговора, као што ни непоштовање или зла радња сина према оцу, не даје могућности, да отац раскине родитељски однос са својим сином.

И како је у наређењу §. 139. Грађ. Зак. стављено у дужвост посинку, да поштује своје пародитеље, само зато, да би тиме указао на родитељски однос, који између поочима и посинка треба да постоји, опет неиспуњење ове дужности од стране посинкове, не може по закону бити узрок за раскинуће овог уговора све докле год не наступи случај из §. 147. Грађ. Зак..

Пошто по §. 138. Грађ. Зак. овако усвојено дете ступа у сва права, која и према својим рођеним родитељима и родбини има, онда и пародитељи имају према усвојеном детету само она права, која су законом предвиђена, као што је, на пример, оно право које им је дато §. 480. Грађ. Зак. по коме могу под извесним законским погодбама искључити дете из наследства.

Са ових разлога Апелациони Суд не може да усвоји, да је тужени Светозар самим поступцима према своме поочиму Серафиму одустао од уговора, као што оделење Касационог Суда налази, јер да је тужени Светозар имао намеру и хтео да одустане од уговора, он не би парницу ни водио, а сем тога §. 147. Грађ. Зак. претпоставља јасно исказану вољу и пристанак обе стране, да се уговор раскине, а оваке воље и пристанка у овоме случају нема.

Касациони Суд у својој општој седници од 20. Октобра ове год. Бр. 7138 усвоји горње противразлоге Апелационог Суда, налазећи да примедбе II. оделења не стоје.

Дакле, потпун уговор о усиновљењу по §. 137. и 147. Грађ. Зак. не може се раскинути без пристанка уговарајућих страна.

Саопштио
Драгић Павловић.

ПРАВОЗАСТУПНИЧКИ ИСПИТИ.

Изменом §. 10. закона о правозаступницима (од 15. Октобра 1896.) добио је испит правозаступнички вид, којим се истиче намера законодавчева, да се тај испит уздигне до веће збиље и вредности, да се њиме у истини покаже онолико знања из правне науке и познавање наших закона, колико тражи потреба и положај правозаступника, чијем заступању и одбрани често грађани поверавају живот, част, слободу и најживотније интересе своје.

Повећањем праксе на три године и проширењем испитних предмета ишло се за тим, да се од канди-

дата, који је бар са добрим успехом свршио правни факултет, тражи још један испит, који ће дати јемства за правничку спрему кандидатову, и који ће, у колико се од стране испитача даде том испиту више ауторитета, послужити у исто доба и као судијска квалификација.

Према претпису Министра Правде од 24. Октобра 1896. Бр. 9640. упућеном председнику Касационог Суда, као председнику испитне комисије, испит правозаступнички обухвата предмете, који су подељени у ових пет група:

I.

Грађански законик са законом о старатељству; конвенције закључене између Србије и страних држава с погледом на приватно међународно право, у колико с тим стоји у вези.

II.

Кривични законик; закон о пороти, о штампи и остали закони, који стоје у вези са крив. законником.

III.

Законик трговачки и менични, рударски и остали закони, који се односе на трговину и саобраћај.

IV.

Законик о поступку судском у грађанским парницама и закон о стечајном поступку; закон о устројству судова, о уређењу Главне Контроле; и правила за неспорна дела.

V.

Законик о поступку судском у кривичним делима, закон о општинама и остали закони, који се односе на администрацију земаљску.

Истим претписом министровим именован је и испитачки одбор, према допуни законској, на годину дана.

Први испитачки одбор био је овако састављен:

ПРЕДСЕДНИК:

Г. Ђорђе Стефановић, председник Касац. Суда.

ЧЛАНОВИ:

Г. Јован Д. Стефановић, судија Касац. Суда.
Г. Гргур Миловановић, професор Велике Школе.
Г. Андра Ђорђевић, професор Велике Школе.
Г. Милан Ст. Марковић, јавни правозаступник.

ЗАМЕНИЦИ:

Г. Д-р. Захарија Угричић, судија Касац. Суда.
Г. Д-р. Драгутин Мијушковић, професор Велике Школе и
Г. Никола Капетановић, јавни правозаступник.

У току године, а по пензионисању г. Ђорђа Стефановића, постао је председник испитне комисије г. Д-р. Стојан Вељковић, нови председник Касационог Суда. А пошто се г. Ј. Д. Стефановић није примио чланства у испитној комисији, то га је замењивао г. Д-р. З. Угричић, а као нови чланови ушли су у испитну комисију г. г. Алекса С. Јовановић и Стеван Петковић, судије Касационог Суда.

Поједини чланови одбора испитивали су из ових предмета:

Г. Ђорђе Стефановић из закона о пороти, закона о стецишном поступку, закона о уређењу Главне Контроле и закона о поступању у неспорним делима;

Г. Стојан Вељковић из законика трговачког са меничним, и рударског закона;

Г. д-р. Захарија Угричић из кривичног судског поступка и закона о општинама;

Г. Андра Ђорђевић из грађанског законика, грађ. судског поступка и међународног приватног права;

Г. Гргур Миловановић из казненог законика, кривичног права у опште и закона о штампи;

Г. Милан Ст. Марковић из трговачког законика (са меничним и акционарским), из рударског закона, закона о заштити жигова и модела, — а касније из грађанског судског поступка, закона о стецишном поступку и правила о поступку у неспорним делима;

Г. д-р. Д. Мијушковић из грађанског законика и грађанског судског поступка;

Г. Алекса С. Јовановић из кривичног судског поступка, закона о пороти, полицијске уредбе и закона о уређењу Главне Контроле;

Г. Стеван Петковић из грађанског судског поступка, стецишног поступка и правила за неспорна дела, — а једаред из трговачког законика са меничним и из рударског закона.

У току прве године, од Новембра 1896. до Новембра 1897. полагали су испите ови кандидати:

1. Г. **Милан И. Марковић**, судски писар у оставци из Ћуприје, 17. Новембра 1896.

Испитни одбор: председник г. Ђ. Стефановић; чланови: г. г. М. Ст. Марковић, д-р. З. Угричић. А. Ђорђевић, и Г. Миловановић.

Писмени задатак, из области кривичног права, дао је председник.

Пословођа комисије: г. Р. Ристић, писар Министарства Правде.

Испит је трајао пре и после подне.

2. Г. **Божидар Видаковић**, бив. истражни судија, из Ћуприје 20. Новембра 1896.

Испитни одбор као под 1.

Писмени задатак, из грађанског законика, дао је г. Андра Ђорђевић.

Усмени је испит био 20. Новембра по подне, а писмени 21. пре подне.

3. Г. **Јован Ил. Стојановић** секретар зајечарског првостепеног суда, 8. Децембра 1896.

Испитни одбор: председник г. Ђ. Стефановић; чланови: г. г. М. Ст. Марковић, д-р. Д. Мијушковић, д-р. З. Угричић и Г. Миловановић који је дао и писмени задатак из кривичног права. Пословођа Рад. Ристић писар Министарства Правде.

Испит је трајао цео дан — усмени пре а писмени по подне.

4. Г. **Јован Стојановић** писар Апелационог Суда из Београда, 19. Јануара 1897.

Испитни одбор као под 1.

Писмени задатак, из области грађанског права, дао је г. д-р. З. Угричић. Испит је трајао цео дан — пре подне усмени, а после подне писмени.

5. Г. **Милан Влајковић** адв. практикант из Београда, 26. Јануара 1897.

Испитни одбор као под 1.

Пословођа г. Милен Стевановић, писар Министарства Правде.

Писмени задатак дао је г. Андра Ђорђевић из области грађанскога права. Испит је трајао цео дан.

6. Г. **Ђорђе Окановић** бив. судија крагујевачког Првостепеног Суда.

Испитни одбор: председник г. д-р. С. Вељковић, чланови: г. г. М. Ст. Марковић, А. Ђорђевић, Г. Миловановић и А. С. Јовановић, који је дао и писмени задатак из грађ. права.

Пословођа: г. Милен Стевановић писар Министарства Правде.

Усмени је испит био 26. Априла 1897. по подне, а писмени 27. ист. м. пре подне.

7. Г. **Јован Д. Спасић** бив. судија смедеревског Првостеп. Суда.

Испитни одбор и писмени задатак као код 6.

Испит је трајао 27. априла цео дан.

8. Г. **Стојан Грујић** бив. судија зајечарског Првостепеног Суда.

Испитни одбор: председник г. д-р. С. Вељковић; чланови: г. г. С. Петковић, А. Ђорђевић, Г. Миловановић и А. С. Јовановић.

Писмени задатак дао је г. Миловановић из кривичног права.

Пословођа: г. Милен Стевановић, писар Мин. Правде.

Испит је трајао 11. и 12. Јуна 1897. по подне.

9. Г. **Стеван Грубић**, писар Првостеп. београд. Трговачког Суда.

Испитни одбор, као под 8.

Писмени задатак, из области грађанског права, дао је г. Стеван Петковић.

Испит је био 16. Јуна 1897. и трајао је од 3—8 часова по подне.

10. Г. **Урош Кузмановић**, секретар Београдске Општине 18. Јуна 1897.

Испитни одбор као код 8.

Писмени задатак дао је г. А. С. Јовановић из грађанског законика.

Испит је трајао цело после подне.

11. Г. **Милета Бељаковић**, бив. судија зајечарског Првостеп. Суда, 27. Августа 1897.

Испитни одбор: председник г. А. С. Јовановић; чланови: г. г. М. Ст. Марковић, А. Ђорђевић, Г. Миловановић и С. Петковић.

Пословођа: г. Милен Стевановић.

Писмени задатак дао је председник одбора из кривичног права.

Испит је трајао цело после подне.

12. Г. **Стеван Којадиновић**, судија лозничког Првостепеног Суда, 18. Септембра 1897.

Испитни одбор као код 8.

Писмени задатак дао је г. А. Ђорђевић из грађанског права.

Испит је трајао од 3—8 часова по подне.

Сви кандидати добро су положили испите, и ако се ови испити по квалификацији питања и обиму испитних предмета, као и с обзиром на науку код појединих предмета, знатно разликују од испита пре измене законског наређења о правозаступничким испитима.

ПРАВОЗАСТУПНИЧКО УДРУЖЕЊЕ

Са друге јавне дискусије.

У недељу 23. Новембра настављена је дискусија о §. 840. грађ. зак., пошто су раније објављене тачке, које обухватају питање о овом §-у.

Кад се искупио довољан број чланова и гостију, председник удружења отворио је конференцију и први је узео реч

Г. **Љуб. Живковић**, адвокат, наводећи, да је изворник нашега грађ. закона аустријски грађански законик. Треба отворити и у овом случају аустријски грађ. законик, да би се нашао прави смисао §§. 840. и 829. о којима је овде реч.

Прва алинеја §. 840. нашег грађ. законика, то је §. 1367. аустр. зак. Ако би умр'о јемац, који не би дао ни ручне залоге ни непокретне, онда за три године престаје уговор на јемство. Јемац је н. пр. умр'о 1. Јануара 1894., а обвези, коју је он гарантовао, истиче рок 1. Јануара 1899., пет година доцније него што је он умр'о. Од кога ће момента ту тећи рок за застарелост јемства од три године? Од рока обвезе, од када је, управо, правна могућност добивена, да се гони дужник. Законодавац није хтео да прави бесмислице, а бесмислица би била допустити, да јемац изиђе из обвезе, пре него што је поверилац добио правне могућности, да гони дужника.

Тако је протумачен §. 1367. аустр. зак., тако се има разумети и прва алинеја §. 840. нашег законика.

Јемство од три године прешло је из аустр. зак., где је мотив за тако кратак рок био у чувању интереса наследника, који много пута не знају за обвезе својих предака и не треба да остану дуго времена у неизвесности о правом стању.

Хоће ли се угасити јемчева обвеза, ако поверилац није за три године по смрти његовој утврдио факт законим документима, да се од правог дужника није могао дуг наплатити? Пошто по другој алинеји §. 829. поверилац не може пре јемца тражити, док се не покаже, да главни дужник не може да плати, питање је, кад се има узети, да дужник не може да плати? По височајшем решењу од 28. Новембра 1859. поверилац не може тражити исплату јемченог дуга донде, докле од главног дужника наплату није тражио, па се намирити није могао. То је Касациони Суд у општој седници разумео тако, да се извршном пресудом код извршне власти утврди, да главни дужник нема да плати. Скроз погрешно схватање, јер је познато, да поверилац у много прилика скоро искључиво гледа на јемца, на његову обвезу. Аустр. грађ. зак. тражи само судску или вансудску опомену у §. 1355. по коме је састављена друга алинеја нашег §. 829., где се каже: док се не покаже, да главни дужник није могућан платити. Законодавац је наш у поменутом височ. решењу само репродуковао мисао казану у другој алинеји §. 829. Погрешно, противно изворнику, тражи се сада извршна одлука и доказ код извршне власти, да се не може одлука извршити. Повериочево право према јемцу у таком стању ствари постаје илузорно, кад не стигне у року од три године, да утврди што се од њега данас тражи. Треба се вратити на прави смисао друге алинеје §. 829., добро разумети височ. решење, па онда не би постало много пута илузорно то право повериоца, који не треба да буде обвезан, да чак и извршним одлукама утврђује код извршне власти инсолвабилитет дужника.

О другој алинеји §. 840. има се рећи, да је она једна аномалија, пошто поставља за јемство, субсидиарни, анцесорни уговор, застарелост за шест година дужу, него што је застарелост за главну обвезу. По §. 837. грађ. зак. јемство је везано за обвезу главнога дужника и престаје са свим или од чести, ако главна обвеза престане са свим или од чести. Непојмљиво је да јемство, као акцесорни уговор, тако тесно везан за главну обвезу, надживљује ову. По томе би застарелост уз залогу ручну или непокретних добара имала да траје не тридесет, него двадесет и четири године.

После овога мишљења о изнетим питањима, није тешко закључити, да §§. 840. и 829. нису у контрадикцији. Они говоре о различитим стварима. Параграф 829., то је beneficium discussionis, благодејање, које је створио Јустинијан за јемца, а §. 840. говори о роковима обвезе, у разним случајевима, по његовој смрти.

Г. **К. Д. Шпарталъ**, адвокат објашњава, да је цела незгода о разумевању §. 840. грађ. зак. дошла отуда, што је наређење §. 832. доцнијом изменом укинуто, а није се предвидело, да ће се са тога доћи до контрадикције између §§. 840. и 829. и измене §. 832. грађ. зак.

Он не зна разлоге, који су навели законодавца на измену овога законскога наређења, које је потпуно одговарало духу времена и модерним законодавствима. Јер аустријски грађ. закон, по коме је наш грађ. закон написан, задржао је све до данас три, евентуално два вида јемства: јемство обично и јемство тврђе или јемство in solidum. По аустр. закону код обичнога јемства поверилац одмах, чим покаже суду да га главни дужник није измирио о року, може тужити јемца за јемство обичне природе — §. 1355. аустр. грађ. зак.; — а јемца in solidum или како се у нас каже „јемца и платца“ може тужити једном тужбом са главним дужником — §. 1357.; према томе мисли, да кад би се измена и допуна §. 832. грађ. зак. од 28. Новембра 1859. год. укинула, ми би имали чисту ситуацију, јер би и ми имали оба вида јемства, и онда би се могло казати, да у Србији има још вере на јемство, а овако, оно је тако рећи, илузорно.

Да би аустр. законодавац задржао оваку поделу јемства у цели да обезбеди и право повериоца и осигура благодејање јемчевим наследницима, он је у §. 1367., који одговара нашем §. 840., одредио трогодишњи рок за тужбу; али је допуном дворскога декрета од 1837. год. објаснио, да се овај рок не односи на јемство in solidum. У таком случају лака је примена §. 840. у буквалном смислу; али у нас према овакоме стању ствари не може се друкче, но се има рачунати, да трогодишњи рок застарелости тече од дана рока обвезе, ако овај истиче после смрти јемца, а никако да важи од дана смрти јемца.

Мишљења је, да и за јемство, осигурано хипотеком, не може бити дужи рок застарелости од 24 године према наређењу §. 837. грађ. зак., јер би то била једна аномалија, пошто уговор јемства као споредне — акцесорне природе — не може бити јачи од главне ствари.

Г. **Ђорђе Б. Несторовић**, судија, мишљења је, да §. 840. грађ. зак. не треба буквално разумевати и да према томе критеријум, од када треба трогодишњу застарелост рачунати, може и мора бити само рок исплате дотичне обавезе.

На основу тога изводи закључак, да ако рок плаћања пада пред саму смрт јемца, онда од смрти његове, а ако рок пада после смрти јемчеве, онда од дана смрти па за три године застарева право наплате од јемца.

Овако је протумачено ово законско наређење и у Аустрији, а међу тим наређење нашега §. 840. дословни је превод §. 1367. аустр. грађ. зак. (чита текст тога параграфа).

Овако тумачење има пуно оправдања, јер ако би јемац умр'о пре рока, па тај рок не би истекао ни после три године, онда ако би се §. 840. буквално ту-

мачио, остало би то: да би поверилац морао да тражи наплату од дужника пре него што је рок истекао, а од таког тражења суд би га неминовно одбио; а како по §. 829. грађ. зак. јемац може бити тужен тек онда, кад се покаже, да главни дужник не може дуг платити, онда би наследници јемчеви на основу застарелости испали из обавезе.

Други одељак §. 840. који гласи: „Уз залогу ручну или непокретних добара траје обавеза на јемство још 30 година по смрти јемца“, — једна је аномалија у нашем закону, јер по §. 928. ж. грађ. зак. облигациони дуг застарева за 24 године, макар да је и у јавне књиге записан и обезбеђен.

Ова аномалија може се протумачити само тиме, што је по аустр. грађ. законику општа застарелост 30 година и приликом превода §. 840. задржата је та застарелост, а међу тим приликом доношења допуне §. 928. грађ. зак. заборавило се на то, па је узета застарелост од 24 године.

Да је ово једна погрешка види се из тога, што се она коси с наређењем §. 837. грађ. зак. који вели: „да је јемство везано за обавезу главног дужника, и ако ова престане са свим или од чести, онда престаје и јемство са свим или од чести“.

Према наведеноме ни овај одељак не може се буквално примењивати пошто је немогућно, да јемац гарантује за обавезу, која не постоји још за 6 година од дана кад је престала важити.

Како §. 8. грађ. зак. каже, да приликом тумачења и примене закона треба да се испита намера законодавчева и да се сваки случај има тумачити тако, да се са основима здравог разума и природне правице слаже, — то говорник налази: да се наређење §. 840. има тако протумачити, како неће бити противно постављено законском начелу: да се од наследника умр. јемца не тражи наплата пре него што рок обавези не истече, (ако је обавеза без залоге или хипотеке), а ако је обавеза обезбеђена, онда да се не тражи од наследника јемчевих, да јемствују и за обавезу која не постоји, јер би другаче тумачење било противно и намери законодавца и здравом разуму.

Г. **Андра Антић**, пред. судски у пенз., разлаже, како су обвезе за јемца по нашем закону веома строге и како треба да се законодавство заузме, да породица јемчева не пати од обвеза, које је он на себе примио.

Г. **Милан Ст. Марковић**, адвокат, држи да задаћа ове конференције није, да предлаже реформе нашег грађанског законика, него да у истакнутим питањима примени закон онакав какав је и да отклони привидне противречности. Обвезе јемчеве заиста су строге, али сваки, који је у тај однос улазио, морао је знати за прописе законске и према томе и јемац и његова породица имају да сносе последице, које наступају, ако главни дужник не испуни своју обвезу. Налази, да у нашем грађ. законику не постоје оне противречности, које неки говорници наводе.

Повода, да је одбор ово питање изнео на претрес, дао је један конкретан случај. Док је поверилац тужио главног дужника и тражио извршење осуде, умр'о је јемац. Извршење против главног дужника одуговлачило се и протекло је од смрти јемчеве пет година, кад је поверилац добио уверење од извршне власти, да се наплата од главног дужника није могла реализирати. Тужба невериочева против јемчевих наследника, одбијена је на основу §. 840., јер поверилац није имао залоге, нити му је уважен приговор, да је тужбом против главног дужника прекинута застарелост и обвезе јемчеве. Познат му је и држи да је коректан поступак у једном случају, који је одобрио и Касациони Суд. Поверилац, да би сачувао себи користи од јемственог уговора, тражио је, и ако је још трајало извршење осуде против главног дужника, обезбеђење против јемца, а правдајући прибављено обезбеђење тражио је, да суд осуди јемчеву масу да му плати, ако се од главног дужника не наплати. И судови су донели оваку условну осуду. Наводећи овај пример мисли, да ова конференција има задаћу, да каже своје мишљење о средству, које остаје повериоцу, да обезбеди своју тражбину, ако му је у опасности, због смрти јемчеве и оскудице ручне залоге. —

По жељи конференције, пошто је било већ подне, прекинута је дебата, с тим, да се на идућем састанку донесе одлука о истакнутом питању.[1])

ВЕСНИК.

Одбор за правозаступничке испите. На основу §. 10. закона о правозаступницима, Министар Правде одредио је претписом од 3. ов. мес. Бр. 11.982 чланове испитног одбора и њихове заменике, стално на годину дана, и то:

ЗА ПРЕДСЕДНИКА:

Г. Д-р. Стојана Вељковића, председ. Касац. Суда.

ЗА ЧЛАНОВЕ:

Г. Арона Нинчића, судију Касационог Суда;
Г. Гргура Миловановића, професора Вел. Школе;
Г. Д-р. Драгишу Мијушковића, проф. Вел. Школе; и
Г. Милана Мостића, правозаступ. из Београда.

ЗА ЗАМЕНИКЕ:

Г. Лазара Поповића, судију Касационог Суда;
Г. Спасоја Радојичића, професора Вел. Школе; и
Г. Драгутина Гођевца, правозаст. из Београда.

* * *

Одликовање. Председник првостепеног суда за вар. Београд, г. Настас Антоновић, одликован је од Његовог Величанства Краља орденом белог орла V. степ.

* * *

Нови правозаступници. Г. Урош Ломовић, бив. судија, постављен је, по положеном правозаступничком испиту, за јавног правозаступника при Горњо-Милановачком првостепеном суду; а г. Милан П. Радмиловић, бив. судски писар, при Чачанском првостепеном суду.

1) Обраћамо пажњу наших читалаца на чланак „§. 840. срп. грађ. законика“, који је изашао у „Дневном Листу од 27. пр. мес. бр 270. под подписом §. А. П. М.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника
У СРБИЈИ

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
ПРАВОЗАСТУПНИК.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БРОЈ 2.

Народна библиотека „Св. Марко“ Београд

УРЕДНИШТВО „БРАНИЧА“

прима за сада у замену ове листове и часописе, чија су се уредништва одазвала његовом позиву:

1. Београдске Новине
2. Браник (Нови Сад)
3. Бранково Коло (Карловци)
4. Будућност (Вршац)
5. Глас Црногорца (Цетиње)
6. Грађанин (Панчево)
7. Дело
8. Дневни Лист
9. Застава (Нови Сад)
10. Либерал (Шабац)
11. Мађедонија
12. Мали Журнал
13. Mjesečnik (Загреб)
14. Нада (Сарајево)
15. Наше Доба (Нови Сад)
16. Одјек
17. Поглед
18. Полицијски Гласник
19. Потпора (Крагујевац)
20. Ратник
21. Србобран (Загреб)
22. Службени војни лист
23. Српска Застава
24. Српске Новине
25. Српски Вјесник (Мостар)
26. Српски Глас (Задар)
27. Трговински Гласник
28. Тежак
29. Ускок
30. Учитељ.

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ВЛАСНИК

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

УРЕДНИК:

МИЛАН СТ. МАРКОВИЋ

ПРАВОЗАСТУПНИК.

ГОДИНА ЧЕТВРТА.

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 2.

1897.

Народна библиотека „Ст. Марковић" БЕОГРАД

ОДБОР

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ.

ПРЕДСЕДНИК:

Милан Ст. Марковић.

ПОДПРЕДСЕДНИК:

Никола П. Николић.

БЛАГАЈНИК:

Димитрије Тадић.

ПОСЛОВОЂА:

Д-р. Давид Алкалај.

ОДБОРНИЦИ:

Коста Шпартаљ, Љуба Живковић, Милан Миловановић,
Никола Капетановић.

ИЗЛАЗИ
1. 10. и 20 сваког месеца.

Цена до краја године:
За Србију . . . . . 4 динара.
За све друге земље . 5 фр. у зл.

БРАНИЧ

УРЕДНИШТВО:
Дубровачка улица број 18.

РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ УРЕДНИШТВУ.

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ГОДИНА IV. БЕОГРАД 20. ДЕЦЕМБРА 1897. БРОЈ 9.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

И

УПИС У ЧЛАНСТВО УДРУЖЕЊА

Са овим бројем навршује се четврта година „Бранича“. У колико смо у току ове четврте године касно покренули издавање нашег органа, у толико смо опет то у неколико накнадили, што смо члановима и читаоцима својим пружили скоро у двострукој мери обећани материјал.

Прихватање нашег органа од стране правника не само у Србији, него у свима српским покрајинама; одзив и потпора, коју је „Бранич“ нашао у сурадништву наших правника, као и обећање и на даљу сурадњу како досадањих, тако и од многих других наших признатих правника, — јасан су доказ, да је покретање правничког листа била прека потреба. Одржање и проширење листа данас је не само потреба, која се сваким даном све јасније показује, него је и задаћа, за коју је заложена и част нашег удружења. Свакоме, коме су познате тешкоће одржавања стручног органа, биће јасно, да та задаћа није лака. За то с правом апелујемо на потпору, у првоме реду свију правника српских, не само у нашој ужој отачбини, него на све српске правнике и ван граница Србије. За одржање овог јединог правничког органа у Српству, ангажована је част свију правника Срба.

Правозаступници наши нарочито су дужни, да одрже свој орган и да њиме као представником српске правничке журналистике, уздигну и свој ред. Ми нашим колегама обраћамо нарочиту пажњу на ову обвезу, коју имају према своме органу, а другове своје по позиву, ван Србије, молимо, да у тежњи нашој на ширењу српске правне науке буду с нами солидарни.

Овом приликом опомињемо и позивамо све наше другове у Србији, који до сада то учинили нису, да се одмах упишу за редовне чланове правозаступничког удружења. При оснивању удружења изјављена је од свију жеља и уверење, да ће сви правоваступници бити чланови удружења и сви сложно потпомагати његове смерове. Годишњи улог за редовне чланове износи 24 динара.

Ми позивамо и молимо све остале правнике у Србији, да се упишу за ванредне чланове нашег удружења. Годишњи улог за ванредне чланове износи 12 динара.

Народна библиотека Србије Београд

Сви правозаступници и правници ван Србије могу бити чланови удружења и ми их најусрдније позивамо, да се у чланство упишу. Годишњи улог за њих износи 20 франака у злату или 20 круна.

Сви чланови удружења редовни или ванредни, из Србије или ван Србије, добијају бесилатно орган друштвени „Бранич“. Сви чланови удружења добијају и друга издања друштвена по нижој цени.

„Бранич“ излазиће од нове године 1. и 15. сваког месеца, у свескама од два до два и по штампана табака, у осмини.

ПРЕТПЛАТА ЗА НЕЧЛАНОВЕ СТАЈЕ:

У Србији:

На годину	15 динара
„ пола године	8 „
„ четврт године	5 „

Ван Србије:

Годишње	20 франака или круна
Полугодишње	10 „ „ „

Улоге и претплату у Београду прима благајник друштвени г. Димитрије Тадић, правозаступник, а у унутрашњости примају, у појединим местима, друштвени повереници.

ПОВЕРЕНИЦИ СУ ДРУШТВЕНИ У СРБИЈИ:

Алексинац:	Јован Несторовић	Лозница:	Влад. Илић
Ваљево:	Марко Ђуричић	Неготин:	Иван Павићевић
Врања:	Драгом. Савић	Ниш:	Ђорђе Живковић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић	Пирот:	Живан Ивковић
Зајечар:	Лазар Ивковић	Пожаревац:	Стева Максимовић
Јагодина:	Драгутин Пећић	Прокупље:	Живојин Богдановић
Књажевац:	Сима Клапаревић	Смедерево:	Марко Лазић
Крагујевац:	Рака Филиповић	Ужице:	Страхиња Поповић
Крушевац:	Богдан Златић	Шабац:	Драг. Петровић
Лесковац:	Коста Протић	Чачак:	Алекса Радуловић

Ћуприја: Жив. Пандуровић.

Ван Србије друштвени је повереник, за сада само за Далмацију: г. Д-р. Алекса Љ. Митровић, уредник „Српског Гласа“ у Задру.

Све поште у Србији и ван Србије примају претплату на наш лист.

Улози и претплата из места ван Србије, може се најподесније шиљати упутницом

Београд 17. Децембра 1897.

Одбор

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

О СУВЕРЕНОСТИ

УВОДНО ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ДРЖАВНОГ ПРАВА

Слободана Јовановића

ванредног професора Велике Школе.

(Свршетак)

III.

Остаје на послетку да расмотримо реакцију противу начела суверености.

У XVIII. веку јавиле су се две демократске школе, либерална и радикална, школа Русовљева и школа Монтескијева. Обе су имале исти циљ пред очима, наћи начина како да се утврди режим слободе. Само, свака је од њих слободу на други начин схватала. Школа Русовљева држала је да се слобода и сувереност даду измирити; школа Монтескијева напротив, да су то два противна начела.

По првој школи, спас слободе не захтева неодољиво да се суверена власт уништи. Довољно је, ако се та власт с владаоца на народ пренесе ако другим речима будемо сви узимали учешћа у државној управи. Та власт престаје бити тиранска, кад је цео народ врши, јер онда, посредним путем, само сваки собом управља. На овом овде није место задржавати се више, — још у почетку ми смо оставили на страну питање, како ваља организовати вршење суверене власти, или коме ту власт ваља поверити.

За нас је много интересантнија либерална школа, која налази да слободи суверена власт није противна само онда, кад је сва у рукама једног човека усредсређена; да јој је она противна увек, ма у чијим се рукама нашла, самим тим што је суверена. Слобода је граница свакој власти, да би она настала, треба власт да престане, и с тога крај неограничене власти, за слободу нема места, па ма та власт била од самог народа најнепосредније вршена. За слободу није савршено ништа учињено, ако се овој само извршник промени, или боље, ако се овај само мултипликује, тако да од једног човека постане цео свет. Доказано је да постоји исто тако деспотизам народа, као и деспотизам владаоца. Што интереси слободе изискују, то је да не буде више ни једне власти неограничене; да свака може законским начином бити заустављена, ако би била на путу да се начини свемоћном. У кратко, што интереси слободе изискују, то је да ни највиша власт у држави, ни она дакле суверена, не остане без законских граница.

Треба одати ту правду Монтескију, да је он јасно увиђао да се једна власт само другом може ограничити. Код суверене је власти била само та тешкоћа, што кад би се хтела другом влашћу ограничити, онда би та друга власт постала сувереном, и потреба би била поново ограничавати ову. Да би се суверена власт ограничила, био би свега један начин; то је поделити је. И по Монтескију то није ни најмање немогуће. Она се састоји из три функције: законодавне, извршне и судске. Сваку ту функцију треба претворити у нарочиту власт, и с тога свакој дати нарочите органе, који су врх свега између себе независни. Онај који буде доносио законе, тај неће владати, а који буде владао, тај неће судити, и још, било би желети, да онај који доноси законе не поставља онога који влада, и обрнуто, — и да ни један ни други не могу сменити онога који суди. Кад би се тако учинило, имала би се *подела власти.*[1])

Усљед таке поделе власти, ни једна више не би била неограничена. Свака би од њих имала строго обележену надлежност; ако би покушала из ње изаћи, остале би је на мах вратиле у њену надлежност, да би сачувале своју. Ни једна од њих не би била највиша, све би оне биле између себе једнаке, и баш за то и могле би се узајамно ограничавати. Као год што се мали народи одржавају ривалством Великих Сила, тако би и слобода постојала благодарећи том организованом супроћавању између власти.

У Монтескијевим идејама има без сумње нечега и тачног. Државна власт, то је једна апстракција. Да би постојала, она мора бити оличена, мора имати органе који ће јој не само служити, него је и представљати. У теорији немогуће је изједначити државну власт с личностима које су јој одређене за органе. Оне немају на њу право приватне својине. Оне су дужне вршити је у општем интересу, а не у свом личном итд. Али у практици опасност је увек велика да је оне не стану злоупотребљавати, да се њоме не стану служити за своје посебне циљеве. И за то, премда је државна власт неограничена, њени се органи не смеју оставити без контроле. Браниоци апсолутне монархије одбијали су свако контролисање представника државне власти под изговором, да онај који је представља мора бити исто тако неограничен као и она сама; иначе би она изгубила свој суверени карактер. Тако гледиште било би оправдано само онда, кад владалац не би био само један орган државе, него држава

1) Esprit des lois, Књига IX. Глава III., IV. и VI.

сама. У осталоме сувереном карактеру државне власти већ и за то не могу бити противна ограничења, која се намећу њеним органима, што су она опет у интересу ње саме. Тиме се принуђавају њени органи да увек само општу вољу представљају, а не своју личну. Они се, у колико представници државе и неограничавају, напротив они се ограничавају само за то да не би престали ту улогу верно вршити.

Монтескије је имао право и у томе, да се органи могу ограничити само тако, ако им се специалишу функције, ако се сваком одреди надлежност. Где је један човек или једно тело за све подједнако надлежно, ту се има свемоћност тога човека, или тога тела, што никако није истоветно с неограниченошћу државне власти. И Монтескије примећује врло фино: „Сваки ко има власт склон је да је злоупотреби. Он иде дотле, док не наиђе на границе. Ко би мислио? И самој врлини требају границе. Да се власт не би злоупотребила, ваља тако уредити ствари, да власт зауставља власт". Али што смета овој теорији да до краја буде тачна, то је што ни сам Монтескије није разликовао државну власт од њених органа. Он ју је исто тако с њима изједначавао као апсолутисте пре њега, разликујући се од ових само у закључцима. Ови су ценили да се представници државне власти морају оставити неограничени, како би сама власт остала суверена. Монтескије, пак, мислио је да се органи не могу ограничити, ако се сама власт не подели. За то, кад је сваки орган везао за нарочиту функцију, Монтескије је држао, да колико има тих разних надлежности, толико има и разних власти. А кад је за тим, сваки орган у његовој надлежности начинио независним од других, он је држао да су услед тога и те разне власти постале између себе једнаке и координоване. Закључке тачне за органе, он је преносио на власти које су ови представљали неумејући да те органе од њих одвоји, и код те тачке његови закључци престају бити тачни.

Ако би саме власти биле у томе степену одељене, државна би организација била лишена сваког центра. Држава би се неминовно распала. Између разних власти мора бити макар толико везе, колико је потребно да би једна с другом у односима стојале. У ствари та веза навек постоји, а ево где. Свакој власти одређена је нарочита функција; прописани су такође и односи између њих. Али правила о томе не одређује, нити може одређивати свака власт сама себи. То би био вечити извор споровима између њих. Та им правила морају бити свима наметнута истим законима, и очевидно је да ови условљавају нарочиту власт, која ће их формулисати. Због тога, ма колико се далеко ишло с поделом власти, наићи ће се увек на једну власт, чија ће се надлежност састојати у томе да другима надлежност одређује која ће имати задатак да њихове односе регулише, која ће једном речи прописивати свима њихов начин постојања. И треба ли доказивати, да је та власт самим тим изнад свију других, и да је, уз пркос свему, опет суверена.

Подела власти, како ју је замислио Монтескије, нетачна је у толико, у колико је имала да значи поделу суверености. Законодавна, извршна, судска функција нису разне атрибуције суверености, тако да се суверености дели, чим се за сваку ту функцију друга власт организује. То механичко гледиште, да је суверености низ атрибуција, осуђено је Суверености је једна моћ, — моћ изразити једну вољу којом се сви чланови једног политичког друштва обвезују. Та се моћ исто тако мало да делити, као и сама воља коју она чини обавезном. Она сва мора припадати једној власти. Од тога ни Монтескијевом поделом власти није учињен изузетак. Моћју да створи највишу вољу располаже само законодавна власт. Монтескије није видео само да с овим остале власти не могу бити координоване, него су јој субординоване, и да, и ако их има три, опет је једна само највиша.

Интересантно је да Лок, од кога је Монтескије позајмио теорију о подели власти, није имао ни најмање сумње о правом карактеру законодавне власти. Стављен на добар пут примером енглеског парламента који је имао пред очима, Лок се изражавао овако: „Давати другом законе може само старији од њега а пошто се законодавна власт одликује правом да прави законе за све делове друштва и за сваког његовог члана понаособ, законе који се могу силом извршити, ако ко не би хтео да им се покори — то законодавна власт мора бити највиша, а сви остали делови и чланови друштва потичу из ње, и њој су подложни".[1])

У осталоме, у практици се осведочило да је немогуће извести тако поделу власти, да између њих не буде хијерархије. Осим Сједињених Држава, нигде такав покушај није озбиљно ни учињен, али и тај који је ту учињен, може ли се рећи да је успео? О томе је допуштено сумњати после студија једног правника те земље, проф. Вудро Вилсона,[2]) којима је обелодањено да је и ту, на супрот начелима поделе власти, законодавно тело, представљено својим сталним

1) Two Treatises of Governments II. §. 150.

2) Woodrow Wilson, An Old Master and Other Political Essays.

одборима, субординовало себи остале власти. Што се тиче Европе, парламентарни систем, који ту с малим изузецима влада, чини немогућом сваку строгу поделу власти. По томе систему, две власти, извршна и законодавна, доведене су посредством кабинета у сталне односе; оне су у стању једна на другу утицати, и у место да свака за себе функционише, пре би се могло рећи да су оне на извесну сурадњу упућене. То је и дало повода Бедхоту[1]) да парламентарни систем с његовом кабинетском владавином дефинише као фузију власти. Мене, кроз које је у свима парламентарним земљама прошла Скупштина, могле би у недостатку чега другога сведочити о надмоћности која по нужности припада законодавној власти. Готово нигде више не ограничава се она на своју законодавну функцију; негде мање негде више отворено, она се стара да заузме место саме Владе, и ако би по теорији имала према овој само право надзора. У томе погледу доста је поменути две либералне државе Запада, Француску и Енглеску. У првој, утицај Скупштине осећа се већ и у питањима чисте администрације, док се у другој, Влада сасвим претворила у један скупштински одбор, имајући за свога шефа редовно главног беседника већине. У тим земљама почињу се бринути, ко ће вршити надзор над Владом, ако се ова изједначи у томе степену са надзорним телом.

Либерална школа после Монтескија није могла затворити очи пред фактом надмоћности законодавне власти. И као год што је Монтескије био државну власт поделио на троје да би њен апсолутизам уништио, тако су његови наследници поделили саму законодавну власт на двоје, да би њену надмоћност изиграли. Они су дакле продужили делити. Они су разликовали уставотворну власт и законодавну. Извесне важније, управ основне законе законодавна власт није била у праву мењати; за то се изискивао сазив нарочитог тела. Законодавна власт није била више свемоћна. Њу су везивали ти закони у које није смела дирати. Сама јој је надлежност била прописана од другог од тог нарочитог тела које је у Уставу одредило свакој власти њену сферу рада. Према томе, ни једна од три власти није више стајала над другима, више свију њих уздизао се Устав. Тако је постало могуће да власти између себе буду координоване: оне су све стајале на истој нози од тренутка, кад су све подједнако свог правног разлога имале у једном истом документу, у Уставу, у место што би га из једне од њих све остале изводиле. Ни једна власт није могла повредити Устав, а да уједно не поништи своју законску основу; то је било јемство, да ће га све поштовати. Ако је већ морало бити неке суверености, либерална је школа хтела да се она призна само Уставу, да то буде сувереност извесних начела, а не једне власти, ма која она била, или како се онда говорило, да то буде сувереност разума, — сасвим сугласно с једном старом замисли Платонове школе, да у држави ваља једино закони да буду апсолутни.

Али, та идеја о једној чисто апстрактној суверености погрешна је по својој основи Сувереност је атрибут власти; она не може припадати једној чистој идеји. Једна идеја која би своје остварење и без нарочитих органа била у стању изнудити, то не постоји. Као што закони предпостављају законодавну власт, тако и Устав предпоставља уставотворну власт. Чиме пак ограничити једну власт која је овлашћена и сама уставна начела да поништи? У место да се законодавној власти одузме неограничена правна моћ она се просто пренела на једну другу власт. Конституционалистичка теорија обогатила нас је једном новом влашћу, ништа више.

Либерална школа није могла спорити да је, при крају свога резоновања, и она изашла на једну неограничену власт. Истина, ова не функционише стално. Пошто један пут донесе уставне законе, она ишчезава, да би се јавила кад их буде требало мењати. Ако се суверена власт није баш укинула, оно је стављена у латентно стање. Власт која ће створити уставне законе није се могла избећи; у накнаду за то, чим их је створила, она је послана кући, као онај црнац који је своју дужност био испунио. Либерална је школа веровала да никаки органи нису потребни уставним законима, од оног тренутка кад су створени. Међу тим, заблуда је била држати, да се уставни закони могу оставити без органа који ће их штитити, па опет за то да не буду лишени свака правна јемства. Ту заблуду енглеска је правна школа обелоданила са свом јасношћу која је требала.

Као што је познато, Енглеска Уставност не зна за континенталну разлику између уставних закона и ових других; по њој су сви закони између себе једнаки. Тога закона нема који један енглески парламенат, дејствујући у свом обичном законодавном својству, не би смео дарнути. По речима професора *Дисија*,[1]) Круна и Два Дома — јер то је што се у Енглеској

1) Bagehot, English Constitution № 1

1) Op. cit. Део први Глава I

Уставности разуме под именом парламента, — надлежни су опозвати који било закон. Истим оним начином којим би се овластила каква компанија да сагради нову железницу од Оксфорда до Лондона, ма који парламенат може друкчије регулисати наслеђивање престола, или изменити што год у Актима Сједињења.[1]) Са гледишта Енглеске Уставности неуставни је закон правна немогућност. Надлежност је парламента апсолутна. У томе смислу ваља тумачити и ону врло популарисану изреку Делолмову, да парламенат може све осим да женско преобрати у мушко, и обрнуто.

Бранећи своју уставност на супрот континенталној, енглеска правна школа пита: кад континентална уставност већ поставља разлику између Устава и обичних закона, каква јемства даје противу неуставних закона? Уставотворно тело, кад један пут изгласа Устав, пропада као она врста инсеката, који угину чим своје потомство излегу. Она не остаје и даље као нека врста надзорне власти, нарочито да пази на законодавну власт, чија је надлежност Уставом сужена. Ко онда може спречити ову да не донесе законе, који ће бити у противуречности с уставним наређењима? У Сједињеним Државама, где је, као у свакој савезној држави, Устав од битне важности, та се могућност није смела оставити непредвиђена. Ту је судској власти дано право да при примени сваког закона испитује његову уставност. Она није дужна применити онај закон, за који би констатовала да не одговара Уставу. И ако тиме закон још није укинут, с практичног гледишта између једног закона укинутог и једног закона, који судови не примењују, разлика је неприметна. Али у Европи нема примера да је та америчанска метода била усвојена. У континенталним државама не постоје тела која би имала деликатну мисију процењивати уставност обичних закона. Што се тиче судске власти, њој је допуштено једино расматрати да ли су формални услови испуњени, да ли закон долази од стране надлежних фактора. Иначе сваки закон који је законодавно тело изгласало, а Краљ потписао, судска је власт дужна применити, не загледајући у његову садржину, независно од тога како он стоји према Уставу. Законског начина нема спречити законодавну власт да не погази Устав. Јемства која се противу повреде Устава имају, искључиво су моралне или политичке природе: велики углед који тако основни закони мање више свугде уживају, притисак за који се предпоставља да ће у његову корист јавно мнење на законодавну власт вршити, итд.

Ипак противуречно изгледа да се толика важност приписује уставним законима, и опет да никака правна предохрана противу њихове повреде није установљена. Законодавној власти, противу чије су свемоћности они срачуњени, остављено је на вољу да ли ће их, и колико, поштовати. И због тога енглеска правна школа, с оном директношћу која је одликује, и закључује да Устав, какав на континенту постоји, представља само један скуп максима политичког морала.

Либерална школа није била кадра да нас из ове дилеме изведе: или ће постојати правно признати органи да бране законске границе које су највишој власти постављене, и у томе случају највиша власт, прелазећи на те органе, остаје опет неограничена; или таки органи не постоје, и у томе случају природно се поставља питање, да ли те границе које су лишене сваке правне санкције нису искључиво моралног карактера.

Али, Господо, може се приметити да између једне државне власти, која не зна за правне границе и која сама себи служи разлогом, да између једне тако дефинисане власти и просте силе нема више никаке разлике; да је највиша власт у држави само сила која је у последњем ресултату победила; да теорија о апсолутизму државне власти на крају крајева зна само за право јачега. Ну, то је далеко од тога да буде тачно. Има једна разлика између суверене власти и силе, истина само једна, али та, битна. Суверена власт јесте сила, али регулисана. Њено дејствовање подведено је под правила, и та се правила знају у напред Истина, њих је она сама себи прописала; шта мари, кад их у опште има? Ма колико била неограничена по својој дефиницији, сила коју државна власт представља сама себе ограничава без престанка; сваки је закон један акт њена самоограничења. И морално оправдање да појединце својим правилима потчини, она налази у томе, што се тим правилима сама прва потчињава. Као сила која влада овим светом, и она је из почетка била свемоћност, да би на крају постала нужност, — за друге као и за себе саму То ограничавање себе саме даје државној власти карактер ретког величанства, који ни која друга сила не може потраживати. И у томе смислу, али у томе само, ја држим да могу, завршујући, применити на њу изреку Хобесову: Non est super terram potestas quae comparetur ei.

---

2) Видети Гладстонов закон од 1869. о Ирској цркви, који стоји у очитој супротности с Актом Сједињења између Велике Британије и Ирске.

СУКОБ ЗАКОНА

У МЕЂУНАРОДНОМ ПРИВАТНОМ ПРАВУ

од

Живојина М. Перића

судије у оставци.

(Свршетак)

в) Школа холандска и фламанска.

26. Најчувенији представници ове школе јесу Paul Voet и Jean Voet[1])

Paul Voet, као и остали следбеници холандско фламанске школе, труди се да страним законима да што мању примену. Признаје екстратериторијалну моћ извесним статутима, али у њих не убраја сва лична права. По њему као лични статути могу се сматрати само они закони који регулишу правно стање лица у опште, као што су одредбе о пунолетству и интердикцији. Па и ти закони губе свој лични карактер, чим производе дејство на ствари. Тако исто Voet види стварни статут у прописима који говоре о каквом специјалном случају неспособности, као н. пр. о неспособности мужа да чини поклоне својој жени и обрнуто. Paul Voet, као и d' Argentré, говори о *мешовитим статутима*, али он у такве рачуна спољашњу форму докумената.

Jean Voet дели права на три врсте: 1-во стварна; 2-го лична и 3-ће мешовита права. Само по Jean Voet-у ова деоба важи за право једне исте државе, али чим је реч о међународним односима има само један закон: локални, и тај закон мора бити примењен. Ипак је и Jean Voet, налазећи да би систем његов био и сувише неправичан у практици, допустио да неки закони, нарочито лични, могу пратити човека и ван граница његове отаџбине. Само, ово је ствар куртоазије међународне.[2])

г). Школа француска у XVIII. веку.

27. И она је примила теорију статута, али је, за разлику од холандско-фламанске школе, радила на томе да се приватним правима у што већој мери призна лични карактер и да им се, следствено, допусти примена и у земљама туђим. У ову школу долазе: Boullenois, Bouhier, Froland.[3])

Boullenois дели сва приватна права на стварна и лична. У случају сумње узима да је право стварно. Као критеријум: предмет статута и законодавчева намера. Лична права дели на општа и специјална; ова последња немају дејства ван граница. Остају, дакле, као екстратериторијални само закони који регулишу општа лична права. Ваља још забележити мало поетску формулу овога аутора за правило Locus regit actum (које у XVIII веку није више било контестирано): „L' acte juridique est un enfant citoyen du lieu où il est né et qui doit être vêtu à la manière de son pays."

Bouhier, за разлику од Boullenois, сматра као лични сваки статут чији се карактер не може тачно одредити. Он не одваја законе о способности у опште од оних који се тичу специјалних случајева: рачуна их све као екстратериторијалне.

Froland је још више дао маха примени приватних закона. Он сматра као личне статуте и извесне законе који имају ствар за предмет. „Лице и његова добра су две различне ствари; лице је увек племенитије и као такво оно треба да има превагу над стварима које само за њега постоје."[1])

ОДЕЉАК II.

Модерне теорије.

28. Видели смо да је теорија статута разлог за примену извесних страних закона и ван земље за коју су начињени црпела у обзирима правичности и међународне учтивости (comitas gentium) Туђи поданици не могу, по овој теорији, тражити да се на њих примене закони њихове земље на основу некаквога права, већ једино на основу добре воље државе у којој се налазе.

Модерне теорије полазе од другог једног начела. По томе начелу има извесних права на која човек може претендовати и онда кад се он налази и ван граница своје постојбине. Признање тих права не зависи од доброг расположења државе у којој се та права траже. Она их *мора* поштовати, јер је тим правима условљена сама егзистенција човекова. Одрећи му их, значи одрећи му право на живот. Њихово извршење потчинити доброј вољи неке силе значи држати људски живот у неизвесности. „Или, као што вели Fiore, човек има право на то да његова правна способност, онако како ју је регулисао закон његове земље, буде призната и ван територије отаџбине му, и у том случају

1) Paul Voet, професор у Утрехту, 1619.—1677.; Jean Voet, син његов, професор у Утрехту и Лајдену, 1647.—1714. Још су чувени следбеници ове школе: Burgundus, професор и адвокат, 1586.–1649.; Rodenburgh, судија у Утрехту, 1618.—1668. Huberus (Huber), професор, 1636.—1694.

2) Laine (à son cours de droit international privé).

3) Boullenois, париски адвокат, 1680.—1762.; Bouhier, председник парламента у Дижону, 1673.–1746; Froland, адвокат; још је знатан канцелар D' Aguesseau 1668.—1751.

1) Froland-Mémoires concernant la nature et la qualité des statuts.

БЕОГРАД

закон ће се применити и преко граница, не на основу некакве куртоазије, већ на основу једнога права. Или човек нема никакво право на протекцију свога народног закона, и онда, ако му страна држава и допусти да се на њега позове на њеном земљишту, то ће бити само проста толеранција од које је она господар". И ако су државе једна од друге независне, опет њима доминирају извесна права која су оне дужне респектовати. Weiss се овако о овом питању изражава: „Ми одбацујемо теорију статута, јер нема правне основе ни сигурности; она припада прошлости које више нема. Новија времена, умноживши међународне односе, признавши човеку његова права, објавивши надмоћност човека над стварима, траже, за решење сукоба међу разним законодавствима, установљење једнога правног начела, које стоји изнад куртоазије и толеранције земаљскога суверенства; правнога начела које ће бити применљиво у свима временима и свима местима."

То је додирна тачка нових теорија, њихова заједничка разлика од теорије статута. Али ове сагласности и између њих нестаје, кад је у питању критеријум којим се треба послужити у одвајању оних права која човеку припадају свуда и на сваком месту. Питање то поделило је следбенике модерних теорија на две школе: немачку и италијанску Ову последњу не треба помешати са старом италијанском школом која је основана на теорији статута. Ми ћемо прегледати обе модерне школе.

§. I.

Немачка школа.

29. Немачка школа, као и италијанска полази од принципа да странци имају права на уживање извесних закона своје земље и онда кад су ван ове, не на основу међународне узајамности, већ на основу једнога права које не може зависити од ћуди неке државе. Односно, пак, знака по коме ће се ти закони од других распознати, немачка школа усвојила је као правило да законе о којима је овде реч ваља издвојити помоћу општих правних принципа. За сваки правни посао треба, на основу тих принципа, специјално одредити законодавство под које он треба да потпадне.

Од немачке школе навешћемо систем Waechter-ов и Savigny-ев.[1])

1) Ваља још, као важног аутора из немачке школе, поменути Schaeffner-а, адвоката у Франкфурту на Мајни. Најважније му је дело: Entwickelung des international n Privatrechts.

а. Систем Waechter-ов.

30. У својим чланцима, публикованим у Archiv für civilistiche Praxis, Waechter је изнео своје гледиште о колизији закона у међународном приватном праву. По њему судија треба спорове да решава једино на основу закона државе која га је поставила. Он хоће, дакле, да судија, имајући пред собом сукоб закона разних народа, прво извиди да ли закони његове земље не садрже одредбе по којима се ти сукоби имају расправити. Ако оваке одредбе оскудевају, судија онда треба да прибегне општем немачком праву. Али, примећује Waechter ни у једном делу овога права (римском праву и обичајима немачких народа) не налазе се правила која би се данас могла у свима питањима применити. При таквом стању ствари, судији је дужност, по овом аутору, да пронађе *дух* закона своје земље који се баве истим предметом, па према томе да реши хоће ли или не те законе применити и на странце. Ако му *дух* закона његове државе не даје довољних обавештења за расправу питања, судија ће просто применити текст истих закона.[1])

Такав је систем Waechter-ов. Систем овај, како нама изгледа, не даје никакву солуцију. Он нема у виду саму теорију сукоба, већ једино то како је ово питање расправио немачки законодавац. Он поставља као начело, да судија који има да реши један сукоб закона треба да извиди како позитивни закони његове земље то питање расправљају. Питање баш и јесте у којим случајима треба законодавац да дозволи примену и туђих закона у својој држави. Казати судији: Ви ћете, ако се јави један овакав сукоб, решити га онако како су га закони ваше земље решили, то значи да је законодавац исто питање већ расправио. Нисмо тим ништа добили, кад нам Waechter не каже каквих начела има један законодавац да се придржава, ако хоће да позитивним законима питање о овим сукобима рашчисти. На сваки начин, законодавац може да за сукобе закона пропише правила каква се њему допадају, али о томе није реч, већ о начелима које државе треба да имају у виду, кад хоће да у своје народне законе унесу решење ових сукоба.

Ма да се, као што вели Sintenis, општа правила која је Waechter поставио не одликују ни мало тачношћу, ипак је дело његово од велике користи, јер је он, својим тактом базираном на искуству, у већини специјалних случајева које је претресао донео правилна решења.

1) Foelix t. I p. 33.

б. Систем Savigny-ев.

31. Savigny, један од најчувенијих правних аутора новијега доба, бив. проф. на универзитету у Берлину, говори о сукобима закона у своме знаменитом делу: System des heutigen römischen Rechts у књизи VIII-oj.

Усвојивши начело да примена туђих закона на земљишту једне државе не почива на међународном интересу нити међународној учтивости, већ на праву, он је одбацио као критеријум старих статусних школа тако и својих савременика из немачке школе. Savigny се не обзире ни на предмет права, ни на место где се сукоб решава. По њему, треба пажљиво анализати природу факта који је конфликт изазвао, и кад се то једном постигне оида, за решење сукоба, применити *закон који здрав разум, правда и опортунитет наређују*,[1]) не гледајући који ће то закон бити, домаћи или страни.

Солуције које Savigny, на овакој основи даје, доста су тачне, али, при свем том, систем његов није у стању да онемогући оне многобројне тешкоће на које смо наишли у теорији статута. Та теорија истицала је, као знак распознавања између територијалних и екстратериторијалних закона, *предмет права*, а Savigny истиче, као критеријум за ту разлику, *суштаствену природу факта* који је дао повода сукобу, критеријум који ни мало није прецизнији. Ако није теже, лакше није, одредити природу правнога факта, него предмет права (лице или ствар). И, претпостављајући да јесте, како ће се, са позитивношћу, моћи, на основу здравога разума, правде и опортуности, изнаћи закон који применити треба? Зар није могуће, или боље, зар неће у много случајева једнима изгледати да здрав разум, правда и опортуност траже примену локалнога, а другима примену странога закона? Зар приватна права немају једну заједничку карактеристику која би нас упућивала на једну општу солуцију у случају сукоба?

в. Италијанска школа.

32. Италијански јуристи били су први који су у XIV. веку, оснивајући теорију статута, објавили начело да су закони територијалнога карактера, а тек по изузетку (лични статути) могу добити примене и ван граница. Италијанци су опет први били ти који су, у другој половини нашега века, изнели противан принцип: *да су закони из области приватних права личне природе и да они човека свуда прате.* И само онда једно приватно право не може имати дејства и преко границе, ако би примена његова била повреда суверенства оне државе на чијем се земљишту она захтева.

Доктрину ову познату под именом la théorie de la personnalité des lois, први пут објавио је италијански професор Mancini (1851. год,), и данас је она примљена у целој Италији, а сем тога многи одлични правници и других земаља пришли су њој. Да напоменемо само чувеног белгиског јуристу Laurent-a, који је у свом одличном делу, Droit civil international, прихватио систем италијански за решење сукоба између закона разних држава.[1]) Познати француски професор међународнога права, Weiss, кога смо у овој нашој расправи више пута цатирали, такође је усвојио начело да су приватни закони личне природе и да, због тога, њихово извршење не треба да буде збијено у границе једне саме државе.

Систем овај његови следбеници формулишу овако: *закон има увек за предмет корист лица; он управља само онима за које је донесен; али он треба, у принципу, да њима управља свуда и у свима правним односима њиховим, сем изузетака основаних на међународном јавном поретку, на правилу* Locus regit actum *и вољи људској.*

Ево како Weiss овај систем мотивише: „Држава је пре свега један *скуп лица* која су између себе направила уговор да буду поданици једне исте државе. Али да би ова могла сваком лицу дати заштиту коју она има права од ње тражити, нужно је да држава има и *своју територију.* Њена моћ се, дакле, простире у исто време и на лица и на земљиште, само што су ова два елемента од неједнаке важности. Ми не можемо да појмимо државу која би била без поданика, док би смо, à la rigueur, могли уобразити државу која би била лишена територије и која би вршила једино лично суверенство. Дивља племена у Америци и африканским пустињама немају своју територију у правом смислу те речи, па опет она сачињавају државе са нарочитом организацијом која, ма да је доста несавршена, гарантује ипак племену известан аутономан живот. Као што оштроумно вели један скорашњи писац, територија је за једну исту државу оно исто што је за лице његово место становања: нити је територија држава нити је стан лице.[2]) Држава, дакле, постоји у интересу својих поданика и посредством њих; њено територијално суверенство само је додатак личном суверенству од кога и зависи.

„Ово последње, које је оличено у праву државе да домородцима прописује законе, нема

1) Laîné (à son cours.)

1) Laîné (à son cours)

2) Durand, Essai de droit international privé, 240.

територијалних граница. То би значило повредити суверенитет осталих држава, кад би се они који њима припадају потчинили страним законима; али с друге стране опет, то би значило одрећи се свога суверенства, кад би једна држава лишила себе права да положај својих поданика регулише и онда када се они ван њених граница налазе."

33. Признавши законима екстратериторијални карактер, следбеници италијанске школе не праве никакву разлику, као што је то чинила теорија статута, између закона који се односе на правно стање и способност лица и на оне који се тичу ствари. Довољно је да је закону главни циљ регулисање приватних интереса појединаца, па да му се да моћ и ван граница, без обзира на то да ли он има за предмет лице или ствар. Истина и италијанска школа ограничава неке приватне законе на једну само државу, али то не чини због неког *стварног карактера* њиховог, већ једино зато што би примена тих закона била у противречности са јаврим поретком и јавним моралом стране државе. Критеријум, као што видимо и лакши и рационалнији: лакши, јер је теже у многим случајима одредити да ли закон има за предмет ствар или лице него да ли је он у складу са јавним поретком и моралом; рационалнији, јер је са свим умесно из таквих разлога забранити примену туђега закона, док је неумесно то забрањивати само из тога мотива што закон има ствар за предмет.

Неки писци употребљују израз *међународни јавни поредак*, l' ordre public international. Ми мислимо да овај израз не одговара правом стању ствари. Ми знамо да *јавно право* значи скуп правила која владају узајамним односима држава. Слично томе, *међународни јавни поредак* значио би: општа правила о јавном поретку и јавном моралу. Међутим, познато је да појмови о јавном поретку и моралу нису увек исти у свима земљама. Оно што је противно поретку и моралу у једној држави, не сматра се тако у другој. Има радњи које морал једне земље забрањује, док исте радње могу да се врше у другој земљи. Да узмемо један пример. По схваћању синова Мухамедових, полигамија није у контрадикцији са моралом, док, по појмовима хришћанских народа, она има са свим други карактер: она је атак на морал, и с тога се не сме допустити. Истина, има поступака које све образоване државе забрањују, али они нису једини: има их такође који су релативно неморални, то јест чији се карактер мења са појмовима који народи о моралу имају: једни их народи допуштају а други не. Док су они први обухваћени у *међународни јавни поредак*, дотле ови последњи остају ван те групе, и онда, кад нам тај израз не представља једну идеју која би била општа, ризикујемо да будемо његовом употребом, у забуну доведени.

Да напоменемо само, јер не можемо детаљније улазити у расправу њихову, још два изузетка овога начела персоналитета закона а то су правило Locus regit actum и слободна воља човекова. По првом изузетку, који се тиче спољне форме акта, закон места (lex fori) мора бити примењен, без обзира којој држави припадају лица, у правној радњи заинтересована. По другом, пак, изузетку, странке уговорнице могу се нарочито споразумети односно закона по којима ће се њихов спор расправити и, онда, ако до спора дође, судија ће применити закон уговором означен, без обзира на то, да ли би он, и у одсуству уговора, имао важности.[1])

ОДЕЉАК III
Упоређење старе и нових теорија.

34. У прошла два одељка изложили смо начела на којима је основана стара теорија статута и нове теорије, а тако исто проучили смо и разлике које растављају поједине школе тих теорија. Остаје нам сада да испитамо да ли је стара статусна доктрина збиља толико погрешна да је треба целокупну одбацити као што то чине модерне теорије; да испитамо такође да ли су ове последње толико тачне да их треба примити од почетка до краја; да из видимо, једном речју да ли међу принципима којима се је руководила стара теорија неће бити какав који је истинит и кога зато ваља и данас задржати, и да ли опет у новим теоријама нема нечега што се не слаже са правим стањем ствари и што би ваљало као нетачно одбацити.

Да кажемо одмах да се, у колико ми сам предмет схваћамо, истина не налази потпуно ни у списима старих аутора нити код следбеника модерних школа немачке и италијанске. Она се налази између старе статусне теорије и нових, ближе до душе овим другима него првој. Ми ћемо промотрити критички, у кратком обиму ове студије, принципе тих теорија и покушати да тачна посматрања од нетачних одвојимо, и да тако, групишући у једно добре делове истих теорија, саставимо систем који би, по нашем мишљењу, ваљало применити у важном питању сукоба закона.

§. I.

35. Видели смо, да, кад је теорија статусна хтела да нађе разлог на основу кога може један

1) У Енглеској и у Сједињеним Американским Државама усвојен је систем Jean Voet-a.

закон добити важности у држави у којој он није донесен, она је дошла до закључка да државе будући независне једна од друге, не могу бити *дужне*, *по неком праву*, примењивати стране законе и да зависи једино *од њихове добре воље* да ли ће се ти закони и на њиховом земљишту применити. А како оне налазе *узајамног интереса* допустити у извесним случајима извршење страних закона, то добра воља држава за примену ових не оскудева.

На против, нове теорије, како оне које су основали немачки аутори, тако и оне којој је порекло у Италији, не потчињавају примену туђих закона вољи и ћуди једне државе, већ налазе да човек *има права* на то да се, и онда кад је ван своје постојбине, управља по националним а не месним законима. По овим теоријама, постоје извесна права, која стоје изнад свих држава извесна генерална права која не познају никаквих граница. Са гледишта тих права, сви људи сачињавају једну *општу заједницу*, а поједини делови те велике заједнице, познати под именом држава, дужни су све силе употребити на санкционисање тих права.

То је прва важна разлика између ових теорија.

По нашем мњењу, гледиште нових школа не може се усвојити. Њему треба истина признати ту добру страну да потпомажа брже развиће међународних односа, али, и поред те корисне последице његове, ми налазимо да оно по тачности изостаје иза гледишта старијих јуриста.

Ако следбеници овога система под речи *ирáво*, разуму оно што је *ирàво*, *иравично* (juste), онда им систем није погрешан, али ни нов. Он би се, под оваквом претпоставком, сводио на то: да је *ирàво* да људи, у нарочитим случајима, потпадну под уредбе своје државе, ма да се у њој не находе. Кажемо да такав систем не би ни мало нов био, пошто је и теорија статута допуштала странцу позвати се на правила своје државе баш из обзира *иравичности*. Да ово преимућство, које се странцу дозвољавало и дозвољава не потиче из сличних обзира, оно не би ни постојало Ми не видимо разлога да држава једна да превагу страном закону, допушта у неку руку инвазију страног суверенства, ако то правичност не захтева. Кад би нови систем имао овакав значај, он не би решио питање: на коме основу може нека држава претендовати на то да друге државе њеним законима даду силу и важност? Он би само констатовао да је пра̀во да тако буде, а на питање не би одговорио.

36. Али, ваља узети да приврженици нових теорија нису пренебрегли да ово питање расправе, тим пре што су њега још и ранији правници истакли, а кад је тако, онда су они несумњиво речи *право* дали смисао који му се обично даје, то јест. под тим изразом разумеју нѣ неко теориско право, као што смо то мало час узели, већ право које има и своју санкцију. Систем нових теорија, овако схваћен, јесте, истина нов, али није и тачан.

Он није тачан прво са гледишта *унутрашњега права* једне државе. Заједнице које ово име носе имају, у жељи да појединцима који их састављају осигурају напредак и благостање, разлога својој егзистенцији. Између државе и чланова њених постоји веза која се зове *поданство*. Заједница, склопљена у интересу појединаца — поданика, има за дужност да једино овима обезбеди она права чија је гарантија њој поверена. Она нема ни интереса ни дужност да се брине и о оним људима који у њу не спадају, који нису били ту када се она склапала или који у томе учествовати нису хтели. Следствено из овога истиче то, да ти људи не могу захтевати за себе она преимућства која су само поданицима обезбеђена. Ако, и пород тога, та заједница, из хуманитарности, узме у заштиту и оне који у њу не спадају и загарантује им извесна права, томе основ ваља тражити једино у *добром расположењу* те заједнице, а не у *дужности*. И обрнуто, странац би грешио кад би мислио да у *неком праву* треба да тражи порекло преимућствима која му држава дозвољава.

Питање ово, да ли примени страних закона ваља тражити raison d' être у *праву* или не, има и своју практичну страну. Ако се узме да разлог тој примени лежи у праву, онаком истом у каквом лежи и разлог за примену локалнога закона, онда се мора, логично, извести овај закључак: да су судови *обавезни* применити туђе законе као и своје, и у случају да неки нижи суд погрешно страни закон аплицира, касациона власт била би дужна такву одлуку поништити. Ако се, пак, сматра да странац има само теориско право на примену својих закона, онда касациони суд, установљен да мотри над вршењем закона само своје земље, не би био дужан уништити одлуку нижега суда која би рђаво применила страни закон. Ми мислимо да је ова последња солуција тачнија Изузимамо случај да је законодавац нарочитим прописима загарантвао странцу апликацију његових закона, или да ту гарантију садржи какав међународни уговор; у тим случајима власти су дужне применити стране законе, јер кад то не би учиниле,

БЕОГРАД

оне би погазиле једно позитивно право своје државе или међународни трактат.[1]) Касациони суд имао би за дужност да уништи одлуке првостепених и апелационих судова, ако би ови погрешно или никако аплицирали страни закон. Али, ако домаћи закони не налажу примену туђих закона, онда се не може казати да је суд, који би рђаво протумачио један такав закон, или који би пропустио са свим применити га, погазио какав позитивни закон: он је установљен да суди домородцима и да примењује земаљске законе. За Касациони Суд, погрешно разумевање или примена странога закона било би само *једно фактичко питање* (question de fait) у које он не би, по својој надлежности, могао улазити.[2]) Разуме се сада, да се државе труде да правила међународнога права санкционишу својим домаћим законима, како би странци могли бити сигурни да судови земље неће одбацити њихове сопствене законе.

37. Не мање је погрешан систем овај са гледишта међународнога права. У својим узајамним односима, државе се находе у истом положају у коме су били људи док је трајало екстра-социјално доба. Може бити ово није постојало, али ми можемо да га себи представимо. Као год што су вандруштвени људи били једни од других независни, као год што између њих није било другог права до права јачега, тако су исто и државе потпуно самосталне и у њиховим односима последња реч припада *јачем*. Из овога следује да, пошто су закони манифестација суверености, и пошто су они донесени у интересу самих чланова државе, то ова нема никакве *обавезе* да туђе законе на своме земљишту поштује. „Сва дејства која страни закони могу произвести на територији једнога народа апсолутно зависе од изречног или прећутног пристанка овога народа. Једна држава, будући необавезна да дозволи на своме земљишту примену и последице туђих закона, може, сумње нема, одрећи им свако дејство на овом земљишту. Законодавци, државне власти, судови и аутори, допуштајући апликацију страних закона, управљају се не по некој обавези чије извршење не може да се захтева, већ једино по обзирима узајамне користи и пристојности између народа (ex comitate, ob reciprocam utilitatem).“[3])

Кад модерне школе признају странцу *право* на његове законе, оне треба да покажу у чему лежи санкција тога права Ако је право лишено санкције, оно нема практичне вредности. Право над чијим извршењем никаква сила не бди није никако право. Каква је то сила која би државе наморала да у своме саобраћају извесна начела поштују? Нема друге силе до побуде, чисто моралнога карактера, да се не чини оно што се не сматра као пра̀во по позитивним законима. Остаје, дакле, као једина санкција овом *праву* нових школа *сила*, која се утврђује *ратом*, а право које је силом санкционисано долази у област теориских, да не кажемо илузорних, права. „Међународно јавно право није потпуно право. Истина, по природном праву, пошто у односима између народа као и између појединаца постоје извесне дужности, разумљиво је да повреда неких од тих дужности треба да буде кажњена. Али, чак и у случају у коме су, било на основу општег и прећутног споразума између народа, било на основу уговора интернационалних, ове дужности постале предмет неке врсте међународног права, повреда њихова не може се казнити, пошто између народа нема *позитивног* кривичног права. То је с тога што казна може доћи само од неке више силе, а у сфери међународнога права такве силе нема. Санкција овога права јесте рат, то јест одбрана или освета.“[1])

Јасно је, дакле да над државама, самосталним, независним једним до других, не стоји никаква власт која би мотрила на то да се оне тачно владају по правилима која правичност и здрав разум диктују, већ се мора оставити њиховој слободној вољи да тим правилима важности прибаве. А кад се има на уму да су сви народи и сувише жељни да у прогресу, који појединцима доноси све веће благостање, не застану и да је прогрес, ако не немогућ а оно врло спор без добро развијених интернационалних односа, онда је појамно што начела која треба да регулишу односе страних држава налазе, у њиховим узајамним интересима, санкцију која, и ако у чисто теориском стању, опет даје резултате са којима можемо задовољни бити.

§. II.

38. Теорија статута прокламовала је као начело да закони једне државе не могу имати дејства ван њених граница. Ово начело примењивали су они не само на јавна, већ и на приватна права. Они су мислили да се сви закони тичу државне организације, да су они манифестација независности народне и да с тога они не могу имати важности само на територији државе у чијем су интересу донесени. Изузетак

1) Laîné (à son cours)

2) Foelix, t. I. p. 34.

3) Foe ix sp. cit p. 21. 22.

1) Garraud, Précis de droit criminel, p. 13

био је одобрен само за извесна приватна права, *личне статуте*.

Начело ово не почива на здравој основи. Истина је да сви закони у једној држави произлазе од оне власти која је призната као суверена. Није погрешно казати да суверена власт налази свога израза у законима и да ови само из ње проистицати могу. Али, ако је тачно рећи да су сви закони једнаки кад се има у виду њихов извор, нетачно је тврдити да су сви закони једне исте природе и једног истог дејства са гледишта односа које имају да регулишу. У држави се разликују два живота: државни и приватни. У државни живот стичу се заједнички интереси појединаца, и закони који га уређују зову се *јавни* За њих се с правом може рећи да се тичу организације државе и њене независности, Приватни живот човека то су оне манифестације његовога физичког и умног активитета у којима је само он заинтересован. Ни уређења државе ни њене независности не тиче се на који ће начин појединци своје приватне интересе удесити. Из тога разлога и допуштено им је, под извесним ограничењима, поље својих личних интереса обрађивати како им се то најбоље допада.

Из овога објашњења излази да је погрешно поставити као правило да извршење страних закона компромитује државну самосталност, као год што би било погрешно обрнуто начело, да се сваком страном закону без разлике може признати важност. Овде се мора правити разлика између *јавних права* која се, служећи за основ друштвеном уређењу, не могу распростирати и ван граница, и *приватних права* која, за то што не стоје у вези са поменутим уређењем, могу без опасности добити примене и у туђим државама, наравно у колико она не би реметила њихов јавни поредак. Остаје, према томе, као утврђено да су закони из области приватнога права екстратериторијалне природе, изузев само неке који, с тога што су противни јавном поретку, морају бити, као и јавна права, класирани међу територијалне законе.

Погрешно су стари аутори делили приватна права на стварна и лична, јер тај факат што један закон има за предмет *ствар* никако не значи да у њему треба видети неко „манифестовање државне независности“, и да услед тога његову важност треба збити у границе само једне државе. Истина, међу овим правима има и таквих који су донесени у општем интересу друштва и којима се не смеју претпоставити страни закони. Али, то је изузетно; већином закони који уређују *права на ствари* имају за циљ приватне интересе а не јавне. С друге стране, нека права се искључиво тичу правнога стања лица и њихове способности, па опет им се не сме признати важност ван граница, за то што би рушили јавни поредак државе у којој се њихова примена захтева. Међу тим, по теорији статута, закони *искључиво лични* били су екстратериторијални, па, дакле, и онда ако су јавном поретку били противни, који на сваки начин интересује организацију државе и њен суверенитет. И тако је стара теорија, поред све своје претераности у одбрани независности државне, ову оставила без заштите баш тамо где није требала, доказ колико је њено начело погрешно било. Погрешна начела воде и погрешним последицама. У сталом хаос који је код старих правника владао, кад је требало на основу постављенога критеријума одвојити стварне и личне статуте, утврђује у обилатој мери несигурност њиховога система. Није нужно да овде понављамо оне многобројне противуречности у решењима сукоба закона на које смо наишли код старих правника.[1])

39. Закључак је тај да теорију статута, у колико она поставља правила за разликовање територијалних закона од екстратериторијалних, ваља одбацити, а усвојити систем овај: да сви закони из категорије приватних права, имају, у принципу, екстратериторијалну силу, а само онда ако би њихова примена доводила у опасност јавни поредак треба им ту важност одрећи. Са гледишта приватних права, образовани свет саставља једну општу заједницу у којој свима људима ваља признати слободно уживање тих права, на основу њихових личних закона; општу заједницу којој би недостајало јединство у приватном законодавству, пошто се појединци, у саставу једне исте државе, покоравају законима често различним од закона других држава.

До овога резултата дошла је и италијанска нова школа. Само, ми мислимо да се не може екстратериторијалност приватних права објашњавати њиховим *личним карактером*. Сви закони су донесени у интересу лица, како они који се тичу друштвенога уређења, тако и они који регулишу приватне интересе. Интереси су ови интензивнији, али је круг њихов ужи: они се тичу само једнога или извесног броја појединаца; опште друштвене ствари не интересују непосредно држављане, као ствари личне, али је за то број заинтересованих већи. Са ове тачке гледишта, колико је тачно казато за приватна права да су *лична*, да *постоје у ко-*

1) У новије време теорију статута прихватили су одлични писци, као Foelix, Aubry et Rau, Demolombe, Baudry-Lacantinerie.

О НОВОМ ТРГОВИНСКОМ ЗАКОНИКУ

ЗА

НЕМАЧКУ ЦАРЕВИНУ

пише

Dr. Д. АЛКАЛАЈ.

(Свршетак)

II. КЊИГА.

Трговачка друштва и тајно друштво.[1])

Заједничка карактерна црта тргов. друштава састоји се у томе, што имају самосталну фирму, под којом задобијају права и примају обавезе и под којом туже и могу бити тужена. Ова се карактерна црта налази код јавног друштва, командитног друштва, удеоничарског друштва и командитног друштва на удеонице и с тога се она обухваћају једним називом, трговачка друштва. А ова се карактерна црта не находи код тајног друштва и код друштва за почесне шпекулације. С тога је ово последње изостављено сасвим из тргов законика, а тајно тргов. друштво расправљено је у овој другој књизи у засебном одсеку под засебним називом.

Први одсек

Јавно трговачко друштво.

I. Установљење друштва §. 105.—108.

Друштво које је установљено ради вођења трговине под заједничком фирмом сматра се као јавно тргов. друштво, ако сви чланови друштва одговарају неограничено друштвеним повериоцима. — На јавно тргов. друштво примењују се прописи грађ законика о друштвима у колико није у овом одсеку другојачије пропи сано. (§. 105.)

Друштво се има пријавити код суда, у чијем округу оно има своје седиште, ради увођења у трг регистар. Пријава има да садржава: 1, Име, презиме, стање и стан сваког задругара. 2., Фирму друштва и место, на коме има своје седиште. 3., Време, кад је друштво постало (§. 106.)

Ако се фирма друштва мења или ако се седиште друштва премешта на друго какво место или ако ступа који други члан у друштво, то се и ово има пријавити суду ради увођења у регистар. (§. 107.)

Пријаву имају да изврше сви чланови. Чланови, који треба да заступају друштво, имају да напишу свој потпис и фирму ради чувања код суда. (§. 108.)

II. Правни одношаји задругара међу собом §. 109.—122.

Правни одношаји задругара међу собом расправљају се на првом месту према друштвеном уговору. Прописи §. §. 110. до 122. примењују се само у толико, у колико није тргов. уговором другојачије одређено (§. 109.)

Ако буде задругар при друштвеним пословима учинио издатке, које он према приликама сме сматрати као потребне, или ако буде он претрпео какву штету услед самог посла непосредно, или услед опасности, које су с њиме нераздвојно скопчане, то је друштво дужно да му одобри камату од дана, кад је утрошен (§. 110.)

Задругар не сме без пристанка осталих задругара учествовати у каквој другој трговинској грани, или у каквом другом тргов. друштву као јаван задругар. Сматра се као одобрење, да може учествовати у другом каквом друштву, ако је при закључивању друштва осталим задругарима било познато, да задругар учествује у другом каквом друштву као јаван задругар, и ако није дужност овог учествовања изречно условљена (§. 112.)

Буде ли задругар повредио дужности §. 112. то може друштво тражити од њега накнаду штете, а може тражити да послови, које је задругар за свој рачун свршио, важе за рачун друштва, и да преда друштву примљену награду за те послове или да му уступи право на ту награду (§. 113.)

Сви задругари имају права и дужности да воде друштвене послове. Ако је друштвеним уговором вођење радње поверено једном задругару или неколицини њих, то остали задругари немају права, да се у то мешају. (§. 114.)

Право на вођење радње обухваћа све послове, које обично вођење те трговине изискује. За предузимање радња, које то превазилазе, потребан је пристанак свију задругара. За постављање прокуристе потребан је пристанак свију задругара, који руководе радњом, осим кад има опасности у одлагању. Они задругари, који имају право за давање прокуре, имају право и за одузимање прокуре (§. 116.)

Право за руковођење радњом може се каквом задругару на предлог осталих задругара судском одлуком одузети, ако постоји каква

1) Односно терминологије требало би бити на чисто и усвојити један тачан термин. Наш тргов. законик час употребљава назив друштво, као нарочито у наслову главе III. „о друштвима трговачким“, а час ортаклук. Пошто је ортаклук, ортак, турска реч, требало би усвојити термин: трговачко друштво, члан друштва и задругар, као што се лепо уобичајила реч задругар, код удеоничких друштава.

важан узрок. Као такав сматра се нарочито груба повреда дужности или неспособност за правилно руковођење радњом (§. 117.)

Задругар се може, па и ако је искључен из руковођења радњом, лично извештавати о пословима друштвеним, разгледати књиге и хартије друштва и направити биланс из њих (§. 118.)

При крају сваке пословне године има се на основу биланса изнаћи добит или губитак радње и израчунати сваки део задругара при томе (§. 120.)

III. Правни однос задругара према трећима §. 123.—130.

Дејствовање јавног тргов. друштва настаје према трећима од часа, када је друштво уведено у тргов. регистар. Буде ли друштво свој рад почело пре увођења у трговачки регистар, то дејствовање настаје од часа, када је посао започет, у колико се из §. 2 не буде друго што извело. Уговарање, да друштвено дејствовање има почети од неког доцнијег часа, не вреди (§. 123.)

Јавно друштво може само под својом фирмом задобијати права и прамати обвезе, сопственост и друга стварна права на непокретним имањима стицати, пред судом тужити и бити тужено. Ради предузимања извршења у друштвеној имаовини потребна је извршна обавеза управљена противу самог друштва (§. 124.)

За заступање друштва овлашћен је сваки задругар, ако није друштвеним уговором од заступања искључен. У друштвеном уговору може се одредити, да сви или више задругара само заједно могу друштвозаступа ти, (Gesammt.-vertretung укупно заступање.) Задругари овлашћени за укупно заступање могу неке од њих овластити за извршење извесних послова или извесних грана послова. Ако се има учинити каква изјава према друштву, то је довољно кад се ово учини према једном задругару, који учествује при заступању друштва. Искључивање каквог задругара од заступања, наређење о укупном заступању, као и сваку промену у праву заступања каквог задругара, имају да пријаве сви задругари ради увођења у тргов. регистар (§. 125.)

Право заступања задругара обухвата све судске и вансудске послове и правне радње, отуђење и оптерећење непокретности, као и давање и одузимање прокуре. Ограничење обима права заступања не вреди према трећима. То се односи нарочито за ограничење да се заступање има распростирати само на извесне послове или на извесне гране послова, или да ће оне важити само под извесним околностима или само за извесно време или на појединим местима (§. 126.)

Задругари одговарају повериоцима за обвезе друштва као солидарни дужници лично. Противна одредба не вреди према трећима (§. 128)

Ако се од каквог задругара тражи испуњење какве обвезе друштвене, то може он приговоре, који не леже у његовој личности, само у толико учинити, у колико их може друштво учинити. Задругар може одрећи исплату повериоцу, ако друштво има право, да оспори правни посао, који је основ овој обвези. Исто право има задругар, ако се поверилац може измирити пребијањем какве протекле тражбине друштвене. За извршну обвезу управљену противу друштва не може се тражити извршење у имању задругара (§. 129.)

Ко ступа у какво постојеће друштво, одговара као и други чланови према §. § 128. и 129. за обвезе друштвене учињене пре његовог ступања, без разлике, да ли се фирма променила или не. Противна одредба не вреди према трећима (§. 130.)

IV. Престанак друштва и иступање задругара §. §. 131.—144.

Јавно тргов. друштво престаје: 1., Кад истече уговорени рок, 2., одлуком задругара, 3., отварањем стечаја над имањем друштвеним, 4., смрћу каквог задругара, у колико се из друштвеног уговора не изводи друго што, 5., отварањем стечаја над имовином каквог задругара, 6., отказом и судском одлуком (§. 131.)

Ако је друштво закључено за неодређено време, онда се отказ од стране каквог задругара може чинити само за крај какве пословне године. Отказ се мора учинити најмање 6 месеци пре тога рока (§. 132.)

На предлог каквог задругара, може се престанак друштва изрећи судском одлуком и пре одређеног рока трајања или код друштва закљученог на неодређено време и без отказа, ако постоји какав важан узрок. Овакав узрок постоји нарочито онда, кад други који задругар какву битну дужност, која му је друштвеним уговором наложена, намерно или из грубе непажње вређа или кад испуњење овакве једне дужности постаје немогуће. Уговарање какво, по коме се право задругара, да тражи престанак радње искључује или противно овим прописима ограничава, не вреди (§. 133.)

Ако би друштво услед смрти каквог задругара престало то наследник умрлог задру-

гара има да неодложно достави случај смрти осталим задругарима и на случај опасности при одлагању да настави послове, које је имао да изврши његов завешталац, док се остали задругари могу заједно с њиме старати о потребном. И остали задругари имају тако исто дужност, да привремено извршују своје послове. Друштво се у толико сматра као да и даље постоји. Ови прописи важе и на случај, да друштво престаје услед отварања стечаја над имањем једног задругара (§. 137.)

Ако је у друштвеном уговору предвиђено, да какав задругар откаже или умре, или кад се стечај над његовим имањем отвори, да ће друштво и даље постојати између осталих задругара, то иступа из друштва онај задругар, код кога је тај случај наступио (§. 138)

Ако је у друштвеном уговору предвиђено, да се на случај смрти каквог задругара, друштво има даље водити са његовим наследницима, то може сваки наследник свој опстанак у друштву учинити зависним од тога, да се њему, остављајући му и даље дотадашњи део добити, призна положај једног командитисте и да му се припадајући му део улога његовог завештаоца сматра као командитни улог. Ако остали задругари не пристају на такву понуду наследникову, то он има право, да без одржања каквог рока отказа, изјави своје иступање из друштва (§ 139.)

Ако ли у лицу каквог задругара наступи каква околност, која по §. 133. даје осталим задругарима право, да траже престанак друштва, то може суд у место престанка друштва изрећи искључивање тога задругара из друштва, у колико остали задругари то захтевали буду. За расправу између друштва и искљученог задругара меродавно је имовно стање друштва у часу, када је подигнута тужба за искључење (§. 140.)

Ако има свега два задругара, онда на случај, да у лицу једног од њих наступе оне претпоставке, услед којих би при већем броју задругара, његово искључење из друштва било оправдано, може суд на предлог другог задругара огласити овога као овлашћеног за примање радње са пасивом и активом, а без ликвидације (§. 142.)

Престанак друштва, ако није наступио услед отварања стечаја, имају сви задругари да пријаве суду ради увођења у регистар. То исто важи и за иступање каквог члана из друштва. Ако се узме да је смрт каквог задругара изазвала престанак радње, то се може увести у регистар и без садејства наследника, у колико таквом једном садејству особите сметње на путу стоје (§. 143)

V. Ликвидација друштва §. §. 145.—158.

После престанка друштва настаје ликвидација, у колико задругари нису уговорили други начин раздвајања, или у колико није стечај над имањем друштва отворен. Ако је друштво престало отказом повериоца каквог задругара или отварањем стечаја, то може ликвидација изостати само са одобрењем овога повериоца, односно браниоца масе (§. 145.)

Ликвидацију врше, у колико одлуком задругара или друштвеним уговором није она поверена појединим задругарима или другим лицима, сви задругари као ликвидатори. Више наследника једног задругара постављају једног заједничког ликвидатора. На предлог каквог интересованог лица, може суд, у чијем округу друштво има своје седиште, из важних узрока одредити ликвидаторе. У таквом случају може суд одредити ликвидаторе, који нису задругари. Ако је над имањем каквог задругара отворен стечај онда бранилац масе ступа на место задругара (§. 146)

Сви задругари имају да пријаве ликвидаторе ради увођења у трг. регистар. То исто важи и за сваку промену у лицима ликвидатора или у њиховом праву заступања. Увођење судом постављених ликвидатора, као и увођење судом опозваних ликвидатора, извршује се по званичној дужности. Ликвидатори имају да напишу фирму и свој потпис ради чувања код суда (§. 148)

Ликвидатори имају да окончају текуће послове, да наплате тражбине, осталу имаовину да претворе у новац и да повериоце измире. Ради окончања текућих послова могу ликвидатори закључити и нове послове. Ликвидатори заступају друштво у свом делокругу судски и вансудски (§. 149.)

Ако има више ликвидатора, то они могу послове, који спадају у ликвидацију, предузети само заједнички, у колико није одређено, да могу и појединце радити. Таква одредба има да се уведе у трг. регистар. Овај пропис не искључује могућност, да ликвидатори овлашћују неке од њих за предузимање извесних послова или извесних грана послова (§. 150.)

Ограничење обима права ликвидатора не вреди према трећима (§. 151.)

Ликвидатори, и ако су судом постављени, имају да следују одлукама, што буду односно

вођења радње једногласно донела лица интересована према §. 146. (§. 152.)

Ликвидатори имају да се потпишу тако, да они досадашњој фирми, која се има означити као фирма у ликвидацији, додају своје име (§. 153.)

Ликвидатори имају при почетку као и при крају ликвидације да саставе биланс (§. 154.)

Имаовину друштвену, заоставшу по исплати дугова, имају ликвидатори да расподеле међу задругаре у сразмери уложеног капитала, који показује закључни биланс. Новац који се за време ликвидације показује као непотребан, поделиће се претходно. За покриће непротеклих или спорних обвеза, као и за осигурање износа припадајућих задругарима при коначној деоби, има се потребно задржати. Буде ли настао између задругара какав спор односно поделе друштвене имаовине, то имају ликвидатори да причекају са деобом до окончања спора (§. 155.)

По окончању ликвидације имају ликвидатори да пријаве брисање фирме ради увођења у регистар. Књиге и хартије преставлог друштва предаће се на чување каквом задругару или каквом трећем лицу. На случај неспоразума одредиће суд овог задругара или ово треће лице. Задругари и њихови наследници задржавају право да разгледају и употребљавају књиге и хартије (§. 157.)

Ако задругари место ликвидације услављују други какав начин раздвајања, то се све дотле, док још има неподељене имаовине према трећима примењују прописи, који важе за ликвидацију (§. 158.)

VI. Застарелост §. §. 159.—160.

Потраживања према једном задругару за обвезе друштвене застаревају за пет година од престанка друштва или од иступања задругара, у колико потраживање према самом друштву не подлежи каквој краћој застарелости. Застарелост почиње од дана, кад је престанак друштва или иступање задругара заведено у регистар суда надлежног за друштво. Ако рок потраживања повериоца према друштву пада тек после увођења, то застарелост тече од дана рока (§. 159.)

Прекидање застарелости према преставлом друштву важи и према задругарима, који су чланови друштва у часу његовог престанка (§. 161.[1])

1) После овога расправља се у другом одсеку „о командитним друштвима“ §§. 161—177.; у трећем одсеку „о удеоничарским друштвима“ §§. 178—319.; а у четвртом одсеку „о удеоничарским друштвима на удеонице“ §§. 320—334. И ако су ове материје доста интересантне, ми их са обзиром, да се с овим чланком има ово приказивање закључити, не приказујемо овде, јер о удеоничарским друштвима имамо већ опширан закон од 10. Децембра 1896. год., а о другим двема врстама трговачких друштва говори већ и наш трговачки законик.

Пети одсек.

Тајно трговачко друштво §. §. 335.—342.

Ко као тајни задругар учествује са каквим улогом у трговачком делању неког другог, има да положи тај улог тако, да овај прелази у имање имаоца трговачке радње. Само ималац радње добија права и прима обвезе из послова закључених у радњи (§. 335.)

Ако није одређен удео тајног задругара у добити и штети, то се сматра као да је услављен удео, који према приликама изгледа приличан. У трговачком уговору може се одредити, да тајни задругар не учествује при штети, но од учествовања при добити не може се искључити (§. 336.)

При крају сваке пословне године има се израчунати добит и штета и исплатити тајном задругару припадајући му део добити. Тајни задругар учествује при штети само до износа његовог уплаћеног или дужног улога. Он није дужан вратити примљени добитак услед накнадног губитка. Но, све дотле док је његов улог услед губитка смањен, употребљаваће се годишњи добитак за покриће губитка. — Добитак, који тајни задругар није подигао, не увећава његов улог, ако није другојачије услављено (§. 337.)

Тајни задругар има право, да тражи препис годишњег биланса и да његову тачност испита прегледајући књиге и хартије. На предлог тајног задругара може суд, кад постоје важни узроци, наредити, да се саопшти биланс или дају друга објашњења, као и да се поднесу књиге и хартије (§. 338.)

После престанка друштва има ималац трговачке радње да се разрачуна са тајним задругаром и да му исплати његово примање у готову. Послове, који се налазе у току у часу престанка друштва, расправиће ималац трговачке радње. Тајни задругар учествује при добити и штети, која буде проистекла из тих послова. Он може при крају сваке пословне године тражити рачуне о пословима, који су у том међувремену окончани, исплату припадајућег му дела и извештај о стању послова, који су још у току (§. 340.)

Отвори ли се стечај над имањем имаоца радње, то може тајни задругар односно свог улога, у колико превазилази део штете, који он

има да сноси, пријавити своју тражбину као стецишног повериоца. Ако тајни задругар дугује свој улог, то има он да га плати маси само до суме, која је потребна за измирење његовог удела у губитку (§. 341.)

III. КЊИГА.

Трговачки послови.

Први одсек.

Општи прописи §. §. 343.—372.

У овом одсеку као и у идућем одсеку „о тргов. куповини“ говори се о оним прописима, који се односе искључиво на тргов. послове и који правним пословима и радњама дају трговачки карактер за разлику од осталих правних послова и радња грађанске природе. Ти су прописи тако рећи есенција тргов. права. Но при свем том о њима нема ни спомена у нашем тргов. законику. Ово је и највећа мана у нашем тргов. законику, која се најчешће и најосетније осећа у практици. У нашем тргов. законику спомиње се куповина и продаја у глави V., која на жалост има свега један једини параграф и у њему се не говори о правној природи тргов. уговора о куповини, већ само о доказним средствима за куповину. Ова празнина настала је у нашем законику услед тога, што се у франц. трг. законику, са кога је наш сакато преведен, не говори ништа о уговорима тргов. куповине и продаје, јер се о њима опширно расправља у грађанском законику, а у нашем грађанском законику пак, који није превод са француског већ са аустриског грађанског законика, нема тих опширних одредаба о тргов. куповини и продаји, јер се у аустриском законодавству о њима не говори у грађанском законику, већ у трговинском законику. Међу многобројним незгодама, које се у практици појављују услед законске празнине у тој материји, да наведемо само неке и то најчешће. Тако ми немамо тачних прописа о томе, када се сматра да је уговор закључен између трговаца, који нису на истом месту; на чији рачун роба путује, да ли на рачун купца и докле, или продавца и докле; да ли је при том потребна предаја — традиција — робе, од кога се тренутка сматра, да је предаја извршена; шта бива у случају, кад се уговор о куповини састоји у томе, да се роба у неколико партија испоручи, па купац после примљених неколико партија, не полаже новац за примљене партије, може ли продавац одустати од даљег испоручивања, а да не одговара за накнаду штете по §. 553. грађ. зак.; шта може поверилац да ради са оном робом, коју купац неће да прими, када се већ налази у месту купчевом; за које се време може роба ставити на диспозицију. То су спорна питања, која се сваког дана појављују, и кад ништа друго, а оно би требало свима силама настати, да се барем та материја кодифицира.

Досадашњи немачки трг законик имао је више одредаба о тргов. пословима, али су оне у садашњем законику скраћене, јер су већина од њих нашла места у новом грађанском законику, који одредбе о уговорима третира на широкој основи.

Главније одредбе, које нови немачки трговински законик садржава, следеће су:

Трговачки послови су сви послови једног трговца, који спадају у делокруг његовог тргов. делања (§. 343.)

Правни послови предузети од трговца, сматрају се у сумњи као да спадају у делокруг његовог тргов. пословања Обвезе потписане од трговца, сматрају се, да су издате у делокругу његовог трг. делања, у колико се из саме исправе не изводи обратно (§. 344.)

На правни посао, који је за једну странку трговачки посао, примењују се подједнако за обе странке прописи о тргов. пословима, у колико се из ових прописа не изводи обратно (§. 345.)

Међу трговцима има се односно значења и дејства радња или нерадња обазрети на навике и обичаје који владају у трговачком саобраћају (§. 346.)

Ко је за један посао, који је на његовој страни трговачки посао, према другом обвезан на пажњу, има да поклони пажњу уредног трговца (§ 347.)

Уговорна казна, коју је трговац обећао у делокругу свог тргов. делања, не може се смањити на основу §. 343. грађ. зак. (§. 348.)

Јемцу, ако је јемство за њега трг. посао, не пристоји приговор претходне тужбе противу главног дужника. То важи под наведеном претпоставком и за онога, који одговара као јемац за дати налог, да се некоме кредитира (§. 349.)

Трговци међу собом имају права да за своје тражбине из међусобног тргов. пословања рачунају интерес од дана рока. Интерес на интерес на основу овог прописа не могу тражити (§. 353.)

Ко вршећи своје тргов делање другоме послове извршује или услуге чини, може за то, и ако није уговорено, искати провизију или ако је реч о чувању ствари, искати лежарину, а по пенама уобичајеним на томе месту. За зајмове, аконтирања, трошкове и друге издатке може он тражити интерес од дана, када је то учинио (§. 354.)

Стоји ли неко са једним трговцем у таквој трговачкој вези, да се узајамна права и обвезе,

које из те везе проистичу, стављају у рачун са интересом и да се у извесним роковима после обрачунавања и одређивања сувишка, који припада једној странци, исплатом овога измирују, (текући рачун, контокурент) то може онај, коме после обрачунавања припада какав сувишак, тражити интересе на тај сувишак од дана закључка рачуна и ако и сам обрачун садржава неке интересе Закључак рачуна бива један пут годишње, у колико није друго шта одређено. Текући рачун може се у сумњи и у току једне рачунске периоде отказати с тим, да онај, коме по рачуну припада какав сувишак, може тражити исплату овога сувишка (§. 355.)

Ако се некоме, чије трг. пословање доноси са собом извршивање послова за друге, налаже од стране неког лица, са којим он у вези стоји, да му такве послове изврши, то је он дужан одмах одговорити, његово ћутање сматра се као пристанак на то. То исто важи, када се некоме трговцу налаже да изврши неке послове од стране неког лица, коме се он сам за то понудио. Па и кад трговац одбије овај налог, дужан је он послате ствари очувати привремено од могуће штете на трошак наредбодавца, у колико он има покрића за своје трошкове и у колико се то може учинити без његове штете (§. 362.)

Трговац за протекле тражбине, што има према другом трговцу за међусобно закључене трговачке послове, има право задржавања (право ретенције) на покретним стварима и хартијама од вредности дужниковим, које су са дужниковим пристанком, на основу трг. послова, дошле у његово притежање, у колико их буде имао још у притежању или у колико буде могао с њима располагати помоћу коносамента, дућанског или стоваришног листа. Дужник може одбити право задржавања повериочева полагањем кауције. Давање јемаца за кауцију није могуће (§. 369.)

Право задржавања може се упражњавати и за не протекле тражбине у овим случајевима: 1.) Кад је над имањем дужниковим створен стечај или кад је дужник обуставио своја плаћања. 2.) Кад је у имању дужниковом предузето какво извршење без успеха (§. 370.)

Поверилац је властан, да се на основу права задржавања, наплати из задржатих ствари. Измирење бива на начин прописан у грађанском законику за залоге, само што место рока од месец дана прописаног у §. 1234. грађанског законика, довољно је једна недеља (§. 371.)

Други одсек.

О трг. куповини §. §. 373.—382.

Ако је купац са примањем ствари у задоцнењу, то може продавац робу на опасност и трошак купчев сместити у какво јавно сместиште или иначе на какво сигурно место. Он је даље властан, да после претходне опомене, робу јавно лицитацијом распрода; он може ако роба има какву берзанску или пијачну вредност, после претходне опомене, продати је из слободне руке по текућој цени преко неког за такве продаје јавно овлашћеног трг. сензала или преко неког за јавне продаје овлашћеног лица. Ако је роба изложена квару и ако има опасности у одлагању, то није потребна претходна опомена. То важи и онда, када је претходна опомена из других разлога немогућа. Ова самовољна продаја бива на рачун задоцњеног купца. И купац и продавац могу лицитирати при јавној продаји. На случај јавне продаје има продавац да неизоставно извести претходно купца о времену и месту продаје. О извршеној продаји дужан је продавац да неизоставно извести купца о томе, ма који био начин продаје. На случај неизвршења овога одговора за накнаду штете. — Ова извештавања могу изостати, када је немогуће извршити их (§. 373.)

Прописима §. 373. не мењају се права, која продавац има по грађанском законику, кад је купац у задоцнењу са примањем робе (§. 374.)

Ако је при куповини неке покретне ствари остављено купцу, да он ближе определи форму, меру или сличне околности, то је купац дужан, да ово ближе опредељење учини. Ако би купац био у задоцњењу са испуњењем ове обвезе, то може продавац на место купца ово опредељење учинити, или може према §. 326. грађ. зак. тражити накнаду за неиспуњење уговора или одустати од уговора. У првом случају дужан је продавац известити купца о учињеном опредељењу и оставити му у исто време кратак рок, да он какво друго опредељење учини. Не учини ли купац то у остављеном му року, то је меродавно опредељење, учињено од стране продавца (§. 375.)

Ако је уговорено, да се обвеза једне странке има испунити тачно у једно одређено време или у току једног одређеног рока, то може друга странка, на случај да обвеза није испуњена у одређеном року, одустати од уговора, или на случај да је дужник у задоцнењу, место испуњења тражити накнаду штете за неиспуњење. Испуњење може се тражити само, ако он одмах по истеку одређеног рока извести противника, да он остаје при испуњењу. Ако се тражи на-

кнада штете због неиспуњења и ако има роба какву берзанску или пијачну вредност, то се може тражити разлика између куповне цене и берзанске или пијачне цене у времену и месту где се обвеза имала испунити (§. 376)

Ако је куповина за обе странке трговачки посао, то је купац дужан одмах, после лиферовања робе од стране продавца, у колико је то према правилном току трговине могуће, прегледати робу и ако има какве мане известити одмах продавца о томе. Ако купац не учини доставу, сматра се роба као примљена, осим, ако се тиче неке мане, која се није могла спазити при прегледу. Ако се покаже доцније таква мана, то се има достава о томе учинити одмах чим се то открило. У противном сматра се да је роба примљена и односно те мане. За одржање права купчевих довољно је благовремено одашиљање доставе. Ако је продавац злонамерно прећутао мане, то се он не може позвати на те прописе (§. 377.)

Прописи §. 377. примењују се и онда кад је лиферована друга роба, или друга количина робе, но што је погођена, у колико лиферована роба не одступа од погођене тако очигледно, да купац неће на то пристати (§. 379.)

Ако је куповина за обе стране трговачки посао, онда је купац дужан, кад оспорава робу, послату му са другог места да се стара да се привремено очува. Ако је роба изложена кварy или ако има опасности у одлагању, може он робу и продати придржавајући се прописа §. 373. (§. 379.)

Прописи одређени у овом одсеку за куповину ствари важе и за куповину хартија од вредности (§. 381.)

Остали одсеци садржавају прописе, који се више или мање налазе и у нашем трговачком законику, и за то их нећемо приказати. Главни смер овим чланцима био је тај, да се у неколико упознамо са садржином новог немачког тргов. законика, а нарочито да покажемо каквих великих и осетних празнина има у нашем трг. законику, који је донет још под владавином неумрлог Кнеза Милоша 26. Јануара 1860. г., како би се сви правници, а нарочито управа адвокатског удружења, заузели, да се донесе нов трговински законик, који ће стајати на висини данашњег стања тргов. права и који ће одговарати потребама тргов. обрта у нашој земљи, који се од издања садашњег законика до данас знатно и различно умножио и већи полет добио. —

ИЗ СУДНИЦЕ

XIV.

Прече право наплате.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

Непокретно имање масе пок. Б. продато је јавном лицитацијом. На рочишту одређеном за распоред новаца пријаве се: Р. са тражбином од 10.000 дин., а М. са тражбином од 8000 дин., оспоравајући један другом првенство наплате.

Поверилац Р. за доказ своје тражбе поднео је орић. меницу, по којој му дугују стараоци масе горњи дуг, а по овој меници суд је одобрио прибелешку 12. Јуна 1890. год. на имање дужника.

Поверилац М. поднео је орић. меницу, по којој му оугује пок. Б. горњи дуг, кога је прибележио тек 19. Јуна 1890 год

Упућен на парницу поверилац Р. тужи повериоца М. и затражи да њему суд досуди првенство у наплати из добивених новаца од продаје масеног имања, заснивајући своје право на раније задобивеној залози.

Тужени М. у основу оспори право тужиоцу наводећи, да је имање продато као својина пок. Б., на коме он има залогу, а дужници су тужиочеви стараоци масе, који немају надлежног одобрења, да могу масу пок. Б. задужити; нити је тужилац задобио залогу на имање пок. Б. него је прибелешка по његовом тражењу одобрена на имање стараоца масе пок. Б.

Први суд узме, да је тужилац пречи у наплати од туженога и пресудом својом досуди му првенство наплате, налазећи; да је тужилац раније задобио залогу; да је задужење од стране стараоца учињено за масу, на шта су стараоци имали право по чл. 133. прав. о несп. делима, јер је решењем неспорног судије утврђен задружни однос између Н. пунољетног наследника пок. Б. и П. удове пок. Б. и њене малолетне деце и у оваковом стању није ни потребно одобрење старат. судије по чл. 75. зак. о стар.

По изјављеном незадовољству Апелац. Суд преиначи пресуду првога суда, одбије тужиоца од тражења, налазећи, да је тужилац задобио залогу на имање Н. и П., а не на имање пок. Б. које је продато; да задужење стараоца Н. и П. нема вредности без одобрења стар. судије по чл. 75. зак. о стар., па чак и кад би га било, тужилац не би имао права на новац добивен од продаје имања пок. Б. по основу §. 490. грађ. зак., јер је наслеђе оно, што по исплати дугова покојникових остане.

По жалби тужиоца Касац. Суд примедбама свога II. одељења од 9. Јуна 1897. Бр. 4079. поништи пресуду Апел. Суда са следећих разлога:

Смисао горње пресуде тога суда у главноме се своди на то: да лични повериоци пок. Б. који су доц-

није по смрти његовој постали заложни повериоци, имају прече право наплате из новаца добивених од продатог имања пок Б. од ранијих заложних повериоца наследника пок. Б., који су добили право залоге на истом имању.

Апелациони Суд заснива своју пресуду на §. 490. грађ. зак. налазећи, да наследница пок. Б. остаје у наслеђе оно, што по исплати дугова пок. Б. остане.

До душе по §. 490. грађ. зак. сви дугови покојникови леже на његовом имању и отуда се имају исплатити; али из овога зак. прописа не може се извести, да су сви дугови његови залогом обезбеђени; јер сваки дуг не претпоставља залогу, него се она тек онда задобија, када се интабулише — §. §. 306. и 309. грађ. зак.

Смрћу пок. Б. и његове су обвезе прешле на његове наследнике и то само онако, какве су оне — обвезе — биле и према покојнику, тако, ако су обвезе покојникове према његовим повериоцима биле личне, онда оне као такове прелазе и на његове наследнике, а ако су биле заложне, онда као такве прелазе и на наследнике, и из залоге се имају исплатити, §. 329. грађ. зак., без обзира на то у чијим се рукама залога налази, а не може се претпоставити, да лична обвеза покојникова, која је доцније заложном постала, може бити јача од ранијих заложних поверилаца наследника покојникових.

Тужена је страна била лични поверилац пок. Б. и као такав поверилац задржала је право личне обвезе и према наследницима све до дана задобивене залоге, а према таком положају поверилаца суд је требао у смислу §. 330. грађ. зак. да одреди првенство у наплати по реду задобивене залоге.

Не може остати разлог суда, да је за задужење тужилачкој страни било потребно нарочито одобрење стар. судије у смислу чл. 75. зак. о стар., јер ово не може да уди повериочевој залози, пошто је решењем неспорног судије првога суда образовано задружно стање између пунолетног сина пок. Б., удове и малолетних насљедника.

Апелациони Суд не прими предње примедбе Касационог Суда, но изјави следеће противразлоге:

Није Апелациони Суд у својој пресуди оцењивао, какви су који повериоци, који наплату траже из продатог имања пок. Б., да ли лични или заложни, као што узима Касац. Суд, јер му то није било ни потребно с тога, што је новац, који се распоређује, искључно добивен од продатог Б-овог имања, а не имања дужника тужилачке стране, па се тако пресуда додирнула других потребних законских разлога а нарочито, што се како пресудом тако и актима доказује, да је продато имање својина пок. Б., да је тужена страна његов поверилац, и да је зато тужени по оним законима, изложеним у пресуди Апелац. Суда, пречи у наплати од тужилачке стране.

Ово је јасно, да тужилачка страна нема права, да се наплати пре туженога из поменутог новца, а то је јасно образложено у пресуди, а и с тога, што је овде у питању, ко су дужници тужилачке стране, и да ли су ти себе саме лично или масу пок. Б. задужили, и ако су, да ли је то задужење законито, па да буде обавезно и за повериоце пок. Б.

Апелациони Суд нашао је и налази, да дужници тужилачке стране Н. и П. на начин овај нису задужили масу пок. Б., а и кад би се узело, да њихово задужење није основано на закону, јер по чл. 75. зак. о стар. никако се задужење за малолетнике не може учинити без одобрења старатељ. судије. Тога одобрења овде нема, нити га је тужилачка страна као доказ поднела. Овај законски пропис стоји у вези са §. 510. грађ. зак. и што ови закони прописују, то се ничим неда заменити, нити је досад било случаја, да је могла замена бити, и по томе П. одељ. Касац. Суда погрешно узима, да је оно решење неспорног судије од 10. Маја 1896. Бр. 1106. којим је образовано задружно стање између дужника тужилачке стране и малолетних наследника пок. Б., од важности за решење овог питања, јер ово решење, да се и не говори о његовом самом постанку т. ј. да су све законске форме испуњене, па да оно вреди, оно за задужење масе није ни од какве вредности по изложеноме, а нарочито што се поднетим доказима утврђује, да маса пок. Б. и непостоји нити је образована код надлежног стар. судије.

Кад дакле пок. Б. из чијег се имања наплата тражи не дугује ништа тужиоцу Р. и кад задужење Н. и П. нема законске обвезе за масу пок. Б. а по томе и за тужену страну, онда тужилац нема права наплате из продатог имања пок. Б. и ако је он ставио интабулацију на име Н. и П., а како вели на ово продато имање, а пре тужене стране, јер то не вреди по §. 314. грађ. зак., а поред тога из саме менице, по којој су се Н. и П. задужили тужиоцу и коју је тужиоц на рочишту показао, види се, да су ову потписали само Н. и П. а не и пок. Б. или за овога, онда ова меница јасно опредељује, да су се њих двоје Н. и П. лично задужили тужиоцу, јер се противно не може ни доказивати, а још мање предпостављати, кад се по §. 82. трг. зак. мора узети да су Н. и П. за свој рачун издали меницу. Јер кад би се противно могло допустити, меница би изгубила меничну вредност и сваки би подписник могао доцније правити изговор, да је меницу издао, примио, пренео као пуномоћник другог лица, па тако и ово је непобитан доказ да пок. Б. није дужник тужиочев. По овоме овде не може бити ни речи о пречем праву наплате између ових парничара, кад пок. Б. тужиоцу ништа не дугује и кад нема доказа да су Н. и П. имање пок. Б. законским путем задужили и као овлашћеници меницу потписали, и за то овде остаје само један дуг, кога је пок. Б. учинио од тужене стране, па с тога је овај однос пресудом и расправљен на основу §. 490. грађ. зак.

по коме наследницима има остати само оно, што остане по исплати дугова покојникових.

Касациони Суд у својој општој седници од 6. Септембра 1897. год. Бр. 5650. одржни у сили примедбе свога оделења.

ПРАВОЗАСТУПНИЧКИ ИСПИТ.

У недељу 14. т. м. полагао је правозаступнички испит г. Милутин Филиповић, писар крагујевачког првостепеног суда.

Испитни одбор био је овако састављен:

ПРЕДСЕДНИК:

Г. Алекса Јовановић, судија Касационог Суда.

ЧЛАНОВИ:

Г. Гргур Миловановић, професор Велике Школе,

Г. Лазар Поповић, судија Касационог Суда,

Г. Д-р. Драгутин Мијушковић, професор Велике Школе и

Г. Драгутин Гођевац, правозаступник.

ПОСЛОВОЂА:

Г. Милен Стевановић, писар Министар. Правде.

ПИТАЛИ СУ:

Г. Драгутин Гођевац, из трговачког и меничног права са законицима, који се на ова односе;

Г. Д-р. Драг. Мијушковић из грађанског права, међународног приватног права са законима, и закона о старатељству;

Г. Лазар Поповић из теорије граћ. суд. поступка, теорије стец. суд. поступка са законима, и правила за неспорна дела;

Г. Гргур Миловановић из кривичног права са законом, закона о штампи и закона о пороти;

Г. Алекса С. Јовановић из кривичног суд. поступка, закона о шумама и закона о Главној Контроли.

Писмени задатак, који је био из области кривичног права и који је дао г. Алекса С. Јовановић, са одговором гласи:

„Управа града Београда оптужи првостепеном суду за град Београд Михаила Ђорђевића, из Београда за следећа дела:

1. Што је као сопственик покретног млина на Дунаву, склањајући млин од леда, који је наилазио, дохватио волове Ђоке Нешића, помељара, без његова одобрења, привезао их за млин и потерао, да млин извуче. Сопственик Ђока стане отимати волове, погушају се и обојица падну у Дунав; но Михаило би спасен, а Ђока се удави. Међутим и лед потисне млин, те се и волови подаве. Оптужује се за убиство без предумишљаја и поништај туђих ствари, а тражи се и грађанска накнада за волове;

2. Што је његов пас, кога због нападаја држи обично на ланцу, непредосторожношћу млађих једнога дана излетео на улицу и напао на Вујицу Николића, који је јашио на коњу. Коња пас мало изуједа, а Вујица том приликом падне с коња и пребије руку, што се по лекарској сведочби сматра као лака повреда. Тужи га Вујица за лаку повреду од пада, и тражи накнаду за лечење.“

Замењујући суд, г. кандидат треба да донесе решење о стављању под суд; и том приликом да утврди: јесу ли наведена дела кажњива: ако су, под који законски пропис долазе; је ли оптуженик одговоран за тражење накнаде у оба случаја, и по ком закону?

I.

Стоји дело из §. 158. зак.— нехатно убиство, с тога, што тиме, што су се погушали, није се могло предвидети да ће смрт произаћи, већ је непажњом обојице, и Ђоке и Михмила, дело се догодило. Одговоран је за накнаду штете, јер је својим недозвољеним поступком — бесправно узео волове — повод целој свађи, па и излечењу дао — §. 295. граћ. пост. и §. 819. граћ. зак.

Не постоји дело поништаја туђих ствари, које би се казнило по §. 295. крив. зак., јер непосредна радња, за којом је дело следовало, није произведена вољом учиниочевом, већ случајем, за који грађански одговара, као што горе напоменух, оптужени Мијајло.

II.

Стоји дело нехатне лаке повреде према Вујици, које би се казнило по §. 180. П. одељ. у вези са §. 272. крив. зак.

Одговоран је за трошкове око лечења према §. 820. граћ. зак. и §. 295. крив. зак. за нерад.

А за повреду коња, ако би било каквих трошкова око лечења, такође ће платити. —

Кандидат је испит добро положио.

Истпит је трајао од 9 пре до 1 сах. по подне.

ВЕСНИК.

Дисциплинарни Суд. Указом Краљевим од 2. ов. м., а на предлог Министра Правде постављени су у дисциплинарном суду:

ЗА ПРЕДСЕДНИКА:

Г. Ђорђе Стефановић, председник Глав. Контроле;

ЗА ЧЛАНОВЕ:

Г. Алекса Стефановић, инспектор Министарства Унутрашњих Дела;

Г. Вучко К. Ђорђевић, правни референт Министарства Грађевина;

Г. Мата Јовановић, управник државне Штампарије;

Г. Никола Петровић, судија Касационог Суда;

Г. Настас Антоновић, председник Првостепеног Суда за варош Београд;

Г. Јован Алексијевић, инспектор царинског одељења Министарства Финансија;

ЗА ЗАМЕНИКЕ:

Г. Сретен Ј. Стојковић, професор београдске реалке;

Г. Љубомир И. Божановић, директор царинарнице београдске;

Г. Аврам Шокорац, судија Апелационог Суда и

Г. Илија Филиповић, судија Апелационог Суда.

* * *

Судије грађанског реда београдског Трговачког Суда за 1898. год. На предлог Министра Правде, а указом Краљевским од 4. о. м. постављени су:

ЗА РЕДОВНЕ:

Г. г. Никола Вулковић, трговац;
Коста Николић, трговац;
Петар Радовановић, трговац;
Захарија К. З. Поповић, трговац;
Соломон Ј. Азријел, трговац; и
Милан А. Павловић, трговац.

ЗА ЗАМЕНИКЕ:

Г. г. Ђока Павловић, трговац;
Сретен Новаковић, трговац;
Милан Трајковић, трговац;
Миша Полићевић, трговац;
Аврам Којен, трговац и
Сима Павловић, трговац.

ПОЗИВ.

У недељу 28. Децембра ове год. у 9 часова пре подне биће у Грађанској Касини

ЈАВНА ДИСКУСИЈА

на којој ће се расправљати већ раније објављене две теме и донети о њима одлуке.

За тим долазе на дневни ред ови предмети и питања:

1. Митар Милојевић трговац из М., узимао је еспапа од фирме П. Митровића и Сина из Б. и на дан 1. Октобра 1896. год. остао јој дужан 1200 динара. У исплату тог рачуна, фирма затражи и Митар јој акцептује меницу са роком на три месеца, коју фирма есконтује код Народне Банке у своју корист.

На дан 20. Децембра 1896. год фирма затражи од Митра нову меницу са изјавом: да ће њоме заменити горњу, којој је рок 1. Јануара 1897. год. и послати му је на уништење, и Митар јој акцептује тога дана (20. Децембра 1896. год.) нову меницу од 1200 динара. Ову меницу фирма есконтује у своју корист код Трговачке Банке, а не употреби је по своме обећању.

На дан 28. Децембра 1896. год. фирма П. Митровић и Син обустави своја плаћања и падне под стечај. — Митар морадне о роковима платити обе менице.

Питање је: има ли у овом случају кривице и какве по казненом законику?

2. О нотификацији протеста.

Слободног приступа и гласа при претресу ових питања имају редовни и ванредни чланови удружења, као и у опште сви правници.

И ђаци правног факултета Велике Школе као и сви, који се интересују за ове јавне конференције, имају приступа на њих.

Удружење умољава г. г. правнике да дођу у што већем броју на овај састанак

Београд 20. Децембра 1897. године.

Одбор

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника
У СРБИЈИ

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
ПРАВОЗАСТУПНИК.

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА У БЕОГРАДУ ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БРОЈ 2.